

**Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька обласна державна адміністрація
Хмельницький університет управління та права
Поморська академія (Польща)
Університет Гарц
(Федеративна Республіка Німеччина)
Шауляйський університет (Литва)
Хмельницька торгово-промислова палата
Хмельницька обласна організація
спілки економістів України
Територіальне відділення
ВГО «Асоціація платників податків України»
у Хмельницькій області**

Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації

*Присвячується 25 –річчю Хмельницького університету
управління та права*

*збірник тез
III Міжнародної науково-практичної
конференції
(м. Хмельницький, 22–23 вересня 2017 року)*

Хмельницький – 2017

УДК 330.1
ББК 65
С 83

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 29 серпня 2017 року)*

С 83 **Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації** : збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22–23 вересня 2017 року) ; за заг. ред. д. е. н., проф. Синчака В. П. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. – 294 с.

ISBN 978-617-7572-03-8

У збірнику наукових праць вміщені тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації”, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 22–23 вересня 2017 року.

Подані у збірнику матеріали містять результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, практикуючих фахівців у галузі економіки, публічного управління, банківської системи, представників фіскальної та казначейської служб, менеджерів виробничої та невиробничої сфер. Наукові праці сформовано за тематичними напрямками конференції, що охоплюють найактуальніші питання публічного управління, розвитку теорії і практики менеджменту, проблеми охорони навколишнього середовища, перспективи розвитку податкової і митної політики держави, сучасні проблеми економіки підприємства, обліку, аналізу, аудиту та корпоративного управління, питання застосування математичних методів, моделей, інформаційних технологій в управлінні та новітніх технологій і інструментів у маркетингу та логістиці тощо.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів і докторантів, практикуючих фахівців і широкий читацький загал.

Організаційний комітет III Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації” не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 330.1
ББК 65

ISBN 978-617-7572-03-8

© Колектив авторів, 2017
© Хмельницький університет
управління та права, 2017

ЗМІСТ:

Алескерова Ю. В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України	8
Андрющенко О. Б. Транспортна інфраструктура як елемент системи управління якістю життя населення.....	10
Анісімова О. М. Інформаційні системи в корпоративному управлінні	11
Арзянцева Д. А. Бізнес-інкубатор як інструмент розвитку регіональної інноваційної інфраструктури.....	13
Барабаш Л. В. Податкові важелі легалізації доходів фізичних осіб	15
Баранецька О. В. Загрози бюджетній безпеці України: механізм виникнення та систематизація.....	17
Баранова Я. Л. Управління державним боргом України	20
Баюк М. І. Роль владних структур і громадськості в захисті національних інтересів української держави.....	23
Безвух С. В. Сутність банківського кредитування малого та середнього бізнесу	25
Бучковська Я. Г., Поліщук В. М. Сучасний стан діяльності Пенсійного фонду України.....	27
Вдовенко Л. О., Вдовенко І. С. Проблеми розвитку аграрного сектору України в епоху глобалізаційних процесів	30
Вдовиченко Т. В. Оцінка фінансування професійної адаптації військовослужбовців в Україні.....	32
Виговська Т. В. До проблеми реалізації концепції збалансованого розвитку в Україні	34
Виговський Л. А. Громадянське суспільство як чинник становлення публічної політики в Україні.....	36
Вичалківська Ю. С. Актуальні питання вдосконалення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України	38
Вінтсі Ж. Р. І. Вплив державного регулювання конкуренції на конкурентоспроможність підприємства та його економічну безпеку.....	40
Власюк С. А., Бондаренко Н. В. Банківське кредитування як основний вид фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників	42
Гаман Т. В. Підвищення кваліфікації публічних службовців як складова ефективного управління соціально-економічним розвитком регіону	44
Гернего Ю. О. Ендавмент-технології людського розвитку в Україні	46
Гуменюк О. Г. Психологічні тенденції формування лідерських якостей студентів-управлінців	49
Гуторов А. О. Неоіндустріальні засади сталого розвитку аграрного сектора економіки України	51
Гуцаленко Л. В. Due diligence землі – вимога часу.....	53
Давиденко Н. М. Аграрні розписки як альтернативний інструмент інвестування бізнесу	54
Дема Д. І., Сус Ю. Ю., Карпишин Ю. А. Роль політики соціальної відповідальності агробізнесу у вирішенні проблем розвитку сільських територій.....	56
Диба М. І. Приватно-публічний механізм інноваційної економіки.....	59
Дмитренко Ю. С. Обґрунтування необхідності введення «Положення про організацію та порядок використання поліграфічних технологій у секторі безпеки і оборони України»	61
Довгалюк В. І., Місінкевич О. П., Довгалюк М. В. Виробництво пелет із соломи та визначення їх ефективності на основі оцінки біомаси	63
Довгань В. І. Науково-теоретичні основи інноваційного розвитку об'єднаних територіальних громад	65
Долінська А. М. Державне регулювання відносин у сфері прав на доменні імена.....	68
Дорош Н. І. Акцент на ризик при проведенні внутрішнього аудиту.....	70
Заворотна К. Ю. Розвиток бюджетного законодавства в Україні.....	73
Захаркевич Н. П. Сутність категорії «екологічна безпека регіону»	76

Зеленський А. В. Фінансове регулювання аграрного сектору України: теоретико-методологічні аспекти.....	81
Іжевський П. Г. Детермінантні ознаки мережевої взаємодії підприємств.....	83
Камратов С. В. Організаційно-економічні аспекти стратегії підприємств лісової сфери України.....	85
Карачина Н. П. Територіальний брендинг як ефективна маркетингова технологія розвитку місцевих економік.....	87
Кириленко О. П. Формування системи прозорих публічних закупівель.....	89
Кириленко С. В. Розвиток банківських послуг для клієнтів молодого віку.....	91
Клименко А. Б. Фінансування комунальних закладів культури: особливості та урок на перспективу.....	93
Ковтун І. Б., Терещенко Т. В. Обґрунтування принципів формування потенціалу сталого розвитку територіальних громад.....	95
Козловська Х. В. Структура та динаміка бюджетного дефіциту в Україні.....	97
Комар Ю. М. Дослідження повноцінності категорій «управління» і «менеджмент».....	102
Копитіна І. В. Реалії та перспективи пенсійної реформи.....	104
Korzhenivska N., Havryliuk V., Dziedzic K. The prerogative of financial leasing for its major subjects.....	107
Коркушко О. Н., Дуганець Н. В. Державний фінансовий контроль в Україні: сучасний стан і перспективи.....	110
Корюгін А. В. Удосконалення операційної діяльності підприємства.....	111
Крушинська А. В. Державно-приватне партнерство як стимул розвитку туристичних комплексів.....	113
Кудельський В. Е. Особливості взаємодії освіти і бізнесу.....	116
Кузьмак О. І. Управління ризиками у діяльності підприємств сфери послуг.....	118
Кузьмак О. М. Методи управління банківськими ризиками.....	120
Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Статистичне моделювання соціально-економічного розвитку (на регіональному/районному рівні).....	123
Куліш Н. С. Міжконфесійна соціальна діяльність релігійних спільнот в сучасній Україні.....	126
Лаврентьєва Л. В. Система економічної безпеки промислового підприємства як чинник ефективного управління.....	128
Лекарь С. І., Прокопенко І. А. Податковий аспект залучення іноземного капіталу в епоху глобалізаційних процесів.....	130
Лещук Г. В. Регіональні асиметрії інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.....	132
Лисенок О. В. Дослідження класифікації методів управління банківськими ризиками.....	134
Макушок О. В., Корман І. І. Сучасний стан та перспективи вітчизняного ринку реклами.....	137
Маланчій М. О. Особливості професійного добору та первинної підготовки кадрів підрозділів прикордонного контролю Державної прикордонної служби України.....	139
Матвиенко Е. А., Серова А. М. Комплекс маркетингових комунікацій в контексте економічної безпеки авіатранспортного підприємства.....	142
Мельничук Л. С., Дранус В. В. Страхування як інструмент соціального захисту працівників у системі корпоративної соціальної відповідальності.....	144
Мельничук О. І. Казначейське обслуговування соціально-економічного розвитку регіону: проблеми та напрями поліпшення.....	146
Myslitska R. Der Weg der Ukraine zur Europäischen Union-Bringt das Assoziierungsabkommen den Ersten Schritt zur Integration?.....	148
Молдован Е. С. Досвід Європейського Союзу здійснення процедур митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон водними транспортними засобами.....	152
Мороз І. О. Проблеми реалізації моделі соціально-економічного зростання в Україні.....	154

Мороз О. В. Концептуалізація територіального брендингу як універсального управлінського проекту.....	156
Мостіпака О. В. Фінансоміка - алогізм соціально-економічного розвитку.....	158
Мостова К. В. Обґрунтування завдань прикордонного контролю в умовах євроінтеграції.....	160
Моткова О. Д. Застосування юридичної властивості прямої дії норм Конституції України при реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування.....	163
Мукомела-Михалець В. О. Організаційне забезпечення нарощування ресурсного потенціалу промислових корпорацій.....	165
Навроцький С. А., Дранус В. В. Механізм забезпечення розвитку страхування в багатоелементних системах.....	167
Олійник І. В. Про передумови урбанізаційних процесів та причини сповільненої модернізації українських міст.....	173
Онікієнко С. В. Концепція недосконалості функціонування ринкового механізму як вада економічної моделі суспільного регулювання.....	176
Павлик О. Б. Особливості співпраці між бізнесом і освітою в Німеччині.....	177
Пасєнко Т. В. Реформування оподаткування прибутку: ідеологія і практика.....	179
Пила В. І. Стратегія прискорення соціально-економічного розвитку регіонів.....	182
Підлісна Т. В. Організаційні структури та комунікативна поведінка персоналу.....	184
Пірус В. О. Система забезпечення механізму управління інноваційним розвитком вищого навчального закладу.....	187
Плішка Т. П., Олейнікова Ю. П., Плішка І. А. Управління інвестиційним розвитком підприємств України.....	189
Поліщук Є. А. Сучасне обличчя успішних українських інноваційних підприємств (стартапів).....	191
Приліпко С. М. Нормативно-правова база щодо забезпечення державної підтримки обслуговуючої кооперації сільських територій.....	194
Продан І. О., Круцько В. І. Сучасні детермінанти розвитку ділового туризму в Україні.....	196
Прокопенко Н. С., Тимошенко А. О. Інституційне середовище фіскальної політики.....	198
Пунда А. В. Інноваційний розвиток регіональної економічної системи.....	200
Пунда О. О. Перспективи використання поліграфу у діяльності органів влади (на прикладі ДФС України).....	202
Радченко О. В., Задорожний С. А. Корупція як загроза згорання демократизації в Україні.....	203
Рижа Т. В., Юричина І. А. Мито як фіскальний інструмент регулювання торгівлі в умовах глобалізаційних процесів.....	206
Романюк У. В. Соціально-правовий експеримент як особливий спосіб здійснення державно-сімейної політики.....	208
Рудик В. К., Семенець І. В. Основні напрямки сучасного етапу проведення пенсійної реформи в Україні.....	210
Самарічева Т. А. Особливості механізму нарахування ПДВ в умовах податкових новацій.....	212
Семенюк Н. В. Соціальна детермінація потреб реалізації безперервної освіти в умовах глобалізації.....	214
Семків Р. Р. Обґрунтовані ставки податків і простота визначення об'єкта оподаткування як запорука успішного розвитку бізнесу.....	216
Сидор І. П. Вітчизняна практика мобілізації ПДФО до бюджету: приховані резерви....	218
Синчак В. П. Податкова політика розвитку малого підприємництва в умовах глобалізації: особливість і висновок на перспективу.....	221
Сінченко В. М., Пиркін В. І., Пастух Ю. А. Економічний вплив агротехнологічних операцій на продуктивність буряків цукрових.....	223

Сіцінський Н. А. Про деякі питання діяльності Служби зовнішньої розвідки щодо протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України	225
Скрипник Г. О. Інвестиційна привабливість Хмельницького регіону	227
Слободян В. Д. Нормативно-правове забезпечення обліку власного капіталу в сільськогосподарських кооперативах	229
Снігурська О. П. Накопичення твердих побутових відходів на території Хмельницької області: стан і заходи.....	232
Стадник В. В. Проблеми і пріоритети інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку національної економіки.....	235
Tywniuk M. Instytucjonalne formy wsparcia przedsiębiorstw w Polsce	236
Тишковська А. С. Розвиток зеленого туризму в сільських територіях Поділля.....	238
Ткачук Н. М. Консолідація банків у забезпеченні інтеграційного розвитку економіки держави	241
Требик Л. П. Компоненти оцінки ефективності та результативності інформатизації управлінської діяльності	243
Трусова Н. В., Загорєва О. Ю. Сутність поняття пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення	245
Трусова Н. В., Костякова А. А. Фінансовий механізм регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України	247
Фасолько Т. М., Сем'янчук П. М. Моделювання впливу економічного зростання на державний борг	249
Флентін С. В. Актуальні питання надання адміністративних послуг: вітчизняний і міжнародний досвід.....	251
Khytrun T. P. Osobliwości zarządzania konkurencyjną strategią firmy na rynku ubezpieczeń na Ukrainie.....	253
Цвігун І. А. Роль інститутів у забезпечення демографічної безпеки.....	257
Цевельов О. Є. Правові механізми державного реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону	258
Цімар Н. М. Аналіз стану та шляхи подолання бюджетного дефіциту в Україні.....	263
Чайковська І. І. Економіко-математична модель формування групи працівників для створення нового організаційного знання	266
Chaloux R. Fostering Free and Fair Municipal Elections in Decentralized Ukraine	268
Чебан О. В. Мінімізація бюджетного дефіциту як напрям вдосконалення державних фінансів	269
Чмырь Е. С. Информационно-коммуникационные системы поддержки науки и образования в цифровую эпоху	271
Чорнолуцька О. М. Особливості реєстрації податкових накладних з податку на додану вартість: практичний аспект	275
Шевчук І. В. Сутність та основні заходи протидії рейдерству в корпоративному секторі України	277
Шмигельський В. В. Оперативний експеримент як засіб протидії корупційній злочинності.....	280
Щепанський Е. В. Стимулювання розвитку підприємництва в галузі сільського туризму.....	282
Юрчишина С. І. Банківське кредитування як ключове джерело фінансування розвитку реального сектору економіки	284
Young Alan M. The Future Of Municipal Solid Waste Management in Kmelnytskyi.....	286
Яновська Н. В. Нове в кредитуванні енергозбереження домогосподарств в Україні.....	288
Ярмоленко Ю. Ю. Стан бюджетного відшкодування ПДВ виробникам сільгосп-продукції в умовах відміни спецрежиму	290

*Алескерова Юлія Володимирівна,
доцент кафедри фінанси, банківська справа та страхування
Вінницького національного аграрного університету,
доктор економічних наук, старший науковий співробітник*

КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ

Основною економічною функцією банків України в період вступу до ЄС є кредитно – інвестиційна діяльність їх клієнтів, тобто юридичних та фізичних осіб, підприємств та фермерських господарств тощо.

Сьогодні проблема управління кредитно – інвестиційним ризиком у банку залишається однією з найактуальніших. Досвід свідчить, що з часом рівень ризикованості дедалі зростатиме. Водночас, враховуючи досягнення фундаментальних і прикладних досліджень, недостатньо уваги приділяється практичним аспектам кредитно - інвестиційної діяльності банків по регіонах.

Метою цього дослідження є визначення шляхів удосконалення науково-методичних засад кредитно-інвестиційної діяльності банків на фінансовому ринку та оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Українські банки мають ще незначний досвід у здійсненні кредитно – інвестиційної діяльності, а нез кожним роком обсяги цих операцій зростають. Останнім часом, банківські установи у період кризи значно скоротили інвестиції в реальний сектор економіки та переорієнтувалися на державні боргові зобов'язання, що в кінцевому результаті дозволило збільшити регулятивний капітал та зменшити резерви. [1].

Для покращення кредитно – інвестиційного клімату треба забезпечити необхідні умови функціонування підприємництва та розробити державну систему гарантій і пільг.

Важливими фінансовими факторами для кредитно – інвестиційної діяльності виступають рівень політичної стабільності держави та стан нормативно-правового забезпечення, які на сучасному етапі не можна назвати задовільними, у зв'язку із проведенням АТО та агресією сусідньої держави. З метою розкриття наявного потенціалу банків у сфері кредитно – інвестиційного потенціалу в умовах фінансової системи України доцільним є впровадження ряду заходів за такими напрямками:

- розробка моделі оцінки ризиків кредитно – інвестиційної діяльності, яка дозволить оптимізувати співвідношення «ціна – ризик» при встановленні ставки відсотка банками на даний вид послуг;
- удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, що забезпечить формування стійкого механізму співпраці банків і підприємств в процесі надання інвестицій;
- впровадження державної підтримки та гарантії фінансової стійкості підприємств, які реалізують інвестиційні проекти, що сприятиме зниженню рівня ризиків інвестиційних кредитів банків та, відповідно, відсоткової ставки за ними, що забезпечить зростання їх обсягу.

Отже, кредитно-інвестиційна діяльність банків є важливим джерелом розвитку реального сектора економіки країни. Однак стан банківської кредитно – інвестиційної діяльності в Україні за останні роки свідчить про недостатній рівень його розвитку [1; 2].

Даний факт пов'язаний з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня нестабільності розвитку національної економіки, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю ресурсної бази.

Розглянемо наступну таблицю 1, де показана динаміка кредитів, наданих депозитними корпораціями (крім НБУ) резидентам (крім депозитних корпорацій) на початок року. Отже, залишки за кредитами, наданими резидентам банками України на 1 січня 2015 року становили 1 020667 млн. грн, за рік зросли на 109885 млн. грн або на 12,1 % і навпаки на 1 січня 2016 року знизилися на 15 669 млн. грн. або на 1,54 %. Таке скорочення обумовлено низькою економічною активністю, високими процентними ставками за користування коштами та посиленням вимог банків до позичальників.

Динаміка кредитів, наданих депозитними корпораціями
(крім НБУ) резидентам (крім депозитних корпорацій) на початок року

Роки	Кредити, млн. грн	Абсолютний приріст, млн.грн	Темп зростання, %	Темп приросту, %
2012	801 809	68 986	109,41	9,41
2013	815 142	13 333	101,66	1,66
2014	910 782	95 640	111,73	11,73
2015	1 020 667	109 885	112,06	12,06
2016	1 004 998	-15 669	98,46	-1,54

Джерело: розроблено автором за даними НБУ.

Якість активів банків протягом минулого року погіршувалася так само, як і платоспроможність позичальників. Це спонукало банки посилювати вимоги до позичальників за всіма видами кредитів [2]. Так, з метою активізації кредитно – інвестиційної діяльності Національний банк у жовтні 2015 року змінив підходи до розрахунку нормативів кредитного ризику, що дало змогу банкам направити вивільнені кошти на кредитування та розширити можливості використання банками гарантій/акредитивів за наявності грошового забезпечення за ними [2].

У Вінницькій області затверджена Програма розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2016-2020 роки, № 40. Згідно данної програми за 2014-2016 роки на кредитно – інвестиційну діяльність банків щодо фермерських господарств, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та особисто селянських господарств з обласного бюджету виділено і освоєно 4961,0 тис.грн. Пільгові кредити отримали 24 фермерських та 7 особистих селянських господарств, 5 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Кредитні кошти направлені: на будівництво овочесховища, на придбання ВРХ та маточного поголів'я свиней, на закупівлю обладнання для заготівлі та переробки молока, на реконструкцію молочно-товарної ферми, на придбання обладнання по переробці сільськогосподарської продукції, придбання холодильної установки для тваринницьких ферм, та інше. В поточному році за цією програмою з обласного бюджету на кредитування виділено 1,0 млн. грн.

Кредитно – інвестиційна діяльність банку фактично поєднуються в єдиному кредитно-інвестиційному портфелі, тому банківська установа не надає перевагу тій, чи іншій, а здійснює зміну своїх акцентів з інвестування на кредитування і навпаки. Сама ж кредитно-інвестиційна діяльність банку теж зазнає змін.

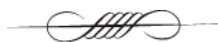
Отже, потреба у здійсненні оцінки кредитно-інвестиційної діяльності банків існує, згідно Програми розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2016-2020 роки, № 40 та статистичних даних НБУ.

Список використаних джерел:

1. Ляхова О.О., Т.П. Шокало. *Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні*. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/>

2. Зайцева І.С., Коцюба О.В. *Аналіз інвестиційної привабливості України в сучасних умовах* / І.С. Зайцева, О.В. Коцюба // *БІЗНЕС-ІНФОРМ – 2014*. – № 9. – С. 87-91.

3. *Офіційний сайт Національного банку України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

*Андрющенко Олена Борисівна,
старший викладач кафедри маркетингу
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Проекти оптимізації транспортної інфраструктури міст в рамках стратегії підвищення якості життя населення займають одно з важливих місць. Згідно з триєдиною концепцією сталого еколого-соціально-економічного розвитку, визначають три головні компоненти сталого розвитку транспорту: економічну, екологічну і соціальну, які тісно пов'язані між собою [1].

Наприклад, поліпшення паливної економічності автомобілів на 44 % замість 12 % є технологічно можливим и покращить екологічну складову, але це збільшує вартість і ціну автомобілів, що обмежує сегмент споживачів автомобілів (соціальний аспект).

З урахуванням прогнозованого подальшого зростання попиту на перевезення на період до 2020 р., малоймовірно, що негативний вплив транспорту буде знижуватися в абсолютному вираженні, тим не менш, пом'якшити даний вплив необхідно і можливо [2, 3].

Заходи щодо поліпшення, в першому наближенні, можна класифікувати таким чином: технічні інновації (розвиток технологій для підвищення економії палива, використання альтернативних видів палива, покращення конструкції транспортних засобів), вдосконалення нормативно-правової бази (жорсткість норм, стандартів викидів; збільшення податку на паливо, дорожніх зборів для вантажівок на автомагістралях) і соціальні заходи (використання безмоторних транспортних засобів – велосипедів; просторове планування транспортних маршрутів у містах – пішохідних тротуарів, велосипедних доріжок, ліній громадського транспорт, наприклад, в Японії, Нідерландах, Данії, Люксембурзі).

З 1990-х років у більшості держав-членів ЄС спостерігався значний ріст шкідливих викидів від транспорту, в основному у зв'язку із зростанням інтенсивності руху транспорту. Німеччина є винятком, завдяки цілеспрямованій державній політиці в транспортній сфері, наприклад, акцент попиту споживачів у бік залізничного транспорту, вдосконалення нормативно-правової бази пасажирських та вантажних перевезень; збільшення податку на паливо, введення дорожніх зборів для вантажівок транспортних засобів на автомагістралях.

Однак слід зазначити, що останні європейські документи підкреслюють важливість технологічних інновацій в області транспорту і вдосконалення нормативно-правової бази для підтримки даних інновацій [4].

Аналіз динаміки викидів шкідливих речовин свідчить, що транспортна галузь залишається однією з найбільших забруднювачів навколишнього середовища в світі та в Україні [3, 4].

В цей час доступ населення до життєво важливих послуг – таких, як водопостачання, каналізація, енергопостачання і транспортне сполучення - продовжує розширюватися, але це відбувається недостатньо швидкими темпами.

Інвестиції в розвиток інфраструктури, зокрема транспортної сфери ускладнюються низкою факторів, таких як обмеженість державних бюджетів, дефіцит кредитних ресурсів і посилення режиму регулювання банківської системи.

Таким чином, потрібно шукати інші шляхи вирішення проблеми – необхідно підвищувати ефективність інвестицій у транспортну сферу.

Слід також зазначити, що для підвищення продуктивності транспортної сфери зовсім не потрібні революційні інновації – необхідно забезпечити системне використання апробованих методів, які застосовуються в різних країнах.

В Україні часто вкладають кошти в недостатньо продумані проекти, витрачають масу часу на їх узгодження, втрачають можливості для інновацій при здійсненні цих проектів, а згодом не забезпечують максимальної віддачі від існуючих активів, вважаючи за краще

будувати дорогі нові потужності. Процедури вибору, будівництва та експлуатації об'єктів транспортної сфери – як і управлінські системи – не змінювалися тривалий час.

З огляду на це важливо визначити напрями підвищення ефективності інвестицій у транспортну сферу на основі забезпечення системного використання апробованих методів, які застосовуються в різних країнах [2].

Через недостатньо якісне планування, відбір проектів проводиться неефективно. Державні посадові особи, вважають за краще будувати нові потужності замість того, щоб домагатися максимальної віддачі від вже існуючих об'єктів транспортної сфери. В результаті витрати зростають, а тривалість експлуатації знижується. Недоліки належних стимулів і навичок, нечітка відповідальність і страх ризику заважають власникам транспортної сфери використовувати переваги передових методів.

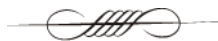
Список використаних джерел:

1. Андрющенко О. Б. Аналіз інвестиційної діяльності в транспортній галузі // О. Б. Андрющенко // *Інноваційний розвиток суспільства: управління проектами та інтелектуальною власністю: Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Донецьк, 25-26 жовтня, 2013 р., ДонДУУ / під ред. О. С. Поважного. – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – 250 с. – С.15-18.*

2. Бабинцев В. Стратегия устойчивого развития региона и улучшение качества жизни населения / В. Бабинцев, А. Гармашев, Г. Ушамирская // *Стандарты и качество. – 2003. – № 2.*

3. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь / [Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор та ін.] – К.: 2013. – 48 с.

4. Геєц В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєц, В. П. Семиноженко – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

Анісімова Ольга Миколаївна,

завідувач кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця),

доктор економічних наук, професор

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ

Інформація для підприємства на сьогодні є основним ресурсом функціонування на ринку, який забезпечує його конкурентне становище. Кожна організація у своїй діяльності користується масивами інформації, але ступінь використання та впровадження її в роботу є різним, і змінюється залежно від розвитку інформаційних систем. У силу цих причин корпоративні інформаційні системи для керівництва середніх і великих підприємств є необхідним інструментом, що дозволяє підвищити ефективність і прозорість бізнес-процесів і забезпечити централізовану підтримку прийняття управлінських рішень на всіх рівнях і в усіх сферах бізнесу компанії [1]

Кожне підприємство є відкритою системою, і як наслідок, системою, що піддається впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, а корпорація є найскладнішою з таких систем, тому важливо використовувати інформаційні системи. Це дозволить забезпечити безперервний моніторинг, аналіз, оцінку головних чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень в корпорації, а також пришвидшить генерування системи варіативних рішень для топ-менеджменту корпорації.

Корпоративні інформаційні системи (КІС), призначені для автоматизації різних видів господарського обліку та управління підприємством, можна умовно поділити на три класи: локальні системи, середні інтегровані системи, великі інтегровані системи

Корпоративні інформаційні системи дозволяють вирішити такі завдання: організувати ефективне планування всієї фінансової та господарської діяльності; підвищити довіру інвесторів завдяки формуванню максимальної прозорості бізнесу; знизити ризики та збільшити прибуток за рахунок оперативного прийняття рішень і їх точності, інтуїтивності системи управління, розмежування доступу до інформації відповідно до посад співробітників, і реалізації функцій її безпеки; скоротити кількісний аспект втрат робочого часу за рахунок виключення дублювання даних різними службами й організації безперешкодного обміну даними між відділами підприємства[3].

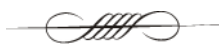
Для успішного впровадження КІС на підприємстві необхідний обґрунтований підхід до вибору методу впровадження. Доцільно реалізовувати етапи: передпроектне обстеження, побудова інформаційно-функціональної моделі діяльності підприємства, адаптація КІС до потреб підприємства, дослідна експлуатація, введення в експлуатацію, супроводження експлуатації. Одержання негативних результатів внаслідок впровадження КІС в багатьох випадках зумовлювалось необґрунтованими фінансовими витратами і надмірними адміністративними зусиллями в процесі налагодження механізму роботи нової КІС [2].

Використання інформаційних систем для управління підприємством робить будь-яке підприємство більш конкурентоспроможним за рахунок підвищення його керованості й адаптивності до змін ринкової кон'юнктури. Побудова корпоративних інформаційних систем управління в корпораціях з урахуванням її основних характеристик (масштабність, багатоплатформне обчислювання, розподілені обчислення, робота в неоднорідному обчислювальному середовищі) буде залежати від масштабів і специфіки діяльності корпорації [3].

Корпоративна інформаційна система для українських підприємств має враховувати наступні проблеми: розуміння керівництвом необхідності запровадження інформаційних технологій; усвідомлення того, що інформаційна система є системою управління, а не системою обліку; інформаційна система повинна відповідати вимогам ERP, немає об'єктивної інформації про конкретні систем управління.

Список використаних джерел:

1. Орлова Н. С. Інформаційні системи у сучасному корпоративному управлінні / Н. С. Орлова, А. С. Удовік // *Актуальні проблеми державного управління*. - 2012. - № 1. - С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_6.
2. Гавриленко Л. В. Інформаційні системи в управлінні корпоративними бізнес-процесами / Л. В. Гавриленко, Т. О. Гаврилко // *Проблеми системного підходу в економіці*. - 2016. - Вип. 54. - С. 22-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2016_54_6.
3. Філіна С. В. Корпоративні інформаційні системи: проблеми впровадження та аналіз ефективності у процесі управління / С. В. Філіна // *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. - 2011. - № 2. - С. 109-115. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2011_2_24.

Арзянцева Дар'я Андріївна,
доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

БІЗНЕС-ІНКУБАТОР ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Через нестабільну політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні спостерігається зменшення показників діяльності університетської та академічної інфраструктури, забезпеченості кваліфікованими науковими кадрами, що суттєво впливає на науково-освітній потенціал країни. У зв'язку з цим в найближчі роки в рамках курсу на модернізацію економіки та інтеграцію національного господарства в світовий економічний простір необхідно стимулювати розвиток регіональних науково-освітніх структур, які могли б сприяти створенню малих інноваційних підприємств, що генерують і впроваджують інновації у виробництво регіону. Найпростішою формою організації такої співпраці є створення регіональних (муніципальних) бізнес-інкубаторів.

На нашу думку, ініціатором та основним засновником таких структур мають виступити органи місцевого самоврядування (міська чи обласна рада) та місцеві органи державної влади (наприклад в особі Департаменту економічного розвитку, промисловості та інфраструктури). Для функціонування бізнес-інкубатору необхідним є забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності малих і середніх підприємств, взаємодію бізнес-структур, науково-дослідне співробітництво між приватним і державним (комунальним) сектором. Як показує вітчизняний досвід потужні науково-виробничі об'єднання виникають на базі крупних науково-дослідних чи освітніх установ, внаслідок чого їх увага концентрується на масштабних інноваційних проектах (як правило галузевого характеру). Однак значним потенціалом володіють середні і малі ВНЗ, які можуть гнучко реагувати на потреби суспільства та бізнесу, надаючи підтримку для стартування підприємцям у різних сферах. При цьому, вважаємо, що засновником/учасником бізнес-інкубатору можуть виступати одночасно декілька ВНЗ, конкуренція між якими буде сприяти активізації наукової та прикладної діяльності, розробці альтернативних інноваційних рішень. До складу засновників бізнес-інкубатору також можуть входити інші суб'єкти (фінансові установи, галузеві спілки тощо), що стають рівноцінними партнерами у пропонуваній схемі партнерства, при цьому вони можуть виступати і як замовники створення підприємства, так і безпосередніми виконавцями у відповідній галузі.

Попереднє завдання при створенні і запуску регіонального (муніципального) бізнес-інкубатора полягає в дослідженні стану території з метою виявлення існуючих проблем і визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку, в діагностиці стану малого підприємництва на досліджуваній території, а також в аналізі отриманих результатів. Мова йде про вибір типу бізнес-інкубатора - універсального або спеціалізованого призначення. Наприклад, в окремих регіонах України активно розвиваються туристичні бізнес-інкубатори, що зосереджуються на просуванні екотуризму. Слід пам'ятати, що спеціалізація несе в собі додаткові ризики, однак дозволяє цілеспрямовано впливати на вирішення ключових проблем регіону (міста). Водночас завжди є ряд загальних завдань, що потребують вирішення, тому актуальним також може бути створення універсального бізнес-інкубатору з виділенням пріоритетних напрямів інкубування, обумовленими засновниками.

Відповідно до викликів сьогодення до пріоритетних спеціалізованих напрямів інкубування можемо виділити наступні: соціальний, молодіжний, «зелений» бізнес.

Так, мета функціонування *соціального інкубатору* вбачається нами в таких аспектах:

по-перше: залучення до підприємницької, у тому числі інноваційної, діяльності найбільш соціально вразливих верств населення (інваліди, переселенці, малозабезпечені);

по-друге: стимулювання розвитку соціального підприємництва. Це бізнес з переважно соціальними цілями, прибуток якого у більшості випадків реінвестується з цими цілями в бізнес або в суспільство, може частково перерозподілятися між стейкхолдерами [1, с.9, 11].

Специфіку соціального підприємництва визначають три взаємопов'язані характеристики: соціальне призначення (підприємство створюється спеціально для реалізації соціальної мети, і отриманий прибуток направляється на її реалізацію); економічна стійкість (фінансові ресурси формуються за рахунок продажу товарів і послуг, а не грантів і пожертвувань); впровадження інновацій (якісно нової комбінації ресурсів, які раніше не використовувалися і пропонує новий, більш ефективний спосіб досягнення цілей організації). Прикладами таких соціально орієнтованих підприємств можна є спортивні секції для людей з обмеженими фізичними здібностями; культурно-розвиваючі секції для людей з обмеженими фізичними здібностями (танці для людей в інвалідних візках; малювання / скульптура / театральне мистецтво для сліпих і т.д.); соціальні центри «денного перебування» для літніх, самотніх людей та людей з особливими потребами; спеціалізовані мобільні центри (бібліотечні, інформаційні, освітні, діагностичні) для кращого охоплення населення відповідними послугами, зокрема в сільській місцевості; соціальні магазини тощо.

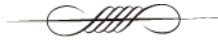
Молодіжний бізнес-інкубатор створюється для забезпечення умов швидкого досягнення економічної самостійності нових підприємств, заснованих молоддю. Молодіжне підприємництво є особливо ризикованим видом діяльності, яке досить уразливе від недобросовісної конкуренції, адміністративних бар'єрів, високої вартості кредитних ресурсів, в той же час саме молодь визначає творчий інноваційний тип господарювання. Тому інкубування молодіжного бізнесу дозволяє не лише ефективно вирішити проблему зайнятості молоді, формування прошарку середнього класу, а й сприятиме модернізації різних галузей національної економіки, досягнення конкурентоспроможності продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках. Різновидом молодіжного бізнес-інкубатору є студентські інкубатори, які можуть утворюватись безпосередньо при ВНЗ з метою об'єднання науково-педагогічних працівників і студентів для реалізації інноваційних стартап-проектів.

Питання раціонального використання ресурсів займає ключове місце в системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, а питання перспективи євроінтеграції посилюють вимоги до екологізації виробництва. Зважаючи на це, до перспективних напрямів інноваційного підприємництва нами віднесено «зелені» *бізнес-інкубатори*, що спеціалізуються на створенні нових підприємств або модернізації діючих у відповідності до принципів раціонального ресурсовикористання, забезпечення екологічності продукції, процесів виробництва та споживання. Серед таких підприємств слід виділити енергосервісні компанії (ЕСКО) – це фізичні або юридичні особи, які надають енергетичні послуги та (або) інші заходи з покращення енергоефективності на об'єктах або в приміщеннях користувача і при цьому бере на себе певну частку фінансового ризику [2]. Така структура отримуватиме оплату за надані послуги виключно у разі досягнення економії і, що найважливіше, з коштів, що вивільнюються в результаті такої економії (скорочення витрат на споживання паливно-енергетичних ресурсів і комунальних послуг).

Таким чином, бізнес-інкубатор виступає дієвим інструментом розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, що забезпечує зближення науки і виробництва, формування економічних і організаційних умов для створення нових, наукомістких виробництв, що відповідають сучасним вимогам розвитку суспільства. Цей механізм допоможе виділити і підтримати найбільш пріоритетні напрями розвитку бізнесу, які здатні вирішувати найбільш гострі проблеми місцевої громади, сприяють поліпшенню соціальної обстановки, підвищення зайнятості населення, формування конкурентного середовища та розвитку потенціалу території.

Список використаних джерел:

1. *Социальное предпринимательство: новые перспективы: Пособие по теории и практике социального предпринимательства.* – Бишкек, 2011. – 38 с.
2. *Енергосервісні контракти. Можливості та перспективи в Україні.* [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://eeau.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/ESCO_brochure_UA.pdf.

Барабаш Леся Віталіївна,
*старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук*

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Економіка держави є складним механізмом, що піддається впливу численних об'єктивних і суб'єктивних складових, а також внутрішніх і зовнішніх факторів. При цьому одним з основних чинників, що гальмує розвиток економічного середовища у потрібному руслі, є тіньовий сектор, який, поглинаючи значні ресурси, в тому числі і безпосередньо державні, формує відтік капіталів і знижує доходи бюджетів усіх рівнів.

Проведені Міністерством економічного розвитку та торгівлі України розрахунки за різними методами оцінки тіньової економіки засвідчують суперечливі тенденції. Так, за методом «витрати-роздрібний товарооборот» частка тіньового сектору на початок 2010 р. становила 44%, а на кінець 2016 р. – 50%; проте два інші методи – збитковості підприємств і монетарний, – доводять, що тіньовий сектор скоротився за період 2010–2016 рр. на 10% і на 18% відповідно. При цьому обсяг тіньової економіки у відсотках до офіційного ВВП також знизився з 38% на початок досліджуваного періоду до 34% на його кінець. В цілому проведені вітчизняним міністерством розрахунки вказують на позитивні тенденції у національному економічному середовищі [4, с. 5, 12].

Розрахунки авторитетного європейського науковця Ф. Шнейдера засвідчують протилежні тенденції в тіньовому секторі економіки України та відзначаються дещо вищими показниками [6, с. 17]. В загальному наближаючись до позначки 50 відсотків

Виходячи з наведених реалій, слід переглянути заходи з легалізації тіньового сектору економіки, зокрема – у сфері доходів громадян в цілому та отриманні ними заробітної плати, що є прямим фактором адекватного перебігу реформи пенсійного забезпечення, які, за свідченнями Державної фіскальної служби України, формують близько 50% тіньового сектору.

Європейські країни у питанні зменшення обсягів тіньового сектору економіки у сфері доходів громадян притримувалися диспозитивних методів, зокрема – заохочення. Серед зазначених найдієвішими визнано надання податкових канікул підприємствам, де не виявлено фактів неофіційної виплати заробітної плати, зменшення податкових відрахувань із заробітної плати, підняття розміру мінімальної заробітної плати.

Український уряд також звернув увагу на критичний стан обсягів неофіційної економіки, дійшовши висновку, що задля покращення ситуації слід використати досвід зарубіжних колег і почати зі зменшення податкового навантаження на роботодавців. Таким чином тягар сплати податків і внесків до держави з заробітної плати громадян у 2016 році було знижено з 38% до 22% шляхом відміни утримання єдиного соціального внеску, а також відбулося запровадження єдиної пропорційної ставки податку на доходи фізичних осіб у розмірі 18% для доходів у вигляді заробітної плати замість раніше діючої малопрогресивної [5]. Крім того, у 2017 році мінімальна заробітна плата була підвищена у 2 рази та склала 3200 грн проти 1600 грн 2016 року.

Однак слід наголосити, що зазначені заходи не лише виявилися безсилими у легалізації неофіційного сектору економіки, а й посприяли подальшому посиленню дефіциту бюджету Пенсійного фонду України. За свідченнями Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, на кінець 2016 року дефіцит Пенсійного фонду України наближався до позначки 150 млрд грн. при загальному обсягу бюджету фонду близько 260 млрд гривень [3].

Серед основних заходів детінізації у зарубіжних країнах виокремлюють жорсткі заходи з нормування валютного, податкового та кримінального законодавства, а також застосування економічних і податкових амністій [1].

Зазначені заходи мають перспективу застосування й у вітчизняній економіці, однак, у сфері оподаткування заробітної плати громадян і зниження рівня дефіциту Пенсійного фонду України потрібні більш жорсткі та конкретні міри.

Зокрема, якщо мова йдеться про зниження дефіциту пенсійного фонду, можна спробувати застосувати досвід зарубіжних країн щодо перерозподілу часток роботодавця і працівника у структурі соціальних внесків. Грунтуючись на гарантіях формування належного розміру коштів на особистому пенсійному рахунку для забезпечення пенсійних виплат у майбутньому, виплат на випадок безробіття та лікарняних, вони спонукатимуть працівника до отримання легальної й офіційної заробітної плати. Саме на таких засадах здійснювали даний захід зарубіжні країни, де працівники сплачують від 16,5% (Королівство Іспанія) до 56% (Республіка Польща) загальної суми соціального внеску [2].

Ще одним кроком подолання тіньових елементів в одержуваних у вигляді заробітної плати доходах фізичних осіб є зміна ставки податку на доходи фізичних осіб для найманих працівників. Зокрема, з метою заохочення працівників до бажання отримувати легальну заробітну плату слід запровадити регресивну ставку податку на доходи фізичних осіб. Звичайно, даний вид ставки є непопулярним, проте її особливість зменшуватися пропорційно до збільшення доходу спонукатиме працівника до вимоги роботодавцю легально виплачувати йому належний дохід.

Відтак, запропоновані заходи, попри непопулістський характер і жорсткі умови провадження, сприятимуть формуванню у платників думки про необхідність легального працевлаштування та отримання офіційних доходів, які в майбутньому забезпечать їм гідний рівень пенсії.

Список використаних джерел:

1. Буглак Ю.М. Зарубіжний досвід детінізації відносин у підприємницькій діяльності та можливості його використання в Україні / Ю.М. Буглак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2014. – Вип. 29 (2.1). – С. 34-38. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_29%282.1%29__10
2. Детінізація заробітної плати // *Обозреватель.ua: політика*. – 21 квітня 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/author-column/detinizatsiya-zarobitnoi-plati.htm>
3. Дефіцит пенсійного фонду досяг 150 млрд грн – Кабмін // *Корреспондент.net*. – 28 грудня 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3793536-defitsyt-pensiinoho-fondu-dosiah-150-mlrd-kabmin>
4. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні: розрахунки Міністерства економічного розвитку та торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
5. Ставка ЄСВ тепер 22%: Порошенко підписав закон про податкову реформу // *FINbalance*. – 01.01.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/Stavka-SV-teper--22-Poroshenko-pidpisav-zakon-pro-podatkovu-reformu>
6. Schneider F. The size and development of the shadow economies of Ukraine and six eastern countries over the period of 1999–2015 / F. Schneider // *Економіка розвитку*. – 2016. – № 2 (78). – С. 12–20

Баранецька Ольга Вікторівна,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат економічних наук

ЗАГРОЗИ БЮДЖЕТНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ

Запорукою та першопричиною підвищення ефективності забезпечення бюджетної безпеки слугує передчасне з'ясування та прогнозування можливості виникнення явищ чи реалізації дій, які прямо чи опосередковано чинитимуть деструктивний вплив на бюджетну безпеку й виступатимуть в якості небезпеки чи загрози. Наявність інформації про активізацію загроз дасть змогу тому чи іншому суб'єкту бюджетної безпеки вжити необхідних заходів щодо їх мінімізації чи нейтралізації.

Загрози бюджетній безпеці держави формуються у випадку наявності деструктивних чинників, які є небезпекою для бюджетної сфери і негативно впливають на її безпечний рівень. За певних обставин чи умов (посилення деструктивних тенденцій, дисбалансів) небезпека може змінити свій статус із потенційного на реальний. У такому випадку відбувається зародження загроз бюджетній безпеці держави (рис. 1).

Варто обґрунтувати суть та природу понять “чинник” та “загроза”, розглянути взаємозв'язки даних понять з діалектично суміжними, з'ясувати механізм виникнення та існування загроз бюджетній безпеці.

Чинники – наявні (позитивні чи негативні) або потенційно можливі явища чи процеси, що здійснюють пряму чи опосередковану дію на об'єкт дослідження за певних умов. Загалом чинники можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на бюджетну безпеку, тобто бути як позитивними, так і деструктивними (негативними).

За наявності деструктивного впливу відбувається зародження ризику як невизначеності, пов'язаної з можливістю виникнення несприятливих ситуацій і наслідків. Поняття “ризик”, складовою якого є невизначеність, поєднує в собі як реальну небезпеку, так і потенційну, яка може й не реалізуватися [2]. Небезпека розглядається як діяльність, спрямована на реалізацію загроз, що здатна спричинити дестабілізацію системоутворюючих елементів, які самі по собі загрожують функціонуванню та розвитку об'єкта безпеки у момент їх спричинення, а при звичайному протіканні закінчуються або ж можуть закінчитися як його колапсом, так і відповідної системи безпеки [3, с. 25]. Загроза є найвищим ступенем вірогідності перетворення небезпеки з можливості на дійсність, висловленим наміром одних суб'єктів завдати шкоди іншим, демонстрацією готовності здійснити насилля з метою завдання шкоди [4].

Загрози бюджетній безпеці є наслідком конфліктності інтересів суб'єктів бюджетних відносин (зокрема держави в особі державних і місцевих органів влади, суспільства як отримувача суспільних благ і послуг, господарюючих суб'єктів і домогосподарств) і виникають у ході формування та виконання бюджету [1, с. 9].

Основні загрози бюджетній безпеці України визначено на рис.2.

Загалом, бюджетна безпека перебуває під впливом численних загроз нормативно-правового, макроекономічного, організаційного та інформаційно-аналітичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Баранецька О. В. Бюджетна безпека: сутність категоріального поняття та загрози / О. В. Баранецька // *Тактичні та стратегічні пріоритети зміцнення фінансово-економічної безпеки держави: Збірник тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Тернопіль, (21 квітня 2017 р.) – Тернопіль, 2017. – С. 7–10. 831 с.

2. Ершов А. Д. *Основы управления и организации в таможенном деле: учебное пособие.* – СПб., 1999. – 191 с.

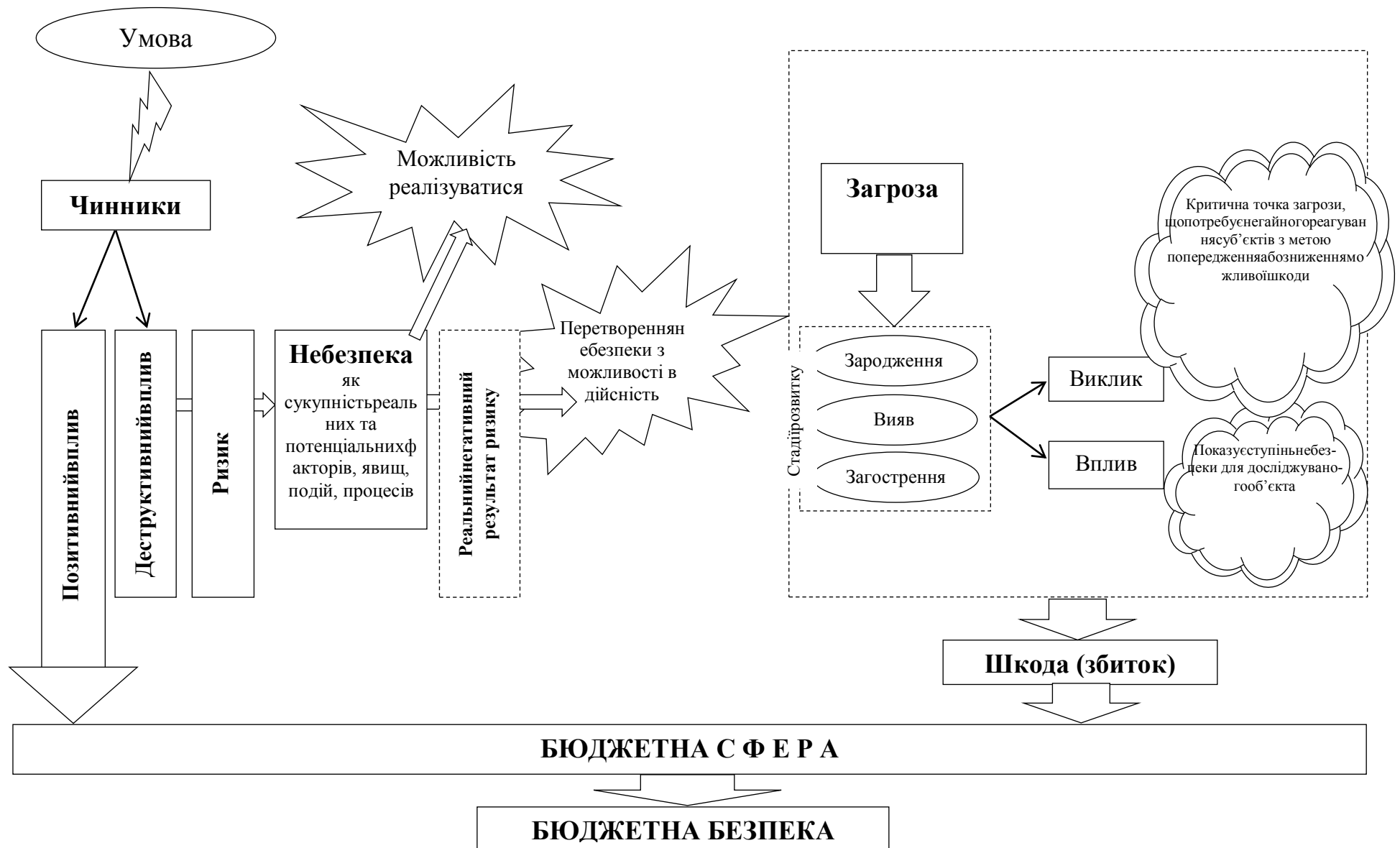

Рис. 1. Механізм виникнення загроз бюджетній безпеці

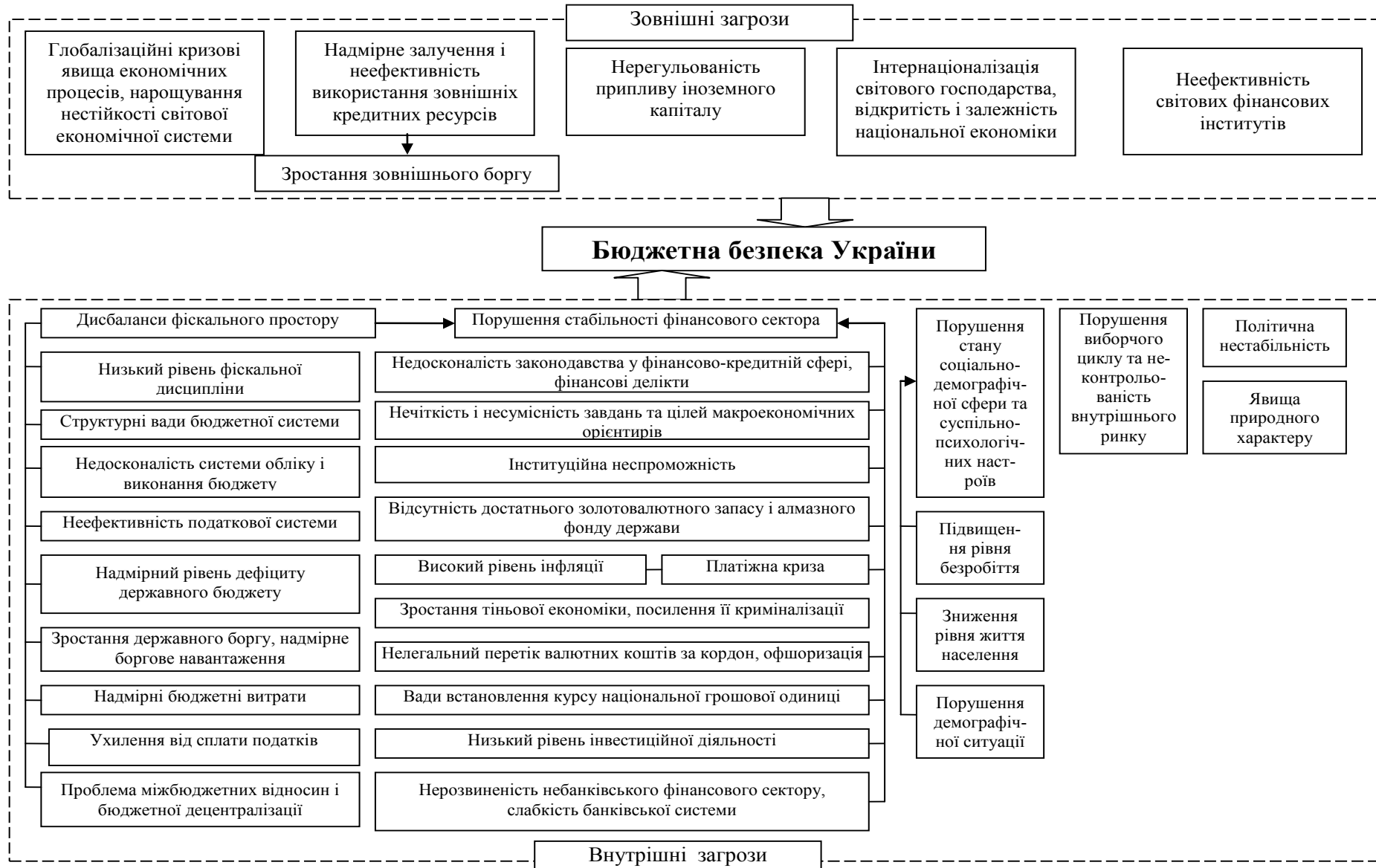
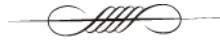

Рис. 2. Загрози бюджетній безпеці України

3. Ліпкан В. А. *Національна безпека і національні інтереси України* / Ліпкан В. А. – К.: КНТ, 2006. – 68 с.

4. *Філософія безпеки: монографія: у 2 т.* / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: *Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів.* – 831 с.

Баранова Яна Леонідівна,

слухач магістратури за спеціальністю «Адміністративний менеджмент» факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права. Науковий керівник: Синчак В.П., завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права, доктор економічних наук., професор

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сучасна світова економічна ситуація характеризується наявністю фінансових потоків, які ґрунтуються на диспропорціях соціально-економічного розвитку та зростанні залежності краї-боржників, серед яких і Україна. Порушення зв'язків із зовнішніми ринками збуту, скорочення внутрішнього споживання разом із відсутністю розвитку перспективних галузей промисловості та політична нестабільність призвели до фінансової нестабільності країни в цілому, що, з одного боку, спонукало уряд до нарощення кредитних запозичень, а з іншого - загострило проблему боргової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління державним боргом досліджували провідні українські фінансисти, зокрема Андрущенко В.Л. [1], Василик О.Д. [2], Ковальчук С.В. [3], Опарін В.М. [4], Романенко О.Р. [5] та інші автори. Проте постійні зміни у соціально-економічному розвитку потребують подальших наукових пошуків, оскільки проблема державного боргу у цей час є найбільш актуальним.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення складових системи управління державним боргом та його удосконалення в Україні.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі можливо знайти різні або близькі за змістом точки зору на сутність державного боргу. Більш спрощене визначення сутності державного боргу наводить Опарін В.М.: «Державний борг – це сума заборгованості держави своїм кредиторам» [4, с. 177]. Аналогічного визначення дотримуються Романенко О.Р. [5, с. 232], Рогатенюк Е.В. і Пожарицька І.М. [7, с. 143], Юрій С. І. та Федосов В. М. [8, с. 228], а також інші автори.

Загалом потрібно відзначити, що названі автори розглядають сутність державного боргу в основному як суму зобов'язань. Натомість Василик О.Д. стверджував, що державний борг – це складне явище, зумовлене низкою факторів, яке в умовах кожної держави може мати свою специфіку [6, с. 306]. Тому вважаємо, що сутність державного боргу слід розглядати як складне явище соціально-економічної системи держави, яке об'єктивно обумовлено самою економічною природою держави та її економічних суб'єктів, що з нею пов'язані. Виходячи з цього, пропонуємо розглядати державний борг не як просту суму боргових зобов'язань із нарахованими відсотками, а як явище, яке впливає з його економічної природи, механізму функціонування й обслуговування, юридичних і соціальних наслідків, що пов'язані з сукупністю інтересів усіх суб'єктів соціально-економічної системи.

Наступним етапом дослідження є визначення співвідношення боргу та граничної суми державного боргу відповідно до законодавства. Як відомо, лімітом загальної суми

державного боргу є максимальний його обсяг на певну дату. Зокрема, згідно статі 18 пункту 2 Бюджетного кодексу України, загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу ВВП України [10]. Безпечний рівень боргу – це такий його рівень, при якому держава може [11]: своєчасно і в повному обсязі виконувати свої боргові зобов'язання без допомоги міжнародних фінансових організацій, без проведення реструктуризації цих зобов'язань чи оголошення дефолту; здійснювати державні запозичення на ринках капіталу за прийнятними відсотковими ставками.

За результатами різних досліджень, економічно безпечний рівень державного і гарантованого державою боргу для України становить близько 35% від ВВП. Такий висновок базується на статистиці настання дефолтів у країнах з ринками, що формуються, та на власному досвіді України, яка вже двічі була не в змозі самостійно виконувати свої боргові зобов'язання при їх наближенні до рівня 30-35% відносно ВВП [12]. Період 2009-2013 рр. характеризується боргом близько критичного та вищим безпечного рівня (більше 35% від ВВП). Але навіть при такій ситуації загальний обсяг державного боргу до 2013 року не перевищував встановленого законом граничної суми (60% до ВВП). У такому стані Україна приходить до кардинального повороту в економічній політиці, в тому числі і в фінансово-економічній сфері, після зміни влади внаслідок трагічних подій зими 2014 року. Цей рік та наступний 2015-й знаменуються найгіршими та найгострішими для національної економіки. Рівень державного боргу у 2015 році, який складає 89,8% від номінального ВВП, – рекордний показник для України за усі роки незалежності.

Як вважає К.С. Мельник, складна ситуація із збалансуванням державних фінансів і зростання державного боргу змушують більшість країн ЄС у процесі пошуку компромісу між забезпеченням фіскальної консолідації та створенням умов для зростання ВВП дедалі частіше дбати, насамперед, про досягнення фіскальної стабільності. При цьому європейські країни вдаються до підвищення ставок ПДВ та інших податків, а також соціальних платежів. Лише окремі з них знижують ставки оподаткування, керуючись міркуваннями сприяння зростанню ВВП чи зважаючи на неоднозначні наслідки їх попереднього підвищення. Непоодиноким в ЄС є й практика зниження податкового навантаження на підприємницький сектор і доходи громадян після поліпшення ситуації з наповненням бюджету, у тому числі шляхом посилення фіскальної ролі окремих податків на споживання.

Режим оподаткування в Україні є досить обтяжливим, що негативно впливає на розвиток бізнесу та купівельну спроможність населення. Спираючись на економічну теорію, можемо сказати, що зменшення податкового навантаження на заробітну плату, середнє та мале підприємництво посприяє активізації бізнесу та споживчого попиту, за якими послідує швидке нарощування ВВП.

Відтак збільшувати частку внутрішніх запозичень у нашій державі потрібно за рахунок залучення інституційних інвесторів. Ресурси банківської системи в умовах рецесії повинні спрямовуватися на кредитування реальної економіки, а не потреб уряду. Саме інституційні інвестори, які акумулюють кошти дрібних вкладників і фізичних осіб, є одними з основних покупців державних облігацій у багатьох країнах. Нагальною потребою є розробка довгострокової фундаментальної боргової політики, яка включатиме стратегію, спрямовану на максимально ефективне використання потенціалу боргових фінансів, і тактику її досягнення [13, с. 28], а також проведення моніторингу боргової безпеки країни, що сформований за алгоритмом, який в разі перевищення критичних рівнів показників боргового навантаження автоматично вмикає специфічні захисні заходи, що миттєво обмежать можливість уряду збільшувати обсяги державного боргу в країні та забезпечать здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх

запозичень [14, с. 108]. Поряд із цим, на нашу думку, необхідно вжити низку заходів, спрямованих на оптимізацію боргової політики, а саме:

- вдосконалення законодавчого забезпечення у напрямі формування, структури та обслуговування державного боргу шляхом прийняття Закону про «Про державний борг України»;
- зміна структури державного боргу на користь внутрішніх запозичень шляхом пошуку умов, які б зацікавили вітчизняного інвестора;
- реформування податкової системи з метою стимулювання ділової активності бізнесу, як головного фактору нарощування ВВП країни;
- побудова сучасної діагностики боргової безпеки країни.

Отже, при застосуванні названих заходів покриття державного боргу України буде здійснюватися здебільшого не за рахунок зростання податкового тягаря, а за рахунок економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.Л. *Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів* / Володимир Леонідович Андрущенко. – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.
2. Василик О.Д. *Державні фінанси України: підручник* / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.
3. Ковальчук С.В. *Фінанси: навч. посіб.* / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. – 568 с.
4. Опарін В.М. *Фінанси (загальна теорія): навч. посіб.* / Валерій Михайлович Опарін: 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 240 с.
5. Романенко О.Р. *Фінанси: підручник* / Олена Романівна Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.
6. Василик О.Д. *Теорія фінансів: підручник* / Остап Дмитрович Василик. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
7. Рогатенюк Э.В. *Финансы: учеб. пособ.* / Э.В. Рогатенюк, И.М. Пожарицкая. – Симферополь: Национальная академия природоохранного и курортного строительства, 2007. – 280 с.
8. *Фінанси: підручник* / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611с.
9. *Державний та гарантований державою борг [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.minfn.gov.ua/news/view/statistichni-materiali-schodo-derzhavnogo-ta-garantovanogo-derzhavoju-borgu-ukraini>.
10. *Бюджетний кодекс України (редакція від 20.09.2015) [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.
11. *Безпечний рівень державного боргу [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://ecofn.org.ua/debt-ratio/>.
12. Єкімова К.С. *Аналіз боргової політики України* / К.С. Єкімова // *Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики*. – 2011. – Вип. 2. – С. 281-285.
13. Лісовенко В.В. *Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти* / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // *Фінанси України*. – 2014. – № 12. – С. 7-31. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_3.
14. Мірошниченко І.С. *Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації [Електронний ресурс]* / І.С. Мірошниченко // *Облік і фінанси*. – 2015. – № 3. – С. 102-109. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2015_3_18.

Баюк Микола Іванович,
*директор Хмельницького центру перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників органів
державної влади, органів місцевого самоврядування,
державних підприємств, установ і організацій,
магістр державного управління*

РОЛЬ ВЛАДНИХ СТРУКТУР І ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Становлення України як суверенної, незалежної держави потребує постійного аналізу проблем відновлення, розвитку українського національного руху в добу національно-визвольних змагань на початку ХХ століття. В сучасних умовах політичної, інформаційної, територіальної агресії з боку Росії, русифікації різних галузей культурного й освітницького простору виникає загроза національній безпеці України, її цілісності.

Періодична активізація культурно-освітнього, громадського руху в державі є цілком закономірним явищем. Історія, практика нашого державотворення підтверджує, що просвітянський рух, національно налаштована інтелігенція, патріотизм громадян відіграють у перехідні епохи, у період становлення нового громадянського суспільства особливо важливу роль. Їх діяльність, конкретні справи складають основу, фундамент українському національному відродженню, протидії загрозам державної безпеки.

Тому інтерес до національно-визвольного руху, революційно-демократичних перетворень, взаємодії і боротьби різних політичних сил в Україні у 1917-1920 рр. залишається достатньо високим.

Перемога Лютневої революції в царській Росії відкрила новітній етап у боротьбі за українську державність, утвердження нової гуманітарної політики. Національно-культурне відродження українського народу набрало нової сили.

Українські органи управління, діячі культури, освіти, різні політичні партії, товариства, громадські організації намагалися вести постійну боротьбу за відродження, становлення державності свого народу, його вільний духовний і культурний розвиток на всій території.

Протягом березня 1917 року відтворюють діяльність існуючі та започатковуються нові українські організації. Національна самосвідомість у їх діяльності значно прогресує. Українські політичні партії Товариство Українських Поступовців (ТУП), Українська Радикальна Демократична Партія (УРДП), Українська Соціал-демократична Робітничка Партія (УСДРП), Українська Партія Соціалістів-революціонерів (УПСР), а також більшість громадських і професійних організацій та об'єднань активно пропонували, пропагували у своїх рішеннях, діях вимоги щодо автономії України в складі Федеративної Росії та необхідності утворення самостійної республіки.

Консолідуючою подією в житті українських громадсько-політичних сил став Всеукраїнський Національний конгрес 6-8 квітня 1917 р., який легалізував перехід їх до масових, відкритих, конструктивних акцій, дій. Обговорення національних проблем знайшло продовження на селянських з'їздах, які структуризувались у Всеукраїнську селянську спілку.

Патріотичний дух, національні ідеї, прогресивні наміри політичних партій, організацій, студентства, селян, солдатів охопили значну територію України [1, с.286; 2, с.23; 3, с.8]. Вони потребували координації їхніх дій, об'єднання зусиль, вироблення та реалізації спільної програми національно-культурного, політичного відродження. Проте їх діяльність не була консолідуючою

Надзвичайно важливу роль в культурно-мистецькому відродженні відіграла інтелігенція, об'єднана в українському товаристві "Просвіта" та інших громадських організаціях[4,с.85].

Національно налаштовані сили отримали ще одну можливість відстоювати інтереси, вирішувати питання українських містечок, сіл. Це дало можливість українським організаціям, органи влади які перебували у Кам'янці-Подільському, направити губернському старості меморандум від українського громадянства краю, у якому підняли свій голос на захист національної державності, освіти та культури. До числа цих організацій входили:

- 1) Губернський Національний Союз Українців;
- 2) Подільська Селянська Спілка;
- 3) Подільське товариство "Просвіта";
- 4) Подільська Губернська Народна Управа;
- 5) Управа Всеподільської Учительської Спілки;
- 6) Українське духовенство на Поділлі;
- 7) Подільський Союз Кооперативних Установ;
- 8) Споживчі Союзи Поділля [5, с.8].

Незважаючи на утиски, переслідування та репресії місцевих органів влади продовжували діяти національно-культурні організації. Вони протестували проти свавілля адміністрації, виступали на захист української мови. Активно працювали "Просвіти", функціонували їх бібліотеки, в селах виникали нові осередки товариства.

Активну участь виявляли просвітяни в запровадженні в навчальний процес місцевих освітянських закладів української мови, забезпеченні їх українськими підручниками. З метою охоплення національними ідеями ширших верств населення місцеві "Просвіти" випускали та розповсюджували газети, журнали, інформаційні та інші агітаційні матеріали. Як правило інформаційні, аналітичні матеріали про боротьбу українських сил проти російського більшовицького війська, іноземних ворогів, про досягнення новостворених українських урядів, про міжнародне становище України, про культурні досягнення розміщувалися у спеціальних рубриках.

Хоча прогресивні, національно налаштовані сили зазнали поразки в добу Української революції просвітянський, національно-визвольний рух став навчальним у справі українського державотворення.

Практика державотворення підтверджує, що забезпечення національної безпеки держави – це не тільки обов'язок інститутів державної влади, а також громадських об'єднань, організацій, політичних партій, рухів, кожного громадянина.

Існування, діяльність громадських об'єднань у забезпеченні інтересів громадян країни, суспільства і держави справляє сьогодні значний вплив на ситуацію в Україні та її окремих регіонах. Проте регіональні і місцеві системи забезпечення внутрішньої безпеки, не знайшли відображення в основних загальнодержавних правових актах і нормативних документах. У Стратегії національної безпеки України не достатньо приділяється належна увага регіональним аспектам забезпечення національної безпеки. Прикладом цього є події в Автономній Республіці Крим та на Донбасі.

Слід відмітити, що відсутність механізмів координації, участі громадськості, об'єднань громадян у державотворчому процесі сприяє створенню в Україні загроз демократичному розвитку країни, порушенню конституційних прав та свобод людини.

Тому для упередження зростання можливим безпекам державної політики у гуманітарній сфері, для впорядкування консолідованої участі громадськості, політичних партій у процесах державотворення потрібно значно вдосконалити правове середовище їх тісної співпраці з органами влади на державному та регіональному рівнях;

Потрібно продовжити практику активного, систематичного, цілеспрямованого залучення національно-патріотичних організацій, інтелігенції до вироблення та

вирішення актуальних питань сучасного державного управління, протидії національним загрозам, захисту національних інтересів;

Нагальним є створення з числа представників публічних органів влади, громадськості, інтелігенції відповідних структур для розробки програми регіональної безпеки в окремому регіоні, в гуманітарній сфері зокрема.

Список використаних джерел:

1.Телячий Ю. В. Реформа української загальноосвітньої школи в роки національно-демократичної революції (1917-1920 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Чернівці, 2000. – 213 с.

2.З життя «Просвіт» на Поділлі // Село. Кам'янець-Подільський: Вид-я Подільської губернської народної управи (журнал). 1918. №34-35. 19 вересня. С.23-24.

3.Богуславська В. Г. Народна освіта в добу національно-демократичної революції 1917-1920 рр.: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Донецьк, 2001. 210 с.

4.Баженов Л. В. Основні етапи діяльності подільських «Просвіт» у 1906–1923 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009. Т. 13. С. 83–91.

5.Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки (передрук).1919рік. Кам'янець-Подільський. 1919. Вип. 6. Ч. 82.

Безух Сергій Володимирович,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук*

СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах нестабільної фінансово-економічної ситуації в Україні за умов обмежених фінансових ресурсів особливо важливим є створення умов для розвитку малих та середніх суб'єктів підприємництва, ефективне функціонування яких здатне у перспективі розв'язати проблеми кризового характеру вітчизняної економіки шляхом як стимулювання розвитку конкуренції, створенню нових робочих місць, поліпшення якості виробництва продукції чи надання послуг у відповідній галузі, так і сприяння економічному зростанню держави за рахунок наповнення її дохідних джерел податками, зборами, іншими обов'язковими платежами.

Прогресивний розвиток суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні потребує створення особливих умов щодо доступності до необхідних обсягів вільних фінансових ресурсів. Світові ринкові умови ведення бізнесу доводять, що первинною базою функціонування підприємства є вкладені власні або залучені тимчасово вільні ресурси на фінансовому ринку.

Одним із способів залучення вільних фінансових ресурсів для суб'єктів малого та середнього підприємництва є встановлення кредитних відносин, перш за все, за допомогою банківського кредиту.

Використання кредитних механізмів у функціонуванні малих та середніх суб'єктів бізнесу дає змогу не лише акумулювати необхідний ресурс для відкриття власної справи, а й стати джерелом вирішення тактичних проблем із забезпечення ритмічної роботи підприємства за умови недостатності оборотного капіталу тощо.

Ми поділяємо думку авторів, які говорять про те, що кредит є формою перерозподілу акумульованих тимчасово вільних коштів, завдяки якому відбувається їх більш ефективне використання за допомогою встановлення кредитних відносин, які унормовують рух позичкового капіталу.

В свою чергу, поняття кредитування означає встановлення кредитного процесу між кредитором та позичальником з приводу передачі у тимчасове користування вільного фінансового ресурсу за допомогою певної сукупності механізмів реалізації цієї співпраці (кредитних програм та інструментів).

Найбільш розповсюдженим у сучасних вітчизняних умовах джерелом позикового капіталу є банківський кредит, хоч у європейських країнах та країнах із розвинутою ринковою економікою велику роль відіграють кредити, що надаються установами небанківського типу особливо на користь малого та середнього бізнесу.

Під банківським кредитом слід розуміти суму тимчасово вільних грошових коштів банку, яку він надає чи зобов'язується надати позичальнику у користування на умовах належного забезпечення, повернення у визначений строк, оплати та цільового характеру використання.

Відповідно до чинного законодавства об'єктом банківського кредиту є грошовий капітал, виражений як у національній, так і в іноземних валютах.

Економічна роль малого та середнього підприємництва полягає в тому, що воно мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, формує середній клас суспільства країни, сприяє розвитку конкуренції, є двигуном науково-технічного прогресу, забезпечує поповнення державного і місцевого бюджету за рахунок надходжень від податків та зборів тощо.

У соціальному значенні мале та середнє підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, забезпечує ринок потрібними товарами та послугами, намагаючись найповніше задовольнити потреби населення. Воно відіграє визначальну роль також в соціально-економічному прогресі будь-якої країни світу.

Під «малим бізнесом» розуміють малі (або малі та середні) підприємства. Малий бізнес передбачає не лише відносно невеликі розміри підприємства і масштаби господарської одиниці, але й обов'язкове базування останньої на ризикованій та інноваційній основах, на повній економічній відповідальності, на персоніфікованих і гнучких управлінні та організації відтворення з метою отримання максимального підприємницького доходу з одиниці затраченого капіталу [1, с. 81]

Що ж стосується нашої країни, то суб'єкти господарювання відповідно до Господарського кодексу України класифікуються за двома ознаками: залежно від кількості працюючих та обсягу доходів від будь-якої діяльності за рік, та можуть відноситись до суб'єктів малого, у тому числі до суб'єктів мікро, середнього або великого підприємництва (таблиця 1).

Отже, на нашу думку, банківське кредитування малого та середнього бізнесу – це сукупність бізнес-процесів банку, пов'язаних з конструюванням, масовим продажем та моніторингом значного обсягу стандартизованих кредитних продуктів у грошовій формі на різні цілі через розвинену мережу каналів збуту, що, на відміну від підходів інших дослідників, ґрунтується на процесному підході до організації банківської діяльності, враховує сукупність особливостей кредитування та етапи життєвого циклу кредитного продукту.

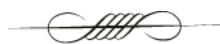
Таким чином, незважаючи на окремі негативні аспекти, пов'язані із наданням банками кредитів суб'єктам малого та середнього бізнесу, характер такої співпраці є взаємовигідним, зокрема банк отримує додаткові можливості розширити власну клієнтську базу та отримати додаткові прибутки за рахунок підвищення ефективності функціонування цих секторів.

Характеристика типів суб'єктів господарювання відповідно до Господарського кодексу України (складено за матеріалами [2])

Суб'єкт господарювання	Тип суб'єкта	Середня кількість працівників за рік	Дохід за рік
Фізична особа-підприємець Юридична особа	мікро	не перевищує 10 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ
Фізична особа-підприємець Юридична особа	мале	не перевищує 50 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ
Фізична особа-підприємець Юридична особа	середнє	не перевищує 250 осіб	не перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ
Юридична особа	велике	понад 250 осіб	перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ

Список використаних джерел:

1. Мазур В. Р. Оцінка сучасного стану малого підприємництва в Україні / В. Р. Мазур // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – №12. – С. 80-89.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 05.09.2017).

Бучковська Яна Георгіївна,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук,
Поліщук Вероніка Миколаївна,
студентка третього курсу факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

СУЧАСНИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Пенсійна система України є результатом еволюційної трансформації інституту пенсійного забезпечення, який сформувався після здобуття незалежності на початку 90 років ХХ століття і, в свою чергу, є вагомою складовою державної системи соціального захисту населення. Саме тому важливим є дослідження стану та ефективності пенсійного забезпечення, адже лише коли національна пенсійна система є фінансово стабільною і захищеною від ризиків, тоді можна буде вважати досконалим соціальний захист населення.

Сучасним базовим механізмом пенсійного забезпечення громадян виступає державний Пенсійний фонд України. Він є ключовою інституцією, діяльність якої безпосередньо впливає на стабільність функціонування державних фінансів, бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері пенсійного страхування,

забезпечує збирання та акумулювання страхових внесків, повне і своєчасне фінансування витрат на виплату пенсій і допомог на поховання і здійснює контроль за цільовим використання коштів.

Бюджет Пенсійного фонду складається із дохідної та видаткової частин. Доходи Фонду формуються за рахунок власних надходжень та коштів державного бюджету. До 2014 року доходи Фонду мали стійку тенденцію до зростання, у 2015 році знову зросли та скоротилися у 2016 році. Окрім таких коливань, відзначимо скорочення надходжень саме від власних доходів і зростання обсягу коштів, переданих із Державного бюджету. І якщо у 2011 році їх частки становили 65,56% та 27,49% у сукупних доходах, то у 2016 році – 43,67% та 55,73% відповідно.

Аналізуючи діяльність Пенсійного фонду України у 2016 році, бачимо, що загальні доходи бюджету склали 255,8 млрд. грн., в тому числі власні кошти - 111,7 млрд. грн. і кошти Державного бюджету – 142,6 млрд. грн.; загальні видатки Фонду у 2016 році склали 253,5 млрд. грн., план з власних надходжень перевиконано на 1,7 млрд. грн. Забезпечено економію коштів Пенсійного фонду на суму 13,5 млрд. грн. Ця економія – кошти, які внаслідок спільних дій органів Фонду та правоохоронців не потрапили у вигляді безпідставних пенсійних виплат до терористів з так званих «ДНР/ЛНР». За рахунок перевиконання та економії у Пенсійному фонді сформувався додатковий ресурс коштів у сумі 15,2 млрд. грн. [3].

Характерною особливістю бюджету Пенсійного фонду у 2016 році є значна втрата власних доходів внаслідок зниження ставки єдиного соціального внеску, що складає 96,4 млрд. грн. Незважаючи на те, що зусиллями органів Пенсійного фонду та фіскальної служби у 2016 році було погашено борги перед Фондом на суму 900 млн. грн., в цілому вони зросли на 1,6 млрд. грн. і станом на 1 січня 2017 року становили 18,9 млрд. грн. [3].

За даними Пенсійного фонду України за січень-серпень 2017 року, до його бюджету з усіх джерел фінансування надійшло 172,5 млрд. грн., з яких власні надходження склали 99,1 млрд. грн., що на 27,6 млрд. грн. більше у порівнянні з відповідним показником 2016 року (табл. 1.). З Державного бюджету України на фінансування пенсійних виплат надійшло 73,3 млрд. грн. Згідно з оперативними даними загальна сума видатків на пенсійні та інші заплановані виплати склала 170,4 млрд. грн. (без урахування проведеної у грудні 2016 року виплати пенсій січня 2017 року в сумі 10,4 млрд. грн.), що на 14,2 млрд. грн. більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року. Протягом січня - лютого 2017 року з єдиного казначейського рахунку залучались позики в сумі 4,5 млрд. грн., повернуто - 4,5 млрд. грн. Станом на 01.09.2017 року залишок неповернутих сум позик становить 48,1 млрд. грн [2].

Таблиця 1

Динаміка діяльності ПФУ протягом січня-серпня 2016-2017 років

Період	Доходи			Видатки	Позики
	Власні надходження	В т.ч. частина єдиного внеску	В т.ч. інші надходження		
Січень-серпень 2016 року	71 578,0 грн	68 573,5 грн	3 004,5 грн	156,2 млрд. грн	Не залучались
Січень-серпень 2017 року	99 130,9 грн	96 241,6 грн	2 889,3 грн	170,4 млрд. грн	4,5 млрд. грн

Примітка. Складено самостійно за офіційними даними ПФУ

Однозначно сказати, що динаміка діяльності ПФУ є позитивною, ми не можемо. Пенсію в Україні отримують 11,9 мільйона осіб. За останні кілька років кількість

пенсіонерів значно скоротилася, пов'язано це з анексією Криму і тимчасовою втратою контролю над окремими регіонами Донецької і Луганської областей. Щоправда, разом з пенсіонерами на окупованих територіях залишилися і працездатні українці, велика частина яких перестала платити єдиний соціальний внесок (ЄСВ).

Наразі 10 працюючих утримують більше 11 пенсіонерів. Пов'язано це з тим, що, за оцінками ПФ, 25% українців працюють неофіційно. З 20 мільйонів працездатних українців працюють тільки 16 мільйонів, а ЄСВ, який поповнює Пенсійний фонд, платять тільки 10,1 мільйона осіб [5]. Решта – аграрії, працівники сфери послуг тощо – мають право не платити і ним користуються. За підрахунками Інституту демографії, до 2050-го в Україні співвідношення працюючих до пенсіонерів буде 10 до 15.

Середній розмір пенсії станом на липень місяць 2017 року – 1886,78 грн. При цьому середня пенсія судді – 22 тис. грн., нардепа – 15 тис. грн., вченого – 3,7 тис. грн., чиновників – 3,3 тис. грн. Майже два мільйони українських пенсіонерів отримують менше 1400 грн, 2,4 мільйона – менше 1500 грн. Серед "багатих пенсіонерів" (з пенсією більше 10 тис. грн.) – 19 тис. українців, а це 0,2% від загальної кількості жителів [4].

До 2012-го пенсії збільшували на 20% від зростання середньої зарплати по країні – вже кілька років ця норма закону не діє. В результаті, за даними Міністерства соціальної політики, близько восьми мільйонів українців мають розрахунковий базовий розмір пенсії менше за прожитковий мінімум. Однак і цю індексацію призупинили 2014-го через різкий стрибок цін. Так, за три минулі роки рівень інфляції досяг 80,6%. Отже, мінімальну пенсію у 2014 - 2016 рр. повинні були підвищити з 949 до 1713 грн., у 2017 році – до 1851 гривні (за прогнозом Міністерства економічного розвитку, інфляція буде на рівні 8,1%). Однак, наразі мінімальна пенсія – 1312 гривень, а до кінця цього року її планують підвищити до 1373 гривень.

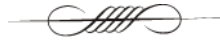
Підсумовуючи, зазначимо, що головним завданням діяльності ПФУ залишається стаке фінансування пенсійних виплат. У бюджеті Пенсійного фонду, який в січні 2017 року затверджено Урядом, передбачено для цього всі необхідні видатки, в тому числі, і з Державного бюджету. Загальний обсяг щорічних пенсійних видатків складатиме 283,2 млрд. грн., або на 29,8 млрд. (11,8%) більше, ніж у 2016 році. У цих видатках враховано дворазове збільшення мінімального розміру пенсій у зв'язку із зростанням прожиткового мінімуму із травня та грудня поточного року. Заплановано скоротити частку коштів Державного бюджету у доходах Фонду до 49,7%, що однозначно позитивно характеризуватиме діяльність Фонду та на 1,3 млрд. грн. зменшити і абсолютну суму трансферів з Держбюджету. Це відбуватиметься, насамперед, завдяки збільшенню власних доходів Фонду, які мають зрости порівняно із 2016 роком на 30,1 млрд. грн., або на 27%, головним джерелом якого стане двократне зростання розміру мінімальної заробітної плати у поточному році і сприятиме подоланню дисбалансів бюджету Пенсійного фонду України.

Список використаних джерел:

1. *Огляд основних підсумків роботи ПФУ за січень-серпень 2016 року [Електронний ресурс] / Діяльність Пенсійного фонду України // ПФУ. – [Режим доступу]: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=264547&cat_id=94750*
2. *Огляд основних підсумків роботи ПФУ за січень-серпень 2017 року [Електронний ресурс] / Діяльність Пенсійного фонду України // ПФУ. – [Режим доступу]: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=293509&cat_id=94750*
3. *Результати діяльності та виконання бюджету ПФУ у 2016 році [Електронний ресурс] / Діяльність Пенсійного фонду України // ПФУ. – [Режим доступу]: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=277159&cat_id=94750*
4. *Скільки пенсіонерів утримує кожен українець: чому так погано і хто отримує 50 тис. грн. [Електронний ресурс] / Економіка // Сьогодні. – [Режим доступу]:*

<http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/skolko-pensionerov-soderzhit-kazhdyy-ukraïnec-pochemu-tak-ploho-i-kto-zhivet-na-pensiyu-vyshe-50-tys-grn--987386.html>

5. Статистичний бюлетень "Економічна активність населення України" за I квартал 2017 року [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – [Режим доступу]: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Вдовенко Лариса Олександрівна,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного університету,
доктор економічних наук, професор,
Вдовенко Ірина Сергіївна,
аспірант ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Посилення процесів глобалізації та загострення проблем забезпеченості продовольчою продукцією населення світу потребують ефективного розвитку агропромислового комплексу та його інтеграції в світову продовольчу систему. Однак, існуючий десятиліттями мораторій на ринок землі в Україні є гальмівним шляхом до розвитку дрібнотоварних підприємств, стримує розкриття невикористаного потенціалу аграрного сектору.

Україна є однією із провідних аграрних держав, яка в рейтингу світових експортерів за 2015-2016 рр. (за даними USDA – Міністерства сільського господарства США) займає 1 місце по експорту соняшникової олії, 3 місце – по експорту ячменю, 4 – по експорту кукурудзи, 6 – по експорту пшениці і насіння олійних культур та 8 – по експорту м'яса бройлерів [1].

Структура господарювання в Україні характеризується тим, що найбільша частка загальної площі сільськогосподарських земель - 35% (15,1 млн. га) використовується домашніми господарствами, 45,4% (19,5 млн. га) - приватними сільськогосподарськими підприємствами, 17,2% (7,3 млн. га) належать центральним та місцевим органам влади та 2,2% (0,9 млн. га) сільськогосподарських земель обробляється державними аграрними підприємствами [2].

Порівнюючи розміри сільськогосподарських підприємств в Україні в порівнянні з іншими країнами, слід відмітити, що в Польщі (за даними на 2015 р.) найбільше підприємств із розмірами до 5 га, в Німеччині – 20-50 га, а в Україні – більше 100 га.

Так, в Євросоюзі налічується близько 27 млн. виробників сільськогосподарської продукції, 97% з яких – це індивідуальні (сімейні) господарства. В Польщі таких 2,6 млн. Середній розмір господарств в Польщі – 6,5 га, в Німеччині – 45,7 га, тоді як в Україні – 117,3 га. [3, с.22].

Отже, пріоритетом сучасних ринкових відносин в аграрному секторі України є функціонування великотоварних підприємств, що відрізняється від практично аналізованих європейських країн, і є стримуючим фактором до розвитку в Україні тваринництва, виробництва різної за видами сільськогосподарської продукції, яке можуть забезпечити саме дрібнотоварні підприємства.

Впродовж 15 років мораторію на ринок землі в Україні основною формою земельних відносин є орендні договори з пайовиками, яких укладено 4,7 млн. на загальну площу 16,6 млн га та 56 тис. договорів сільськогосподарських земель на

загальну площу 2,5 млн га. т. При цьому надто низькою залишається плата за оренду, яку отримують власники паїв.

Так, згідно з проектом Світового банку «Моніторинг земельних відносин», який реалізується в Україні два роки і в рамках якого акумулюються дані Держстату, Податкової служби та Держгеокадастру, власники паїв у 2016 році одержали лише 845,6 грн. орендної плати з одного гектара переданих в оренду угідь [4, с. 17].

Незважаючи на ефективність впродовж останніх років агропромислового виробництва в Україні, світове лідерство галузі в експорті окремих видів сільськогосподарської продукції, існуючі земельні відносини через мораторій стримують розкриття невикористаного потенціалу аграрного сектору економіки, подальший ефективний розвиток сільського господарства в умовах євроінтеграції та зростання конкурентоспроможності країн, а також не сприяють розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Найпростіші розрахунки, побудовані на зіставленні врожайності, доводять про недоодержання 3,3 млрд. дол. США щорічно або 43 млрд. дол. наростаючим підсумком з 2004 року від дії мораторію [4, с.16].

Аналіз сучасних тенденцій формування порядку в аграрному секторі України показує, що гальмування розвитку земельної реформи заморозило взаємопов'язані синергетичні чинники розвитку аграрної сфери, через що сформувався специфічний уклад сільськогосподарської діяльності - від надзвичайно великих виробників, які вбачають певні ризики в розвитку земельної реформи, до фермерів, особистих селянських господарств та інших дрібних виробників, для яких держава не створила умов саморозвитку. Така ситуація призвела до прогресування монополізму, пригнічення дрібного виробника, одностороннього експорту орієнтованого агропромислового виробництва, спотворення конкурентного середовища [5, с.5].

Існуюча модель земельних відносин в Україні сприяє, з однієї сторони, зростаючим обсягам експорту зернових та олійних культур та стабільним надходженням валютної виручки, а з іншої, має ряд недоліків, серед яких: ринок оренди характеризується локальними монополіями; законодавство України сприяє перенасиченню сівозміни олійними культурами; нерівномірна соціальна інфраструктура; переважання сировинної структури АПК; перебування держави за межами земельного ринку, не одержуючи податків і зборів від операцій із землею та не маючи можливостей забезпечити розвиток сільських територій та стимулювання інвестицій.

На нашу думку, мораторій є гальмівним механізмом розвитку малого і середнього підприємництва на селі, а блокування законодавством функціонування прозорого ринку землі не дає можливості виконувати йому основні функції, серед яких визначення реальної вартості земельних ділянок, стимулювання ефективного використання землі. Крім того, відсутність ринкового обігу сільськогосподарських земель зужує можливості залучати додаткові фінансові ресурси в аграрний сектор економіки, де частка наданих кредитів знаходиться в межах лише 1,7% до загальної суми наданих кредитів в економіку.

Вирішальну роль у регулюванні ринку земель має відігравати держава. За нею повинно залишатися право обмежень на ринковий обіг земельних ділянок, вилучення їх у разі нецільового використання та здійснення контролю за процесом ціноутворення на організованому земельному ринку, особливо на початкових етапах його запровадження [6, с.55].

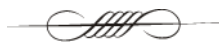
Наявність різноманітних моделей земельних відносин в світовій практиці доводить, що Україна має створити таку модель, яка сприятиме національним інтересам та потребам країни. Нині є необхідність в фінансовій підтримці державою дрібнотоварного товаровиробника, здатного забезпечити внутрішні потреби населення країни в продуктах харчування та зайнятість на селі, сприяти розвитку сільських територій, охороні і ефективному використанню земель.

Національними інтересами в умовах глобалізаційних процесів є нарощування прибутковості та зростання експорту шляхом перетворення держави з експортера сировини на експортера переробленої сільськогосподарської продукції.

Запровадження прозорого ринку землі сільськогосподарського призначення сприятиме розвитку конкуренції та підприємництва в агропромисловому виробництві, створенню умов для формування ефективного власника на селі та, в умовах нестачі бюджетних ресурсів та кризи банківської системи України, забезпечення реальних можливостей для розвитку довгострокового кредитування та оновлення матеріально-технічної бази саме дрібнотоварних підприємств, які потребують державної підтримки.

Список використаних джерел:

1. *Стан розвитку агропромислового комплексу України / Міністерство аграрної політики та продовольства України. - м. Київ. - Листопад 2016 року.*
2. *Аграрний сектор України і Німеччини : факти та коментарі / При інституті економічних досліджень та політичних консультацій. - К.: 2 видання. - 2017. - 40 с.*
3. *Кириленко І.Г. Економічні аспекти трансформації сільськогосподарського виробництва в Україні / І.Г.Кириленко, В.Є. Івченко // Економіка АПК. - 2016. - №3. - С.21-29.*
4. *Мартинюк М.П. Ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні: стан та перспективи запровадження / М.П. Мартинюк // Економіка АПК. - 2017. - №3. - С.15-21.*
5. *Гадзало Я.М. Земельна реформа: проблеми перспективи розвитку аграрної реформи / Я.М. Гадзало, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. - 2017. - №1. - С.5-14.*
6. *Федоров М.М. Земельна реформа і розвиток ринкових земельних відносин / М.М.Федоров // Економіка АПК. - 2011. - №7. - С.55-60.*

Вдовиченко Тарас Вікторович,
*аспірант кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету*

ОЦІНКА ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Одним з основних чинників, який впливає на обсяг фінансування Збройних сил України, є їх чисельність. Наприклад, відповідно до положень Закону України «Про чисельність Збройних Сил України на 2008 рік» вона мала становити 191 тис. осіб, у тому числі 148 тис. військовослужбовців [1]. Проте відсутність на той час загальновизнаного на рівні держави розуміння місця та ролі Збройних сил України та інших військових формувань у системі забезпечення національної безпеки обумовила дисбаланс чисельності особового складу, та, відповідно, фінансування її складових. Таким чином, чисельність інших складових Воєнної організації держави в цей період значно перевищувала аналогічні показники основних країн Європи. Загальна чисельність особового складу органів та підрозділів МВС України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, прокуратури, Державного департаменту з питань виконання покарань, Державної фіскальної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управління державної охорони України більше ніж у 2,5 раза перевищувала чисельність Збройних сил України. Для прикладу: в наведений строк

у Франції цей показник дорівнював близько 1,0, в Угорщині — 1,6, в Італії — 1,8, у Польщі — 0,87.

Однак надмірне скорочення оборонних видатків призвело до різкого падіння боєготовності військ, що в першу чергу було пов'язано із перерозподілом фінансових ресурсів у бік зменшення фінансування ЗС України. Відповідно до Указу Президента України щодо зазначеного рішення РНБО під час розробки проектів закону «Про державний бюджет України» на наступні роки фінансування ЗСУ повинно передбачатися в обсягах не менше 2% від ВВП [2].

У процесі виконання бюджету затверджені суми на оборону та безпеку ніколи не відповідали фактичним видаткам, що стало одним із головних чинників зниження боєздатності ЗС України. Це обумовило зниження боєготовності військ, зменшення фінансування професійної адаптації військовослужбовців передусім через невизначеність державних пріоритетів та відсутність надійного механізму фінансового контролю за використанням оборонних ресурсів.

За роки, які передують періоду цього дослідження, середнє значення витрат на національну оборону становило не більше 1,6% ВВП. Зазначене суттєво відрізняється в менший бік від загальноприйнятих у світовій практиці витрат, що складають, як правило, від 3% до 6% ВВП, та є фактично максимально допустимим ступенем воєнно-економічного «напруження» держави для умов мирного часу.

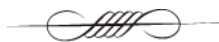
Оцінка фінансування з державного бюджету на сферу оборони та безпеки показала, що протягом 2007-2013 років виділялося коштів на рівні 9-14 млрд. грн. Спостерігалася тенденція до загального збільшення виділення коштів на цей сектор економіки. Середнє щорічне збільшення фінансування становило близько 9%.

Починаючи з 2014 року спостерігається значне збільшення фінансування оборони та безпеки держави. Протягом 2014 та 2015 років приріст фінансування становив 90% до попереднього року. За чотири роки, з 2013 до 2016 року, загальний бюджет сектору збільшився у чотири рази, з 14,8 млрд. грн. до 59,4 млрд. грн. Таким чином, загальні видатки державного бюджету на оборону у 2016 році досягли 8,7% від усіх видатків держави [3].

Таким чином, в основу забезпечення розвитку ЗС України фінансами були покладені показники потреби, необхідної для досягнення визначених можливостей Збройних Сил з огляду на спроможність держави задовольнити ці потреби. Урядом України було визначено орієнтовні показники видатків із загального фонду державного бюджету України на потреби оборони на перспективу. Однак, на сьогодні рівень фінансування професійної адаптації військовослужбовців є дуже низьким. Тому держава повинна зробити правильні рішення у напрямку збільшення розмірів фінансування з державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Інформація з офіційного сайту Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/125-17>
2. Інформація з офіційного сайту Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
3. Інформація з офіційного сайту Міністерства оборони України [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/>

Виговська Тетяна Вікторівна,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності та фізичного виховання
Хмельницького університету управління та права,
кандидат біологічних наук, доцент

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Екологічні проблеми в наш час набули глобального масштабу. Їх виникнення в першу чергу обумовлено господарською активністю людини. В своїй основі вони мають антропогенний характер і обумовлені спробами соціуму вирішити інтенсивними засобами ті чи інші проблеми суспільства і людини. Так, наприклад, подолання бідності об'єктивно вимагає економічного зростання. А воно, в свою чергу, вимагає потужнішого використання наявних природних ресурсів. Очевидно, що це і є причиною виникнення та накопичення екологічних проблем.

Вказані проблеми є продуктом сучасного розвитку продуктивних сил людства. Вони не мають аналогів у минулому, тому вимагають для свого вирішення використання якісно нових підходів і, відповідно, формування принципово нових соціальних інститутів для їх реалізації.

В цьому аспекті необхідно також наголосити, що повсюдне забруднення природного середовища, руйнування озонового шару, парниковий ефект та зміна клімату, збіднення біорізноманіття, зачіпає життєві інтереси всього людства, будь-якої людини. Більше того, воно робить актуальним питання виживання самого соціуму. Зрозуміло, що вирішення їх можливе лише при об'єднанні потенціалу та скоординованих зусиль всіх країн світу, оскільки вони набули вже глобального характеру.

Про те, що накопичення екологічних проблем вимагає їх негайного вирішення стало зрозумілим ще в кінці минулого століття. В багатьох країнах розроблялися екологічні стратегії збалансованого розвитку. Але, як в Україні, так і в інших країнах світового співтовариства, дуже мало робилося для їх практичної реалізації. До прикладу, в Україні в результаті антропогенного і техногенного навантаження на навколишнє природне середовище забрудненість середовища у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу. Тому тривалість життя в нашій державі становить у середньому лише близько 66 років, тоді як у Швеції - 80, а у Польщі - 74. І, насамперед, такий стан значною мірою зумовлений високим рівнем забруднення навколишнього природного середовища внаслідок проведення виробничої діяльності підприємствами гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості та паливно-енергетичного комплексу країни.

На жаль, в Україні, незважаючи на особливу гостроту екологічних, економічних і соціальних проблем, розроблена та прийнята концепція збалансованого розвитку не набула достатнього поширення навіть через 20 років після епохальної екологічної конференції у Ріо-де-Жанейро. А ухвалені на найвищому державному рівні документи не знайшли належного відображення в державній політиці, національних програмах та економічній практиці.

Варто наголосити, що Україна прийняла ряд законів і підзаконних нормативно-правових актів які сприяють гармонізації вітчизняного екологічного законодавства з міжнародним. Провідні українські екологи такі як Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Тимочко Т.В. вважають, що до двох етичних принципів, які містять міжнародні документи зі збалансованого розвитку, а саме: справедливості у межах поколінь (турбота про бідних) та міжпоколінна справедливості (турбота про майбутнє), необхідно додати третій принцип - турбота про планетарну екосистему. Цей крок було зроблено у документі, що був представлений на

Всесвітньому саміті зі збалансованого розвитку у Йоганезбурзі у 2002 році. Хартія Землі-це декларація фундаментальних принципів побудови збалансованого та мирного глобального суспільства у XXI столітті. Вона дає системний погляд на екологічну цілісність, соціальну та економічну справедливість, демократію та мир і не відділяє захист довкілля від захисту прав людини та забезпечення справедливого людського розвитку [1, с.12].

Отже, в умовах поглиблення глобалізаційного процесу активізується екологічна діяльність щодо поєднання трьох складових збалансованого розвитку: екологічної, економічної та соціальної. Для реалізації світоглядної парадигми збалансованого розвитку в Україні створено ряд комісій та наукових рад, які мають сприяти впровадженню основних принципів збалансованого розвитку. Але існує ряд причин, які не сприяють змінам у державі відповідно до вимог збалансованого розвитку. Головні з них:

- низька екологічна свідомість громадян;
- незадовільний стан економіки, що переважно ґрунтується на застарілих технологіях;
- недостатнє фінансування науки;
- колосальні витрати для забезпечення належного рівня української армії.

З метою подальшого руху України у напрямі збалансованого розвитку був прийнятий Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». В цьому законі проголошені стратегічні цілі національної екологічної політики. А саме:

Ціль 1. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості.

Ціль 2. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки.

Ціль 3. Досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Ціль 4. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління.

Ціль 5. Припинення витрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі.

Ціль 6. Забезпечення екологічно збалансованого природокористування.

Ціль 7. Удосконалення регіональної екологічної політики [2].

Провідником державної екологічної політики виступає Міністерство екології та природних ресурсів і його регіональні управління. Певні кроки у цьому напрямі вже зроблені. Так, згідно з «Порядком денним на XXI століття» інтеграція екологічної політики в інші сфери політики є одним із ключових стратегічних шляхів сприяння збалансованому розвитку. Для вирішення намічених стратегічних цілей Міністерство екології та природних ресурсів на 2017 рік намітило вирішення наступних завдань:

1. Стале управління водними ресурсами.
2. Розвиток мінерально-сировинної бази.
3. Збереження природної спадщини.
4. Ефективне та безпечне поводження з відходами.
5. Кліматична політика.
6. Незалежне екологічне врядування [3].

Очевидно, що в нинішніх умовах вирішення вказаних проблем є надзвичайно складним завданням. Для їх успішного вирішення необхідно об'єднати і скоординувати зусилля всіх гілок влади та широкої громадськості. При цьому необхідно врахувати й те, що вирішення вказаних проблем відбувається в умовах військової агресії з боку північного сусіда та наявної економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Цілі збалансованого розвитку для України: матеріали Міжнародної конференції (18-19 червня 2013 року), - К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2013. - 491с.

2. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 26, ст. 218.

3. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80#n10>

Виговський Леонід Антонович,
завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
доктор філософських наук, професор

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах існування глобалізованого світу соціально-економічні, духовно-культурні успіхи громадянського суспільства в країнах Заходу очевидні для всіх не заангажованих людей. Причина такого успіху насамперед полягає в тому, що там державний апарат свого часу був поставлений під жорсткий і ефективний контроль громадянського суспільства. А тому був змушений служити народу не на словах, а на ділі. В результаті цього був значно зменшений ступінь відчуженості органів державної влади від рядового громадянина. Саме в результаті діяльності такого суспільства і було витворено сучасну західноєвропейську цивілізацію на засадах пріоритету прав людини.

Щодо нашої країни, то знабуттям нею державної незалежності і проголошенням курсу на побудову в Україні демократичного суспільства, затребуваним стало формування і розбудова інституцій громадянського суспільства. Це пояснюється тим, що попередня радянсько-партійна форма державного управління в очах більшості людей себе повністю дискредитувала. Нова українська держава, яка практично розбудовувалась на руїнах радянської, об'єктивно успадкувала її основні негативні риси. До них в першу чергу потрібно віднести утвердження пріоритету інтересів держави над інтересами людини, зумовлену таким підходом відчуженість влади від народу, "махровий" бюрократизм, масове використання державними чиновниками можливостей влади для особистого збагачення, невиправдані для них соціальні пільги. Іншими словами, нинішня влада певним чином продовжує бути самодостатньою, оскільки практично не залежить від власних громадян. На жаль, українська влада за роки незалежності не зуміла створити справедливих і прозорих умов для перерозподілу народної власності. В результаті "поза кулісних інтриг" невелика група людей заволоділа основними засобами виробництва. Ті матеріальні цінності, які створювались цілими поколіннями людей, за дуже короткий період стали власністю окремих людей, часто з кримінальним минулим. Майнове розшарування в країні досягло для цивілізованого світу просто непристойного характеру.

Цю ситуацію змушена усвідомлювати і сама влада, яка намагається реформувати всі гілки державних структур. Але, як показує історична практика, реформування

“зверху”, як правило, не приводить до позитивних результатів, оскільки кожна система об’єктивно намагається зберегти свою цілісність і зміст. Тому проблему подолання відчуженості держави від громадян може і повинно вирішити розбудова громадянського суспільства, яке шляхом встановлення реального громадського контролю за діяльністю всіх владних структур, змусить їх працювати в першу чергу на пересічного громадянина.

При цьому варто зазначити, що саме громадянське суспільство не є політичним феноменом. Але разом із тим воно є передумовою становлення та розвитку політичної демократії. В його межах діють політичні утворення: політичні партії, об’єднання, клуби, спілки, засоби масової інформації, механізми виборчого процесу, політичне представництво. Названі інститути діють як у сфері громадянського суспільства, так і у сфері правової держави.

Варто зазначити, що у розвитку та утвердження громадянського суспільства в Україні відбулися суттєві зміни. Зокрема, Революція Гідності зі всією очевидністю продемонструвала, що нині прості громадяни не задовольняються роллю простих статистів в процесі функціонування владних структур. У їх свідомості влада втратила ореол сакральності. Тому реалією сучасних політичних процесів стало зростання вимог, які соціум пред’являє політичній системі влади. Це спонукає державу передавати деякі функції самим громадянам, оскільки їх виконати вона не спроможна. Тим самим вона мотивує соціум активніше включатися у процеси вироблення та реалізації політики, мета якої – збалансування та забезпечення суспільних інтересів, робить його суб’єктами політичної діяльності.

Зрозуміло, що потреба в публічній політиці зумовлюється тим, що і держава, і громадянське суспільство в сучасних умовах змушені звертатися до рядових громадян, оскільки потребують схвалення та суспільної підтримки обраного варіанта політичних рішень та дій. Нині політика реалізується як через суспільство, так і через державні інститути публічної влади. Саме тому, намагаючись досягти підтримки та стану мобілізації суспільства при вирішенні тих чи інших проблем, держава змушена використовувати сучасні методи впливу на процес формування громадської думки. При цьому потрібно пам’ятати, що публічна політика сама передбачає процес демократичних процедур, які легітимізують громадську думку.

Публічна політика є необхідною умовою існування демократичної держави та одночасно постає головним атрибутом розвинутого громадянського суспільства. Тому «публічна політика - це перш за все легітимний спосіб формування стратегічних політико-економічних рішень та публічне схвалення політики як засіб проведення державної політики. Тобто та ж сама соціогуманітарна політика може реалізовуватися і без використання демократичної процедури. Проте сама публічна політика з використанням демократичних засобів мобілізації суспільства може виступати як напрям легітимації владних структур» [3, с. 35].

Формуванню сучасного бачення ролі публічної політики в системі вироблення та реалізації державної політики значною мірою сприяли праці А.Ахременка, Е.Квейда, П.Брауна, Д.Белла, І.Бестужева-Лади, В.Авер’янова, С.Телешуна, О.Пухкала, І.Рейтеровича, Ю.Сауха, С.Ситник, О.Титаренка та ін.

Аналізуючи вплив громадянського суспільства на процес становлення і розвитку публічної політики в Україні варто сказати, що він виявився перш за все у виробленні та утвердженні її принципів, які передбачають в першу чергу свободу слова, гласність, відсутність монополії на засоби масової інформації, політичний плюралізм, реальний розподіл влад, законодавче закріплення зміни політичних еліт засобом встановлення певного терміну перебування при владі виборних та призначених осіб.

Як свідчить практика, в Україні здійснюється поступове становлення та утвердження публічної політики. Вона стає не лише специфічною формою комунікації суб’єктів політичного процесу, але й необхідною умовою подальшого розвитку

демократичних інституцій в державі. Нині управлінські та політичні рішення можуть бути ефективними лише за умови їх формування професіоналами, які здатні враховувати реалії сучасного життя та прогнозувати соціальні наслідки проведення чинною владою реформ та заходів. При цьому вона повинна обов'язково враховувати інтереси та запити основних соціальних груп. А державні структури свою діяльність повинні прозоро впроваджувати в практику компетентними виконавцями під контролем інституцій громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Публічна політика та управління : наук. розробка / авт. кол. : С.О.Телешун, О.Р.Титаренко, С.В.Ситник, С.І.Вировий. – К. : НАДУ, 2010. – 36 с.
2. Ситник С.В. GR – інструмент функціонального представництва інтересів та забезпечення публічної політики/ С.В.Ситник //Відкриті очі [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2012/04/gr.html>
3. Телешун С. Ефективне управління і публічна політика як напрям реалізації політичної влади в умовах кризи / С.Телешун // Політичний менеджмент. – 2009. - № 2. - С. 35-45.
4. Телешун С. Що таке публічна політика? /С. О. Телешун //Відкриті очі [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2012/12/blog-post_26.html
5. Розроблення публічної політики. Практичний посібник / Уклад. А.О.Чемерис.– К. : ТОВ «Софія». – 2011. – 128 с.

Вичалківська Юлія Сергіївна,

здобувач Хмельницького університету управління та права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Реформи, що здійснюються в Україні, мають забезпечити стабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, здійснити першочергові реформи, насамперед у сфері публічного управління та національної безпеки, забезпечити необхідні організаційні й економічні умови для реформування усіх сфер суспільного життя в межах євроінтеграційного та євроатлантичного курсу держави.

Зазначимо, що відсутність сталих засад демократичного цивільного контролю за діяльністю силових відомств створює умови для їх політизації, порушення прав і свобод громадян, корупції, перешкоджає розвитку демократії. Без організації демократичного цивільного контролю над силовими органами держави побудова правової держави практично неможлива. Отже, розвиток демократичного цивільного контролю за органами безпеки і оборони України є важливим напрямом всебічних реформ в Україні, зокрема, у сфері національної безпеки, оскільки вдале реформування безпекового сектору держави означатиме підвищення рівня безпеки для громадян і розвиток демократії в суспільстві.

Стратегічні підходи до процесу створення ефективного сектору безпеки і оборони України закладено в Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, яка спрямована на розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, зокрема: якісне вдосконалення системи демократичного цивільного контролю над органами сектору безпеки і оборони, посилення парламентського контролю у цій сфері [1].

Актуальність наукової публікації зумовлена також уведенням у дію рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України», затвердженого Указом Президента України 6 червня 2016 р. № 240/2016, де пріоритетними напрямками для підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України є: удосконалення нормативно-правової бази щодо посилення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України за принципами, які впроваджено у державах – членах НАТО. Підсилення демократичного цивільного контролю над силами оборони дасть змогу вибудувати перспективну систему керівництва, основу на новому розподілі повноважень, функцій, завдань, яка відповідатиме прийнятим у державах – членах НАТО принципам [2].

Крім того, Україна має міжнародні зобов'язання у сфері демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони в рамках членства та співробітництва з Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Радою Європи, Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) та Європейським Союзом (ЄС). Зокрема, основні принципи побудови системи контролю за службами внутрішньої безпеки і правоохоронними органами визначені рекомендаціями Парламентської Ансамблеї Ради Європи (ПАРЄ) 1402 (1999 р.), ПАРЄ 1713 (2005 р.). Прийнятий у рамках Будапештського документа (1994 р.) Кодекс поведінки з політико-правових аспектів безпеки «На шляху до справжнього партнерства в новій ері» є основоположним у сфері демократичного цивільного контролю за діяльністю силових структур.

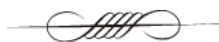
Наголошуємо, що визначальною рисою сучасної демократії є підконтрольність органів безпеки і оборони суспільству, народу, який їх утворив і надав їм державно-владні та державно-управлінські повноваження у сфері безпеки, запорука ефективного використання бюджетних коштів, громадський порядок і спокій у повсякденному житті, захист і допомога на випадок надзвичайних обставин, а також гарантія дотримання прав людини як у самих силових структурах, так і в суспільстві загалом.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що сьогодні бракує наукових досліджень, у яких з позицій системного підходу розглядаються державно-управлінські аспекти комплексної проблеми публічного управління у сфері національної безпеки в цілому та механізмів функціонування системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони зокрема.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/287/2015.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 6 червня 2016 р. № 240/2016. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U771_12.html.

Вінтсі Жое Розевельт Ідрісса
(*Vintsi Joe Rosevelt Idrissa*),
аспірант Університету економіки та права «КРОК» (м. Київ)

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

Конкуренцію можна вважати одним з найбільш важливих факторів розвитку міжнародної економіки, адже без неї неможливе функціонування ринку. Конкурентна боротьба знаходить значне застосування на практиці, що пов'язано з прагненням країн з ринковою економікою до встановлення єдиних умов для всіх підприємств на ринку, таким чином, забезпечуючи їм необхідне конкурентне середовище.

Причини, які породжують необхідність державного регулювання конкурентоспроможністю на пряму пов'язані з наявністю негативних впливів, які мають значний вплив на конкурентне середовище його суб'єктів, до яких належать виробники і споживачі товарів та послуг. Саме тому, втручання держави у конкурентне середовище є об'єктивно необхідним, що дозволяє захистити законні інтереси насамперед невеликих (малих та середніх) виробників, а також забезпечити інтереси споживачів щодо реалізації їх права вибрати продукцію або послуги яких саме підприємств обирати.

Проблематика конкурентоспроможності підприємств загалом та окремі аспекти пов'язані з нею, досліджували досить багато як зарубіжних так і вітчизняних вчених-економістів. Серед вітчизняних науковців питання державного регулювання конкуренції досліджували наступні науковців: Д. О. Барабась, Т. Г. Васильців, Л. Є. Довгань, І. З. Должанський, І. Я. Качмарик, П. О. Куцик, С. М. Клименко, Р. Л. Лупак, В. Г. Алькема, І. Л. Петрова, Л. А. Швайка тощо.

Незважаючи на значний вклад науковців у проблематику дослідження впливу державного регулювання на конкурентоспроможність підприємств, деякі питання залишаються недостатньо дослідженими. Так потребують подальшого розгляду окремі аспекти економічної безпеки підприємств, в контексті дослідження впливу державного регулювання на конкурентоспроможність підприємств.

Теперішній стан розвитку вітчизняних підприємств пов'язаний зі значними ризиками та загрозами економічній безпеці підприємства. З посиленням кризових явищ, данні питання набувають нового контексту, адже нестабільність у політико-соціальній та економічній сферах на пряму впливають на конкурентоспроможність підприємств.

Іншим аспектом даного питання є розширення та розвиток економічних відносин з іншими країнами, зокрема з європейськими, у зв'язку з підписанням Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною, що призводить до виникнення додаткових небезпеки втрати конкурентоспроможності вітчизняними підприємствами.

Враховуючи наявні загрози безпеці, а також нестабільності бізнес-оточення, основною метою підприємства мають бути не стільки розвиток, а хоча б самозбереження та забезпечення сталого функціонування. Це потребує залучення всіх можливих ресурсів всередині самого підприємства, а також використання зовнішніх тенденцій, які можуть позитивно впливати на стан підприємства [1, с.171].

Конкуренція є невід'ємною рисою ринкової економіки, а тому, підприємства мають насамперед слідкувати за рівнем власної конкурентоспроможності, як основного фактору існування, адже за змістом, конкурентоспроможність являє собою здатність до зберігання та покращення ринкових позицій порівняно з іншими конкурентами. Так як конкурентна боротьба на сьогодні виходить за національні межі і охоплює окрім внутрішнього також і зовнішні ринку, підприємства орієнтуються на завоювання максимально можливої частки ринку, з метою залучення найбільш можливої кількості споживачів. Поряд з тим, одержати перемогу у конкурентній боротьбі зможуть на

сьогодні лише ті підприємства, які не лише мають високу конкурентоспроможність на ринку, але й аналізують стан власної економічної безпеки.

Таким чином, економічна безпека органічно пов'язана з категорією конкурентоспроможності, адже якщо система економічної безпеки з якихось причин функціонує неефективно, підприємство не матиме можливостей для забезпечення конкурентних переваг, що своєю чергою, призведе до втрати власної конкурентоспроможності [2, с. 63].

Враховуючи складну соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, вітчизняні підприємства мають враховувати необхідність побудови не лише ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності, але й економічної безпеки. Поряд з тим, в аспекті конкурентоспроможності, значну роль відіграють і фактори зовнішнього по відношенню до підприємства середовища, зокрема стан державного регулювання конкурентоспроможністю.

Слід відмітити, зростання взаємозв'язку факторів конкурентоспроможності підприємств з середовищем, де вони можуть досягати конкурентних переваг. Тобто, насамперед мають бути створені умови, в яких підприємства будуть спроможні ефективно функціонувати та реалізовувати власний потенціал, а потім, на рівні самих підприємств, сформована система економічної безпеки, яка буде обумовлювати подальші можливості підприємства до протидії зовнішнім чи внутрішнім загрозам на базі чого, формуватиметься його конкурентоспроможність. Як стверджує відомий економіст М. Портер, «адекватна роль уряду полягає в тому, що він виступає в ролі каталізатора шукача нового; він має підштовхувати компанії до підвищення своїх прагнень до досягнення вищих рівнів конкуренції» [3, с.289].

Забезпечення конкурентоспроможності підприємств на ринку реалізується державою, в особі спеціального органу, яким в Україні є Антимонопольний комітет. Даний державний орган має реалізовувати заходи щодо нівелювання негативного впливу на конкуренцію, в тому числі, з боку іноземних компаній. Таким чином, основною метою державного регулювання конкурентоспроможності є попередження або у випадку настання, зменшення негативних для конкуренції проявів недобросовісної конкуренції, а також протидія монополізації ринку і забезпечення різнобічного розвитку конкурентного середовища [4, с.53]. Тобто, можна зробити висновок про те, що державне регулювання шляхом активного застосування відповідного інструментарію спроможне позитивно впливати на конкурентоспроможність підприємств загалом, що своєю чергою, сприяє посиленню їх економічної безпеки.

Державне регулювання конкурентоспроможності, в контексті підприємницької діяльності, має на меті досягнення наступних цілей:

- створення умов для вільної конкуренції і, таким чином, стимулювання розвитку конкурентної боротьби підприємствами за споживачів. При досягненні таких умов це неминуче призводить до покращення якості, розширення асортиментного ряду, встановлення більш оптимальних цін та в цілому до вдосконалення виробничих та збутових можливостей підприємств;

- різнобічне сприяння підприємницькій діяльності, шляхом розробки нормативно-правового забезпечення і відстеження повноти його дотримання всіма без виключення суб'єктами ринку;

- захист національних підприємств, в тому числі, шляхом введення обмежень або протекціоністських заходів, у випадку виявлення ознак недобросовісної конкуренції на ринку або окремих ринках товарів, чи послуг.

Основними методами, що застосовуються з метою державного регулювання конкурентоспроможності є: нормативно-правові, до яких належить законодавче і нормативно-правове поле; адміністративні методи, до яких можна віднести

стандартизацію, ліцензійні вимоги та нормування; фінансові та економічні методи або грошово-кредитне регулювання.

У випадках якщо в певній галузі вже виникли прояви монополізації, державними органами влади можуть застосовувати більш жорсткі заходи, такі як: встановлення більш жорстких, порівняно з фактичним рівнів тарифів, цін чи рентабельності; стандартизація, в контексті встановлення більш жорстких вимог до якості продукції чи послуг, що виробляються підприємствами; встановлення певних обмежень обсягів ринку; дроблення ринку, тощо.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що державне регулювання конкурентоспроможності являє собою основу всього конкурентного середовища держави, яке, в силу різного роду загроз, не спроможне самостійно забезпечити однакові конкурентні умови для всіх господарюючих суб'єктів. На основі цього базису, підприємства вибудовують власну політику спрямовану на формування та підвищення конкурентоспроможності, проте, сучасні умови перманентного загострення кризових явищ вимагають обов'язкового врахування в даному аспекті фактору економічної безпеки, яка має прямий взаємозв'язок з конкурентоспроможністю підприємства.

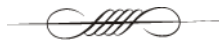
Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 386 с.

2. Панова Л.И. Государственное регулирование в системе факторов повышения конкурентоспособности предприятий / Л.И. Панова // Экономика и управление. – 2009. – №1(17). – С. 62-69.

3. Портер М. Е. Международная конкуренция. / М. Е. Портер; под. ред. В. Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896с.

4. Кіртока Р. Г. Підвищення конкурентоспроможності як мета державного регулювання національної економіки / Р.Г. Кіртока // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. - №1. – С. 49-54.

Власюк Світлана Анатоліївна,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук, доцент,

Бондаренко Наталія Вікторівна,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук, доцент

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ВИД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Банківське кредитування в сучасних умовах виступає невід'ємною частиною діяльності та розвитку фінансово-економічних відносин країни. Саме залучення банківських кредитів у господарську діяльність підприємств дає можливість їх подальшого розвитку, створення та розширення існуючих виробництв, виходу на новий рівень менеджменту та зміни технологій для створення конкурентоспроможності продукції на національному та світовому рівні.

Банківський кредит виступає основним джерелом фінансування аграрного сектору. Оскільки, високий рівень ризику з відносно низькою прибутковістю галузі,

сповільнена оборотність ресурсів на стадії виробництва у зв'язку з довготривалим технологічним процесом, сезонність виробництва, нерівномірне нагромадження витрат, нестабільність отримання доходу вимагають додаткових вкладень, і саме кредитні ресурси дають змогу забезпечити поточну діяльність підприємств.

Банківські установи в основному спрямовують кредитні ресурси в підприємства, діяльність яких орієнтована на виробництво зернових та олійних культур для фінансування оборотних активів (для закупівлі засобів захисту рослин, добрив, насіння, ПММ тощо). Основними ж критеріями при кредитуванні сільськогосподарських підприємств виступають: ведення прибуткової діяльності більш ніж 2 роки; позитивна кредитна історія; схвальна ділова репутація з кредитно-фінансовими установами, покупцями та позичальниками; підприємства з чіткими бізнес-планом на перспективу з декількома напрямками спеціалізації.

В 2016-2017рр. банківський сектор України зменшив обсяги наданих кредитних ресурсів в загальному через ліквідацію неплатоспроможних банків. Сільськогосподарські товаровиробники для фінансування весняно-польових робіт в основному звертаються до постачальників шляхом узгодження відстрочок платежу.

Однією з ключових проблем, котра гальмує розвиток аграрної сфери є майже повна відсутність дешевих довгострокових кредитів, що спричинено повільними реформами, періодичною девальвацією зі стрибками інфляції, неузгоджена робота банківської системи, перешкоди пов'язані із захистом прав кредиторів тощо.

Переважає кількість наданих банківських кредитів аграрному сектору – це короткотермінові кредити частка яких в середньому складає – 52,0 %, довготермінові кредити становлять лише 9,3% від загального їх обсягу [1], що є недостатнім для забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Незначні обсяги банківських кредитів для сільськогосподарських товаровиробників невід'ємно пов'язані зі строками їх надання. Тільки довготермінові кредити можуть використовуватися товаровиробниками як власні ресурси.

Так, на початок 2017 року обсяг виданих банківських кредитів сільськогосподарським підприємствам становив 50,9 млрд. грн. або 6,4% від усієї суми наданих позик, що були спрямовані в підприємства реального сектору. Майже 40% з них – 19,6 млрд. грн. – терміном до 1 року, в основному для фінансування касових розривів, притаманних сільськогосподарській діяльності. Одночасно довгострокові кредити, понад 5 років, які спрямовуються на інвестиційні проекти, для переоснащення основних засобів і розширення виробництва, становили 11,2 млрд. грн. або лише 4% від доданої вартості, створеної сільським господарством у 2016 році [2].

Загальний об'єм кредитів наданих сільськогосподарським товаровиробникам зберігає сезонну динаміку в перерахунку в національну валюту. Так, в січні 2017 року вартість нових кредитів в галузі збільшилась в порівнянні до січня 2016 року на 22%, що є одним з позитивних сигналів поступового відновлення кредитоспроможності українського сільського господарства. Простежується тенденція нарощення вартості нових кредитів в другому та третьому кварталах, що зумовлено сезонністю українського сільського господарства.

Вартість нових кредитів видана аграрним виробникам у квітні 2017 року сягнула 6,9 млрд. грн., що на 8% більше в порівнянні до аналогічного періоду 2016 року (6,4 млрд. грн.), враховуючи кредити у форматі овердрафт [3]. Проте поживавлення процесів кредитування має дискретний характер, оскільки незважаючи на позитивні тенденції обсяги банківського кредитування, кількісні та якісні параметри не відповідають потребам економічного поступу галузі. Основними недоліками виступають: відсутність надійного забезпечення; високі ризики кредитних операцій; високі процентні ставки (16-27% у 2016 році); не відповідність структурних змін у мережі фінансово-кредитних інституцій [4].

Сільськогосподарські товаровиробники залучають кредитні ресурси за рахунок таких інструментів: банківське кредитування, аграрні розписки, товарні кредити, інвестиції, вексельне фінансування тощо. Зокрема, кількість фінансових небанківських компаній на ринку України в 2016 році збільшилась до 642 організацій, що на 108 організацій більше в порівнянні до 2015 року. Кількість лізингових компаній в 2016 році скоротилась на 27 організацій до 240.

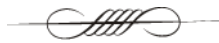
Основна передумова розширеного відтворення аграрного сектору базується на науково-обґрунтованому співвідношенні між власними і запозиченими ресурсами забезпечення фінансами господарської діяльності.

Слід зазначити, що особливість аграрного виробництва суттєво впливає на розвиток кредитних відносин. Виявлення та врахування специфічних особливостей дозволить створити певні умови кредитування, що, в свою чергу, призведуть до зміцнення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників та сприятимуть розширеному відтворенню виробництва.

Для відновлення банківського кредитування і зацікавленості у даному процесі сільськогосподарських товаровиробників, необхідним на нашу думку є: наявність кваліфікованих працівників в банківському секторі, які розуміють ведення агробізнесу і його особливостей; лояльний підхід до застави (брати в заставу в майбутній урожай, посіви тощо); зменшення відсоткової ставки; відновлення програми часткової компенсації відсоткової ставки; заохочення банківських установ з боку НБУ щодо кредитування сільськогосподарських товаровиробників; залучення на фінансовий ринок України іноземних небанківських кредитно-фінансових установ; залучення сільськогосподарських товаровиробників до європейських фінансових ринків тощо.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. В. Стан пільгового кредитування поточної діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] / Н. В. Бондаренко // Фінансово-кредитна політика. – 2011. – №1. – С. 216–222.
2. Чому банки не кредитують аграріїв, навіть якщо стверджують протилежне [Електронний ресурс]. – URL : <https://www.epravda.com.ua/>
3. Інвестиції, фінансування [Електронний ресурс]. – URL : <http://ucab.ua/ua/>.
4. Власюк С. А. Альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств [Текст] / С. А. Власюк // Збірник наукових праць УНУС. – 2016. – Вип. 88(2). – С. 219-230.

Гаман Тетяна Василівна,

заступник директора Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування

Хмельницького університету управління та права,

кандидат наук з державного управління, доцент

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Сьогодні системи публічного управління все більше зазнають тиску таких чинників, як обмеженість у ресурсах, потреба у швидких якісних змінах й різке

підвищення вимог населення до влади. Особливо це відчувається на рівні регіону, області, району - на рівні місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, де влада знаходиться найближче до людей. За цих умов все більшого значення набуває потреба у постійному навчанні й підвищенні кваліфікації й рівня професійної компетентності публічними службовцями.

Протягом останніх десятиліть в Україні існує система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, яка включає в себе вищі навчальні заклади відповідного профілю, галузеві центри підвищення кваліфікації та центри підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (далі Центри ППК). Не зважаючи на повну назву, Центри ППК надавали й надають освітню послугу лише з підвищення кваліфікації [1, с.117].

На теренах Хмельницької області діє Хмельницький центр ППК, за 26 років діяльності на його базі підвищили кваліфікацію понад 48 тисяч осіб й було проведено 15 соціологічних досліджень і біля 40 опитувань представників управлінських кадрів регіону з актуальних питань державотворення з метою удосконалення й підвищення рівня надання освітніх послуг публічним службовцям регіону.

Суспільний розвиток, чітко визначені євроінтеграційні процеси вимагають зміни самої парадигми навчання і зокрема в післядипломній освіті - де освіта не лише процес, а результат. Зупинимось на характеристиці окремих аспектів соціодосліджень. Заслуговує на увагу визнання респондентами необхідності й важливості навчання — отримання не лише нових знань, вмінь, а й практичних порад, «живих рецептів» вирішення існуючих проблем. Мова ведеться про навчання саме в центрі ППК, де навчально-тематичні плани підвищення кваліфікації розробляються під кожен категорію слухачів, будь-то працівник управління соціального захисту чи сільський голова. Крім того готуються відповідні підбірки навчально-методичних й інформаційних матеріалів для кожної групи слухачів.

Усвідомлюється цінність навчання впродовж життя - 96-98% респондентів вважають необхідним підвищення кваліфікації і відзначають його високий рівень (щорічні опитування щодо якості надання освітніх послуг Хмельницьким Центром ППК). За результатами дослідження «Визначення рівня професійної культури державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» — рівень професійної культури залежить, в першу чергу, від освітнього рівня людини — 48%, загальнокультурного розвитку індивіда — 27% і рівня моральності особи — 25%.

Ефективність публічного управління соціально-економічним розвитком регіону безпосередньо залежить від публічних службовців – людей, які в непрості часи відстоювання незалежності, кризи ціннісно-світоглядних засад мають бути не просто «агентами змін», а й носіями певних цінностей. Не дивно, що на сучасному етапі державотворення актуалізація уваги до формування ціннісної основи діяльності публічних службовців.

У різні історичні епохи існували свої уявлення про систему цінностей, про належне та необхідне (обов'язкове) в діяльності людей різних професій і наділених владою, зокрема. В незалежній Україні з даного питання виділяються праці Т.Василевської, Н.Гончарук, С.Дубенко, О.Денищика, Н.Костенка, А.Колодного, М.Логунової, Н.Нижник, С.Серьогіна, С.Чукот, Л.Філіпович та інших.

Поняття «деонтологія» вперше було введено в обіг англійським філософом Ієремією Бентамом («Деонтологія або наука про мораль» (1834), він же і розробив модель науки про норми професійної поведінки людини наділеної владою де визначив, що деонтологія – наука про професійні обов'язки, зокрема про внутрішній імператив обов'язку, про належне та обов'язкове в діяльності професіоналів, наділених владними повноваженнями. Нажаль, сьогодні термін деонтологія майже не застосовується,

навчальні дисципліни, на кшталт «Деонтологія публічного службовця», «Деонтологія управління» не читаються в системі підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, у той же час, як, наприклад, «Юридична деонтологія» є програмним предметом всіх українських вишів, що готують правознавців [2].

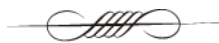
Не викликає сумніву, що лише етична публічна служба здатна здійснювати ефективно публічне управління й досягти поваги, підтримки, розуміння і партнерства в досягненні визначних цілей, а професійна етика публічних службовців – це мистецтво реалізації загальнолюдських цінностей, моральних норм і принципів поведінки під час виконання своїх професійних обов'язків із врахуванням особливостей публічної служби.

Важливим є нормативне закріплення понять «публічна служба», «публічний службовець», прийняття нового Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», подальше впровадження закону «Про державну службу», розробка проекту Закону України «Про добросовісну поведінку публічних службовців» тощо. Однак, слід визнати, що «негативною особливістю є суттєве невиконання вимог практично усіх документів щодо організації публічної служби за увесь період відновлення незалежності України. На часі розробка адекватного механізму організації виконання в державі норм нормативно-правових актів» [3, с.163].

Підсумовуючи наведене, можемо визначити, що навчання публічних службовців впродовж життя, формування ціннісних орієнтирів, постійне підвищення рівня їх професійної компетентності є запорукою ефективного управління соціально-економічним розвитком регіону й функціонування інститутів держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Гаман Т.В. До питання підвищення кваліфікації державних службовців на основі компетентнісного підходу [Текст] / Т.В. Гаман // *Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України : матеріали щоріч. наук. - практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 5-6.11.2015 р.)* / [за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, М.М. Білинської, В.М. Сороко, Л.А. Гаєвської]. – К. : НАДУ, 2015. – 312 с.
2. Гаман Т.В. Деонтологічні засади діяльності державних службовців на сучасному етапі державотворення / Т.В. Гаман // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. – № 2. - 2010 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/document?id=50306>.
3. Куйбіда В.С. *Організація публічної служби в Україні [Текст] : монографія* / В.С. Куйбіда, О. В. Хорошенко. – Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д.Г., 2016. – 272 с.

Гернего Юлія Олександрівна,
доцент кафедри інвестиційної діяльності
Київського національного університету ім. В. Гетьмана,
кандидат економічних наук

ЕНДАВМЕНТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Загострення соціально-економічних суперечностей в індустріально розвинених країнах уже наприкінці минулого століття нерідко супроводжувалися глибинними структурними кризами. Це зумовлювалося тогочасним домінуванням речових (матеріальних) факторів розвитку виробництва, зростанням продукту та накопиченням

багатства у вартісно-речовій формі, що доповнювалося обмеженими та часто вичерпними природними чинниками. Очевидним стає розбалансування науково-технічних, соціальних та екологічних компонентів економічного зростання. Виникає глобальний конфлікт між існуючим рівнем матеріального виробництва, речовими та людськими компонентами продуктивних сил, відбулася трансформація співвідношень людського потенціалу та техніко-технологічних можливостей.

Трансформаційні зміни сучасного суспільства слугували поштовхом до формування теоретичної концепції людського розвитку, де людина є не лише засобом, але й ключовою метою економічного розвитку. На основі визначеної концепції актуалізувалися також прикладні аспекти даного питання, які проявилися на міжнародному рівні у формі щорічної доповіді з представленням Індексу людського розвитку ООН. При чому, у складі індексу людського розвитку виокремлені базисні компоненти тривалості життя та періоду навчання, а також індикатор ВВП на душу населення [1; 2].

На сьогодні, Україна зберігає позицію серед країн з високим рівнем людського розвитку, проте відстає від плеяди розвинених країн. У свою чергу, недооцінка впливу людського розвитку на економічне зростання є однією із ключових причин розриву соціально-економічного розвитку економіки України та інших країн. Очевидно, що, в умовах сучасності, вирішальним фактором примноження людського капіталу та активізації тенденцій людського розвитку є реформування освіти. Згідно із результатами аналітичних досліджень міжнародних організацій вітчизняні витрати на освіту не перевищують 5 % ВВП [3]. Нагальною постає проблема поєднання альтернативних фінансових інструментів стимулювання розвитку освітньої компоненти людського розвитку, зокрема відкриваються нові можливості створення фондів цільового капіталу (ендавмент фондів).

Зростання ролі проблематики пошуку альтернативних джерел фінансування освіти задля забезпечення соціально-економічного зростання національної економіки, зокрема, зумовила появу досліджень можливостей ендавменту у працях наших сучасників, а саме К. Рябкова, В. Покідіна, О. Магути, О. Романовського та інших [4 - 6]. Проте, все ще не достатньо обґрунтованими залишаються теоретико-методологічні та прикладні аспекти визначення ролі ендавменту в системі людського розвитку, що є метою нашого дослідження.

У теоретичному аспекті людський розвиток передбачає визначення усіх можливостей, які дозволять розвивати людський потенціал нації, сформулюють умови для продуктивної життєдіяльності, творчості та гармонізації людських потреб з інтересами. Натомість, у розвинених країнах світу за останні 500 років сформувалася філософія створення ендавмент фондів, які трактуються, як сума коштів або цінних паперів у безстроковому фонді, який створюється на основі благодійних внесків від донорів [4]. Тобто, формується своєрідна ендавмент культура, яка визначає якісно-нові параметри людського розвитку (рис. 1).

Наприклад, у США явище ендавменту одне із найбільш розповсюджених джерел фінансування людського розвитку. Адже, капіталізація 89 найбільших ендавментів американських університетів перевищує 381 млрд дол. США [7]. При чому, більшість залучених за рахунок ендавмент фондів фінансових ресурсів мають іміджевий та репутаційний характер, пов'язані із бізнес-стосунками навчального закладу із суспільством. Використовується так званий „пасивний підхід”, який визначає своєрідну синергію між рівнем задоволеності освітою, рівнем прибутковості суспільства та готовністю фінансувати подальшу прогресивну еволюцію освітньої складової людського розвитку. У свою чергу, згідно індикаторів індексу людського розвитку у 2016 році США перебували на 10-му місці з-поміж країн із дуже високим рівнем людського розвитку.

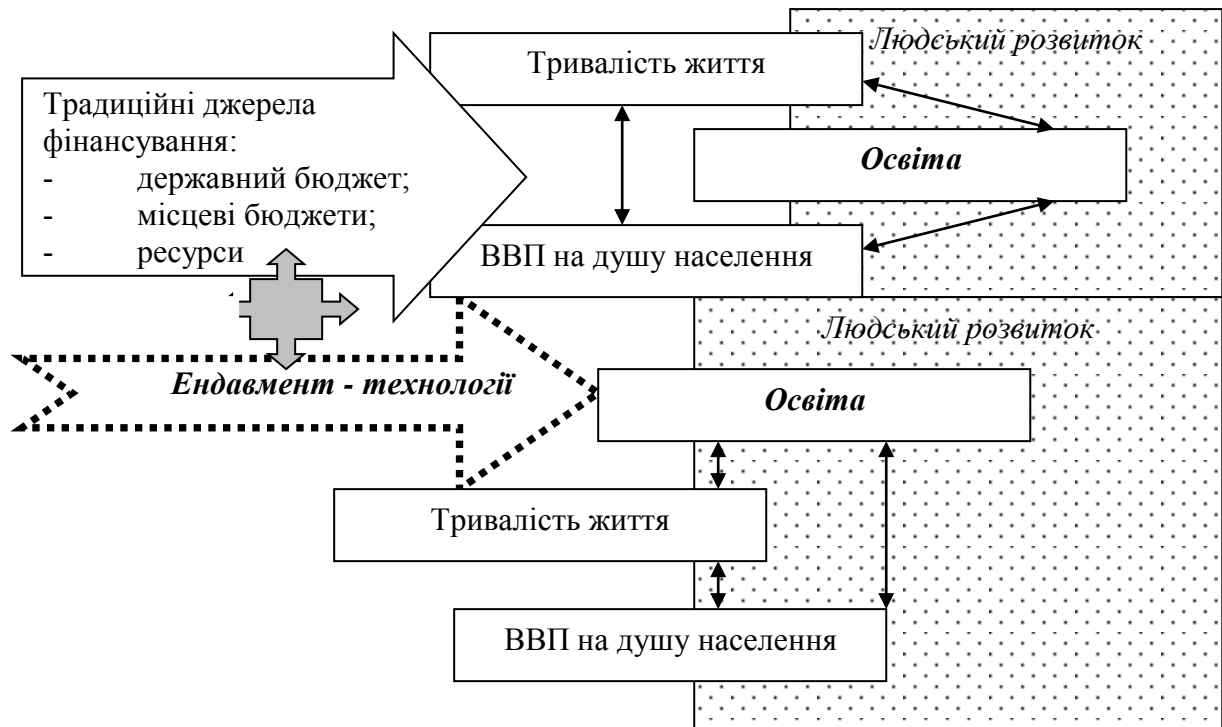

Рис. 1. Роль ендавменту для реалізації концептуальних пріоритетів людського розвитку

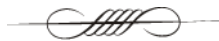
Джерело: узагальнено автором

В Україні явище ендавменту все ще залишається не достатньо розповсюдженим. Так, згідно Закону України „Про вищу освіту”, університети та інші вищі навчальні заклади мають право на створення ендавмент-фондів. Натомість, на практиці, з-поміж вітчизняних університетів ендавмент-фонди присутні при Інституті міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, який був заснований у 2012 році і складає 245 288 грн, а також фонд, організований Університетом банківської справи. Тому, можливості фінансування освітньої складової людського розвитку мають потенціал для розширення за рахунок активізації ендавмент-технологій, що сприятиме поліпшенню індикаторів людського розвитку, перехід національної економіки вище 84-го місця 2016 року.

Таким чином, в результаті аналізу перспектив прогресивної імплементації ендавмент-технологій людського розвитку в Україні, диференціюємо потенційні переваги ендавменту для активізації освітньої складової людського розвитку, а саме: ендавмент-фонди дозволяють активізувати поєднання безпосередньо освітньої та науково-дослідницької складових, що є однією із прерогатив для реформування освіти та її перехід на якісно-новий рівень, формує освітній базис для якісних змін людського розвитку; у розвинених країнах ендавмент-фонди досить часто призначені для залучення фінансових ресурсів для потреб охорони здоров'я, надання публічних послуг та реалізацію спортивних заходів, тому активізація ендавмент-технологій в Україні стане основою для розвитку не лише освіти, але й супутнього базисного компоненту людського розвитку – тривалості життя, яка знаходить своє вираження у параметрах охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. UN, *Human Development for Everyone. Briefing note for countries on the 2016 Human Development Report. Human Development Report, 2016.*
2. UN, *Human Development Reports. United Nations Development Program, <http://hdr.undp.org/en/humandev>*
3. *Ukraine, World Bank Open Data. Free and open access to global development data, <http://data.worldbank.org/>*
4. Рябков К. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення / К. Рябков, В. Поکیدіна // *Популярна економіка: ціна держави.* – 2015. – № 34. – С. 1 – 18.
5. Магута О.В. Методичні підходи до формування цільового капіталу (ендавменту) для реформування вищої освіти в Україні. / О.В. Магута // *Ефективна економіка.* – 2016. – № 6. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5050>
6. Гернего Ю. О. Ендавмент фінансування освітньої складової інноваційної економіки в Україні. / Ю. О. Гернего // *Економіка і суспільство.* – 2017. – Вип. 8. – с. 563 – 567.
7. NACUBO, *U.S. and Canadian Institutions Listed by Fiscal Year (FY) 2014 Endowment Market Value, February 2015*

Гуменюк Оксана Григорівна,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління і права,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-УПРАВЛІНЦІВ

На сучасному етапі в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Ефективність розбудови демократичної, соціальної та правової держави залежить від рівня громадянської зрілості та свідомості студентської молоді. Цей процес супроводжується істотними змінами у психолого-педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. Система освіти спрямовується на створення необхідних умов для самореалізації особистості студентів, формування організаторських навичок, лідерських якостей, відповідальності за результати своєї праці.

Проблеми лідерства, розвитку лідерських якостей особистості висвітлено в дослідженнях вітчизняних (Б.Д. Паригін, А.В. Петровський, Л. І. Уманський, О.І. Чернишов та інші) й зарубіжних (Е. Богардус, К. Берд, К. Бланшар, Р. Стогдилл, П. Херсі, Ф. Фідлер та інші) науковців. Зокрема, у працях Л.М. Конишевої, А.С. Макаренка, І.М. Морозова, С.Ф. Русової, В.О. Сухомлинського розкрито проблеми виховання лідера в колективі.

Метою статті є дослідження психологічних тенденцій формування лідерських якостей студентів-управлінців. Лідерство є складним соціально-психологічний процесом групового розвитку, коли окремих індивід виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка очікує, приймає і підтримує його дії [1, с.47].

С.С. Вітвицька стверджує, що лідерство об'єктивно виникає, тільки на реальній основі групової життєдіяльності, тому виховання лідерських якостей студентів неможливе поза колективною самоорганізацією у міжособистісних взаєминах [3, с.151].

Як відзначають Л.Г. Подоляк та В.І. Юрченко, студентська група є елементом педагогічної системи. Функції управління нею здійснюються через зворотній зв'язок: викладач-група, група-викладач (куратор) [5, с.86]. Очевидним фактом є те, що адаптація кожного студента до ВНЗ, до навчально-професійної діяльності, професійне його зростання як фахівця відбувається в студентській групі, значення якої важко переоцінити.

Студентська група – спільність автономна й самодостатня. Вона здатна сама вирішувати свої внутрішні проблеми, а її активність пов'язана з соціальним життям факультету, університету, вирішенням проблем соціального характеру.

З метою визначення тенденцій та якісних характеристик лідерства нами було проведено експериментальне дослідження на базі Хмельницького університету управління і права серед студентів 1-3 курсів факультету управління та економіки (вибірка становила 110 респондентів віком від 17 до 20 років). Дослідження проводилося в три етапи (пошуковий, дослідно-експериментальний, узагальнюючий) впродовж 2015-2016 років.

Підтверджено, що у процесі групоутворення є можливості виділення двох рівнів ціннісного обміну студентів, які співвідносяться з різними етапами життєдіяльності групи. Це діадний рівень, який є типовим для початкового етапу формування групи, коли вона ще не склалася як цілісне утворення. Ціннісний обмін у цей час розгортається між двома будь-якими членами групи, а за кінцевим результатом – у середині множини таких діад, утворених партнерами по групі, які приписують один одному певний соціальний статус. Другий, рівень ціннісного обміну – власне груповий, який характеризує вже створену групу. У цьому випадку однією з сторін учасниць обміну стає вже сама група як сукупний колективний суб'єкт, що визначає статус своїх членів у залежності від їхніх ціннісних вкладів у діяльність групи [4, с.254].

У даному випадку на першому році навчання рівень діадного обміну становив 75% міжособистісних комунікативних зв'язків, тоді як обмін групового рівня – 23%; в кінці другого року розвитку групи кількість діадних зв'язків зменшилася до 46%, а на третьому році навчання інтенсивність діадного і групового рівнів ціннісного обміну стабілізується.

Отже, процес ціннісного обміну є важливою умовою структуроутворення академічної групи. Порівняв його розгортання обумовлює послідовність перетворення групи в єдиний колектив. Зокрема, у нашому дослідженні на стадії внутрішньодіадного обміну у 70%-80% випадках спостерігалася висока суб'єктивна активність студентів до одних і тих же членів групи. Разом із розгортанням ціннісного обміну відбувається і розвиток неформальних структур групи. Так, кількість лідерів від першого до третього курсу навчання зростає на 19%, кількість «послідовників» зменшується на 15%, кількість «аутсайдерів» практично не змінюється.

У динаміці формування колективу групи спостерігаються певні зміни лідерів: на першому році навчання втрачають свій лідерський статус 49% студентів, на другому – 26%, третьому – 12%. Усього за період навчання у ВНЗ із первинної кількості лідерів 68% зберігають своє статусне положення в групі, 32% його втрачають. Відзначено, що з первинно обраних лідерів лише 36% були постійними лідерами на усіх етапах навчання, 21% втратили цей статус після першого року навчання.

Таке трансформування лідерських позицій у динаміці розвитку групи, цілком очевидно, обумовлене зміною видів діяльності студентів. Тобто, феномен лідерства є не стільки функцією особистості або групи, скільки результатом складного і багатопланового впливу різних обставин у налагодженні міжособистісних взаємин. Група на різних етапах розвитку висуває різні вимоги до якостей лідера. Спільні дії у міжособистісних взаєминах детермінують етапність і зміст групоутворення, яке характеризується зміцненням почуття спільності.

У дослідженнях від першого до третього курсу навчання на 29% зростає групова згуртованість, і на 44% – задоволеність студентами процесом міжособистісних взаємин. Водночас, у розгортанні групового процесу відмічаються певні ознаки незбалансованості міжособистісних взаємин. Зокрема, комунікативна активність лідерів від першого до третього курсу падає: якщо на першому році навчання комунікація лідерів є досить високою (71%), то на третьому році навчання комунікація носить більш локалізований характер. Як відомо, перехід групи на інший рівень здійснюється нерівномірно; досить часто цей процес іде шляхом загострення суперечностей та подальшого їх вирішення (А.В. Петровський, Л.І. Уманський), що й було простежено на прикладі зміни показників комунікативності в динаміці розвитку групи.

Проведене дослідження підтверджує існування концептуальної моделі структури керівного ядра студентської навчальної групи у складі лідерів, кожен з яких у міжособистісній взаємодії з членами групи виконує свої функції, а їх інтегрований результат повинен забезпечити повноцінну життєдіяльність і розвиток навчальної групи як цілісної соціально-психологічної системи.

Звичайно, дослідження не вичерпує усіх аспектів проблем формування лідерства майбутніх управлінців. Зокрема, більш детального вивчення потребують питання щодо умов, засобів і форм спільної діяльності педагогічних працівників та лідерів; розкриття основних механізмів активного впливу професорсько-викладацького складу на особистість лідера; генези прояву природних передумов формування організаторських здібностей лідерів різних типів.

Список використаних джерел:

1. Bennis W. *Reinventing Leadership* / Warren Bennis. – Cambridge, 1999. – С.46-60
2. Janinks J. *On Becoming a Leader/JohnJaninks*. – Cambridge, 1998. – С.12-18.
3. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури*. / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К.: «Центр навчальної літератури», 2007. – 386 с.
4. Гуменюк О.Г. *Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів вчз*. / Гуменюк Оксана Григорівна. – К.: КНТ, 2012. – 460 с.
5. Подоляк Л.Г. *Психологія вищої школи: підручник*. / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2008. – 352 с. – 2-е вид.

Гуторов Андрій Олександрович,
докторант ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН (м. Київ),
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

НЕОІНДУСТРІАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Організація Об'єднаних Націй визначила сталий розвиток як основний напрям цивілізації ХХІ ст. Поклавши в основу національного зростання добробут і безпеку людини, її прагнення жити в гармонії з природою, Україна започаткувала процес змін, що забезпечать її перехід до сталого розвитку [1, с. 4]. Серед основних чинників, що обумовлюють сталий розвиток, виокремлено такі [2, с. 10]: екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації; економічний – передбачає формування економічної системи, згармонізованої з екологічним чинником розвитку; соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах

екологічної безпеки й благополуччя. Головним аспектом забезпечення сталого розвитку до того ж є потреба формування в Україні вже в найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку аграрного сектора економіки, спроможної забезпечити його стабільне прискорене зростання.

Локомотивом секторального розвитку і економічного зростання в конкурентних умовах неоліберальної глобалізації є тільки інтеграційні відносини, сформовані за продуктивним принципом, що органічно пов'язані з неоіндустріальною трансформацією агропромислового потенціалу. До того ж функції інтегратора має виконувати підприємство, що мінімум на один технологічний переділ відрізняється від виробників сировини.

Неоіндустріалізація загалом передбачає модернізацію і структурну перебудову національної економіки, забезпечення її сталого розвитку, підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, їх рециклінгу, зростання якості життя і рівня працезбереження, забезпечення безвідходного виробництва і його екологізації, перехід на відновлювальні джерела енергії й органічне сільгоспвиробництво тощо. Результатом прогресивного розвитку інтеграційних відносин й індустріалізації в аграрному секторі економіки є формування замкнутих продуктивних ланцюгів створення додаткової вартості, міжгалузевої концентрації і централізації виробництва, заміна приватнокапіталістичних інтересів загальносуспільними. Також можна стверджувати, що вертикальна інтеграція розширеного відтворення на засадах максимізації сукупної доданої вартості приведе до заміни унітарного і часто дезінтегрованого сільгоспідприємства, як основної ланки відтворення, на інтегрований суб'єкт господарювання, водночас збереже плюралізм форм власності й господарювання на селі. Дальша автоматизація технологічних процесів приведе до вивільнення робочої сили, проте сприятиме формуванню середнього класу, демаргіналізації суспільства та інституціоналізації економічних відносин.

Методологічним базисом для нової індустріалізації в аграрному секторі економіки є закони відповідності виробничих відносин характеру й рівню розвитку продуктивних сил, а також відповідності розвитку соціально-економічної системи рівню науково-технічного прогресу. Зважаючи на закономірності й принципи розвитку інтеграційних відносин, є очевидним, що інтеграція є визначальною передумовою неоіндустріалізації, а дезінтеграція – деіндустріалізації. Тоді зміна процесних фаз інтеграції відповідатиме зміні суспільно-економічних формацій, і навпаки. Своєю чергою зміні процесних фаз інтеграційного розвитку аграрного сектора економіки сприяють національні й міжнародні процеси суспільного поділу праці, зростання рівня нагромадження капіталу, діяльність транснаціональних корпорацій, експансія ними галузевих товарних ринків, євроінтеграційний вектор розвитку України. На галузевому рівні чинниками впливу є структурні зміни господарського й економічного механізмів, зокрема реформування облікової й податкової політики, правового регулювання господарської діяльності, зміна методів державного управління, децентралізація влади, лібералізація ринкового обміну, низький рівень розвитку інституцій і громадської самосвідомості, правовий нігілізм на селі тощо.

Розроблена нами концептуальна модель розвитку аграрного сектора економіки на засадах інтеграції й неоіндустріалізації загалом реалізує закон вертикальної інтеграції, передбачає формування публічно-корпоративних ланцюгів створення додаткової вартості і її привласнення на кінцевій стадії технологічного переділу, тим самим забезпечуючи розширене відтворення капіталу, соціалізацію й інституціоналізацію економічних відносин, ієрархічно підпорядковує приватні інтереси суспільним так, що це гарантує національну продовольчу й економічну безпеку та міжнародну конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / за наук. ред. М. А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с.
2. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Є. Патона. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. – 72 с.

Гуцаленко Любов Василівна,
завідувач кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницького національного аграрного університету,
доктор економічних наук, професор

DUE DILIGENCE ЗЕМЛІ – ВИМОГА ЧАСУ

Термін due diligence (дью ділідженс) був введений в юридичний обіг в США на початку ХХ століття. Спочатку він означав процедуру розкриття інформації брокером перед інвестором про компанію, акції якої торгуються на фондовій біржі. В даний час під цим терміном розуміється збір і аналіз інформації з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням. Не є виключенням і наявність значних ризиків при інвестуванні коштів в земельні ділянки, як для потреб фізичних так і юридичних осіб.

Due diligence один із самих ефективних способів оцінки фінансового ризику, який базується на аналітичній оцінці інформації про зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства шляхом перевірки всіх складових бізнесу, зокрема: правового, фінансового, бухгалтерського, податкового, маркетингового, інформаційного, управлінського, екологічного, технічного, операційного характеру.

Для проведення due diligence в тісному контакті працюють оцінювачі, аудитори, фінансові аналітики та юристи. Кожна група фахівців готує для замовника детальний звіт про стан підприємства [3].

В Україні, крім природних відмінностей, які можуть бути пов'язані з конкретним об'єктом, індустрією, специфічними вимогами та інтересами замовника аудиту, існує значна кількість особливостей, пов'язаних з недосконалістю українського законодавства та "винахідливістю" учасників ринку нерухомості. [4].

Земельний аудит або «дью ділідженс» - це перевірка правостановлюючих документів, правового статусу власника і аналіз наявної дозвільної документації. Це послуга, що дозволяє провести юридичну і землевпорядну перевірку правомірності використання або придбання земельної ділянки. Земельний аудит включає в себе наступні процедури:

- 1) перевірка цільового призначення земельної ділянки;
- 2) перевірка відповідності правостановлюючих та правозасвідчуючих документів встановленою формою;
- 3) перевірка історії походження ділянки;
- 4) перевірка земельної ділянки на «проблемність», в т.ч. Оцінка можливості виникнення претензій з боку правоохоронних органів та органів державного контролю (нагляду);
- 5) перевірка наявних і планованих обмежень у використанні земельної ділянки (охоронних зон, водоохоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон і т.п.);
- 6) оцінка ризиків, пов'язаних з придбанням або поточним використанням земельної ділянки.

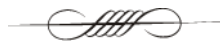
Як свідчать результати проведених перевірок у Вінницькій області основними порушеннями земельного законодавства визначено: використання земельної ділянки без правовстановлюючих документів та без державної реєстрації прав на неї (ст. 125 та ст. 126 Земельного кодексу України) [1]; використання земель не за цільовим призначенням (ст.53 КУпАП) [2]; самовільне зайняття земельної ділянки (ст.53-1 КУпАП) [2]; невиконання вимог припису (ст. 188-5 КУпАП) [2]; щодо відновлення меж земельної ділянки (ч. 2 ст.107 Земельного кодексу України) [1]; використання земель без затверджених проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь (ч. 4 ст.22 Земельного кодексу України) [1]; порушення правил добросусідства (ст.103 Земельного кодексу України) [1].

Загалом обсяг нарахованої шкоди становить 184,2 тис.грн, з яких відшкодовано лише 39,7 тис.грн, або 21,6%, по решті - направлено листи до прокуратури для вжиття заходів прокурорського реагування.

Узагальнюючи вищевикладене можна стверджувати, при придбанні земельних ділянок, метою уникнення ризиків, доцільно використовувати більш ефективні методи контролю, зокрема due diligence. який гарантуватиме дотримання земельного та правового законодавства.

Список використаних джерел:

- 1.Земельний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>
- 2.Кодекс України про адміністративні правопорушення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
- 3.Практика проведення due diligence // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://m-logos.ru/workshops/law/praktika_provedeniya_due_diligence/05072012_06072012
- 4.Особенности юридического аудита (Due Diligence) объектов недвижимости в Украине // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008289

Давиденко Надія Миколаївна,
завідувач кафедри фінансів Національного університету
біоресурсів і природокористування України (м.Київ),
доктор економічних наук, професор

АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТИВАННЯ БІЗНЕСУ

Сезонність сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов зумовлюють потребу агровиробників у кредитних ресурсах. Проте класичні інструменти вичерпали свої можливості і нездатні забезпечити від ряду ризиків одночасно:

- неефективності системи правосуддя;
- валютних ризиків;
- шахрайства з продажем товарів.

З метою запровадження нового інструменту кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу такого специфічного об'єкта, як майбутній урожай, 6 листопада 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про аграрні розписки», який набрав чинності з 18 березня 2013 року.

Відповідно до ст. 1 вказаного Закону, аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах.

Використання аграрних розписок має безумовні економічні переваги як для сільськогосподарських товаровиробників, так і для постачальників добрив, засобів захисту рослин, насіння, палива і т. п. Так, до переваг у порівнянні з іншими інструментами належать:

- безумовність;
- спрощене стягнення у позасудовому порядку;
- забезпеченість заставою;
- виконання в грошовій чи натуральній формі;
- першочерговість виконання;
- частково відкритий реєстр;
- гнучкість;
- зручність обігу та кредитна історія.

Товарна аграрна розписка дозволяє сільгоспвиробнику фінансувати виробництво сільськогосподарської продукції за рахунок продажу врожаю до його фактичного збору і знімає ризик зниження ціни на продукцію, оскільки його зобов'язання фіксується в кількості товару, а не в грошовому вираженні. У той же час фінансові аграрні розписки дозволяють постачальникам забезпечувати виконання зобов'язань за поставлений сільгоспвиробнику товар майбутнім урожаєм. Крім того, товарні аграрні розписки фактично дозволяють бартерні розрахунки між сільгоспвиробниками та постачальниками продукції, необхідної для сільськогосподарського виробництва.

Хотілось би відмітити де які можливі труднощі в процесі функціонування аграрних розписок в Україні, а саме:

на початковому етапі можлива проблема нерозуміння принципів роботи цього інструменту. Запровадження чогось нового для вітчизняного сільгоспвиробника завжди здається йому небезпечним, тому потрібно зробити досить багато роз'яснювальної та консультативної роботи. Щодо інвесторів, то їх більша частина не буде надавати ніяких ресурсів до поки не переконається, що їхня позиція буде захищеною на 100%;

головною причиною успішного функціонування аграрних розписок в Бразилії є швидкість прийняття судового рішення у випадку невиконання зобов'язань за аграрною розпискою. Ця процедура в Бразилії займає не більш ніж 48 годин. За оцінками експертів в нашій країні цей процес може тривати значно довше;

для вітчизняного сільгоспвиробника є неприйнятним фіксація ціни, яка є передбачена за умовами аграрних розписок. Аграрії звикли спекулювати на очікуванні вищої ціни;

в Бразилії по сьогоднішній день немає єдиного реєстру аграрних розписок. Всі розписки реєструються у будь-якого нотаріуса, а процес перевірки даних боржника в електронному доступі неможливий. Введення єдиного електронного реєстру в Україні значно б полегшило сам процес функціонування аграрних розписок.

В сезоні 2015-2016рр. було видано 41 аграрну розписку, при цьому залучено кредитних ресурсів на 120 млн.грн. З них: 5 товарних та 36 фінансових. За обсягами залучених коштів: 59 млн. грн. було залучено через товарні розписки, 98 млн. грн. - через фінансові розписки. Предмет зобов'язань за товарними розписками виступили кукурудза — 9800 тон та пшениця — 4000 тон.

У перспективі аграрні розписки дозволять охопити близько 30% коштів від постачальників матеріально – технічних ресурсів, трейдерів, переробних підприємств, а також близько 5% коштів банківських структур.

Таким чином, введення такого механізму, як аграрні розписки може суттєво збільшити обсяги інвестицій в аграрний сектор України. Для середнього та малого товаровиробника цей інструмент дасть змогу легкого доступу до фінансів, потрібних для ведення бізнесу. Проте для пришвидшення повноцінного функціонування аграрних розписок в Україні потрібно удосконалити вище перелічені фактори, які можуть на початковому етапі перешкоджати їх роботі.

Дема Дмитро Іванович,

*завідувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського національного
агроекологічного університету,
кандидат економічних наук, професор,*

Сус Юрій Юрійович,

*доцент кафедри фінансів і кредиту Житомирського національного
агроекологічного університету,
кандидат економічних наук, доцент,*

Карпишин Юрій Анатолійович,

аспірант Житомирського національного агроекологічного університету

РОЛЬ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Історично так склалося, що Україна позиціонує себе як країна з високим аграрним потенціалом. Цілком логічно, що за таких умов домінуючу роль у розвитку країни повинен відігравати аграрний бізнес. Існуюча ситуація на селі значною мірою визначається діяльністю місцевих аграрних підприємств. Успішні аграрні підприємства є запорукою розвитку села. Адже вони забезпечують роботою місцевих жителів, сплачують податки до місцевих бюджетів, підтримують, а подекуди і розвивають сільську інфраструктуру. Не аби яку роль в цьому відіграє політика соціальної відповідальності бізнесу.

Виникнення та розвиток агрохолдингів спричинили існування різних точок зору стосовно їх впливу на розвиток сільської місцевості. Серед актуальних робіт слід виокремити таких авторів, як Андрійчук В.Г., Єранкін О. О., Іваницька О. та ін. Проте, залишаються невирішеними питання формування системи участі нових агропромислових формувань у вирішенні актуальних соціальних проблем територій присутності агрохолдингів.

Зарубіжний досвід засвідчує, що бізнес змінює корпоративну та соціальну культуру, що проявляється у прийнятті на себе бізнесом соціальної відповідальності. Великі холдингові аграрні компанії одні із перших змінили поставлені пріоритети з отримання максимальних прибутків до забезпечення оптимальних вигод між бізнесом та громадою. Адже саме соціальна відповідальність бізнесу забезпечує сталий розвиток компанії у довготривалій перспективі, сприяючи ефективності праці, зберігаючи соціальну стабільність суспільства в цілому. Проблема полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку аграрні компанії не бачать соціальну відповідальність дієвим інструментом підвищення їхньої інвестиційної привабливості, хоча і визнають необхідність її розвитку. Вийняток є агрохолдинги Ukrlandfarming, Кернел Групп, Астарта-Київ, Індустріальна молочна компанія, УКРПРОМІНВЕСТ-АГРО, AgroGeneration, HarvEast Holding, НІБУЛОН, Сварог Вест Груп.

Агрохолдинги повідомляють, що їхні витрати на соціальну відповідальність – в основному на розвиток громад – варіюються від 2 \$ до 6 \$ на гектар землі в

користуванні. Крім того, ряд агрохолдингів також створюють резервні фонди, щоб реагувати на термінові / форс-мажорні соціальні та екологічні заходи [1, с. 25]. За даними звіту 2015-2016 рр., Кернел Груп збільшив соціальні витрати на 29 %, до 39,6 млн грн. Бюджет соціальних та благодійних програм Астарта Київ у 2016 р. становив – 35 млн грн., а Укрпромінвест-Агро – 10,5 млн грн. Агрохолдинг Нібулон реалізував грандіозний проект по будівництву 10 очисних споруд, а Сварог Вест Груп надав різносторонню допомогу громадам 309 сіл і селищ та 27 міст.

Для України практика розбудови вітчизняного бізнесу, що ґрунтується на принципах відповідальності, надійності та врахування інтересів суспільства це унікальний досвід. Важливо щоб бізнесом соціальна відповідальність розглядалась не як спонсорство та реклама, а як щира зацікавленість у наданні українській громаді ширших можливостей, покращенні рівня життя кожного українця. Ця етична складова бізнесу є запорукою поваги та підтримки компанії з боку української громади. Сьогодні відповідальний бізнес повинен, в першу чергу, легально працювати в Україні й інвестувати в економіку, при цьому не можливо бути успішним в бізнесі, якщо серйозно не займатися соціальною відповідальністю.

Аналіз політики корпоративно соціальної відповідальності агрохолдингів дав можливість виокремити напрями їх діяльності в сфері соціальної відповідальності:

виробнича безпека (створення безпечних умов роботи, підвищення енергоефективності);

розвиток персоналу (якісний підбір, розвиток і утриманням працівників, забезпечення їх соціального та медичного захисту, спорудження будинків для персоналу);

екологічна сталість (охорона навколишнього середовища шляхом захисту земельних ресурсів, ширшого застосування органічних технологій в сільському господарстві, впровадження проектів з альтернативних джерел енергії);

співпраця з регіонами (багатовекторна співпраця з аграрними навчальними закладами, комунікації з лідерами територіальних громад, представниками органів місцевого самоврядування, іншими посадовцями, правова допомога сільському населенню);

розвиток інфраструктури сільських територій (доступність основних послуг для сільського населення реалізується через інвестиційні проекти з будівництва та ремонту доріг, спортивних й дитячих площадок, шкіл, садочків, фельшерсько-акушерських пунктів, бібліотек тощо, розширення мережі Інтернет);

благодійність (проведення виставок і фестивалів, відзначення державних свят та подій місцевого значення, гуманітарна допомога в зоні АТО, інша адресна допомога, а також збереження місцевих традицій і культурної спадщини);

забезпечення якості продукції (контроль якості всіх вхідних ресурсів, що використовуються для виробництва фінального продукту агрохолдингу, максимальна вертикальна інтеграція).

Згідно класичної позиції А. Керолла [3, с. 43] корпоративна соціальна відповідальність є багаторівневою, де на першому рівні знаходиться юридична відповідальність, а на останньому – філантропічна (добровільна). В цілому соціальну відповідальність агробізнесу в українському контексті можна визначити як таку, що діє на трьох основних рівнях (рис. 1):

по-перше, компанія виробляє продукцію для задоволення потреб населення та одержання прибутку в рамках сформованих законних зобов'язань перед державою і суспільством у вигляді сплати податків, охорони здоров'я і безпеки праці, прав працівників та споживачів;

по-друге, компанія управляє ризиками та керується окрім правових норм ще й етичними та моральними нормами, що мінімізує або усуває негативний вплив бізнесу на

суспільство, шляхом охорони навколишнього середовища та виробництва якісної продукції;

по-третє, компанія посилює позитивний вплив на суспільство і працює в інноваційно-інвестиційному партнерстві з регіонами, спрямованому на соціальний та екологічний добробут громади із збереженням місцевих традицій і культурної спадщини.

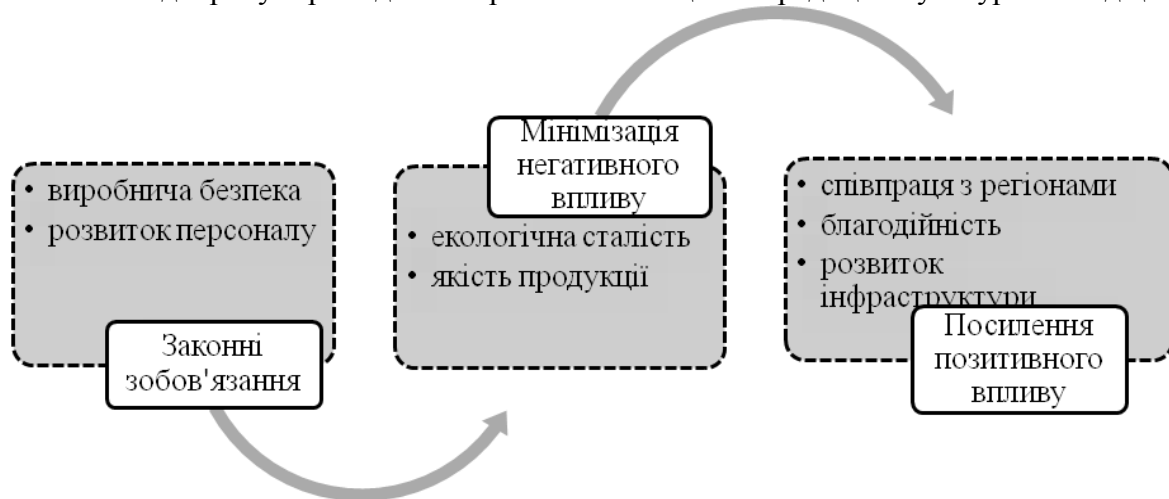

Рис. 1. Рівні соціальної відповідальності агробізнесу

Джерело: власні дослідження

Для забезпечення якісного механізму реалізації заходів щодо посилення соціальної відповідальності слід чітко розділити сферу відповідальності держави та приватного аграрного бізнесу і розробити систему організаційних та фінансових преференцій агрохолдингам із соціальними інвестиціями. Агрохолдинги можуть розробити стратегії соціального партнерства з територіями присутності, шляхом створення проектів, програм, грантів, соціальних угод з місцевими органами влади за участю сільського населення. Влада та бізнес мають укладати своєрідні угоди або меморандуми щодо врахування стратегічних інтересів усіх сторін та пошуку шляхів до компромісу зі спірних питань.

Список використаних джерел:

1. Гагалюк Т. Корпоративна соціальна відповідальність аграрного бізнесу / Звіт з аграрної політики // Др. Тарас Гагалюк, др. Франціска Шафт. – 2016. – С. 63

2. Іваницька О. М. Регулювання процесів запровадження соціальної відповідальності бізнесу: досвід розвинених країн та уроки для України [Електронний ресурс] / О. М. Іваницька, О. В. Іваницький // Стратегія розвитку України. – 2015. – № 2. – С. 23-28.

3. Carroll A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders // Business Horizons. – 1991. – 34 (4). – с. 39–48.

*Діба Михайло Іванович,
професор кафедри менеджменту банківської діяльності,
Київського національного університету ім. В. Гетьмана,
доктор економічних наук, професор*

ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Конкурентоспроможність національної економіки у сучасному суспільстві зумовлена здатністю імплементувати прогресивні технології та реалізовувати інноваційні процеси, фінансова підтримка яких формує базис для якісних змін у національному господарстві. Тому, з огляду на поглиблення ролі визначених процесів, відбувається актуалізація формування механізму підтримки інноваційних змін в економіці. В свою чергу, це породжує нові вимоги до формування стратегій інноваційного розвитку країни та визначення пріоритетів державної політики у напрямі створення умов для забезпечення прогресивних змін в контексті підвищення конкурентоспроможності інноваційної економіки країни.

З огляду на тенденції інноваційного розвитку сучасної економіки України, досить часто спостерігаємо проблеми, пов'язані з імплементацією інновацій зусиллями суб'єктів бізнесу, що, зокрема, зумовлено інституціональними, ресурсними та фінансовими обмеженнями в контексті інноваційної діяльності. Тому, одним із пріоритетів влади має бути формування стратегічних пріоритетів, які дозволять максимально ефективно реалізувати потенціал розбудови інноваційної інфраструктури, розробити та імплементувати модель публічно-приватного партнерства для відновлення абсорбційної спроможності економіки до інновацій та підвищення інноваційної активності суб'єктів бізнесу та наукової спільноти.

З огляду на особливу актуалізацію питань розбудови та стимулювання інноваційної економіки, у теорії інноваційних досліджень поширення набули методологічні аспекти партнерської взаємодії держави, бізнесу та громадського суспільства. Зокрема, на ключові теоретичні та практичні суперечності визначеного партнерства звернули увагу такі визначні вчені, як Л. Антонюк та Д. Лук'яненко [1], А. Гальчинський [2], В. Геєць [3], А. Поручник [4], Л. Федулова [5]. Проте, все ще не достатньо глибоко дослідженими залишаються механізми взаємодії учасників приватно-публічного партнерства, зокрема виникає ряд питань щодо концептуальних характеристик впливів приватно-публічної взаємодії на результативність імплементації інновацій. Тому, метою нашого дослідження є теоретико-методологічна диференціація приватно-публічного механізму інноваційної економіки.

Вітчизняна економіка уже протягом достатньо тривалого періоду часу характеризувалась відносно несприятливим бізнес-кліматом, що створює перешкоди для формування інноваційної парадигми суспільства. Згідно результатів досліджень міжнародних рейтингів, зокрема таких, як "Ведення бізнесу" (80-те місце у 2016 році серед 189 країн світу) та "Індекс глобальної конкурентоспроможності" (85-те місце серед 138 країн світу), бізнес-клімат в Україні є гіршим, ніж у країн-сусідів та схожих економік. Очевидною є нагальна потреба розбудови якісно-нового контенту суспільної взаємодії для формування сприятливого середовища інноваційних змін. Проте, для забезпечення результативності такого процесу важливим є врахування специфіки формування цілей та організаційних структур окремими учасниками інноваційного процесу, а саме врахування пріоритетів як держави, так і бізнесу та громадського суспільства.

Результати реалізації пріоритетів державно-приватного партнерства мають комплексний характер, тому пропонуємо їх оцінювати на кожному із основних підетапів інноваційного механізму взаємодії держави, бізнесу та науки. В результаті, формується

комплекс конкретних напрямів підвищення абсорбаційної спроможності національної економіки до інновацій (рис. 1).

Рис. 1. Механізм державно-приватного партнерства в контексті розбудови інноваційної економіки

Джерело: узагальнено автором

Таким чином, механізм державно-приватного партнерства визначає комплексність взаємодії держави, бізнесу та науки. За рахунок активізації синергічних зв'язків між результатами реалізації інноваційних пріоритетів у кожній із ключових сфер, в результаті, відбувається підвищення абсорбаційної спроможності до інновацій національної економіки, перехід суспільства на якісно-новий рівень розвитку. Держава формує національні пріоритети інноваційного розвитку, одночасно створюючи умови та стимули для прогресивних змін та якісного оновлення інноваційних пріоритетів бізнесу та науки, створює засади інформування суспільства стосовно стану та можливостей підвищення результативності інноваційної діяльності.

Суспільство є первинним елементом визначення фактичних потреб та інноваційних пріоритетів, формує попит на інновації. Бізнес є продуктивним елементом реалізації пріоритетів інноваційної політики, який, разом із тим потребує всебічної державно-приватної підтримки. Наука створює науковий базис для досягнення пріоритетів суспільства за рахунок інноваційної діяльності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Л. Шляхи інтеграції України в глобальну інноваційну систему / Л. Антонюк // *Спільний Європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: монографія* / [за ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова]. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 335.
2. Гальчинський А. *Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення* / А. Гальчинський // *Економіка України*. – 2009. – № 1. – С. 4–18.
3. Геєць В. М. *Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь* / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
4. Поручник А. *Інноваційний потенціал України та його реалізація в міжнародному науково-технічному співробітництві [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : http://kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2004_1_Poruchnik_UKR.pdf
5. Федулова Л. І. *Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України* / Л. І. Федулова // *Актуальні проблеми економіки*. - 2015. - № 4. - С. 94-104.

Дмитренко Юрій Степанович,
*науковий співробітник науково-методичного відділу
(психологічного вивчення особового складу)
Науково-методичного центру кадрової політики
Міністерства оборони України (м.Київ)*

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВВЕДЕННЯ «ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ТА ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ»

Під поняттям державна безпека розуміється – стан захищеності державної влади, суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, спокою людей (народу), громадської злагоди, довкілля, національної і релігійної рівності. Для нейтралізації загроз державній безпеці, виникає необхідність виявлення недоброчесних, некомпетентних та корумпованих посадових осіб, особливо в органах державної влади [1].

Для вирішення цієї задачі, в Україні дедалі активніше набирає актуальність використання поліграфних технологій. На даний час в Україні, на державному рівні відсутній єдиний нормативно-правовий документ, що регламентує порядок використання поліграфних технологій, що спричиняє виникнення проблемних питань, пов'язаних з неякісним відбором персоналу, який займається такою діяльністю. Відсутність контролю з боку держави у цій сфері призводить до певної “самодіяльності” щодо використання поліграфних технологій не лише в приватних організаціях, але й в державних органах, які застосовують в своїй діяльності поліграфні технології, тобто, відповідальність за результати опитування з використанням поліграфа залишається справою совісті конкретного поліграфолога, незважаючи на високу вірогідність порушити права людини і громадянина.

Експертним оцінюванням якості надання послуг у різних сферах державного регулювання займалися Н.І.Бойко, Н.Е.Кунанець, В.П.Новосад, О.Ф.Сальнікова, М.В.Сіцінська, Р.Г.Селіверстов, Л.А.Траченко та інші. Однак, незважаючи на досить значну кількість робіт з використання поліграфних технологій на сьогоднішній день, єдиного розуміння у цій сфері не існує.

Для ретельного аналізу та урахування усіх проблемних питань щодо використання поліграфних технологій в Україні, отримання більш надійних результатів

та визначення шляхів вдосконалення державного регулювання використання поліграфічних технологій в секторі безпеки і оборони України автором було проведено дослідження існуючих інструкцій, які регламентують використання поліграфічних технологій в складових сектору безпеки і оборони України. В результаті даного дослідження стало очевидним, що в більшість із них містять спільні вимоги. У загальних положеннях наведено значення термінів, що вживаються, вказується мета проведення опитування з використанням поліграфа, характер результатів та висновків опитування, зазначається підстава для необхідності проведення опитування з використанням поліграфа, особи, які мають право проводити дану процедуру, порядок їх підпорядкованості, а також правова основа проведення опитування.

В зазначених інструкціях зазначається, що під терміном “поліграф” мається на увазі комп’ютерний технічний засіб, що має відповідну сертифікацію, який здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред’явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, не завдає шкоди життю, здоров’ю людини та навколишньому середовищу [2].

Проведений аналіз існуючих інструкцій виявив багато спільних пунктів, проте варто зауважити, що в жодній з інструкцій не висвітлено ряд важливих моментів, а саме:

- порядок підготовки поліграфологів, тобто не визначено навчальний заклад, який має ліцензовану програму підготовки фахівців в даній галузі;
- прилади-поліграф, які можуть застосовуватись при проведенні опитування з використанням поліграфа та повинні мати відповідні сертифікати надійності та якості, а також перелік організацій, які мають право надавати такі сертифікати;
- не визначено механізм закупівлі та забезпечення організацій сертифікованими приладами-поліграф;
- перелік тестових форматів та процедуру проведення опитування з використанням поліграфа, що мають наукове обґрунтування та являються валідними.

Доречно зауважити, що виникнення даної ситуації зумовлено причинами, які існують на рівні держави, зокрема:

- відсутністю державного регулювання підготовки поліграфологів;
- відсутністю державного регулювання за ввезенням з-за кордону, та сертифікацією приладів-поліграф в Україні;
- відсутністю державних програм щодо розвитку та удосконалення вітчизняних приладів-поліграф;
- відсутністю єдиних вимог щодо використанням тестових методик при проведенні опитування з використанням поліграфа.

Відсутність державного регулювання застосування поліграфічних технологій призводить до ситуації, коли в кожній організації, яка застосовує в своїй діяльності поліграфічні технології, виникає своє бачення стосовно даного напрямку діяльності, що зумовлено тим, що підготовку фахівців здійснюють не тільки державні установи а й приватні організації. Як правило організації, що надають послуги з підготовки поліграфологів, мають різне бачення та підходи до цієї діяльності, не завжди пропонують слухачам науково підтвержені методики, а дуже часто пропагують своє бачення при використанні поліграфічних технологій підкріплене, як правило, тільки власними переконаннями.

Цілком очевидно, що на сьогодні вкрай необхідним є врегулювання використання поліграфічних технологій на державному рівні, встановлення вимог до осіб, які отримують сертифікат (свідоцтво, диплом – будь-який документ), який дозволяє бути поліграфологом, з метою захисту громадян України від зловживання у даній сфері.

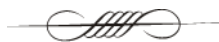
До того ж, відсутність норм, що регулюють використання поліграфічних технологій, на жаль, не стримує виробництво, збут приладів-поліграф які не завжди відповідають вимогам якості. Вищезазначене негативно впливає на забезпечення

державної безпеки. З метою урегулювання визначених питань, пропонується впровадити Положення про організацію та порядок використання поліграфічних технологій у секторі безпеки і оборони України, яке дасть змогу забезпечити дієвий контроль за якістю використання поліграфічних технологій у секторі безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. *Нижник Н. Р. Національна безпека України (методо-логічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус ; за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. - Ірпінь : [б., в.], 2000. - 304 с.*

2. *Наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 року № 164 “Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення опитування персоналу з використанням поліграфу у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0477-15>.*

Довгалюк Василь Іванович,

головний бухгалтер Хмельницького міського центру первинної медико-санітарної допомоги №1, старший науковий співробітник, кандидат економічних наук,

Місінкевич Олексій Павлович,

директор Хмельницького науково-дослідного центру продуктивності АПК,

Довгалюк Михайло Васильович,

головний бухгалтер Хмельницького науково-дослідного центру продуктивності АПК

ВИРОБНИЦТВО ПЕЛЕТ ІЗ СОЛОМИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ БІОМАСИ

В умовах виснаження природних запасів і постійно зростаючих цін на енергоносії актуальним є пошук альтернативних джерел енергії. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є використання в якості палива біомаси. Адже населення і підприємства дедалі більше використовують цей ресурс для отримання тепла. В Україні завдяки багатству ґрунтів і розвитку сільського господарства є значні ресурси сировини для створення твердого біопалива, найбільш перспективним з яких вважається солома.

Саме це зумовлює актуальність постановки проблеми, щодо можливостей та доцільності використання соломи для виробництва та використання альтернативних енергоресурсів в АПК.

Енциклопедія дає таке визначення соломи « — стебла і листя злакових, бобових, гречки та ін. рослин після обмолочування насіння» [1]. Таким чином, говорячи про солому, ми маємо на увазі не тільки пшеничну солому, але і всі види відходів рослинництва такого роду. Такі відходи виникають щорічно у великих обсягах і використовуються вкрай обмежено і нераціонально. У тій же енциклопедії в якості напрямків використання соломи вказано: «використовують на підстилку сільськогосподарським тваринам, як сировину для виготовлення саманної цегли, матів, капелюхів, у целюлозній і паперовій промисловості тощо». При цьому, як ми розуміємо, тут мова йде звичайно, перш за все про зернову солому.

На практиці, найчастіше, попередньо подрібнену солому просто заорюють, або спалюють на полі чи тюкують і після цього використовують на корм тваринам або для спалювання у котельнях, хоча спалювати її у тюках неефективно, через низький коефіцієнт корисної дії, зумовлений низькою щільністю і високою вологістю сировини. До того ж, великі солом'яні тюки (0,1-0,2 тони на куб. м) незручно перевозити та зберігати. Ці недоліки зникають після брикетування, або переробки соломи у пелети,

тобто паливні гранули, біопаливо, що отримується з деревних відходів і відходів сільського господарства. Пелети є гранулами, циліндричної форми, що виробляються шляхом пресування з висушених, попередньо подрібнених відходів рослинного походження (біомаси). Гранули призначені для отримання тепла методом спалювання і мають від 10 до 30 мм в довжину і від 6 до 10 мм у діаметрі. Одному кубічному метру нафтопродуктів (10 000 кВт/год) відповідає близько двох тон або трьох кубічних метрів гранул [2].

Паливні гранули - екологічно чисте паливо з вмістом золи не більше 3%. Гранули менш схильні до самозаймання, оскільки не містятьпилу і спор, які також можуть викликати алергічну реакцію у людей.

Гранули відрізняється від звичайної деревини високою сухістю (8-12% вологи проти 30-50% в дровах) і більшою - приблизно в півтора рази - щільністю. Ці якості забезпечують високу теплотворну здатність у порівнянні з тріскою або дровами - при згорянні тони гранул виділяється приблизно 5 тис. кіловат годин, що в півтора рази більше, ніж у звичайних дров.

Низька вологість - це не тільки перевага гранул як палива, але і проблема їх виробництва. Сушіння може виявитися однією з основних статей витрат при виробництві паливних гранул з соломи.

Одна з найважливіших переваг гранул - висока і постійна насипна щільність, що дозволяє відносно легко транспортувати цей сипкий продукт на великі відстані. Завдяки правильній формі, невеликому розміру та однорідній консистенції продукту гранули можна пересипати через спеціальні рукави, що дозволяє автоматизувати процеси навантаження-розвантаження, а також спалювання цього виду палива.

Досліджуючи доцільність виробництва та використання пелет із соломи важливо керуватися показниками ефективності, яка, на нашу думку, може мати як абсолютний, так і порівняльний характер. Крім того, слід враховувати як економічні, так і енергетичні, екологічні та соціальні її сторони. Економічна доцільність виробництва пелет із соломи передбачає співставлення ефективності різних варіантів використання та переробки соломи, враховуючи рівень цін на нафту, мінеральне дизельне паливо тощо.

Рентабельність виробництва пелет із соломи, за умови використання власної сировини є наразі найвищою з-поміж інших варіантів виробництва біопалива із сільськогосподарських культур і становить в Україні від 40 до 60%. За умови реалізації пелет із соломи у Європі, рентабельність зростає від 100 до 300 відсотків.

За даними Українського пелетного союзу, середня собівартість виробництва солом'яних гранул становить 900 грн за тонну, їхній продаж в Україні – 1250-1450 грн за тонну. Протягом 2013-2014 років середня закупівельна ціна пелет в Україні становила 100 євро. У країнах ЄС середня вартість такого палива 140 євро, а у Німеччині – 180 євро [3]. Якщо говорити про роздрібну торгівлю то ціни ще вищі - вартість розфасованих у мішки пелет сягає до 250 євро/т.

Енергетичний ефект пелет із соломи полягає в тому що вони дають удвічі більше тепла, ніж дрова, і майже стільки ж, як буре вугілля, через що вони дуже популярні у європейських країнах. Екологічний ефект від виробництва пелет із соломи повинен полягати у сприянні зменшенню викидів парникових газів у навколишнє середовище (не менше, ніж на 35% порівняно з викопним паливом). Якщо ж говорити про соціальний ефект розвитку виробництва пелет із соломи, то слід зазначити, що воно є більшою мірою капіталомістким, ніж трудомістким, тому значного збільшення кількості робочих місць від розвитку цього напрямку біоенергетики очікувати не доводиться, навіть за умови набуття ним значних масштабів.

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки:

1. Пелети із соломи призначені для отримання тепла методом спалювання. Гранула - має від 10 до 30 міліметрів в довжину і від 6 до 10 міліметрів у діаметрі.

Одному кубічному метру нафтопродуктів (10 000 кВт/год) відповідає близько двох тон, або трьох кубічних метрів гранул.

2. Рентабельність виробництва пелет із соломи, за умови використання власної сировини є наразі найвищою з-поміж інших варіантів виробництва біопалива із сільськогосподарських культур і становить в Україні від 40 до 60%. За умови реалізації пелет із соломи у Європі, рентабельність зростає від 100 до 300 відсотків.

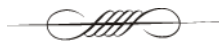
3. Метою наступних досліджень є визначення науково обґрунтованої капіталомісткості виробництва пелет із соломи та порівняння її з фактичною, що дозволить визначити обсяги інвестицій на придбання обладнання при обґрунтуванні інвестиційних проектів.

Список використаних джерел:

1. Українська Радянська енциклопедія [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://leksika.com.ua/12780802/ure/soloma>.

2. Пелети – новий взгляд на старі речі [Електронний ресурс] / MegaSite.In.UA Статті, поради, інструкції – Режим доступу : <http://megasite.in.ua/47953-peleti-novijj-vzlyad-na-stari-rechi.html>.

3. Солома як паливо і гроші [Електронний ресурс] Kyivstar Business HUB Google Chrome - Режим доступу: <http://hub.kyivstar.ua/soloma-yak-palivo-i-groshi/>.

Довгань Валерій Іванович,

головний науковий співробітник науково-дослідного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький),
доктор наук з державного управління, доцент

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Економіка кожного регіону традиційно розглядається як невід'ємна частина єдиного національного господарського комплексу країни та водночас як самостійна цілісна система, що має власні цілі розвитку, унікальний ресурсний потенціал, специфічно поєднує виробничі, фінансові, людські ресурси. Проблематика забезпечення економічного зростання на рівні територіальних громад – міст, селищ і сіл набуває дедалі більшої актуальності для сучасної України, виходить на порядок денний нової регіональної політики та внутрішньої державної економічної політики. Місцеве економічне зростання розглядається як стабільний, випереджаючий розвиток, як відтворення регіональної економіки на засадах інтенсивного розвитку, збільшення обсягів валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу.

Актуальним питанням становлення, розвитку, досвіду реалізації й реформування місцевого самоврядування, правовим, організаційним, кадровим, фінансовим, інноваційним та іншим аспектам забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку присвячені праці таких учених як О.Ю.Амосов [1], О.А.Біттер [2], Т.В.Іванова [3], А.В.Лісовий [4], М.Й.Малік [5], М.К. Орлатий [6], О.І.Павлов [7], І.В.Прокопа [8], Ю.П. Шаров [9] які ґрунтовно дослідили історичну трансформацію парадигм управління територіальними громадами, їх рівні і типи, структуру та функціональне призначення, розвиток територіальних громад України та їх інфраструктуру, процеси самоврядування, планування їх розвитку тощо.

Водночас, незважаючи на цінність проведених наукових досліджень, окремі

аспекти управління інноваційним розвитком об'єднаних територіальних громад залишаються недослідженими. Актуалізація впровадження інновацій на рівні територіальних громад, а також вибір інструментів їх підтримки і стимулювання визначили вибір теми дослідження.

Традиційно поняття «інновація», «інноваційний процес» «інноваційний розвиток» розглядаються науковцями як економічні категорії, і більшість дослідників-економістів їх розкривають крізь призму розвитку підприємницької (промислової) діяльності, не торкаючись аспектів територіального розвитку. Інноваційний розвиток територіальної громади, як і всієї країни в цілому, залежить від наявності тих самих передумов (або компонентів), які складають основу інноваційної системи – інноваційних ресурсів, інноваційної інфраструктури, інноваційних процесів. Підґрунтям для забезпечення інноваційного розвитку територіальної громади є відповідна нормативно-правова та місцева організаційно-розпорядча база, інноваційна культура, а також система знань та інформації, якими «володіє» дана громада.

Суб'єктами управління інноваційним розвитком територіальної громади виступають господарські об'єднання, підприємства та організації різних форм власності, приватні підприємці, які здійснюють інноваційну діяльність на території муніципального утворення, навчальні та наукові заклади, що реалізують підготовку та підвищення кваліфікації кадрів для здійснення інноваційної діяльності, інші установи та відомства, що забезпечують контроль за належним використанням інноваційного потенціалу та інноваційної інфраструктури.

Інноваційний потенціал територіальної громади можна визначити як сукупність ресурсів та факторів, цілеспрямована інтеграція яких дозволяє результативно та ефективно реалізовувати інноваційні процеси з метою створення інновацій, які мають суспільну корисність, а складовими його є інноваційні ресурси, інноваційні процеси та інноваційна інфраструктура.

На місцевому рівні інноваційний потенціал окремої територіальної громади можна визначити як простір загального перетину:

а) всіх видів місцевих ресурсів (економічних, фінансових, виробничо-технологічних, людських, інтелектуальних, культурних, правових тощо), які є у розпорядженні територіальних громад і використовуються ними під час здійснення діяльності зі створення нового і/або вдосконаленого продукту, забезпечення інтенсивного розвитку виробництва, зміни характеру праці та суспільного відтворення;

б) інноваційних процесів, які охоплюють увесь життєвий цикл інноваційного проекту – від продукування інноваційних ідей до втілення їх у вигляді інноваційного продукту, який буде затребуваний на місцевому ринку;

в) місцевої інноваційної інфраструктури, яка визначається наявністю комплексу інноваційно-орієнтованих організацій та підприємств, їх інтеграційних об'єднань та відповідних інноваційно-ресурсних центрів (за наявністю).

Отже, інноваційний потенціал територіальної громади можна уявити як її здатність здійснювати інноваційні процеси розвитку для набуття нової якості діяльності на основі використання всіх видів ресурсів (економічних, фінансових, виробничо-технологічних, людських, інтелектуальних, культурних, правових тощо), інтеграція яких забезпечується спеціально створюваною інноваційною інфраструктурою, елементом якої розглядається і інноваційно-орієнтована система управління.

Якщо розглядати інноваційний потенціал як стратегічну категорію, то його можна представити як сукупність потенційних можливостей, які створюються з урахуванням всіх ресурсних та інфраструктурних компонентів для використання нововведень у виробничій, фінансовій, управлінській, комерційній та інших сферах діяльності відповідно до стратегічних пріоритетів і цілей розвитку, а також ступеню готовності громади виконувати поставлені інноваційні завдання.

Абсолютною інновацією у сфері розвитку територіальних громад є результат реалізації інноваційного проекту, який має на меті створення нового суспільно-значущого (соціально- та економічно-корисного) продукту, що не має аналогів у світі, і такого, що можна запатентувати. У свою чергу, відносно інновацією можна вважати як продукт, так і сам підхід (або процес) до його створення, які, незважаючи на наявність аналогів у світі, будуть сприйматися як нові саме для конкретної території, і які сприяють підвищенню рівня та якості життя конкретної територіальної громади. Так, до відносних інновацій в аспекті реалізації проектів місцевого розвитку можна віднести нові (комбіновані, інтегровані, інкорпоровані тощо) підходи, методики, концепції або суто нові рішення, що підвищують ефективність управлінської або проектної діяльності по створенню продукту проекту, унікального для певної території або певної групи населення, а також покращують результат цієї діяльності. Такі інновації більшою мірою сфокусовані на запозиченні передового вітчизняного й зарубіжного досвіду та кращих практик, їх адаптації до конкретних місцевих умов та реалій.

Частіше за все проекти на рівні місцевого самоврядування, тобто у сфері розвитку територіальних громад є відносно інноваційними, і продукти, що створюються у результаті реалізації таких проектів, можуть мати аналоги в інших регіонах країни або у світі. Але урахувавши те, що відносно даної території запропоноване проектом рішення щодо досягнення мети, або створений кінцевий продукт будуть сприйматися місцевим населенням як нові та будуть затребувані на місцевому ринку, можна зробити висновок, що такий продукт обумовить унікальність, соціальну значущість і відносну інноваційність даного проекту.

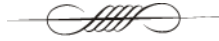
Отже, урахувавши все вищевказане, під інноваційним розвитком об'єднаних територіальних громад пропонується розуміти прогрес абсолютних та відносних показників впровадження нововведень у вигляді продукту (підходу / технології / послуги), що приводить до якісної зміни стану системи, і яке, згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», забезпечує конкурентоздатність створюваного продукту і приводить до істотного поліпшення рівня та якості життя територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Амосов О. Ю. Інвестиції в розвиток аграрної сфери економіки: аналіз, тенденції, шляхи регулювання / О. Ю. Амосов // *Держава та регіони. Серія: "Економіка"*, № 5. – 2009. – С. 155–162
2. Біттер О.А. Рівень життя сільського населення : проблеми і перспективи.– Львів, Вид-во НВФ “Українські технології”, 2005. – 288 с.
3. Іванова Т.В. Державне управління сталим екологічним розвитком України та її регіонів у системі раціонального природокористування: теорія, методологія, перспективні напрями / Т.В. Іванова: моногр. – К.: Вид-во ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2011. – 398 с.
4. Лісовий А. В. Державне регулювання розвитку сільських територій: теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... д-ра економ. наук.: спец. 08.00.03 “Економіка та управління національним господарством” / А. Лісовий. – К., 2009. – 38 с
5. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М. Й. Малік // *Економіка АПК*. - 2008. - № 5. - С. 51 - 58.
6. Орлатий М. К. Статут сільської територіальної громади як основа самоврядування / М.К. Орлатий, М.М. Калаянов // *Економіка АПК*. – 2011. – № 7. – С. 109–113.
7. Павлов О. І. Модель управління сільськими територіями України: просторовий вимір / О.І. Павлов // *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво*. – 2015. – № 3. – С. 114–118.

8.Прокопа И. Депрессивные сельские территории: методические основы определения / И. Прокопа, О. Попова // Экономика Украины. – 2007. – № 8. – С. 61–70.

9.Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті. Концептуальні аспекти / Ю. П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

*Долінська Анна Миколаївна,
аспірант кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРАВ НА ДОМЕННІ ІМЕНА

Досягнення у науково-технічній сфері та розвиток інформаційних відносин призвели до незамінної ролі всесвітньої мережі Інтернет. На сьогоднішній день глобальна мережа відіграє у житті кожної людини далеко не останню роль. Саме Інтернет щодня об'єднує мільйони різних за професією і походженням людей для досягнення певних цілей: пошук інформації, отримання знань, надання послуг, укладення угод тощо. Інтернет при цьому може використовуватись безпосередньо як засіб просування на ринок свого продукту або, наприклад, для зв'язку з іноземними партнерами по бізнесу.

З цією метою зацікавлені суб'єкти створюють для себе Інтернет-сторінки — веб-сайти, через які забезпечується доступ юридичних та фізичних осіб до інформаційних ресурсів, що містяться на цьому сайті. Кожний сайт має свою унікальну адресу, яка залежить від того, в якій частині адресного простору мережі Інтернет (а іншими словами — в якому домені) він знаходиться. Так і з'явилися доменні імена, які виступають засобом індивідуалізації інформаційних ресурсів, режиму їх функціонування у Всесвітній мережі Інтернет. Кожний домен відповідно має свою назву — доменне ім'я, що використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті [1]. Важливість досліджень статусу доменних імен у сучасних умовах зумовлена тим, що вони виступають об'єднуючою ланкою між власником інформації (серверу) та кінцевим користувачем, який бажає отримати в користування певний вид інформації. Зазначене вказує на необхідність проведення системних наукових досліджень статусу доменних імен, їх місця в системі об'єктів права інтелектуальної власності і цивільного права, та захисту прав їх володільців. Розгляд проблем правового регулювання доменних імен, зумовлене недостатністю їх нормативно-правового закріплення. Система актів законодавства з зазначених питань носить фрагментарний характер, визначаючи лише основні засади регламентації інформаційних відносин, що створює певні перешкоди на шляху міжнародного співробітництва. Саме вищенаведеним обумовлюється актуальність даного питання [2].

На даному етапі відсутні спеціальні комплексні наукові дослідження шляхів цивільно-правового регулювання доменних імен в Україні у взаємозв'язку із міжнародним законодавством. Тому зараз визріла гостра необхідність у науково-теоретичних дослідженнях правової природи доменного імені, із точки зору самостійного об'єкта права інтелектуальної власності, а не похідного від традиційних засобів індивідуалізації. Нова нормативно-правова база з питань відносин у сфері прав на доменні імена сприятиме розвитку українського законодавства про право інтелектуальної власності взагалі та щодо доменних імен, зокрема, та його адаптація до норм міжнародного законодавства, що стане наслідком прискорення інтеграції України в європейське співтовариство.

Держава регулює питання доменних імен, як і інші сфери суспільних відносин, через право. Зокрема, вперше в Україні поняття «доменне ім'я» та «домен» використовується у постанові Кабінету Міністрів України від 12.04.2002 р. № 522 «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних»: домен - частина адресного простору в мережі Інтернет, призначена для ідентифікації комп'ютера або групи комп'ютерів; доменне ім'я - буквено-цифровий вираз, що ідентифікує будь-який комп'ютер абонента у мережі Інтернет [6].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» вказано, що доменне ім'я — це ім'я, яке використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті [4]. Проте вже у ст. 1 Закону України «Про телекомунікації» ці поняття деталізовано: домен — частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється; доменне ім'я - позначення (словесне, цифрове, словесно-цифрове), яке використовується для ідентифікації діяльності юридичних і фізичних осіб в мережі Інтернет, з будь-якою метою [5].

У доктрині доменне ім'я визначається як унікальне літерне, цифрове, символічне позначення або комбінація таких позначень, що зареєстроване в реєстрі доменних імен у відповідності з правилами, встановленими Організацією з привласнення імен та адрес в Інтернеті (Internet Corporation For Assigned Names and Numbers — ICANN), і призначене для ідентифікації певного інформаційного ресурсу, пристрою чи групи пристроїв в Інтернеті. Спільна резолюція Генеральної Асамблеї ВОІВ та Асамблеї Паризького Союзу про положення щодо охорони загальновідомих знаків визначає поняття "назва домену" як виражену в текстовій формі строку, яка відповідає цифровій адресі в Інтернеті.

Представники іншого напрямку схильні трактувати доменне ім'я як засіб ідентифікації інформаційних ресурсів у мережі Інтернет.

Аналізуючи зазначені підходи, слід відзначити, що розкриття змісту доменного імені як засобу адресації комп'ютерів у мережі, хоча і відображає технологічні особливості даного феномену, але не дозволяє визначити причини виникнення можливих конфліктів між позначеннями, що застосовуються для ідентифікації та адресації комп'ютерів і засобами індивідуалізації товарів, послуг чи особи, яка їх виробляє (надає) [3]. Слід також наголосити, що доменне ім'я має на меті не лише позначити певну частину інформаційного простору, пов'язану з функціонуванням юридичної чи фізичної особи, воно полегшує орієнтацію користувачів у Всесвітній мережі у рамках колосального інформаційного масиву, що постійно циркулює в її межах.

Тому, доменне ім'я можна охарактеризувати як словесне позначення, що використовується для ідентифікації частини інформаційного простору та орієнтації користувачів у Всесвітній мережі, пошуку інформації про товари, послуги, характер чи сферу діяльності юридичної або фізичної особи.

Список використаних джерел:

1.Ткаченко Д. *Природа прав на доменні імена та методи їх юридичного захисту в Україні [Електронний ресурс] / Дмитро Ткаченко. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://flexp.com.ua/library/article/240>.*

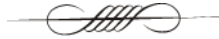
2.*Цивільно-правове регулювання доменних імен [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://aleks.org.ua/%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80/tsivilno-pravove-regulyvannya-domennih-imen-2>.*

3.*Правова охорона доменних імен [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/1499031247148/pravo/pravova_ohorona_domennih_imen.*

4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – ст. 36.

5. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – ст. 155.

6. Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2002 р. № 522// Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – ст. 864.

Дорош Ніна Іванівна,
професор кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
доктор економічних наук, професор

АКЦЕНТ НА РИЗИК ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Аудит, заснований на ризику, є найбільш визначальним та суттєвим в розвитку історії аудиту. Зростання конкурентного та ризикового середовища економіки країни викликає посилення управління ризиками діяльності підприємства. Особливо важливе значення в управлінні та контролі ризиків відіграє внутрішній аудит.

Згідно з Міжнародним стандартом професійної практики внутрішнього аудиту 2100 “Сутність роботи внутрішнього аудиту” використовуючи систематичний та послідовний підхід, функція внутрішнього аудиту має оцінювати та сприяти удосконаленню процесів корпоративного управління, управління ризиками та контролю. 2130. А1 Функція внутрішнього аудиту має оцінити достатність і ефективність контролів відповідно до ризиків у сфері корпоративного управління, операційної діяльності та інформаційних систем організації з огляду на: досягнення стратегічних цілей організації; достовірність та цілісність фінансової та операційної інформації; ефективність та продуктивність операційної діяльності та програм; захист активів; та дотримання законів, нормативних документів, політик, процедур та договірних зобов’язань [1].

Внутрішній аудит забезпечує керівництво підприємства незалежною та об’єктивною оцінкою управління ризиками на підприємстві. Ризик-орієнтований внутрішній аудит полягає у формуванні експертної думки щодо управління ризиками на підприємстві, яке має утримувати їх на прийнятному рівні в межах “ризик апетиту”.

Встановлено, що існує декілька різних підходів до планування внутрішнього аудиту відповідно до рівня управління ризиками на підприємстві.

Систематичне вимірювання ризику. За такого підходу на підприємстві розроблені ключові фактори з метою оцінки повного ризику підприємства в контексті цих факторів. База даних відповідних факторів може оновлюватися в міру надходження нової інформації. Недолік полягає в тому, що аудит ризику на перспективу може не збігатися з думкою вищого керівництва, яке оцінює свої ризики, використовуючи інший підхід.

Оцінка зацікавлених сторін. Тут підхід до планування аудиту полягає у визначенні поглядів основних зацікавлених сторін, таких як: члени аудиторського комітету, вище керівництво, генеральний директор і члени ради директорів, зовнішній аудит та інші. Ці думки поєднуються в документі для обговорення, який містить високо ризикові питання, що стосуються діяльності підприємства і які необхідно вирішити. Такий підхід може бути динамічним і включає аналіз ризику на високому рівні з вищим керівництвом підприємства в гнучкий спосіб. Але аудит може в кінцевому результаті використовуватися як політична гра і втрачати свою об’єктивність, так як він лише

базується на поглядах кількох потужних корпоративних гравців – вищого керівництва підприємства.

Підхід на основі управління ризиками. Планування аудиту здійснюється на підставі аналізу всього процесу управління ризиками. Цикл ризику оцінюється і планування аудиту зосереджується на аспектах цього циклу та шляхах, які застосовуються всередині підприємства різними бізнес-групами і системами підтримки. Акцент на управління ризиками підприємстві як послідовний процес робиться для планів високого рівня, які розробляються для безперервно діючого бізнесу, і він буде доречним для ради директорів, яка підтримує стратегічний підхід до прогресу розвитку підприємства. Разом з тим, аудиторська робота може мати поверхневий характер, так як вона розглядає концепцію і політику вищого рівня, в той час як відсутній акцент на деякі реальні проблеми, що впливають з істотних ризиків, які вже впливають на бізнес.

Корпоративний реєстр ризиків. Цей підхід застосовується щодо “зрілого” підприємства, на якому розроблені надійні реєстри ризику. Аудит використовує корпоративний реєстр ризиків, підготовлений менеджерами підприємства всіх рівнів управління, як основу для складання щорічного плану аудиту. Таким чином, процес аудиту, ресурси аудиту знаходяться у певній відповідності з пріоритетами ради директорів і вищого керівництва, з тим, що вони визначили як важливе. Якщо реєстр змінюється, план аудиту змінюється також. У цьому разі аудит значною мірою залежить від того рівня, в якому реєстр корпоративних ризиків може включити всі відповідні питання і передбачає перевірку його надійності.

Вплив рівня зрілості управління ризиками на підприємстві на проведення внутрішнього аудиту полягає в наступному. Якщо підприємство не має надійного реєстру ризиків, то можна стверджувати, що внутрішні аудитори не можуть провести повний ризик-орієнтований внутрішній аудит. При цьому, ризик-орієнтовані індивідуальні аудити можливі, вони базуються на ризиках, які були визначені як частина аудиторської роботи і вимагають підготовки управлінських кадрів та проведення семінарів з ризику для визначення ризику в сферах, що перевіряються.

Аудитори розробляють свою стратегію планування внутрішнього аудиту, яка ґрунтується на наступних принципах.

Ідентифікація ризику. Це є частиною процесу попереднього планування, яке включає оцінки того, яким чином ризик був визначений основними бізнес-одиницями.

Оцінка ризиків. Є основним етапом планування аудиту, оскільки ризики оцінюються з точки зору пріоритетів для виявлення зон підвищеного ризику.

Мінімізація ризику. Передбачається процес аудиту, при якому розглядаються способи зниження ризику, якщо система внутрішнього контролю є ефективною.

Реалізація управління ризиками. Складання аудиторського звіту, який визначає ступінь управління ризиками на підприємстві та містить пропозиції щодо його удосконалення.

Відділ внутрішнього аудиту має розробити план аудиту на наступний рік, щоб забезпечити достатню кількість доказів, які будуть отримані для оцінки ефективності процесів управління ризиками і системи контролю. План має включати аудиторські та інші процедури для збору відповідної інформації про всі основні підрозділи підприємства і бізнес-функції. Він також має містити огляд основних процесів управління ризиками, які працюють в рамках всього підприємства, і вибір ключових ризиків, виявлених в цих процесах. В плані аудиту особлива увага має звертатися на ті операції, які нещодавно зазнали очікуваних змін. Ці зміни обставин можуть бути результатом зміни ринкових або інвестиційних умов, придбання і продажу активів, або реорганізації підприємства. Пропонований план має бути гнучким, щоб можна було здійснити коригування протягом

року в результаті зміни стратегії управління, зовнішніх умов, основних ризикових зон, або переглянути очікування щодо досягнення цілей підприємства.

Межіпланування аудиту обертаються навколо центрального елементу, тобто це те, що ми назвали “ERM–колесом” (EnterpriseRiskManagement– управління ризиками підприємства). Ідея полягає в тому, що для реалізації основної місії внутрішнього аудиту щодо допомоги в розвитку та вдосконаленні системи ERM доцільно виокремити чотири основні компоненти, які можуть бути розглянуті для сприяння в досягненні аудиторських завдань. Основними складовими ERM є: обізнаність; стандарти; RM цикл; звітність [2, с. 213].

Початкова точка для ефективного процесу управління ризиками – це обізнаність та розуміння необхідності управління ризиками всіма членами колективу. Аудитор повинен розробити шаблон для оцінки рівня того, як співробітники кожної сфери розуміють ризики компетентні здійснювати політику з управління ризиками підприємства, а також узгодити шаблон з лінійним менеджером, як прозорий спосіб оцінки обізнаності персоналу з управління ризиками.

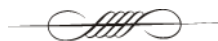
Досягнувши певного рівня компетентності персоналу, наступне питання полягає у встановленні стандартів і процедур для забезпечення того, щоб ризик розглядався при плануванні, прийнятті рішень і здійсненні контролю. Аудитор повинен переконатися, що існує відповідність між стандартами корпоративного управління ризиками та реальною діяльністю з управління ризиками, яка була недавно проведена, або виявити відсутність такої діяльності.

Всі підприємства мають встановити версію циклу управління ризиками для забезпечення ефективного ERM і це залежить від діяльності підприємства, його зовнішнього середовища і служб підтримки. Аудитор має оцінити, якою мірою цикл ризику в даний час функціонує в певній сфері з точки зору: перевірки способів, за допомогою яких менеджери і персонал визначають ризики для досягнення своїх цілей; аналізу методів оцінки ризиків на предмет ймовірності та величини їх впливу й виявлення тих, які є пріоритетними; визначення того, чи стратегія управління ризиками є доцільною в контексті ризиків, які були визначені як пріоритетні, і суттєві ризики були мінімізовані таким чином, щоб відповідати корпоративному “ризик апетиту”, який належить до сфери бізнесу з цього питання; використання результатів, щоб допомогти аудиту зосередитись на аспектах бізнесу, які можуть бути покращені.

Останнім компонентом “ERM – колеса” є механізм звітності, який базується на результатах оцінювання системи управління ризиками по всьому підприємству. Аудитор має перевірити достовірність звітів, які впливають з процесу управління ризиками, з точки зору огляду інструментів бази даних та звітності, що використовуються з метою визначення адекватності інформації, яка отримана за результатами семінарів з оцінювання ризиків, опитувань та оцінок менеджерів.

Список використаних джерел:

1. *International Professional Practices Framework (IPPF) 2013 Edition. Copyright @ 2009 – 2012 by The Institute of Internal Auditors, 247 Maitland Avenue, Altamonte Springs, Florida 32701 – 4201, USA. All right reserved. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theiia.org/bookstore/product/international-professional-practices-framework-2011-1533.cfm>*
2. *Pickett K. H. Spencer. Audit planning: a risk – based approach/ K. H. Spencer Pickett// WILEY: John Wiley & Sons, Inc. – 2006. – 288 p.*

Заворотна Катерина Юрївна,
*студентка факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права*
*Науковий керівник: Синчак В.П., завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської
справи та страхування Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук., професор*

РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Протягом усього часу становлення України як незалежної держави та переходу її до ринкових відносин відбувався розвиток українського законодавства. Неабияку увагу в цьому процесі приділено формуванню та удосконаленню законодавства, що регулює бюджетний процес, адже таке законодавство відіграє важливе соціально-економічне значення в державі. По-перше, бюджетні нормативно-правові акти, точніше – їх зміст, безпосередньо регулюють фінансові та бюджетні відносини в країні, визначають повноваження і джерела фінансування діяльності суб'єктів цих відносин, а, по-друге, відіграють важливу роль у житті кожної людини.

Наразі відбувається бурхливий розвиток адміністративних, фінансових і бюджетних відносин, що з врахуванням важливості правового регулювання фінансової сфери, зумовлює необхідність уточнення сутності поняття «бюджетне законодавство» і складових елементів, що його утворюють, з урахуванням потреб удосконалення бюджетної діяльності й налагодження ефективного контролю за його дотриманням.

Стан дослідження. Питання, що стосуються поліпшення якості нормативно-правових актів, які регламентують бюджетні відносини, та концептуальних засад побудови системи і складу бюджетного законодавства, є об'єктом глибокого і всебічного вивчення широкого кола вітчизняних вчених, серед яких О. . етманець, Д.В.Коробцова, В. Ф. Сіренко, які досліджували сутність поняття «бюджетне законодавство»; О. Солдатенко, що визначила особливості історичного розвитку бюджету; І. М. Ющенко та В. Ф. Опришко, які зосередили свою увагу на аналізі стану сучасного бюджетного законодавства України та ін.

Метою роботи є дослідження сучасного стану бюджетного законодавства України та на основі цього наведення пропозицій з його подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Бюджетне законодавство - важлива умова функціонування бюджетної системи України та організації бюджетного процесу. Це питання необхідно розглядати не стільки з економічної точки зору, скільки з правової, так як бюджетне законодавство має важливе значення для правової системи країни, зокрема для забезпечення правопорядку в бюджетній діяльності держави і захисту фінансових інтересів бюджетних споживачів.

Щоб зрозуміти сутність поняття «бюджетне законодавство» необхідно враховувати історичні особливості його формування та визначати його сутність на основі узагальнення думок провідних вчених у даній галузі знань.

Беручи до уваги той факт, що формування законодавства, яке регулює бюджетний процес, тісно пов'язано з розвитком бюджетної системи, доцільно розглядати його в руслі становлення бюджетної системи України, починаючи із часів зародження Київської Русі як окремої держави, існування Запорізької Січі та так званого «січового бюджету» та закінчуючи прийняттям Бюджетного кодексу України як однієї зі складових сучасного бюджетного законодавства.

Термін «законодавство» визначається в різних наукових працях, проте можна вивести загальну думку: бюджетне законодавство - це система нормативно-правових актів, що на підставі Конституції України регламентують бюджетні відносини за напрямками фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування у

бюджетній сфері, тобто з приводу побудови бюджетної системи, реалізації бюджетного процесу, міжбюджетних відносин, бюджетного контролю і відповідальності.

Охарактеризуємо сучасну систему бюджетного законодавств України – так, відповідно до Бюджетного кодексу України [1], до складу бюджетного законодавства належать:

1. Конституція України;
2. Бюджетний кодекс України;
3. Закон про Державний бюджет України;
4. інші закони, що регулюють бюджетні відносини;
5. нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України;
6. нормативно-правові акти органів виконавчої влади;
7. рішення про місцевий бюджет, рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування (ст. 4 БКУ) [1].

Отже, сучасна система бюджетного законодавства включає акти законодавчої та виконавчої влади, які мають особливе значення, оскільки виконання всіх державних функцій пов'язано з витрачанням коштів, а у правовому оформленні бюджету полягає гарантія правомірності і доцільності всього державного управління. Обсяг та характер бюджетного законодавства багато в чому зумовлені також специфікою фінансової діяльності, яка потребує детальної регламентації. Державні фінанси можуть зберігати стійкість та міцність тільки при точному та послідовному регулюванні фінансових відносин, при більшій упорядкованості бюджетної роботи та фінансової дисципліни. Необхідність у цьому настільки очевидна, що бюджетне законодавство є однією з найбільш розвинутих, деталізованих галузей законодавства, хоча і на сьогоднішній день тут ще залишається чимало невпорядкованих відносин [6, с. 441].

Характеристика будь-якого питання буде неповною, якщо не визначити проблеми, які існують у цій сфері. Так, системі сучасного бюджетного законодавства притаманні наступні негативні риси.

По-перше, однією з проблем бюджетного законодавства є уточнення дефініцій, зокрема поняття «бюджетне законодавство». До прикладу, в ст. 2 Бюджетного кодексу України «Визначення основних термінів» можна ввести поняття «бюджетне законодавство». З цим погоджується і дослідник у даній сфері Д. В. Коробцова, яка на основі напрямів бюджетної діяльності пропонує виокремити декілька інституційних блоків бюджетного законодавства: про бюджетну систему, про Державний бюджет України, про місцеві бюджети, про міжбюджетні відносини, процесуальне бюджетне законодавство, законодавство з контролю за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальності за цю порушення [4, с. 124].

На основі такої думки можна запропонувати таке визначення поняття «бюджетне законодавство» - це система нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні відносини в Україні, групується за напрямками бюджетної діяльності в інституційні блоки, що складають з ... (і далі по тексту).

По-друге, існує проблема недотримання строків прийняття державного бюджету та відсутність за це будь-якої відповідальності учасників бюджетного процесу. Нагадаємо, що Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» [3] вказує строки, у які повинен бути розроблений та затверджений закон про Державний бюджет України. Проте представники влади цього не дотримуються. Так, 10 грудня спікер парламенту Андрій Парубій заявив, що Верховна Рада ухвалить у першому читанні закон про державний бюджет України на 2017 рік до 20 грудня, а остаточно – 22 грудня. Політик пояснив це тим, що раніше перед представниками влади було поставлено амбітну ціль – прийняти бюджет-2017 до 8 грудня, але разом з тим була не менш амбітна мета – пройти по всіх питаннях і статтях держбюджету, тому і не вклалися у ці рамки.

Таку проблему можна вирішити, наприклад, шляхом середньострокового бюджетного планування, підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів або запровадження дисциплінарної відповідальності за бюджетні правопорушення на стадії підготовки, розробки та затвердження державного бюджету.

Окрім цього, в Бюджетному кодексі України необхідно конкретизувати види порушень бюджетного законодавства, за які винні особи притягуються до відповідальності, залежно від того, на якій стадії бюджетного процесу вони скоєні, і які саме нормативно-правові акти було порушено. Слід створити нормативно-правові засади та механізм повного відшкодування бюджетних збитків, у тому числі за рахунок власності юридичних і фізичних осіб.

Окрім вищезaproпонованих напрямів вдосконалення бюджетного законодавства, можна згадати про недоліки законодавчих та нормативно-правових актів, які формують основу бюджетного законодавства України, зокрема основного закону нашої держави – Конституції [2]. Як показує аналіз сучасного бюджетного законодавства, дотепер під час підготовки та прийняття фінансово-правових актів недостатньо враховуються положення Конституції України, нерідко конституційні принципи й норми оцінюються і трактуються помилково, продовжується практика невиконання низки конституційних норм. Усвідомлення ролі Конституції України в процесі регулювання фінансових відносин можливе лише через проникнення її нормативного потенціалу в галузеве бюджетне законодавство, трансформацію та підпорядкування останнього фундаментальним конституційним вимогам [5, с. 66]. Тобто з цього можна зробити висновок, що необхідно привести норми та інститути бюджетного права у відповідність до Конституції України, щоб не було жодних суперечностей.

Наостанок зазначу, що бюджетний процес має повністю контролюватися законодавчою владою, яка встановлює правила його перебігу, а виконавча влада отримує необхідні важелі для виконання цих правил. Лише за таких умов можна очікувати, що уряд здатен нести відповідальність за чітке виконання бюджетного законодавства й ефективно управляти фінансовими ресурсами держави.

В цілому формування в Україні правової держави викликає потребу в удосконаленні системи законодавства. Це зумовлено тим, що, сучасне українське законодавство, по-перше, побудоване на принципах колишньої союзної системи, за своїм змістом не збігається з новими економіко-правовими принципами та методами регулювання суспільних відносин; а, по-друге, складається з неузгоджених нормативних блоків. Але вдосконалення бюджетного законодавства не означає тільки потребу в прийнятті нових нормативних актів чи підвищення якості існуючих, це, насамперед, створення нової системи законодавства України. Вона передбачає:

- витіснення з правового регулювання суспільних відносин актів, що не відповідають об'єктивним умовам суспільного розвитку;
- розроблення програми пріоритетних напрямків законодавчої діяльності;
- наукове забезпечення якості та ефективності правового регулювання.

Висновки. З дослідження випливає, що:

1. Бюджетне законодавство – це важлива складова українського законодавства в цілому, адже регламентує відносини, які складаються у бюджетній сфері або сфері розподілу фінансових ресурсів, оптимальна наявність яких є «життєво» важливою для функціонування будь-якої держави та нормального життя кожного громадянина.

Дослідники (у першу чергу, у сфері юриспруденції) не можуть дійти до єдиного висновку, яким чином необхідно трактувати поняття «бюджетне законодавство», проте навіть попри ці розбіжності у думках спеціалістів щодо даного питання, зрозуміло, що бюджетне законодавство – це законодавча та нормативно-правова основа існування бюджетних відносин за напрямками фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування у бюджетній сфері.

2. Відповідно до ст. 4 Бюджетного кодексу України, сучасне бюджетне законодавство складається з Конституції України, а також Бюджетного кодексу України; закону про Державний бюджет України; інших законів, що регулюють бюджетні відносини; нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та інших законів України; рішень про місцевий бюджет, рішень органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування.

3. Аналіз стану нормативно-правових та законодавчих актів, що формують бюджетне законодавство, показав, що першочерговим завданням у сфері удосконалення бюджетного законодавства України має стати уніфікація понятійного апарату та врегулювання питань, що стосуються недотримання норм бюджетного законодавства, а також забезпечення відповідності бюджетного законодавства сучасним реаліям.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // Законодавство України. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення : 10.12.16)

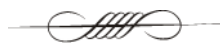
2. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Законодавство України. – URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> 1466197642037709 (дата звернення : 10.12.16)

3. Про Регламент Верховної Ради України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Законодавство України. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення : 10.12.16)

4. Коробцова, Д. В. Проблеми побудови бюджетного законодавства України [Електронний ресурс] / Д. В. Коробцова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. - № 17. – С. 123-126. – URL : http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc17/part_1/34.pdf (дата звернення : 10.12.16)

5. Опришко, В. Ф. Бюджетне законодавство України : навч. посіб. / В. Ф. Опришко, А. Т. Ковальчук, Н. А. Фукс ; за заг. ред. В. Ф. Опришка ; передм. Т. І. Єфименко. – К. : ДННУ «Акад. фін. управ ління», 2012. – 240 с.

6. Ющенко, І. М. Бюджетне законодавство України : сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І. М. Ющенко // Держава і право. - 2011. - Вип. 51. - С. 441-446. - URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/33376> (дата звернення : 10.12.16)

Захаркевич Наталія Петрівна,
доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ»

Екологічні проблеми в умовах сьогодення України стають все більш важливим чинником економічного розвитку країни та її регіонів. Сучасний стан економічної системи нашої держави свідчить про переважання ресурсо- та енергоємних видів економічної діяльності. За умови збереження високого рівня використання мінерально-сировинних, водних, біологічних, земельних ресурсів неминучим є зниження до критичного стану рівня національної безпеки в екологічній та природо-техногенній сфері.

Європейський вектор розвитку нашої держави вимагає активної участі України у зусиллях міжнародного співтовариства зі зменшення та попередження екологічних загроз регіональній безпеці, впровадження у практику управління ризик-орієнтованого підходу для підвищення дієвості системи охорони навколишнього природного середовища та населення певної території від загроз природного та техногенного характеру. Тому актуальним, з нашої точки зору, є дослідження сутності екологічної безпеки як базової категорії, що передбачає формування певного рівня природно-техногенного захисту населення визначеної території.

Серед українських учених, які досліджували проблеми екологічної безпеки, необхідно виділити робот таких: В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Б. М. Данилишин, І. В. Драган, А. І. Кабанов, Г. Г. Півняк, М. В. Шульга та інші. Проте, зважаючи на ті процеси, що сьогодні відбуваються у світі, відповідним чином змінюються напрями, форми та засоби в галузі управління екологічною безпекою. Тому з'ясування сутності категорії «екологічна безпека регіону» набуває актуальності у зв'язку із новітніми тенденціями у сфері охорони довкілля.

Екологічні проблеми за глибиною негативного впливу і катастрофічними для всього живого наслідками не порівняти з жодними іншими проблемами. Причиною екологічної кризи є її антропогенний характер, зумовлений екологічним нігілізмом осіб, що приймають рішення, і екологічною неграмотністю населення. Недооцінка важливості та необхідності пріоритетного вирішення екологічних проблем обернеться серйозними наслідками, оскільки вже сьогодні навколишнє природне середовище зазнає суттєвого впливу об'єктів вилучення природних ресурсів, інтенсивної господарської діяльності і накопичення непомірного вантажу відходів, що отруюють все живе. Наростання глобального забруднення навколишнього середовища призвело до зниження імунітету і погіршення здоров'я людей, появи нових хвороб, до різкого потепління клімату. У наші дні проблема охорони навколишнього природного середовища усвідомлюється як проблема виживання людської цивілізації. Саме розумінням цього детерміновано внесення екологічної безпеки як складової до концепції всеосяжної системи міжнародної безпеки, розробленої наприкінці 90-х рр. ХХ століття.

Для з'ясування етимології сутності поняття «екологічна безпека» систематизуємо базові визначення цієї категорії, наведені в міжнародних та національних документах, продукуювані вітчизняними та зарубіжними науковцями (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація визначень категорії «економічна безпека»

Джерело	Трактування
1	2
Декларація конференції в Ріо-де-Жанеро по навколишньому середовищу і розвитку від 14.06.1992 р. [1]	Це такий стан економіко-екологічної взаємодії, в середині якої передбачено запобігання екологічних криз, великих екологічних наслідків
Закону України «Про охорону навколишнього середовища» від 26.09.91 р. [2]	Це як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршення екологічної ситуації і виникнення безпеки для здоров'я людей
К. Гофман [3, с. 17]	Це ступінь адекватності екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого стійкого соціально-економічного розвитку

1	2
Р. Хлобистов, Б. Данилишин [4]	Це складова національної безпеки, яка передбачає певний стан розвитку продуктивних сил і нормативно-правових відносин у суспільстві, здатний забезпечувати стале відтворення природно-ресурсного потенціалу, сприятливі екологічні умови для життєдіяльності населення
В. Луцько [5]	Це стан захищеності населення, економічної інфраструктури та довкілля від різноманітних видів небезпеки техногенного і природного походження
Н. Андрєєва, С. Харічков [6]	стан захищеності життєво важливих інтересів держави (людини, суспільства) від реальних чи потенційних загроз, що створюються антропогенними або природними впливами на навколишнє середовище
З. Герасимчук, І. Вахович, В. Голян, А. Олексюк [7, с.115]	тип динамічної рівноваги в системі «природа-людина», при якій існує попередження та захищеність людини, суспільства і навколишнього середовища від різноманітних загроз та небезпек, раціональне використання природних ресурсів, з врахуванням можливості їх відновлення та збереження асиміляційної здатності екосистем, протягом певного досить тривалого періоду часу, із збереженням таких можливостей для майбутніх поколінь
І. Александров, О. Половян, Г.О. Черніченко [8]	Це стан захищеності реципієнтів і навколишнього природного середовища від негативних впливів, загроз і наслідків антропогенної діяльності
В. Кравців [9]	Це один з видів суспільного блага. Екологічна безпека існує до того часу, поки екологічне благо є доступним для всіх. А коли перевищується певний кількісний бар'єр, екологічне благо перестає бути доступним для всіх, з'являється екологічна небезпека.
О.С. Тимошенко [10].	Це логічний результат еволюції проблеми охорони навколишнього середовища
М.М. Бринчук [11]	Це основний принцип охорони навколишнього середовища, згідно з яким будь-яка діяльність, пов'язана зі шкідливим впливом на навколишнє середовище, а також передбачені в законодавстві і здійснювані на практиці правові та інші природоохоронні заходи мають оцінюватися з позицій екологічної безпеки
А.І. Лагунова [12]	Це стан захищеності, як категорію, яка націлена, охороняючи, захистити від посягань, від ворожих дій, від небезпеки об'єкти природи. Вона призначена охороняти, убезпечити від певних загроз довкілля; створити захист, оборону, ефективно знешкодження будь-кого, хто незаконно посягає на природне середовище. Автор розглядає поняття «охорона навколишнього середовища» та «екологічна безпека» як такі, що в окремих аспектах збігаються, наголошуючи при цьому, що «... говорити про їхню ідентичність неправильно, оскільки в їх визначеннях видно суттєві відмінності».
О.С. Колбасов [13]	Це система заходів, що усувають загрозу масової загибелі людей в результаті такої несприятливої антропогенної зміни стану природного середовища на планеті, за якої людина як біологічний вид позбавляється можливості існувати, оскільки не зможе задовольняти свої природно-фізіологічні і соціальні потреби життєдіяльності за рахунок навколишнього матеріального світу

1	2
А. Атабієв [14, с. 17]	Це сукупність станів, процесів і дій, що забезпечують екологічний баланс в навколишньому середовищі без спричинення шкоди навколишньому середовищу і людині
М. Раймерс [15]	Визначає екологічну безпеку в двох аспектах: – як сукупність дій, станів і процесів, які прямо або опосередковано не призводять до життєво важливих збитків (або загрози таких збитків), що завдаються природному середовищу, окремим людям і людству; – як комплекс станів, явищ і дій, що забезпечують екологічний баланс на Землі та в будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технічно і політично готове (може без серйозних збитків адаптуватися) людство. Проблема екологічної безпеки, як вважає автор, ґрунтується на усвідомленні взаємозв'язку людства і природи; на визнанні необхідності вироблення превентивних екологічних заборон на забруднення природних об'єктів; на розумінні обов'язковості створення соціально-економічного механізму взаємодії суспільства і природи: «природа-товар-гроші-природа»; на визнанні пріоритету екологічної безпеки під час організації будь-яких видів діяльності.
В.В. Петров [16]	екологічна безпека являє собою стан захищеності життєво важливих екологічних інтересів людини, передусім, прав на чисте, здорове навколишнє середовище

Примітка. Систематизовано автором

Проведене дослідження засвідчило, що екологічну безпеку досліджують у розрізі двох підходів, а саме:

– перший підхід базується на здатності соціальної системи до захисту, тобто в системі «природа-людина» пріоритет надається людині.

– другий підхід базується на підтриманні сталого розвитку природної системи.

Дослідження довело, що на відміну від економічної безпеки, більшість науковців розглядають екологічну безпеку не виокремлюючи її в межах держави, регіону, тобто акцент робиться на екологічну безпеку системи в якій функціонує суб'єкт.

Таким чином, на нашу думку, екологічна безпека регіону – це такий стан оточуючого середовища певної території, в межах якого, з одного боку, створені максимально безпечні умови для проживання та відтворення населення, а з іншого, забезпечується найбільш раціональне використання природних ресурсів (із переважною часткою відновлювальних) та здійснюється мінімально можливий негативний вплив на довкілля. В свою чергу, управління у сфері екологічної безпеки виступає як цілеспрямована діяльність органів публічної влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян та приватних осіб спрямована на захист прав громадян на екологічно безпечні умови життя, охорону довкілля, забезпечення умов для ефективного та раціонального використання природних ресурсів, попередження дій фізичних та юридичних осіб, які можуть спричинити погіршення екологічної ситуації в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, A/CONF.48/14/Rev.1. – Chapter I. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un-documents.net/unchedec.htm> <http://www.un-documents.net/unche-dec.pdf>

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

3. Науково-методичні основи оцінювання стану економіко-екологічної безпеки (регіональний аспект): [монографія] / За наук. ред. доц. Т.В.Кузнєцової . – Рівне: НУВГП, 2012. - 250 с

4. Хлобистов Є. В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Є. В. Хлобистов / [Відп. Ред. Дорогунцов С.І.]. РВПС України НАН України – К.: Агенство «Чорнобильінтерінформ», 2004. - 336 с

5. Луцько В.С. Удосконалення економічного механізму регулювання екологічної безпеки 2001 года: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.08.01 / В.С. Луцько; НАН України. Рада по вивч. про- дукт. сил України. – К., 2001. – 19 с.

6. Андреева Н.Н. Экологоориентированные инвестиции в системе обеспечения ресурсно-экологической безопасности: [монография] / Н.Н. Андреева, С. К. Харичков. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 196 с.

7. Герасимчук З. В. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія] / З. В Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексюк. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 228 с.

8. Александров І.О. Економіко-екологічна безпека територіальних утворень та виробничих систем / І.О. Александров, О.В. Половян, Г.О. Черніченко //Регіональна економіка. – №1. – 2004. – С.133-145.

9. Кравців В.С. Екологічна безпека як об'єкт регіональної політики / В.С. Кравців // Регіональна економіка. – 1999. – № 1. – С. 124-134.

10. Тимошенко А.С. Глобальная экологическая безопасность – международно-правовой аспект / А.С. Тимошенко // Советское государство и право. – 1989. – С. 84–91.

11. Бринчук М.М. Экологическое право : учеб. для вузов / М.М. Бринчук. – М.: Юристъ, 1998. – 688 с.

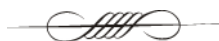
12. Лагунова А.И. Структура экологической безопасности России / А.И. Лагунова. – Красноярск: КНЦ СО РАН, 2003. – 440 с.

13. Колбасов О.С. Концепция экологической безопасности / О.С. Колбасов // Сов. гос-во и право. – 1988. – № 12. – С. 47-55.

14. Атабиев А.Х. Экологическая безопасность в структуре национальной безопасности / А. Х. Атабиев; РАН. Ин-т пробл. Рынка. – Москва, 1998. – 15 с.

15. Реймерс Н.Ф. Концептуальная экология. Надежды на выживание человечества/ Н.Ф. Реймерс. – М., 1992. – 365 с.

16. Петров В. В. Экологическое право России [Текст] : Учебник для юрид. вузов / В. В. Петров. - М. : БЕК, 1995. - 557 с.

*Зеленський Андрій Вікторович,
заступник завідувача кафедри,
фінансів, банківської справи та страхування
Подільського державного аграрно-технічного
університету (м. Кам'янець-Подільський),
кандидат економічних наук*

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

В умовах інтеграції України до світового економічного простору аграрний сектор є однією з пріоритетних та стратегічно важливих галузей національної економіки. Аграрна галузь України забезпечує 12% валового внутрішнього продукту, 22% зайнятості населення та 38% вартості експорту. За умов обмеженості бюджетних ресурсів особливого значення набуває необхідність активізації механізму державного регулювання економічних процесів, що реалізується методами правового, адміністративного та фінансово-економічного впливу. Ключове місце в державному регулюванні економіки займають методи фінансового регулювання, які включають використання інструментів бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики.

Об'єктивна можливість державного регулювання економіки з'являється лише з досягненням певного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва й капіталу. На сучасному етапі економічного розвитку України державне регулювання економіки є складовою процесу відтворення [1, с.5]. Воно покликано вирішувати різні завдання – стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зрушень у галузевій і регіональній структурі, підтримка експорту тощо. Державне регулювання за допомогою фінансових і грошово-кредитних інструментів є найбільш відомим і розповсюдженим у країнах ринкової економіки.

Під сутністю фінансового регулювання, зазвичай, розуміють певну сукупність важелів фінансового характеру щодо впливу на діяльність суб'єктів господарювання, у тому числі й в аграрному секторі [2, с.84]. Таке узагальнене визначення фінансового регулювання пов'язане з тим, що відповідне регулювання розглядається як підсистема фінансового механізму, де створюється цілий набір фінансових інструментів, за допомогою яких і здійснюється вплив, зокрема, на різні сфери діяльності суб'єктів господарювання. При цьому відповідно до різновидів та цілей діяльності окремих суб'єктів господарювання, характеру й розміру впливу можуть застосовуватися різні важелі.

Трактування різними авторами поняття «фінансове регулювання» варіює від узагальнюючих тверджень до досить дискусійних положень окремих авторів, які зводять суть такого регулювання до дії лише окремих методів чи інструментів. На нашу думку фінансове регулювання варто розуміти як економічні відносини, що характеризують фінансовий метод впливу на соціально-економічний розвиток держави шляхом стимулювання концентрації фінансових ресурсів в одних суб'єктів та обмеження приросту фінансових ресурсів у інших через використання певного набору фінансових інструментів. Під інструментами фінансового регулювання аграрного сектору розуміють певні прийоми, що використовуються державою для забезпечення пропорційності в країні (податки, цінове регулювання, бюджетне фінансування, інвестиційне регулювання та ін.). Фінансове регулювання як метод фінансового впливу, що пов'язаний із регулюванням економічних процесів, являється першочерговим завданням, реалізація якого сприяє реалізації усієї фінансової політики держави. Державна фінансова політика України в умовах обмеженого фінансування має певні недоліки: механізм та інструменти фінансового регулювання зазнають постійних якісних та кількісних зрушень.

Особливістю будь-якого макроекономічного регулювання є те, що в кінцевому підсумку воно впливає на мікроекономічні відносини. Тому застосування інструментів

фінансового регулювання повинно поєднувати загальнодержавні цілі розвитку економіки з інтересами суб'єктів господарювання. Вирішення цього складного завдання може здійснюватися шляхом диверсифікованого фінансового регулювання на основі поєднання прямих і непрямих методів управління. До прямих методів управління відносять фінансові заходи адміністративно-організаційного характеру та заходи прямого державного фінансування. Обидва ці методи обмежують економічну самостійність підприємств і організацій, і якщо пряме державне фінансування не завжди передбачає обмеження для всіх, то адміністративні заходи – завжди і для всіх. До непрямих фінансових методів управління відносять переважно заходи податкової, амортизаційної та грошово-кредитної політики. Основною відмінною характеристикою даних методів саме і є відсутність будь-якого обмеження економічної самостійності суб'єктів, якщо, наприклад, сплату податків чи відсотків за кредитами не розглядати як обмеження свободи економічної діяльності. Непрямі методи фінансового управління є більш універсальними порівняно з прямими і спрямовані не на регулювання якогось конкретного процесу чи суб'єкта, а на створення загального економічного середовища, тому є більш прийнятними.

Залежно від стратегії фінансової політики та стану економіки, інструменти фінансового регулювання можуть здійснювати свій вплив у формі обмежень або стимулів. Доцільним є виокремити основні форми (стимулювання, обмеження) та інструменти (податки, кредитування, цінове регулювання, бюджетне фінансування та інвестиції) фінансового регулювання розвитку економіки держави. Також варто зазначити, що у виборі фінансових інструментів та ступені їх впливу має бути закладений стимулюючий характер. Саме в цьому разі фінансове регулювання спроможне відігравати суттєву роль у забезпеченні розвитку економіки. В процесі дослідження встановлено, що дієвість формування і реалізації фінансової політики в сільському господарстві залежить від комплексної та ефективної взаємодії її суб'єктів та об'єктів, ендогенних і екзогенних факторів, галузевих особливостей. Таким чином, дієвість фінансового інструментарію не залежить повною мірою від ефективності використання його окремих елементів. Лише комплексне застосування всіх фінансових інструментів може забезпечити якісний розвиток аграрних підприємств.

Подальший розвиток аграрного сектору економіки може відбуватись за двома варіантами. Перший варіант характеризується недостатнім фінансуванням розвитку аграрного сектору, декларуванням соціальних, економічних і екологічних заходів, за відсутності реальних механізмів їх здійснення. За умови реалізації такого варіанту не забезпечується розв'язання основних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема його інтеграції у світовий економічний простір, формування ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки держави та продовжуються руйнівні процеси соціальної інфраструктури у сільській місцевості. Другий варіант передбачає визначення, розробку та імплементацію напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць [3, с.15]. На нашу думку оптимальнішим є другий варіант, який дасть змогу аграрному сектору економіки задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі шляхом стабільного експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її глибокої переробки.

Список використаних джерел:

1. *Глобалізація і безпека розвитку: Моногр. / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.; Кер. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.*
2. *Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка – Л.: Вид-чий центр Львівського ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.*

3. Зеленський А.В. *Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»* / А.В. Зеленський – Київ, 2016. – 22 с.

Іжевський Павло Григорович,
докторант Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

ДЕТЕРМІНАНТНІ ОЗНАКИ МЕРЕЖЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Мережева взаємодія підприємств базується на її проміжних епізодах (перемовини, постачання, розрахунки тощо) з метою обміну деякого контенту підприємницької мережі. Практика та теорія вказують на проблему розмежування «епізодів взаємодії» в часі, через неможливість точної ідентифікації мережевими учасниками періодів їх «початку» та «закінчення» [1]. Мережева взаємодія підприємств дозволяє здійснювати обмін товарами, послугами, знаннями та соціальними цінностями за допомогою вбудованих в мережі елементів довіри та зобов'язань.

На характер розвитку та підтримки мережевої взаємодії підприємств, поряд із структурою підприємницької мережі [2], впливають дві необхідні умови [3]:

- хронологія надійності співробітництва та винагород між учасниками;
- наявність цінності при взаємних очікуваннях щодо співпраці підприємств-учасників в майбутньому за умови збереження формату взаємодії.

Природа мережевої взаємодії підприємств з точки зору структури має характеризуватися такими ознаками як – «неформальність», «безперервність», «симетрія» та «складність». Такі характеристики забезпечують комплексну ознаку підприємницької мережі – «стабільність». Проте, сучасні реалії ділових взаємовідносин, в тому числі і мережових свідчать, що вони хоча й стабільні, проте мають динамічний характер [4]. Таким чином, мережева взаємодія підприємств має опиратися на такі ознаки як: «адаптація», «співробітництво», «соціальна взаємодія», «повторюваність» [5].

Охарактеризуємо конструктивні особливості взаємодії підприємств у підприємницькій мережі:

- неформальність. Для підтримки та розвитку мережевої взаємодії між підприємствами достатнім атрибутом може стати лише наявність цінності в співпраці підприємств в майбутньому навіть без офіційного юридичного оформлення угод. При цьому, контрактні відносини між підприємствами будуть поступово замінюватися на приховані механізми самоконтролю – «довіру», «прихильність» та «взаємність». Вважаємо, неформальність при мережовій взаємодії підприємств, як правило, сприяє безперервності взаємозв'язків між агентами мережі, тоді коли офіційні контракти будуть недостатньо ефективними в протидії з конфліктами та невизначеністю;

- безперервність. Взаємовідносини між підприємствами – це довгострокові явища в бізнесі, котрі розвиваються та підтримуються та засновані на складних міжособистісних контактах, які пронизують декілька функцій та ієрархічних рівнів сторін-учасників;

- симетрія. Вважається, що міжфірмові відносини симетричні з точки зору ініціатив та інтересів кожної сторін та є такими за умови їх підтримки та розвитку. Проте, на противагу симетрії ініціатив та інтересів міжфірмові відносини досить часто асиметричні стосовно питань влади та залежності, а сама залежність має обернений зв'язок з владою. Відповідно, чим більша влада підприємства в мережі, тим менші шанси на його залежність від інших підприємств що входять до неї. З іншого боку, така

залежність не завжди простежується, хоча як правило, відносини при між фірмовій взаємодії мають певну ступінь асиметричності;

– складність. Ознака складності в мережевій взаємодії підприємств обумовлена множиною (кількістю) підприємств-учасників задіяних в таких відносинах з одного боку та різноманіттям їх ролей, статусів, очікувань та інтересів з іншого. Також складність впливає із різності функцій, які може виконувати мережева взаємодія для кожного з учасників (доступ до ресурсів, отримання компетенцій тощо).

Зміст процесних особливостей формування мережевої взаємодії підприємств буде полягати у наступному:

– адаптації. Під адаптацією розуміють взаємні інвестиційні дії кожної із сторін на протязі певного часу для покращення взаємодії з протилежною стороною. Фірми корегують свої продукти, виробничі та розрахункові процеси одна з одною таким чином зміцнюючи мережеву взаємозалежність, довіру та прихильність. Адаптація дозволяє вирішити потенційні міжфірмові конфлікти, а врахування рівня адаптованості дозволяє оцінити фірму як більш «прогнозовану» для фірм-партнерів по мережі. Процес адаптації при міжфірмовій взаємодії залежить від обмеженості ресурсів сторін. Дійсно, значні грошові суми та час витрачені кожною зі сторін на взаємодію зменшують наміри сторін щодо інших взаємодій за альтернативними варіантами.

– конкуренція. Наявність загальних та суперечливих інтересів породжує конкуренцію. При дослідженнях конкуренції при між фірмових відносинах було виявлено такі логічні формати взаємодії конкуренції та кооперації – «конфлікт» (антагоністичні позиції сторін), «конкуренція» (кожна із сторін намагається випередити іншу), «співіснування» (сторони не мають інформації одна про одну), «співпраця» (сторони співпрацюють для досягнення певних взаємних цілей), «змова» (співпраця сторін з метою досягнення своїх інтересів шляхом погіршення добробуту третіх сторін). Згадані формати підтримують неоднорідність між фірмовою взаємодією, проте основне завдання організації правил та умов для підприємств-учасників мережі полягає забезпечення та мотивація в її середовищі співпраці на конкурентних засадах;

– соціальна взаємодія. Міжфірмова взаємодія в підприємницькій мережі призводить до соціальної взаємодії між окремими особами або групами осіб від кожної зі сторін. Вважається, що налагоджені особистісні відносини здатні протистояти руйнівним силам епізодичної опортуністичної поведінки партнерів та спрямовані на «сумісність» партнерів, яка допомагає протистояти конфлікту інтересів;

– повторюваність. Повторюваність (частота) епізодів взаємодії з плином часу призводить до виникнення очікувань відносно тих ролей, які очікує кожен учасник від інших, тобто виникнення довгострокового процесу, відомого як «інституціоналізація». Формування під час цього процесу прав та обов'язків на неофіційній основі забезпечується самоконтролем і самоуправлінням та втілюється в відповідні норми поведінки, що забезпечують ефективність учасника при мережевій взаємодії та уникнення від опортунізму.

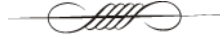
Таким чином, формування ефективних відносин взаємодії підприємств в підприємницьких мережах буде досягатися лише при комплексному використанні всіх без виключення її процесних та конструктивних елементів.

Список використаних джерел:

1. Ford D. *The idea of interaction* / D. Ford, H. Hakansson // *IMP Journal* – 2006. – №1(1). – P. 4 – 27.
2. Ford D. *How do companies interact?* / D. Ford, H. Hakansson, J. Johanson // *Industrial Marketing and Purchasing* – 1986. – №1(1). – P. 26–41.
3. Axelrod R. *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books, 1984 – 242 p

4. Easton G. *Non-economic exchange in industrial networks* / G. Easton, L. Araujo // *Industrial networks: A new view of reality*. London: Routledge. – 1992 – P.62-84

5. Hakansson, H., & Snehota, I. (). *No business is an island: The network concept of business strategy*. / H. Hakansson, I. Snehota // *Scandinavian Journal of Management* – 1989. – № 5(3). – P.187–200.

Камратов Сергій Володимирович,
аспірант кафедри менеджменту Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Сучасне лісокористування в Україні має ознаки глибокої економічної дестабілізації і продукує низку системних проблем, насамперед інституційних, екологічних, економічних та соціальних. До причин, які зумовлюють такий стан лісокористування, слід віднести: невідповідність між існуючою практикою господарювання та правовими нормами, що регулюють використання лісових ресурсів й земельного фонду; суперечність між зовнішнім середовищем, в якому функціонують лісгосподарські підприємства, і державним регулюванням галуззю. Зазначені явища вказують на розбалансування механізмів управління лісовим господарством і необхідність нових підходів до розробки стратегії його розвитку.

Діяльність лісгосподарських підприємств належить до тих видів економічної діяльності, частка яких у структурі економіки України є незначною: вартість виробленої ними продукції у загальній структурі внутрішнього валового продукту країни традиційно становить 0,34–0,46%. Разом з тим, від ефективності її здійснення залежить соціо-еколого-економічний розвиток нашої держави. Особливістю менеджменту в лісовому господарстві є достатньо тривалий період лісовирощування (70-100 років) та існування низки різноманітних чинників потенційного фінансового ризику (пожежі, шкідники, самовільні зруби, кліматичні негаразди), що може призвести до поточної або критичної неплатоспроможності окремих лісгосподарських підприємств. До того ж підприємства лісової галузі повинні постійно відтворювати ліси на тих ділянках, з яких було вилучено деревину в процесі суцільних рубок, забезпечувати постійну охорону та захист існуючих лісових насаджень.

Основні показники ведення лісового господарства за 2015-2016 рр. (табл. 1) свідчать про те, що за цей період підприємства лісового господарства працювали в цілому стабільно, на що вказують зростання обсягів виробництва продукції, надання робіт та послуг, заготівля ліквідної деревини, збільшення площі відтворення лісів [1]. Виключення складають лісгосподарські підприємства степової зони України: Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська та Херсонська області, які за певними показниками мають тенденцію до погіршення.

Слід зазначити, що вперше в 2016 році понад 70 лісгосподарських підприємств півдня та сходу країни не отримали бюджетного фінансування, що поставило їх на межу банкрутства. Відповідно, такий стан фінансування зробив неможливим ведення лісового господарства у закріплених за ними лісах. Необхідно відмітити, що деревні насадження степової зони виконують суто екологічні та захисні функції, створювалися у свій час з метою захисту територій від ерозійних процесів та збільшення врожайності сільськогосподарських рослин. Рубки головного користування в таких насадженнях не проводяться, тому весь час ці підприємства мали бюджетну підтримку, без якої вони фінансово не спроможні.

Таблиця 1

Основні показники ведення лісогосподарської діяльності

Регіон	Обсяг продукції, робіт та послуг, млн.грн.		Заготівля ліквідної деревини, тис. м ³		Відтворення лісів, тис.га	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Вінницька	452,3	566,7	686,6	651,2	2,2	2,4
Волинська	652,1	795,7	1127,6	1181,6	5,3	5,4
Дніпропетровська	52,4	40,5	83,6	100,8	0,4	0,5
Донецька	32,7	38,7	88,6	100,1	0,3	0,5
Житомирська	1689,2	2075,0	3127,3	3402,9	9,4	10,5
Закарпатська	549,8	715,3	1451,2	1323,9	3,5	3,4
Запорізька	33,4	22,4	30,8	29,5	0,4	0,1
Івано-Франківська	653,2	696,7	1223,6	1213,2	3,7	3,8
Київська	895,6	1030,2	1565,8	1661,7	4,5	4,3
Кіровоградська	121,7	176,3	217,5	225,1	0,8	0,9
Луганська	66,4	71,7	169,0	220,3	0,5	1,2
Львівська	788,5	826,9	1284,4	1242,9	4,3	4,4
Миколаївська	37,0	21,6	37,2	38,0	0,4	0,5
Одеська	83,1	61,9	106,2	109,6	0,4	0,4
Полтавська	245,5	320,7	491,3	471,0	2,0	2,0
Рівненська	1077,4	1303,3	1528,9	1690,8	6,7	7,2
Сумська	657,7	824,0	982,6	980,3	2,2	2,2
Тернопільська	182,2	201,1	279,9	255,4	0,8	0,8
Харківська	188,9	260,3	476,7	486,6	0,9	1,2
Херсонська	56,6	37,2	76,6	59,5	0,8	0,6
Хмельницька	470,2	577,6	698,6	750,5	1,8	2,0
Черкаська	477,2	594,2	699,0	673,5	1,5	1,8
Чернівецька	417,0	450,0	828,5	750,9	2,5	2,2
Чернігівська	762,4	968,1	1575,0	1727,7	4,8	4,7
м.Київ	135,7	162,7	431,2	258,7	0,2	0,1
Всього:	10778,2	12838,8	19267,7	19605,7	60,4	63,2

В той же час упродовж 2009-2015 рр. спостерігається тенденція зменшення частки асигнувань з Держбюджету в загальній сумі витрат на ведення лісового господарства. Та за результатами діяльності, наприклад, за 2016 рік підприємства галузі отримали більше 12,3 млрд. грн. доходу від реалізації продукції, а чистий прибуток склав 597,2 млн.грн. [2].

В липні 2017 року на засіданні КМУ була надана інформація, що Мінекономрозвитку України готує передачу в концесію 333 державних лісогосподарських підприємств. В умовах децентралізації влади концесія в лісовому господарстві буде негативно сприйнята як населенням так і радами різних рівнів, а тому прийняття такого важливого рішення вимагало б обговорення в суспільстві. Приватний бізнес, перш за все, цікавить ліс, який дасть прибуток, що є безумовним мотивом взяття його в концесію, а які ж перспективи підприємств Півдня та Сходу.

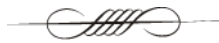
На сьогодні все більше високорозвинених країн світу розглядають ліси як стабілізуючий фактор довкілля і не прагнуть отримувати вигоду від використання деревини. Зокрема, якщо співставити видатки бюджету Німеччини на ведення лісового господарства з податковими надходженнями від цієї діяльності, то видатки будуть перевищувати надходження. Тобто лісове господарство не варто розглядувати як фактор

стабілізації фінансової системи, оскільки у довгостроковій перспективі екологічні функції лісів будуть переважати над економічними. Стратегія підприємств лісової галузі повинна бути спрямована на збільшення площ земель лісогосподарського призначення; підвищення продуктивності та екологічного потенціалу лісових насаджень; дотримання принципу безперервного та невиснажливого лісокористування; збереження біологічного різноманіття лісових екосистем.

У зв'язку з інтеграційними намірами нашої держави, стратегічні орієнтири необхідно зосередити на управлінських діях щодо формування природно-ресурсних комплексів на рівні територіальних громад на засадах ефективного використання місцевих природних активів. При цьому модель управління має забезпечити входження до європейського інтеграційного простору на принципах інституціонального розмежування повноважень, економічної самодостатності та субсидіарності.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Публічний звіт за 2016 рік про підсумки діяльності Державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dklg.kmu.gov.ua/>

Карачина Наталія Петрівна,
професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки
Вінницького національного технічного університету,
доктор економічних наук

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА МАРКЕТИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ЕКОНОМІК

Брендинг як масове явище і предмет уваги фахівців з маркетингу і продажів вперше з'явився у XIX ст. Це відбувалося на фоні виведення на ринок перших марочних товарів масового споживання, що швидко продаються. Однак справжній розквіт ідеї брендингу припав на другу половину XX ст., що було пов'язано з появою на ринку великої кількості подібних товарів, становлення глобальної мережі супермаркетів та, відповідно, різкого зростання ролі торгівельного капіталу у формуванні ідеології споживання.

Як соціально-економічне явище брендинг знайшов помітне місце в економічній теорії та теорії і практиці маркетингової діяльності в світі та Україні. Впродовж 90-х рр. XX теорія брендингу в Україні традиційно формувалася з врахуванням фундаментальних напрацювань Ф.Котлера, С.Девіса, П. Дойля, Ж. Ламбена, Х. Прінгла, К.Веркмана, Дж. Траута та ін.; до більш пізніх робіт слід віднести праці А. Девіда, Т. Лейні, Д. Райта, А.Віпперфюрта, М. Ньюмейера, К.Келлера та ін. Дослідницький аспект формування теоретичних основ брендингу з врахуванням практики маркетингу в Україні пов'язаний із діяльністю О.Зозульова, Ю.Щегольської, А. Грінька, Т.Мельник, Т. Кузькіної, М.Римаренка, Л. Забуранної та ін.

Актуальність і перспективи брендингу загалом та брендингу територій зокрема можуть бути уточненими з огляду на такі основні тенденції (інколи суперечливі) сучасного бізнесу: 1) на даний час фактор якості відіграє все меншу роль у здійсненні впливу на споживача, адже якість товарів вважається загальною умовою; 2) в умовах

розвитку постіндустріальної економіки високі прибутки підприємств здатні приносити в основному брендові товари; 3) більш ніж 60% споживачів насамперед у країнах із ринками, що розвиваються, надають перевагу вітчизняним торговим маркам; 4) значення традиційних прийомів брендингу та самих торгових марок зменшується, як і їхня окупність на фоні почастішання випадків реалізації ефекту антибрендингу у випадку неефективного брендингу; 5) поступове товарне насичення продуктивних ринків, через що має місце зміщення резервів ефективності зі сфери використання ресурсів у сферу «доступу до споживача», про що свідчить зменшення доданої вартості на одиницю операційних витрат.

Звідси можна пояснити інтерес до територіального брендингу як своєрідної альтернативної, нетрадиційної маркетингової технології. При цьому завжди акцентувалася увага на наявних проблемах окремих населених пунктів, територій, регіонів, де можливий їхній брендинговий розвиток розглядався як антикризова програма із соціально-політичними пріоритетами.

Становлення концепту територіального брендингу в рамках загальної теорії брендингу має певну історію та передумови.

Так, перші праці з питань брендингу територій відносяться до 90-х рр. ХХст.: у 1993 р. вийшло у світ перше видання Ф. Котлера та ін. [1], де було означено потенціал і принципи маркетингу територій. Також у 90-х рр. у роботах С. Анхольта [2] було обґрунтовано основний категоріальний апарат та методичний базис територіального брендингу. В свою чергу, слід зазначити результати досліджень С. Вард [3], де було зроблено висновок, що практика маркетингу територій (міст) застосовувалася ще наприкінці ХІХ ст. На думку фахівців [4, с. 103–105], територіальний і регіональний брендинг – досить нове для України явище, тоді як в Європі ця тенденція, як вважається, припала на 80-ті рр. ХХ ст. через необхідність підтримувати життєздатність економік міст та зберегти робочі місця. На думку вказаних авторів налічується понад 36 типів міських брендів, наприклад, т.з. «міста-перехрестя» (м. Сент-Луїс), фабрики інновацій, «смачні» міста та ін.

Загалом же найбільш відомими зарубіжними напрацюваннями у галузі теорії територіального брендингу стали вже згадана вище робота Ф. Котлера, К. Асплунда, Д. Хайдера та І. Рейна [1], оскільки в них уперше обґрунтовано маркетинговий підхід до території як товару, а також висвітлено питання специфіки сучасного брендингу в умовах глобалізації. Слід особливо зазначити значення праць С. Анхольта, який є творцем терміна «place branding» (брендинг місць) і з 1998 р. почав популяризувати цей термін у статтях у щоквартальному журналі «Place Branding and Public Diplomacy» («Брендинг географічних місць і громадська дипломатія»), а також в книгах «Бренд Америка», «Конкурентна ідентичність – нове в питаннях управління брендом нації, міста, регіону», «Території: ідентичність, імідж, репутація», «Брендинг: дорога до світового ринку» [2]. Системне тлумачення територіального брендингу на прикладі теорії бренду міст було здійснено К. Дінні [5].

Серед вітчизняних науковців доцільно виділити дослідження Т. Нагорняк, О. Зозульова, Л. Панасенко та ін. Розробкою національного бренда та брендингу регіонів України займалися Д. Богуш (президент Bohush Communications, віце-президент Української Ліги по зв'язкам із громадськістю, політичний експерт, керівник проекту «Форум політичних стратегій»), проф. О. Соскін (директор Інституту трансформації суспільства), В. Лаба (директор Українського інституту «Євросоціум»).

Можна стверджувати, що на сьогодні «place branding» вже став предметом полідисциплінарного знання в світі. Його досліджують представники державного управління і політичної географії, політичної науки і соціальної філософії, соціології та культурології, журналісти та маркетологи.

Отже, територіальний брендинг розглядається як основний об'єкт дослідження, як самостійні одиниці аналізу і як важливі та досі фактично не задіяні джерела розвитку. Важливим видається уточнення визначення такого брендингу, а також виділення його характеристик. Відмінністю визначення, що пропонується, від традиційних тлумачень брендингу, є те, що територіальний брендинг стосовно місцевих економік розглядається як система формування послідовно-логічного формування ресурсів, потенціалу та активів розвитку громад. Це надає можливість наблизитися до моделювання брендингу територій в матриці конкретного інституціонального середовища окремих громад як самостійних динамічних об'єктів дослідження.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. *Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы* / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб : Изд-во «Стокгольмская школа экономики», 2005. – 382 с.
2. Анхольт С. *Бренд Америка: мать всех брендов* / С. Анхольт, Дж. Хильдрет. – М.: *Добрая книга*, 2010. – 232 с.
3. Ward St. *Selling Places: The Marketing and Promothion of Towna and Cities 1850-2000* / St. Ward. – Routledge, 1998. – 288 p.
4. Степанюк Н. А. *Брендинг міста у сфері туризму: підхід менеджера* / Н.А. Степанюк, С. І. Цюх, Ю. І. Цибульський // *Економіка та держава*. – 2014. – № 2. – С. 103–105.
5. Dinnie K. *Place branding : Overview of an emerging literature* /K. Dinnie// *Place Branding and Public Diplomacy*. – 2004. – №1. – Pp. 106–110.

Кириленко Ольга Павлівна,
завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету,
доктор економічних наук, професор

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОЗОРИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

В Україні відбувається надзвичайно важливий і складний процес формування сучасної і дієвої системи публічних закупівель, спрямованої на створення конкурентного середовища та подальший розвиток добросовісної конкуренції у сфері закупівель за державні кошти, а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань шляхом послідовної адаптації законодавства України до стандартів ЄС. Завданням реформи державних закупівель є суттєве зниження корупції у цій сфері та досягнення економії державних коштів. При цьому великі надії покладаються на залучення до контролю за діями влади представників громадянського суспільства і бізнесу [1].

Вихідний принцип створеної системи Prozoogo – «всі бачать все». В законі «Про публічні закупівлі», ухваленому у 2015 р., цей принцип конкретизований наступним чином: добросовісна конкуренція серед учасників; максимальна економія та ефективність; відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель; недискримінація учасників; об'єктивна та неупереджена оцінка тендерних пропозицій; запобігання корупційним діям і зловживанням [2]. Забезпечення безумовного додержання таких підходів сприяє формуванню ефективної системи публічних закупівель, більш раціональному та економному використанню суспільних коштів.

Запровадження електронних процедур публічних закупівель проводиться поступово. Усі державні закупівлі товарів, робіт і послуг в даний час поділяються на

допорогові та надпорогові. Саме надпорогові здійснюються через електронну систему Prozorro, це – закупівлі товарів на суму більше ніж 200 тис. грн., а робіт – більше ніж 1,5 млн. грн.; в окремих сферах господарювання порогові значення вартості товарів і робіт встановлені відповідно у сумі 1 млн. грн. і 5 млн. грн. Причому замовники допорогових закупівель можуть у добровільному порядку використовувати електронну систему для відбору постачальника товару, надавача послуги та виконавця робіт. Крім того при проведенні допорогових закупівель на суму понад 50 тис. грн. замовники повинні обов'язково оприлюднювати звіт про укладені договори в системі електронних закупівель.

З 1.04.2016 р. електронні закупівлі стали обов'язковими для центральних органів виконавчої влади та в окремих сферах господарювання, які на ринку є монополістами (виробництво, транспортування, постачання та зберігання газу, теплової та електричної енергії, питної води, нафти та нафтопродуктів, послуги транспорту та зв'язку, роботи у сфері оборони та військової техніки тощо). З 1.08.2016 р. система Prozorro є обов'язковою для всіх державних замовників. В даний час проходить підготовка до охоплення електронною системою і допорогових закупівель.

У 2017 році в Україні продовжується процес вдосконалення прозорої системи публічних закупівель. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (як уповноваженим органом в сфері публічних закупівель) визначено такі стратегічні вектори своєї діяльності: втримання прозорості публічних закупівель; підвищення конкурентності за рахунок спрощення процедур та ефективної комунікації з бізнесом; побудова професійності шляхом формування відповідної системи знань, підготовки кадрів, створення якісної тендерної документації; досягнення глобального лідерства, просування філософії Prozorro за кордоном; експорт нових підходів в інші державні установи, що сприятиме зокрема переформатуванню державної служби.

В Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки також належну увагу відведено системі публічних закупівель як важливої складової загальної системи управління державними фінансами. В контексті дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі передбачено:

- гармонізувати законодавство України щодо публічних закупівель з відповідними нормами ЄС;
- розвивати інституційну структуру та законодавчо врегулювати розмежування функцій інституційних органів у сфері публічних закупівель;
- визначити механізм централізованих закупівель;
- провести подальше удосконалення системи електронних закупівель;
- здійснити професіоналізацію у сфері публічних закупівель;
- сформувати конкурентне середовище у сфері публічних закупівель [3].

У квітні 2017 року проект ЄС «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС» представив свої пропозиції щодо змін до Закону «Про публічні закупівлі» [4]. Запропоновані новації стосуються розширення і уточнення кваліфікаційних критеріїв і підстав для виключення учасників; впровадження технічних характеристик і критеріїв прийняття рішення (в тому числі критеріїв оцінки тендерів за вартістю життєвого циклу і тендерів з аномально низькими пропозиціями); включення методів розрахунку оціночної вартості публічного договору з метою вибору процедури закупівлі; створення правових підстав для участі в закупівлях об'єднань підприємств (консорціумів); введення процедури закупівель з обмеженою участю; включення нової статті, що регламентує порядок централізованих закупівель.

Отже в Україні відбувається незворотній процес реформування публічних закупівель, що за умови послідовності та системності у його здійсненні, сприятиме покращенню управління державними фінансами, створить необхідні передумови для

формування ефективної та конкурентоспроможної національної економіки, а також громадянського суспільства.

До проблем, які потребують подальшого вирішення, слід віднести впорядкування нормативної бази з метою створення цілісної системи публічних закупівель; усунення дублювання контрольних функцій уповноважених та контрольних органів у сфері публічних закупівель, забезпечення більшої прозорості їхньої діяльності; вдосконалення функціонування інформаційно-комунікаційної системи Prozorro, електронних майданчиків, веб-порталів та інших інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Стратегія реформування системи публічних закупівель ("дорожня карта"), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. № 175-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

2. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

3. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>

4. Проект ЄС представив нову редакцію Закону "Про публічні закупівлі" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/news/proekt-yes-predstaviv-novu-redakciyu-zakonu-pro-publichni-zakupivli>

Кириленко Сергій Вікторович,

*аспірант кафедри міжнародного бізнесу та маркетингу
Тернопільського національного економічного університету*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ КЛІЄНТІВ МОЛОДОГО ВІКУ

Для ефективного здійснення банківського маркетингу важливо розробляти та реалізовувати стратегії просування банківських продуктів із врахуванням особливостей клієнтів. Сегментація ринку споживачів банківських послуг проводиться за різними ознаками, зокрема за віком та життєвим циклом клієнта. У цьому сегменті клієнтів особливої уваги заслуговує молодь, до складу якої зазвичай відносять людей віком 16-25 років.

Молодим людям притаманні певні вікові особливості, які слід враховувати у банківському маркетингу. Справа в тому, що саме у молодому віці відбувається процес здобуття освіти, професійне становлення, створення сім'ї і задоволення усіх нових потреб, пов'язаних з цим (придбання житла, транспортних засобів, товарів тривалого використання, організація сімейного відпочинку тощо). Вирішення зазначених проблем для більшості молодих людей можливе, головним чином, не за рахунок власних, а позичених коштів, в т.ч. у банківських установах. Ми вважаємо, що українським банкам доцільно розвивати кредитування молоді та пропонувати даній групі клієнтів більш пільгові умови. Такий підхід сприятиме формуванню лояльних для банку клієнтів на тривалу перспективу.

Окрім особливих потреб, спричинених певною фазою життєвого циклу, молодим людям притаманні специфічні особистісні та психологічні вікові риси, які визначають їхню поведінку як банківських клієнтів, це – мобільність, більша поінформованість

завдяки більшій присутності в Інтернет-просторі і соцмережах, контактність, швидкість реакції на новітні продукти та послуги, їх краще і скоріше сприйняття. Зазначені риси також повинні враховуватись в процесі створення нових та просування існуючих банківських продуктів серед молоді.

За висновками практиків [1], молоді люди, хоча і працюють більше і в окремих випадках мають досить високі доходи, вони загалом менше користуються банківськими продуктами, не заощаджують внаслідок необхідності задоволення своїх поточних потреб. Молоді клієнти переважно не мають депозитів, рідко беруть кредити, мало таких, хто має свій бізнес і потребує кредитної підтримки. Поряд з цим вони активно використовують новітні банківські продукти, які можуть бути не надто фінансово вигідні для банків. Також для молоді важлива зручність банківського сервісу: інтернет-банку, мобільного банкінгу, банківського сайту і інтерфейсу, кол-центру та ін.

Як показав моніторинг вітчизняного ринку банківських послуг, в Україні мало банків, які активно працюють з клієнтами молодого віку. За підсумками аналізу спектру банківських продуктів десяти найбільших за обсягом активів і зобов'язань банків, а також державних банків лише п'ять пропонують послуги для молодих клієнтів. Так, у Приватбанку функціонує ЮніорБанк, діють Карти Юніора та «Карти для харчування»; Укрексімбанк пропонує міжнародні платіжні картки для підлітків TeenCard® та Електронні студентські квитки; ТАСКОМБАНК – Студентські квитки, інтегровані з банківською платіжною карткою; банк Південний – депозити для дітей віком до 18 років «Вклад в майбутнє»; Укргазбанк – банківські картки для школярів Френді Кард, електронні студентські квитки на базі міжнародної платіжної картки. Але загалом все ж таки українські банки не достатньо зорієнтовані на такий сегмент споживачів як молодь і, особливо діти і підлітки.

В той же час зарубіжні банки активно працюють з клієнтами молодого віку, роблять ставку на молодь з метою виховання їх як своїх потенційних та лояльних клієнтів, а також для підвищення рівня їхньої фінансової грамотності та підготовки до роботи з фінансовими інструментами. Так, наприклад, з орієнтацією на залучення молоді створювалися «відділення майбутнього» в США і Сінгапурі, зокрема на території вищих навчальних закладів. Такі відділення облаштовувалися за останніми технічними новинками, яскраво, з врахуванням смаків і уподобань молодих людей. Банки за кордоном проводять семінари для молоді з фінансової грамотності, застосовують заохочувальні виграші, призи, практикують креативні форми просування банківських продуктів тощо.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що традиційний маркетинг зорієнтований на продаж якомога більшого переліку послуг більшій кількості споживачів. Поряд з цим сучасні маркетингові стратегії спрямовують не на залучення нових клієнтів, яке обходиться банкам дуже дорого, а на продаж більшого обсягу продуктів меншій кількості клієнтів, що з часом приносить додаткові прибутки [2, с. 56]. Тому важливим напрямком маркетингових стратегій українських банків сьогодні повинно стати активне залучення молоді до банківських послуг, створення нових банківських продуктів для цього сегменту споживачів, розвиток технологій віддаленого доступу до банку, просування банківських послуг через Інтернет і соцмережі. Такий підхід сприятиме розширенню клієнтської бази, формуванню прошарку лояльних клієнтів банку на перспективу.

В зв'язку з цим заслуговує на вивчення і використання досвіду інших країн [3] щодо застосування нових інструментів залучення молоді до банківських послуг шляхом проведення фестивалів, використання молодіжних брендів, виграшів і акцій, пропагування здорового способу життя та спорту, розвиток фінансового планування та програм лояльності для молодих клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Дубровская А. Даешь молодежь! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.banki.ru/news/daytheme/?id=8797677>.
2. Годин Сет. Доверительный маркетинг. Как из незнакомца сделать друга и превратить его в покупателя / Сет Годин. Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс. – 2004. – 246 с.
3. Какими способами банки будут бороться за молодежь в ближайшие 3-5 лет? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://arb.ru/b2b/duty/kakimi_sposobami_banki_budut_borotsya_za_molodezh_v_blizhayshie_5_let-9832160/.

Клименко Андрій Борисович,

*директор Хмельницького обласного науково-методичного центру
культури і мистецтва,*

*слухач магістратури за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»
факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права*

ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА УРОК НА ПЕРСПЕКТИВУ

Культура - це галузь, сфера діяльності людей, де утверджуються норми моралі та гуманістичні ідеї, моральні засади в суспільному житті, виховуються глибокі і тверді переконання людей, їх віра в людську гідність, високе призначення. Держава повинна сприяти розвитку цієї галузі та поступово збільшувати видатки на культуру, вдосконалення системи фінансування комунальних закладів культури на сьогодні є актуальним завданням для держави.

До закладів культури та мистецтва належать: театри, філармонії, музеї, галереї, бібліотеки, кінотеатри, мистецькі колективи, навчальні заклади культури і мистецтва, заповідники, організації телебачення та радіомовлення, заклади культури клубного типу, цирки, парки культури та відпочинку, позашкільні заклади естетичного виховання і дозвілля дітей та юнацтва.

У фінансуванні культури головними розпорядниками бюджетних коштів є міністр культури України, міністри і керівники державних комітетів та відомств України, у підпорядкуванні яких перебувають підприємства, організації та заклади культури. Розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня є керівники відповідних закладів, підприємств та організацій [1, с. 25].

Особливістю фінансування комунальних закладів культури на сучасному етапі розвитку економічних відносин є те, що фінансування відбувається через механізм кошторисного фінансування. Джерелами фінансування закладів культури є: кошти державного та місцевих бюджетів; кошти, що надходять від господарської діяльності, надання платних послуг бюджетними установами; гранти, благодійні внески, добровільні пожертвування фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних; інші не заборонені законодавством джерела [2, с. 54].

Фінансування з Державного бюджету України здійснюється Міністерством фінансів України через надання головним розпорядникам бюджетних призначень у межах, установлених поточним актом про бюджет асигнувань. Далі з обласних, міських (крім міст районного підпорядкування) та районних бюджетів фінансування здійснюється місцевими фінансовими відділами через перерахування коштів із рахунків

відповідних бюджетів на реєстраційні рахунки головних розпорядників бюджетних коштів, відкритих у відповідних територіальних органах Державної казначейської служби України. Після отримання коштів із бюджету на своїх рахунки головні розпорядники в установленому порядку перераховують кошти на реєстраційні рахунки підвідомчих підприємств, організацій та комунальних закладів культури. Із бюджетів міст районного підпорядкування, сільських рад, сіл та селищ фінансування здійснюється відповідними виконавчими комітетами органів місцевого самоврядування. Отже, в бюджетному фінансуванні видатків на культуру та мистецтво беруть участь усі ланки бюджетної системи України.

Станом на 2017 рік бюджет Міністерства культури становив майже 3 932,4 млн.грн, або 0,53 % від Державного бюджету України [3].

Комунальні заклади культури фінансуються з відповідних місцевих бюджетів. Зокрема, до видатків, що здійснюються з районних бюджетів міст обласного значення, належать державні культурно-освітні (бібліотеки, музеї та виставки) й державні театральні-видовищні програми (філармонії, музичні колективи й ансамблі, театри, палаци і будинки обласного значення, школи естетичного виховання дітей, інші заклади й заходи в галузі мистецтва). Фінансування комунальних закладів культури здійснюється на основі як кошторисного фінансування, так і комерційного розрахунку.

Кошторисному фінансуванню підлягають ті заклади, які не мають реальних можливостей самостійно заробляти гроші і послуги яких повинні мати доступний характер: бібліотеки, музеї, виставки, заповідники, палаци й будинки культури, школи естетичного виховання дітей. Комерційний розрахунок у комунальних закладах культури передбачає повне або часткове покриття витрат за рахунок надання платних послуг. Комунальні заклади культури складають кошторис, який затверджує вища організація (головний розпорядник коштів). Є особливість фінансування витрат комунальних закладів культури преси, телебачення і радіомовлення яка полягає в тому, що з переходом до ринкових відносин дедалі більша їх частина працює на змішаних джерелах фінансування, серед яких основним стає самоокупність та доходи від діяльності, заснованої на приватній власності [4].

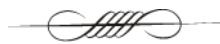
Слід зазначити, що лєвова частка бюджетного фінансування комунальних закладів культури сьогодні припадає на оплату праці та на комунальні платежі комунальних закладів культури, тобто на видатки споживання. Натомість частка видатків розвитку зменшується. Тому при формуванні як державного, так і місцевих бюджетів важливим є питання недопущення подальшого зниження видатків розвитку в загальному бюджетному фінансуванні культури. При фінансуванні витрат на культуру і мистецтво на майбутнє необхідно враховувати і специфіку галузі культури. В умовах класичного ринкового господарювання значна частина комунальних закладів є економічно неприбутковою, але суспільно необхідною. З цього випливає, що суспільство (держава), яке зацікавлене в існуванні та розвитку культури, має створити такий правовий простір, у якому культура може існувати, залишаючись економічно неприбутковою, навіть за умов ринкової економіки.

Через брак державних коштів закриваються музеї, мистецькі центри, книгарні та театри, приміщення яких потім незаконно приватизуються. Поруч із мережею закладів, підприємств та організацій культури державної й комунальної власності в Україні розвиваються тисячі недержавних культурно-мистецьких організацій. Нині вони вже становлять помітну і важливу частку сфери культури, а в деяких галузях навіть переважають частку державного сектору. Недостатньою залишається державна підтримка недержавного сектору в культурі, створення для нього сприятливих умов діяльності. В цілому можна сказати, що покращення фінансового стану галузі культури можна досягти шляхом залучення різноманітних джерел фінансування. Саме їх

раціональне і ефективне використання повинно бути основою майбутнього розвитку галузі.

Список використаних джерел:

1. Волохова І. С. Кошторисне фінансування бюджетних установ: навч. посіб. / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2012. – 251 с.
2. Борисова О. Як культурно утримувати заклад культури / О. Борисова // Вісник бюджетної організації. – 2012. – № 7. – С. 25-26.
3. Міністерство культури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245212749
4. Форкун І. В. Особливості фінансування закладів культури в сучасних умовах / І. В. Форкун, Т. В. Басистюк // Інноваційний розвиток економіки України: Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. – 2013. – С. 14-17.

Ковтун Ірина Броніславівна,
декан факультету управління та економіки,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Терещенко Тетяна Василівна,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

ОБГРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На сучасному етапі розвитку нашої держави місією, призначенням діяльності усіх публічно-управлінських інституцій, які включають в себе систему державної влади та систему місцевого самоврядування, є створення таких умов життя населення, які б відповідали тим високим стандартам забезпечення рівня життя, що закладені у Конституцію України. Для того, щоб ці стандарти стали реальністю, в першу чергу громадам потрібно навчитися виявляти, формувати, вміло використовувати та розвивати їхній соціально-економічний потенціал. Саме це стане базисом сталого розвитку територіальних громад, а на цій основі – усієї держави. Це й зумовлює надзвичайну актуальність теми, яка розкриватиметься.

Метою дослідження є визначення принципів формування потенціалу сталого розвитку територіальних громад, управління якими, на жаль, часто здійснюється несистемно та неефективно.

Різноманіття трактувань поняття потенціалу засвідчує певну його дискусійність і незавершеність, обумовлює необхідність формування більш повного уявлення про зміст потенціалу забезпечення розвитку територіальної громади під час розробки концепції її сталого розвитку та надання уточнюючого визначення.

Так, з числа науковців, які досліджували сутність потенціалу є ті, які вважають, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних ресурсів. Інші – розглядають потенціал як систему чинників, які забезпечують досягнення поставлених цілей. Непоодинокую є думка, що потенціал – це цілісне вираження сукупних можливостей для виконання нових завдань [2].

Загалом, ключовими характеристиками потенціалу сталого розвитку територіальної громади виступають: відображення минулих результатів та існуючих ресурсів, орієнтація на майбутнє та розвиток за рахунок наявних резервів і можливостей.

Зі свого боку, сталий розвиток пов'язують із структурно-динамічними зрушеннями, що задовольняють сучасні потреби та інтереси, але не ставлять під загрозу таку здатність майбутніх поколінь [1; 2].

На нашу думку, доцільним є використання системного підходу при вивченні змісту потенціалу сталого розвитку територіальної громади, оскільки він дозволяє розглядати потенціал як систему, що складається із взаємопов'язаних елементів, підсистем, властивостей та взаємодіє із зовнішнім середовищем та іншими системами. Відтак потенціал сталого розвитку територіальної громади є системою таких його підсистем: потенціал соціального розвитку, потенціал екологічного розвитку та потенціал економічного розвитку.

З урахуванням сказаного, під потенціалом сталого розвитку територіальної громади пропонуємо розуміти спроможність територіальної громади як соціально-економічної системи, яка в себе включає населення (чисельність, статеві-вікова структура, режим відтворення, потреби, рівень самозайнятості), територію (масштаби, розташування, природні об'єкти тощо), ресурси (активні та приховані), підприємницьке середовище (галузева структура економіки, рівень економічної та ділової активності), інфраструктуру (транспортна мережа, зв'язок, соціально-побутова інфраструктура, об'єкти культурного та релігійного надбання), здійснювати життєдіяльність членів громади через забезпечення їхньої безпеки, реалізацію потреб та інтересів, раціональне використання ресурсів, створювати умови для постійного зростання добробуту населення в контексті впровадження в Україні європейських стандартів життя.

Так само, з урахуванням системного підходу, вважаємо за необхідне обґрунтувати основні принципи формування потенціалу сталого розвитку територіальної громади. А саме:

1) складність (потенціал сталого розвитку територіальної громади має складну, багатоелементну структуру, що обумовлює необхідність її вивчення як системи);

2) системність (потенціал сталого розвитку територіальної громади, з одного боку, є сукупністю багатьох елементів (властивостей, відносин, ресурсів) та, з іншого, – елементом системи вищого порядку – потенціалу сталого розвитку регіону, країни);

3) цілісність (потенціалу сталого розвитку територіальної громади характерна внутрішня єдність, пов'язаність усіх його елементів та властивостей);

4) нелінійність розвитку (розвиток потенціалу залежить від обсягів, якості і рівня задіяності його елементів у процесах розвитку, самоорганізації і управління їх використанням);

5) взаємодоповнюваність (виражається в необхідності дотримання певних пропорцій окремих елементів потенціалу сталого розвитку, які, з огляду на потреби та пріоритети розвитку територіальної громади, і визначають його якісну структуру);

6) взаємозалежність (усі елементи потенціалу сталого розвитку територіальної громади взаємопов'язані, зміни параметрів одних елементів провокують зміну інших, що посилює необхідність координації зусиль щодо забезпечення її розвитку);

7) обумовленість (динаміка та напрями зміцнення потенціалу сталого розвитку залежать від вихідних умов та обставин);

8) взаємозамінність (цей принцип означає можливість заміни одних елементів потенціалу сталого розвитку іншими за умови збереження якісних параметрів потенціалу та можливостей реалізовувати інтереси та пріоритети розвитку територіальної громади);

9) динамічність (змінність оточення, в якому функціонує територіальна громада викликає зміни у структурі та масштабах потенціалу її сталого розвитку);

10) перспективність (сукупність ресурсів, закладених в основу потенціалу територіальної громади, формують передумови для її довгострокового сталого розвитку);

11) синергізм (потенціал сталого розвитку – це не просто сукупність елементів, але й основа для виникнення нових, додаткових ефектів, властивостей, що виникають у наслідок їх взаємодії, взаємодоповнення);

12) функціональність (потенціал кожної територіальної громади має своє функціональне призначення, обумовлене, перш за все, потребами та інтересами членів громади);

13) відкритість (пояснюється постійною взаємодією із зовнішнім середовищем на місцевому, регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях);

14) еквіфінальності (економічний потенціал може досягати певного стану не залежно від вихідних умов, а виключно за рахунок внутрішніх параметрів та властивостей).

Зазначені принципи мають лягти в основу розробки усіх програмних документів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку громад. Дотримання цих принципів при розробці ефективних механізмів формування, використання та відтворення потенціалу сталого розвитку або окремих його складових дасть можливість у найближчій перспективі досягати конкретних результатів, які будуть свідчити про підвищення рівня та якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.

Козловська Христина Валеріївна,

студентка 6 курсу факультету управління та економіки за спеціальністю адміністративний менеджмент

Хмельницького університету управління та права

Науковий керівник: Синчак В.П., завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права, доктор економічних наук., професор

СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Підвищення ефективності управління бюджетним дефіцитом, проведення зваженої боргової політики в Україні набуває особливої актуальності та вимагає формування нових підходів в умовах, що склалися. Загрозливі тенденції в борговій сфері впродовж 2014, 2015 та 2016 року посилювались внаслідок ескалації політичних кризових явищ на тлі продовження воєнного конфлікту на сході країни, продовження економічної рецесії, накопичення проблем з функціонуванням фінансової системи в умовах зниження кредитних рейтингів України, підвищення соціального напруження в суспільстві. Актуалізація проблеми бюджетного дефіциту та державного боргу у кризовому та посткризовому періодах потребує зміни підходів до використання боргових фінансів, пошуку нової парадигми боргової політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління бюджетним дефіцитом досліджується у роботах багатьох українських і зарубіжних учених та практиків, зокрема: Довгань Л.П., Бабич Т.С., Булгакова С.О., Когут А.І., Дж. Тобін, В. Федосов та інших. Віддаючи належне доробку вчених та практиків з проблематики боргової політики, слід зазначити, що в Україні недостатньо фундаментальних, практично орієнтованих наукових розробок, які висвітлюють комплекс питань щодо використання потенціалу боргових фінансів як інструменту забезпечення макрофінансової стабільності та стійкого економічного зростання.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є теоретичне узагальнення управління бюджетними ризиками, та визначення особливостей управління бюджетним дефіцитом в Україні, аналіз структури та динаміки держаного дефіциту в Україні станом на 2014 - 2016 рік, обґрунтування основних шляхів подолання дефіциту бюджету.

Виклад основного матеріалу: Держава у своїй діяльності прагне до збалансованого розподілу видатків і доходів. Для того, щоб досягти цього необхідно мати чітко налагоджену систему управління бюджетом, яка змогла б забезпечити ефективне використання коштів.

Нагадаємо, що бюджетний дефіцит – це фінансове явище, що обов'язково відноситься до розряду надзвичайних подій [6]. В сучасному світі немає держави, яка в ті чи інші періоди своєї історії не зіткнулася б з бюджетним дефіцитом.

Бюджетний дефіцит є важливим показником, за допомогою якого можна визначити, в якому економічному стані перебуває країна. Наприклад, якщо розмір дефіциту державного бюджету перевищує 3% від рівня ВВП країни, це свідчить про наявність кризової ситуації в економіці країни [1, с. 28-30]. Бездефіцитний бюджет є об'єктивною вимогою економічного розвитку держави. Однак, нині в більшості країн світу дефіцит бюджету становить від 15% до 2% валового внутрішнього продукту при середньосвітовій його величині 4, 5%.

Відповідно, до Закону України «Про державний бюджет на 2016 рік» [4], а саме ст.1 граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України повинен складати не більше 83.694.000 тис. гривень, у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду Державного бюджету України - у сумі 68.893.742,2 тис. гривень . Якщо порівнювати з обсягом дефіциту Державного бюджету України на 2015 рік [3], то він повинен складати не більше 75.955.680,3 тис. гривень, у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду Державного бюджету України - у сумі 61.953.010,5 тис. гривень. Порівняємо показники 2015 та 2016 років із показниками 2014 року. Відповідно до ЗУ «Про державний бюджет України на 2014 рік» [2], граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України у сумі 68.564.275,4 тис. гривень, у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду Державного бюджету України повинен становити у сумі 62.565.692,7 тис. гривень.

Відобразимо графічно та в динаміці ситуацію із державним граничним обсягом дефіциту Державного бюджету та граничним обсягом дефіциту загального фонду Державного бюджету за 2014, 2015 та 2016 роки (рис.1).

Таким чином, із даних графіка можна помітити, що, нажаль, обсяг державного дефіциту Державного бюджету України за 2014-2016 роки лише зростає, так, за 2015 рік обсяг дефіциту зріс на 10,7 %, а в 2016 році – 10,19 %, це є негативною тенденцією, оскільки це є показником фінансової кризи в Україні. Таку ситуацію могли спровокувати ряд причин та факторів, таких як: політична криза в Україні, проведення антитерористичної операції, яка потребує постійного фінансування з бюджету країни, послаблення економічної стабільності, наявність інфляційних процесів, нестабільність національної валюти та ін.

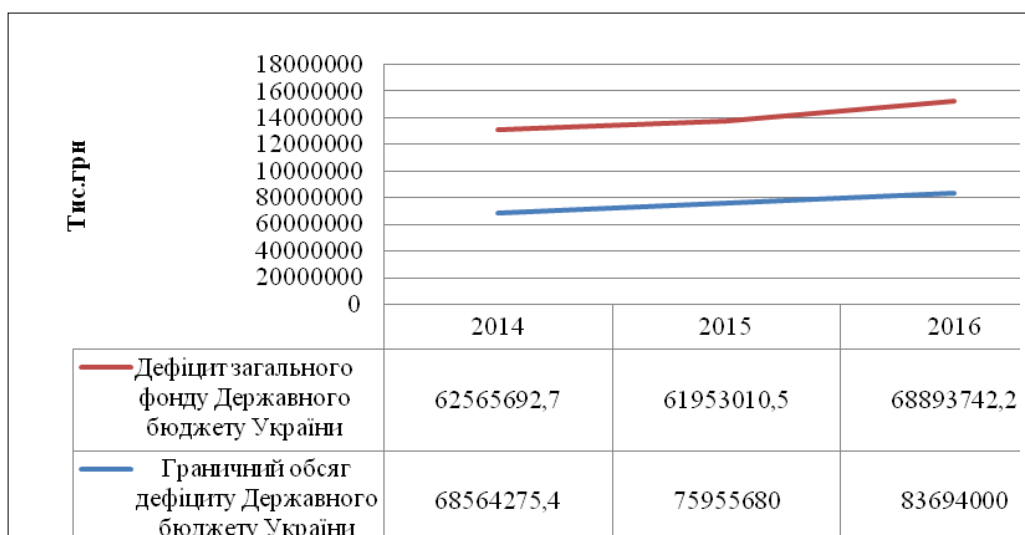

Рис.1 Динаміка граничних обсягів дефіциту Державного бюджету України та загального фонду Державного бюджету України

Дефіцит бюджету показує на те, що видаткова частина переважає дохідну. Проаналізуємо основні напрями фінансування з державного бюджету з 2014 -2016 роки по зведеному бюджету таблиця 1 [7].

Таблиця 1

Основні напрями фінансування з Державного бюджету

Основні напрями фінансування	Роки, млн.грн.		
	2014	2015	2016
Пенсії	79813	99587	150550
Освіта	100110	114193	133537
Соціальний захист	58192	73753	103514
Відсотки за запозиченнями	49435	86173	97610
Медицина	57150	71001	75239
Правоохоронні органи	44865	54963	69593
Збройні сили України	27365	52016	65821
Чиновницький апарат	27411	31470	43096

Для кращого розуміння ситуації, відобразимо графічно та проаналізуємо в динаміці основні напрямки фінансування з Державного бюджету України за 2014-2016 роки (рис.2).

Таким чином, як бачимо з графіка, фінансування основних напрямків діяльності збільшилось і це, в якійсь мірі є позитивно, але існує таке поняття як «інфляційні процеси», які досить добре зачепили Україну. Ми проаналізували курси НБУ за 2014 – 2016 роки і ми виявили, що «підвищення» добробуту населення є фіктивним. Так, станом на 1 січня 2014 року, курс долара США становив 7,99 грн., на 1 січня 2015 року – 15,76 грн., і на 1 січня 2016 року – 24,00 грн.[5]. Як бачимо курс національної валюти є досить нестабільним і він підвищився в 3 рази за три роки.

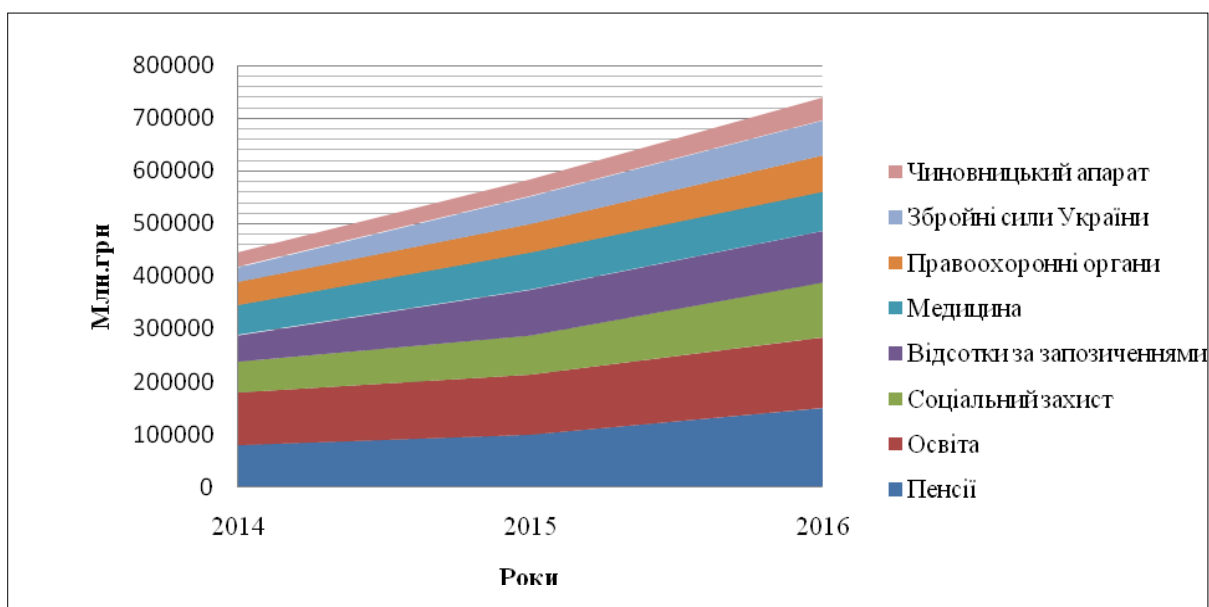

Рис.2 Динаміка основних напрямків фінансування з Державного бюджету України за 2014-2016 роки

Переведемо основні напрями фінансування державного бюджету України у відповідності до долара США до тих років, які ми досліджували (табл.2).

Таблиця 2

Основні напрями фінансування з Державного бюджету у доларах США

Основні напрями фінансування	Роки, млн.грн.		
	Курс \$ США		
	7,99 грн.	15,76 грн.	24,0 грн.
	2014	2015	2016
Пенсії	9989,11	6318,97	6272,91
Освіта	12529,4	7245,74	5564,04
Соціальний захист	7283,10	4679,75	4313,08
Відсотки за запозиченнями	6187,10	5467,8	4067,08
Медицина	7152,69	4505,1	3134,95
Правоохоронні органи	5615,14	3487,5	2899,70
Збройні сили України	3424,90	3300,6	2742,54
Чинівницький апарат	3430,66	1996,82	1795,66

Для кращого розуміння ситуації, відобразимо графічно та проаналізуємо в динаміці основні напрямки фінансування з Державного бюджету України за 2014-2016 роки по відношенню до мінливості курсів національної валюти (рис. 3).

Таким чином, як бачимо з графіка, насправді, через інфляційні процеси, які відбуваються в Україні ніякого збільшення соціальних стандартів та збільшення фінансування основних галузей не відбулось, а навпаки, ми можемо спостерігати тенденцію до зменшення надання фінансових коштів на потреби населення. Нажаль, в Україні, це все дуже гарно звучить : «підняття пенсій, соціальних виплат та зарплат!» , але на практиці спостерігається і підняття тарифів і збільшення цін на продукти харчування і підвищення податків, що в принципі, виходить на одне і теж саме – люди як не могли собі дозволити жити по-людськи і не відмовляти собі в елементарному, так і не можуть.

Тому, державним діячам потрібно проаналізувати цю негативну тенденцію та впровадити заходи по стимулюванню надходжень до бюджету, але не лише за рахунок

збільшення податкового навантаження на громадян, а за рахунок розвитку державних виробничих підприємств, які зможуть забезпечити зайнятість населення та збільшити частку ВВП за рахунок виробництва нових товарів.

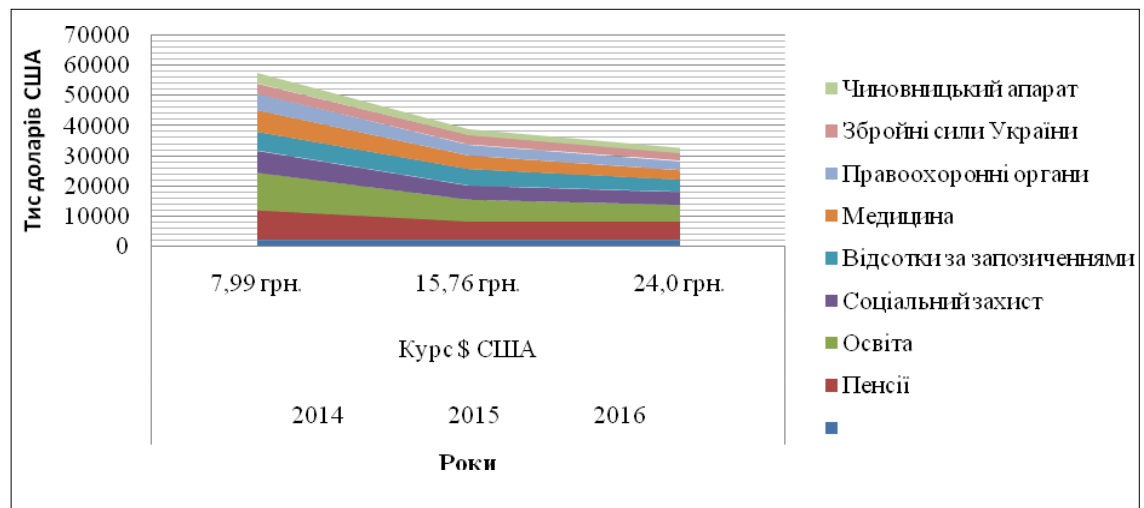

Рис.3. Динаміка основних напрямків фінансування з Державного бюджету України за 2014-2016 роки

Для вирішення проблем із борговою політикою держави, запропоновано ряд заходів, зокрема удосконалення деяких статей бюджетного кодексу України, а також адміністрування податків та митних платежів, боротьби з корупцією та тіншовим сектором, створення незалежної інституції – Національної агенції (бюро) прогнозування та планування із залученням до роботи ведучих експертів та профільних науковців щодо моніторингу ситуації із бюджетним дефіцитом та державним боргом в Україні.

Список використаних джерел:

1. Довгань Л. П. Теорія і практика фінансування дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі / Л. П. Довгань // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України -2012. -№1. С. 118-125.
2. Закон України «Про державний бюджет України на 2014 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
3. Закон України «Про державний бюджет України на 2015 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
4. Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
5. Курс НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finance.i.ua/nbu/?d=1&m=1&y=2016>
6. Теорія фінансів. Державний дефіцит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/35/2364.html>
7. Ціна держави. Видатки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://costua.com/budget/expenditure/>

Комар Юрій Миколайович,
професор кафедри менеджменту у виробничій і невиробничій сфері
Донецького державного університету управління (м. Маріуполь),
почесний доктор Хмельницького університету управління та права,
доктор наук з державного управління, професор

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВНОЦІННОСТІ КАТЕГОРІЙ «УПРАВЛІННЯ» І «МЕНЕДЖМЕНТ»

За останні два десятиріччя в основних сферах життєдіяльності українського суспільства відмічається негативна тенденція заміни категорії „управління” на категорію „менеджмент”, без урахування того, що мега категорія „управління” за змістом і основними ознаками значно ширше категорії „менеджмент”.

Нехтування цим може призвести до кризових явищ в системі державного управління, що обумовлює необхідність дослідження повноцінності категорій „управління” і „менеджмент”, в контексті сучасного атрибутивного наукового інструментарію.

Теоретико-методологічну основу дослідження цих управлінських категорій має складати повноцінний атрибутивний науковий підхід, механізм реалізації якого спрямований на атрибутивний (троїстий) синтез системи і отримання принципово нових знань, які мають сутнісний характер.

На основі теоретичного узагальнення категорії „повноцінність” і її похідних, встановлено, що повноцінне управління - це унікальна управлінська система вищого рівня, яка має всеохоплюючий зміст і найбільш можливі межі співіснування з іншими системами управління, що дозволяє їй гармонійно вписуватись в реальність [1]. А її відсутність означає втрату сильного (повноцінного) суб'єкта управління, що веде будь-яку систему соціального управління до стану хаосу або розпаду.

Не зважаючи на унікальні властивості повноцінних управлінських атрибутивних систем вони залишаються поза увагою вітчизняних дослідників, їх характеристики відсутні в більшості видань довідкової і навчально-методичної літератури, їх практичне використання також вкрай обмежено.

Дослідження повноцінності категорій „управління” і „менеджмент” проведено за трьома напрямками: „повноцінність структури управління”, „повноцінність управлінського впливу” і „повноцінність процесуальності управління”, з використанням атрибутивного наукового підходу і методу структурно-лінгвістичної квантифікації.

Характеристика трьох зазначених напрямів повноцінності управління наведені в табл. 1 - 3.

Характеристика повноцінності структури категорій „управління” і „менеджмент” подана в табл.1.

Таблиця 1

Характеристика повноцінності структури категорій „управління” і „менеджмент”

Обґрунтування повноцінності	Визначення повноцінності
1	2
Повноцінність структури категорій „управління” і „менеджмент” в соціальних системах обумовлена тим, що їх внутрішня структура складається з десяти рівнів і відповідає кількості букв в словах „У-1; П-2; Р-3; А-4; В-5; Л-6; І-7; Н-8; Н-9; Я-10”. („М-1; Е-2; Н-3; Е-4; Д-5; Ж-6; М-7; Е-8; Н-9; Т-10”). Процес управління починається на першому,	Повноцінна структура категорій „управління” і „менеджмент” – це універсальна управлінська складова, яка має десятиелементну внутрішню структуру, якісні і кількісні показниками якої визначають десятиелементний (повноцінний) цикл процесу управління, його

ієрархічному рівні – буква „У” („М”) потім узгоджується з другим більш високим рівнем – буква „П” („Е”) („ієрархічно більш високим, ніж рівень У”(„М”), який в свою чергу вписується в правила третього рівня – буква „Р” („Н”) („ієрархічно більш високим, ніж рівень – буква „П” („Е”) і таким чином, без суперечок, поступово і узгоджено реалізуються інші управлінські рівні і і мета управління досягається на найвищому десятому ієрархічному рівні – буква „Я”(„Г”).	послідовність, якісну і кількісну визначеність, і в комплексі забезпечують цілеспрямований і організуючий управлінський вплив для досягнення поставленої мети у відповідній соціальній системі
--	--

Примітка. Складено автором.

Характеристика повноцінності атрибутивного управлінського впливу категорії "управління" подана в табл.2.

Таблиця 2

Характеристика повноцінності управлінського впливу категорії "управління"

Обґрунтування повноцінності	Визначення повноцінності
<i>Повноцінність управлінського впливу категорії "управління" обумовлена тим, що на першому, ієрархічному рівні починається процес управління, потім він узгоджується з другим рівнем – наука, ("ієрархічно більш високим, ніж рівень процесу", який в свою чергу вписується в правила третього рівня – мистецтво, ("ієрархічно більш високим, ніж рівень науки" Ці ієрархічні троїсті підсистеми забезпечують повноцінний вплив категорії "управління".</i>	<i>Повноцінний управлінський вплив категорії "управління" – це органічне поєднання процесу, науки і мистецтва управління, які в комплексі забезпечують свідомий, цілеспрямований і організуючий вплив на розвиток відповідної системи управління для упорядкування, удосконалення її структури й діяльності, збереження цілісності і досягнення мети</i>

Примітка. Складено автором.

Характеристика повноцінності процесуальності категорії "управління" подана в табл. 3.

Таблиця 3

Характеристика повноцінності процесуальності категорії "управління"

Обґрунтування повноцінності	Визначення повноцінності
<i>Повноцінність процесуальності категорії "управління" обумовлена тим, що на першому ієрархічному рівні починається визначення напрямку руху процесуального управління - квантор – „У”, потім він узгоджується з другим рівнем – квантор – «ПРАВ», ("ієрархічно більш високим, ніж рівень „У”, який в свою чергу вписується в правила третього рівня – квантор – „ЛННЯ”, ("ієрархічно більш високим, ніж рівень квантор „ПРАВ”, Внаслідок своєї унікальної природи зазначені троїсті підсистеми відносяться до повноцінних процесуальних систем управління.</i>	<i>Повноцінна процесуальність категорії "управління" – це універсальна, багатогранна, управлінська складова соціального управління, яка має повноцінну, процесуальну (троїсту) лінгвістичну структуру, правосторонній напрям руху управлінської інформації, що в комплексі забезпечує свідомий, цілеспрямований і організуючий управлінський вплив на розвиток відповідної системи соціального управління.</i>

Примітка. Складено автором.

За результатами дослідження встановлено (табл.1 - 3), що категорія „управління”, має повноцінність за трьома обраними напрямками дослідження: „повноцінність структури управління”, „повноцінність управлінського впливу” і „повноцінність процесуальності управління”, а категорія „менеджмент” – за одним – „повноцінність структури управління”.

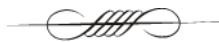
При цьому, категорія „менеджмент” не має більшості ознак повноцінності, і до того ж породжує „менеджеризм”, тобто скрите, жорстке маніпулювання людьми для виконання цілей, поставлених власниками фірм, що функціонують в умовах ринкової економіки [2, с. 19].

Доведено, що категорія „управління”, на відміну від категорії „менеджмент”, відноситься до фундаментальних повноцінних управлінських систем, входить в троїсту структуру Буття, має всюдисущий і всеохоплюючий управлінський вплив на три складові Універсуму і забезпечує повноцінне управління у всіх сферах життєдіяльності людини.

Таким чином, категорія „управління” відноситься до фундаментальних повноцінних управлінських систем, яка за критерієм повноцінності значно перевищує категорію „менеджмент” і повинна займати першорядне місце в системі управління життєдіяльністю українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Матеріал з Інтернету. Полноценный определение / Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Режим доступа: <http://www.classes.ru/all-russian/russian-synonyms.htm?letter=16>.
2. Алехин В.В., Бурега В.В., Поважный С.Ф., Алехина Л.В. *Философия управления (социально-гуманитарные проблемы) Монография /Под общ. ред. Алехина В.В. Донецк: ДонГАУ, 1999, – 294 с.*

Копитіна Ірина Володимирівна,
*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
кандидат економічних наук, доцент*

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Вітчизняна система пенсійного забезпечення складається з трьох рівнів: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (перший рівень), накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другий рівень), система недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень). В Україні систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування становлять перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення. Другий та третій рівні даної системи в Україні складають систему накопичувального пенсійного забезпечення. Перший та третій рівні функціонують в країні із січня 2004 р., в той час, як запровадження другого рівня відкладається донині [6]. Учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є особи, яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років та які сплачують внески/за яких сплачуються внески до накопичувальної системи пенсійного страхування. Статтею 1 Закону чітко регламентовано, що перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду запроваджується, починаючи з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність

бюджету Пенсійного фонду України. Тож на даний час постає гостре питання: коли працездатна молодь почне накопичувати на персоніфікованих рахунках майбутню пенсію, та чи вистачить їм зароблених коштів [7].

Виходячи із катастрофічного рівня дефіциту Пенсійного фонду України, учасники другого рівня пенсійного забезпечення ще не скоро почнуть перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду. За період 2005–2017 рр. виявлено, що дефіцит Пенсійного фонду збільшився в 10 раз на одного працюючого та становить 5,5% ВВП. При цьому розмір покриття дефіциту за кошти державного бюджету зріс в 8,6 раз та становить 141 млрд грн при бюджеті Пенсійного фонду України – 85 млрд грн. У 2016 році дефіцит пенсійного фонду склав 21% витрат державного бюджету. В державному бюджеті країни на 2017 р. дефіцит фонду планувався в розмірі 6% ВВП, за півроку вже становить 5,5%, а у формуванні валового продукту бере участь лише третина населення [10]. Водночас на сьогодні пенсію отримують 7,5 млн жінок та 4,4 млн чоловіків. При цьому за даними Пенсійного фонду України розмір пенсійних виплат зростає. Нагадаємо, що в Україні призначаються такі види державних пенсій: трудові пенсії (за віком; по інвалідності; в разі втрати годувальника; за вислугу років) та соціальні пенсії (виплачуються непрацюючим громадянам, крім інвалідів з дитинства, при відсутності права на трудову пенсію, а саме: інвалідам I і II груп, у тому числі інвалідам з дитинства, а також інвалідам III групи; особам, які досягли віку: чоловіки – 60 років, жінки – 55 років; дітям – у разі втрати годувальника; дітям-інвалідам віком до 16 років) [8].

До причин дефіциту Пенсійного фонду слід також віднести ряд чинників: демографічна криза, високий рівень смертності, трудова міграція через відсутність в регіонах виробництва. При цьому вченими зазначається, що однією з причин зростання трудової міграції є збільшення податкового та соціального навантаження при низькому життєвому рівні. Однак слід враховувати і той факт, що на даний період часу трудова міграція (як внутрішня так і зовнішня) пов'язана не лише з низьким рівнем заробітків, а й зі значним скороченням виробничих підприємств в регіонах. Так, лише за 2016 р. відбулося скорочення підприємств на 18918 одиниць у всіх сферах економіки, а саме: будівництво, науково-технічна діяльність, переробна промисловість, сільське господарство [3]. Тому для отримання постійного доходу кожен шостий-сьомий українець має намір працювати за кордоном, що вже призводить до втрати висококваліфікованих фахівців. При цьому 80% трудових мігрантів повернуться до України, не перерахувавши відрахувань до Пенсійного фонду, водночас витративши зароблені кошти на придбання товарів, освіту дітей, платне лікування та відкриття свого бізнесу [1,4].

За прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, у 2030 р. працюючих громадян буде лише 8 млн осіб, в той час як пенсіонерів – 13–16 млн. осіб. Тобто один працівник повинен буде забезпечувати 2–3 особи із соціально незахищених верств населення, що унеможливить спроможність накопичувати кошти для забезпечення старості працездатним особам. І в цьому випадку знову левову частку Державного бюджету країни необхідно буде направляти на забезпечення соціальних виплат, що призведе до колапсу [2].

Урядом пропонується єдиний вихід із ситуації, що склалась – здійснення пенсійної реформи. Відповідно до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсії», стратегічним завданням зазначеної реформи стане досягнення бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду протягом десяти років та усунення диспропорції програми пенсійного забезпечення, з одночасним врахуванням інтересів як працюючих, так і пенсіонерів. Зокрема, для пенсіонерів планується осучаснення пенсій з врахуванням розміру середньої заробітної плати та рівня інфляції; скасування 15% податку з працюючих пенсіонерів, забезпечення

їм 100% пенсійної виплати; ліквідація спеціальних пенсійних режимів; перегляд умов призначення пенсій за віком; зміна умов купівлі стажу; ліквідація пенсій за вислугу років та пільгових пенсій тощо. Для працюючих осіб, майбутніх пенсіонерів, планується, що розмір їх пенсії залежатиме від страхового стажу та розміру сплати страхових внесків; зарахування трудового стажу до 2000 року до страхового; зміна сплати єдиного соціального внеску; зміна сплати пенсійного збору; здатність обирати вік виходу на пенсію, продовжуючи працювати та збільшуючи розмір пенсії за кожним відкладеним роком; мотивування до офіційного працевлаштування та отримання легальної заробітної плати та інше [5,9].

Законодавчі ініціативи запропонованої пенсійної реформи зрозумілі та актуальні, але, на нашу думку, вони не в змозі вирішити нагальну проблему дефіциту Пенсійного фонду у зв'язку з тим, що залишиться гостра проблема виведення працівників та працевлаштування із тіньового сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Дані Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/demographic-crisis-in-ukraine-in-10-years-working-people-will-be-2-times-less-than-pensioners_309

2. Демографічна криза в Україні: через 10 років на одного працюючого буде два пенсіонери (інфографіка). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/demographic-crisis-in-ukraine-in-10-years-working-people-will-be-2-times-less-than-pensioners_309

3. За 2016 рік на Україні зникло 19 000 підприємств // Новини 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nesam.net.ua/za-2016-rik-na-ukrayini-zniklo-19-000-pidpriyemstv/>

4. Офіційний сайт Пенсійного Фонду України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>

5. Пенсійна реформа. Законодавчі ініціативи // Пенсійний кур'єр. – № 28 (738) від 14.07.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [://www.pfu.gov.ua](http://www.pfu.gov.ua)

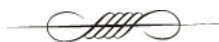
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV зі змінами та доповненнями. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

7. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

8. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII зі змінами та доповненнями. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

9. Реформа стосується кожного // Пенсійний кур'єр. – № 24 (734) від 16.06.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [://www.pfu.gov.ua](http://www.pfu.gov.ua)

10. Ціна держави. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/deficit/>

Korzhnivska Nataliia,
*PhD in Economics PhD in Economics, Associate Professor, Faculty of Economics
State Agrarian and Engineering University in Podillia,*
Havryliuk Vita,
*Ph.D. in Economics, assistant
Podilskyi state agrarian and engineering university
Kamianets-Podilskyi, Ukraine,*
Dziedzic Krzysztof,
*Waste Management, Environmental Science, Agrophysics
Master of Engineering
University of agriculture in Cracow, Poland*

THE PREROGATIVE OF FINANCIAL LEASING FOR ITS MAJOR SUBJECTS

The complexity of leasing operations determines the need to study the basic aspects of their implementation. The focus of the leasing expediency is the interest of its subjects in this operation.

The purpose of our work is to consider the prerogatives of financial leasing for its key subjects.

First of all, we should focus our attention on the most important category disclosed - the subject of financial leasing.

To date, in researchers' work [2,3,4,5,6,7,8], which dealt with financial leasing, the same subjects of leasing are being considered, namely, the lessor, the lessee and the seller (supplier) of the leased asset.

We can only partially agree with this approach, because, after investigating a number of scientific sources [1], we can note that all of them are based on the Law of Ukraine «On Leasing» of 16.12.1997. In modern literature [2] there is support for previous visions with respect to the subject of leasing. If we combine opinions, we see a clear identification of the subject of leasing as a party to the leasing agreement. Moreover, there is no clear definition of the subject of leasing. However, due to the fact that in the current version of the Law of Ukraine «On Financial Leasing» from 11.12. 2003, the subjects of leasing are not associated with the leasing agreement, we consider it necessary to clearly identify this category avoiding inaccuracies in further research.

A leasing subject is a legal entity or an individual who is a lessee, lessor, supplier or other person in a multilateral lease agreement [3].

Subjects of leasing are the parties directly related to the object of leasing [2]. It should be noted here that quite often in scientific sources [4,5] do not share the concepts of «subject of leasing» and «subject of a leasing transaction». We consider that these are fundamentally different categories. So, the subjects of a leasing deal can only be parties involved in its signing.

In spite of the fact that leasing has been previously noted as a relationship, the leasing subject is defined as any individual or legal entity participating in the leasing operation, provided that such relations are legally consolidated. In other words, the subject is the participant in leasing.

In the study, T. I Topishko [6], participants were successfully distributed on direct and indirect. So, the direct participants include: lessors, lessees and suppliers of leasing objects. Indirect participants include banking institutions that act as lenders, insurance companies, intermediary institutions, various funds and the state. So, let us dwell in detail on individual subjects of leasing.

The lessors are determined by L.Ya. Snigir, as the owners of the leased asset, who transfer it to the lessee for periodic leasing payments [7, p. 40].

According to the Law of Ukraine «On Financial Leasing», the lessor is a legal entity transferring the right to own and use the leased asset to the lessee. Researchers [4,7] classify lessors depending on the composition of their founders.

In accordance with the Law of Ukraine «On Financial Leasing», a lessee is the manual or legal person who receives the right to own and use the leased asset from the lessor.

The seller or supplier of leased property, in accordance with the Law of Ukraine «On Financial Leasing» - an individual or legal entity from whom the lessor acquires a thing that will subsequently be transferred as a leased asset to the lessee.

Depending on whose view we are considering financial leasing, it contains both positive and negative sides. Analysis of the advantages of leasing for the main subjects is devoted to a number of works [1,4,8]. The systematization of existing opinions is presented in Table 1.

Table 1

Advantages of financial leasing for the main subjects of leasing operations

Subjects of financial leasing	Advantages of financial leasing
Seller (Supplier) of leased property	Expansion of the potential clients circle
	Rapid identification of design flaws in equipment
	Accelerating the processes of products' renewal
	Simultaneous payment of the property value by the lessor
	Reducing the risk of non-payment
	Effective advertising
	Increased demand for additional equipment
	Receiving income from equipment that is not used temporarily
lessor	Security of the transaction (ownership of property remains in the lessor)
	The misuse problem of funds is being removed
	Consistency of cash flows
	A clear schedule of lease payments
	The effect of the financial leverage (the attracted capital exceeds the effect of own investments)
	Reducing the negative impact of the market
	The possibility of using tax credits
leaseholder	A convenient source of financing, namely, a reduction in capital requirements
	Availability - minimum initial cash costs
	The possibility of applying a flexible payment system
	Accelerated depreciation
	Stimulating renewal of production
	Leasing payments are included in the cost of production, and accordingly reduce taxable profit
	The property is not credited to the balance of the lessee, which does not increase its assets and exempts from taxation
	The possibility of using other tax benefits
	Governmental support
	The possibility of using new equipment and technology
	Possibility of a choice: to redeem, to increase duration of the leasing contract, to conclude the contract on other property
Possibility of servicing by supplier or lessor	

It should be noted that for non-core participants of leasing, there are also the number of significant advantages. So, for insurance and banking institutions: portfolio diversification, means an increase in the number of clients and, accordingly, revenue increases. When carrying out leasing operations, the bank significantly reduces the losses' risk from insolvency of customers. We agree with the opinion of V.A. Goremykin [4, p.100], that «leasing mechanisms allow more successful implementation of a whole range of state interests, including attraction of investments in the state's economy, credit activity reorientation in the real economy sector, increasing tax revenues to the budget through activating entrepreneurship, accelerating technical and technological re-equipment of production, ensuring the development of market infrastructure, expanding production and creating new jobs, increasing the level of competitors and between financing sources in the material production sphere, raising the overall level of capital investment.

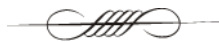
In general, for the state from financial leasing, only positive aspects can be expected, in particular, conditions' creation for scientific and technical progress, entrepreneurship activation, expansion of production and, as a result, new tax revenues to the country's budget and new jobs' creation, attracting investments in the economy of the state and finally the development of market infrastructure.

Some researchers [4, 8] also indicate negative consequences for participants in the implementation of financial leasing operations. The main authors consider a large number of participants in leasing, which complicates the process; funding limited sources. In particular, the lessor activities may be adversely affected by changes in the size of interest rates when attracting loans; the method imperfection of assessing the solvency of the lessee, and on the lessee affect the increase in the load by periodic payment; the possibility of moral depreciation of the leased asset during the leasing transaction period; a short period of leasing may affect the amount of leasing payments; Change in market conditions can lead to a decrease in the market value of property.

Thus, the advantages and disadvantages of financial leasing are considered allow us to conclude that financial leasing is of great importance for all leasing activity participants, and therefore requires scientific research to develop recommendations on the prospects for its development. To do this, first of all, it is necessary to clarify the links between the leasing participants in the direction of determining the role of each of them in the leasing operation.

References:

1. Kaproni R. 2000. *Leasing in Ukraine: allowance. The development project of leasing in Ukraine IFC. USAID 142 p.*
2. Horbatenko O.A. 2012. *Problems and prospects of development of leasing relations in Ukraine №13. P.123-126;*
3. Mylianyk R.S. *Alternative financing of entrepreneurship in Ukraine. Mode of access to the article: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13333/1/260_Miljanik_664-667_69.pdf*
4. Goremy'kin V.A. *Leasing: a textbook 2008. Ed. 2 nd, corrected and amended. - M .: Information and Publishing House "Filin"; Informcentre XXI. 944 p.*
5. Sabluk R.P. 2003. *Financial leasing in agribusiness: monograph. 178 p.*
6. Topishko T.I. *Principles, functions and mechanisms of leasing operations. Article access mode: <http://eprints.oa.edu.ua/1027/1/pruncypy.pdf>*
7. Snihir L.Ya. 2009. *Leasing Guide: Teach. manual. 388 p.*
8. Vnukova N.N. 1994. *The world of leasing. 224p.*

Коркушко Олег Никодимович,
*заступник директора з наукової роботи Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу (м. Кам'янець-Подільський),
кандидат економічних наук, доцент,*

Дуганець Наталія Вікторівна,
*доцент кафедри обліку і оподаткування Подільського державного аграрно-технічного університету (м. Кам'янець-Подільський),
кандидат економічних наук, доцент*

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Економічні процеси, що відбуваються у державі, породжують потребу у забезпеченні ефективного управління фінансовою системою. Тому, однією з найголовніших функцій такого управління, є державний фінансовий контроль. Тільки при умові його відповідної організації та належного здійснення забезпечується ефективний рівень фінансової дисципліни на кожному рівні державного управління. Крім того, євроінтеграційний процес в Україні, швидкий розвиток ринкових структур, поява нових напрямів економічної діяльності, зумовлюють потребу у реформуванні вітчизняної системи державного фінансового контролю та запровадженні принципово нових його форм. Потреба у розвитку та удосконаленні державного фінансового контролю в Україні спричинена часовими вимогами. Стратегічним напрямом розвитку державного фінансового контролю є запровадження принципово нових для України форм і видів фінансового контролю за процесами формування, руху та використання державних коштів та майна [1, с.54].

Центральним органом державного фінансового контролю в нашій державі є Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба). Нормативно-правові засади діяльності органів Державної аудиторської служби України визначаються Конституцією України, законами України, зокрема Законом України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні", Бюджетним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, постановами Уряду, зокрема від 20.04.2006 № 550 "Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами", від 28.09.2011 № 1001 «Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади», від 03.02.2016р. № 43 «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України», указами Президента України та іншими нормативно-правовими актами.

Основними завданнями органів Держаудитслужби є:

- забезпечення формування і реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснення державного фінансового контролю спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних (бюджетних) ресурсів, досягнення економії бюджетних коштів;
- усунення причин і умов, які призвели або можуть призвести до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності суб'єктів контролю.

Відповідно до чинного законодавства, органи Держаудитслужби мають право при здійсненні контрольних заходів перевіряти грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси й інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, проводити перевірки фактичної наявності цінностей; вимагати від керівників підконтрольних

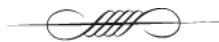
установ проведення інвентаризацій основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків; призупиняти в межах повноважень бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку; проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки з метою документального та фактичного підтвердження виду, обсягу і якості операцій та розрахунків для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку підприємства, установи та організації, що контролюється; порушувати перед керівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у допущених порушеннях; одержувати від банківських та інших фінансових установ необхідні відомості про банківські операції та залишки коштів на рахунках суб'єктів контролю; при виявленні збитків, завданих державі чи підприємству, установі, організації, що контролюється, визначати їх розмір у встановленому законодавством порядку; одержувати від службових і матеріально відповідальних осіб суб'єктів контролю, письмові пояснення з питань, які виникають у ході контрольного заходу [2].

На нашу думку, державний фінансовий контроль в Україні не досконалий та потребує вирішення ряду нагальних питань для приведення його до рівня країн ЄС. Саме тому, виділяємо наступні пріоритетні завдання перед органами Держаудитслужби:

- удосконалення законодавчої бази (правового поля та методологічного забезпечення) державного фінансового контролю, його видів і форм з урахуванням кращої практики ЄС;
- підсилення інституційної основи попереднього та поточного державного фінансового контролю;
- створення єдиної інформаційно-аналітичної системи результатів державного фінансового контролю;
- створення ефективної моделі розвитку та підготовки висококваліфікованих державних аудиторів.

Список використаних джерел:

1. Дікань Л.В. Державний аудит: навчальний посібник / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. - К.: Знання, 2011. - 503 с.
2. Положення про Державну аудиторську службу України [Електронний ресурс] : затверджено постановою Кабінету міністрів України від 03.02.2016р. № 43. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-n#n8> – Законодавство України.

Корюгін Андрій Валерійович,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Питання управління операційною діяльністю розглядається як одне з ключових в аспекті фінансово-економічної діяльності підприємства. Значної актуальності проблема набуває у кризових умовах в економіці, оскільки такі умови вимагають жорсткого підходу до скорочення витрат і забезпечення максимальної віддачі від виробництва за мінімальних капіталовкладень.

Функціонування операційної діяльності підприємства є об'єктом досліджень багатьох вчених-економістів. Часто термін «операційна діяльність» замінювався на

термін «виробнича діяльність». Але «виробнича діяльність» – поняття вужче за операційну діяльність, оскільки остання є однією з функціональних стратегій розвитку підприємства [1, с. 47]. Сучасна характеристика поняття «операційна діяльність підприємства» визначається бухгалтерським і економічним підходом до його формулювання.

У широкому розумінні «операційною діяльністю» прийнято вважати основну діяльність підприємства, яка пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції (робіт, послуг), забезпечує основну частку доходу і є головною метою створення підприємства. У вужчому трактуванні під операційною діяльністю варто розуміти сукупність господарських процесів, які здійснюються упродовж звітного періоду та спрямовані на забезпечення поставленої мети функціонування діючого суб'єкта. Основна мета операційної діяльності підприємств полягає у отриманні найвигідніших економічних результатів [3, с. 126].

Згідно з НП(С)БО, операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю [2; 121].

Удосконалення операційною діяльністю розглянемо на прикладі КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття». Рівень технологічних процесів на підприємстві на середньому рівні, проте постійно оновлюється за рахунок закупівлі закордонного обладнання. Підприємство забезпечене сучасними розкрийними приладами. Усі працівники виконують роботу в межах своїх повноважень. Бухгалтерія використовує програму «1С: Бухгалтерія», що допомагає автоматизувати бухгалтерський і податковий облік, підготувати обов'язкову звітність, на її основі відбувається нарахування заробітної плати. Усі комп'ютери на КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» приєднані до мережі Internet та до власної комп'ютерної мережі, яка полегшує обмін інформацією між підрозділами.

Для обробки великих потоків інформації КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» забезпечене не у повній мірі, проте і використовуване програмне забезпечення на підприємстві сприяє економії часу та підвищенню ефективності результатів. Для чіткої організації забезпечення матеріальними ресурсами на підприємстві проводиться аналіз фактичного використання, розрахунок потреб в ресурсах, враховуючи залишки на початок планового періоду, наявність коштів, власне виробництво.

Деталізований спектр основних завдань моніторингу та аналізу операційної діяльності має включати чотири тематичні блоки:

- стратегічний аналіз ринкових можливостей підприємства та обґрунтування конкурентної, цінової, асортиментної та збутової стратегій;
- аналіз основних бізнес-процесів;
- аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття»;
- аналіз витрат КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття».

Актуальним напрямом моніторингу операційної діяльності КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» має бути аналіз матеріально-технічного постачання та стану розрахунків з покупцями та замовниками. Повне і своєчасне забезпечення підприємства матеріальними та технічними ресурсами відповідної номенклатури, якості та вартості є важливою умовою виконання виробничої програми, зниження загальних витрат і собівартості продукції, збільшення прибутку та підвищення ефективності діяльності підприємства.

На нашу думку, аудит ефективності операційної діяльності КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» має включати в себе:

- аудит економічності (перевірка співвідношення між доходами від операційної діяльності КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» та витратами на їх досягнення);

- аудит продуктивності (перевірка співвідношення між кількісними результатами діяльності КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» (дохід, кількість наданих послуг та інше) і витратами на операційну діяльність фабрики);
- аудит результативності (перевірка ступеню досягнення запланованих результатів, а також порівняння фактичних результатів операційної діяльності із запланованими).

Серед основних шляхів підвищення ефективності операційної діяльності підприємства можна виділити три, спрямованих на підвищення показників діяльності підприємства у цілому: організаційний, техніко-технологічний і ресурсний.

У межах організаційного напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності тих процесів, що відбуваються на підприємстві, шляхом ідентифікації та реструктуризації (або оптимізації) неефективних операційних процесів, які не створюють цінності для зовнішнього та/або внутрішнього споживача.

У межах техніко-технологічного напрямку основним є вирішення проблеми технологічного переоснащення та модернізації, забезпечення максимально можливого рівня відповідності основних технологічних параметрів виробничого устаткування сучасним зразкам.

Ресурсний напрямок для КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття» передбачає здійснення комплексу заходів з підвищення ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та трудових ресурсів підприємства.

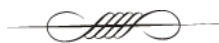
Запропоновані заходи стануть потенційними факторами покращення операційної діяльності КП «Хмельницька фабрика індивідуального пошиття взуття».

Список використаних джерел:

1. Горбатюк М. А. Операційна діяльність деревообробних підприємств як об'єкт обліку / М. А. Горбатюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2014. – № 797. – С.46-52.

2. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73, зі змінами та доповненнями від 17.02.2017 року № 241. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

3. Чорнобай Л. І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть / Л. І. Чорнобай, О. І. Дума // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769 – С. 125-131.

Крушинська Алла Вікторівна,
старший викладач кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СТИМУЛ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

Результати вивчення співпраці держави та приватного бізнесу у сфері розбудови інфраструктурних об'єктів у зарубіжних країнах свідчать про її дієвість та ефективність. Що стосується України, то далеко не всі інструменти та форми державно-приватного партнерства (ДПП) знайшли своє відображення у практиці управління національною економікою. Зокрема, галуззю, яка потребує застосування механізмів ДПП залишається

туризм, з огляду на значний потенціал цієї сфери та відсутність можливостей його активізації виключно силами однієї з сторін. Тому питання застосування механізмів ДПП з метою стимулювання розвитку туристичних комплексів України є актуальним та потребує вирішення в умовах недостатності бюджетних видатків для фінансування та повноцінного забезпечення об'єктів туристичної інфраструктури, а також відсутність достатнього досвіду ефективного управління об'єктами громадської інфраструктури в ринкових умовах.

Разом з тим, статистика міжнародного досвіду використання ДПП, не відображає аналізу туризму як галузі реалізації проекту і відповідно унеможливує аналіз показників реалізації проектів. На нашу думку, причиною цього є специфіка туристичної сфери, яка агрегує у собі близько 20 супутніх галузей та сфер діяльності, що, в свою чергу, є ще одним підтвердженням необхідності розгляду як об'єкт ДПП не туризму як галузі, а туристичного комплексу як цілісного утворення. На базі таких комплексів, інструменти ДПП застосовуватимуться не лише до туристичної, але й до забезпечуючих та обслуговуючих її галузей, що сприятиме гармонійному розвитку не лише туристичного комплексів, а й територіальної громади та сприятиме підвищенню комфорту життя місцевого населення. У цьому напрямі найбільш показним та успішним є досвід Санкт-Петербургу, де у 2005 році було прийнято Закон «Про державно-приватне партнерство у Санкт-Петербурзі», на основі якого місто має право надавати інвестору земельні ділянки, інше рухоме і нерухоме майно.

До ознак ДПП з метою стимулювання туристичних комплексів належать:

1. Забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера. Так, з точки зору економічної вигідності слід зазначити, що проекти ДПП більш ніж на 30% частіше опиняються в рамках заявлених обсягів фінансування, ніж традиційні проекти. Середнє збільшення вартості виконання контракту ДПП становить 4,3%, для традиційного контракту - 18%. В умовах, коли переважна більшість об'єктів туристичної індустрії потребують реставрації або модернізації та в умовах дефіцитності бюджетних асигнувань на об'єкти історико-культурної спадщини.

2. Довготривалість відносин (від 5 до 50 років). Якщо говорити про часові параметри, то різниця між традиційними проектами та проектами державно-приватного партнерства ще очевидніше. Середні часові затримки складають: - на проектній стадії для проектів ДПП - 14,8%, для традиційних проектів - 18,1%; на стадії виконання для проектів ДПП - 2,6%, для традиційних проектів - 19,4%; на будівельній стадії для проектів ДПП - 2,6%, для традиційних проектів - 25,9%. Актуальність даного твердження посилює вкрай негативна вітчизняна практика тривалих реставраційних робіт, які тривають десятки років. Так, у 2008 р. Підгорецький замок потрапив в перелік 100 пам'яток світу, які потребують негайної реставрації. Це мало б полегшити отримання замком коштів на реставрацію, проте, вона триває досі і кінцеві часові рамки цього процесу не відомі.

3. Передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення ДПП. Що стосується України, то у нас відсутня культура і традиції щодо інвестиційного партнерства держави та бізнесу, а також досвід таких проектів. Україна виникла із соціалістичної системи без практики залучення приватного сектора в інфраструктуру.

В туристичній сфері реалізуються проекти на основі ДПП, як правило, трьох видів: комплексні (створення СЕЗ, ТПР туристичного типу, регіональні туристичні програми), цільові (за окремими напрямами або завданням розвитку туристичної галузі) і забезпечуючі (опосередковано впливають на туризм - наприклад, щодо розвитку транспортної інфраструктури).

З усього різноманіття інших інструментів ДПП виокремо ті, які мають найбільші перспективи для стимулювання туристичних комплексів. Насамперед це, державні контракти, орендні відносини, державно-приватні підприємства і концесійні угоди.

Розглядаючи ДПП стосовно реалізації державних і регіональних цільових програм, слід зазначити, що за даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні на 1 січня 2016 року на засадах ДПП реалізувалося 177 проектів (укладено 146 договорів концесії, 31 договір про спільну діяльність) і на 1 січня 2017 року на засадах ДПП реалізувалося 186 проектів (укладено 154 договорів концесії, 32 договори про спільну діяльність, 1 договір ДПП). Зазначені проекти реалізуються в ряді сфер та напрямів діяльності, але в сфері туризму лише 1 проект, що становить 0,5% від загальної кількості [1].

Вкрай низька кількість проектів ДПП у сферах розвитку туристичного комплексу, що зумовлено передусім державною формою власності та відсутності інвестиційних пропозицій по розширенню можливостей доступу приватного сектору до туристичних об'єктів.

На нашу думку, з усіх безумовно актуальних напрямів найбільш актуальним є використання ДПП при вирішенні проблеми історичної забудови та збереження історико-культурної спадщини. Особливо актуальним це є для замкового туризму та історичних центрів міст, де спостерігається аварійна ситуація будівель та цілих історичних комплексів. Серед небагатьох прикладів реалізації механізму ДПП у туризмі в Україні можна назвати такі [2]:

1) укладення концесійних договорів на проведення відновлювальних і реставраційних робіт таких туристичних об'єктів, як замок в Старому Селі (Львівська обл., концесія на 49 років); палац у с. Тартаків (Львівська обл., концесія на 49 років);

2) заключення договору щодо аренди замку «Паланок» (м. Мукачево, Закарпатська обл., оренда до 2056 р.) для перетворення його в ресторанно-готельний комплекс;

3) проведення реконструкції стадіону «Металіст» та Міжнародного аеропорту «Харків» (частка фінансування приватного інвестора 30% та 50% відповідно).

В Україні нині налічується близько 200 замків, з яких лише 50–60 об'єктів у відносно належному стані [3, с.197], більша частина з них потребує реконструкції, процес якої можливо організувати лише за прикладом концесійних та орендних договорів.

На нашу думку для формування потужних туристичних комплексів однією з найбільш оптимальних форм є концесія форми ROT (Rehabilitate – Operate – Transfer) – "Реконструкція-управління-передача", яка передбачає надання уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору права створення та управління господарським об'єктом для задоволення громадських потреб [4, с.141]. Саме її потрібно використовувати для вирішення проблеми руйнації історичної забудови та інших туристичних об'єктів.

Отже, зважаючи на наявний величезний потенціал ДПП в туристичній галузі, однією із визначальних умов його успішної реалізації є орієнтація на туристичний комплекс як цілісне утворення та запровадження різнопланових форм такого партнерства для масштабних, національних суспільнозначущих проектів.

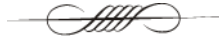
Список використаних джерел:

1. Довідка щодо результатів здійснення ДПП (2016 рік). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad>

2. Мальський М. Публічно-приватне партнерство: уроки минулого та перспективи розвитку / М. Мальський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.congress.lviv.ua/download.php?downloadid=30>.

3.Лісіцина І. І. Державно-приватне партнерство в галузі туризму: зарубіжний досвід / І. І. Лісіцина // Бізнесінформ. – 2013. – № 11. – С. 196-203.

4.Стеченко Д. М. Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Регіональна економіка. - 2014. - № 4. - С. 136-146.

Кудельський Віталій Едуардович,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ І БІЗНЕСУ

Невідповідність освітніх послуг потребам ринку праці почала формуватися ще за часів проголошення незалежності України: зростає попит на представників сфери послуг з визначеними навичками невисокого рівня, переважно практичного спрямування, з базовими знаннями та певним досвідом. У таких умовах фундаментальна університетська освіта втрачала сенс. Засади кооперації між представниками сучасного бізнес-середовища та закладами вищої освіти не формувалися, натомість між ними з'явилася конкуренція за право спрямовувати пріоритети молоді. Сучасні університети повинні змагатися між собою не за кількістю підготовлених фахівців, а за рівнем здобутої ними кваліфікації, запитаністю випускників на ринку праці та показниками працевлаштування [1].

Питання інтеграції освіти, науки і бізнесу висвітлюються у зв'язку з розв'язанням проблем різного практичного характеру: економіко-інноваційного (А. А. Арасланова, Ю. В. Ашкеров, Б. Г. Нагорний, І. М. Реморенко, Л. М. Хижняк та ін.); структурно-організаційного (В. І. Астахова, В. С. Бакіров, І. С. Нечитайло, Г. А. Сапожніков, А. Р. Шайдулина та ін.); соціально-правового (Л. М. Герасіна, Г. П. Клімова, С. А. Мохначев, М. П. Требін та ін.); глобалізаційного (К. В. Астахова, К. Г. Михайльова, Є. А. Подольська, С. А. Щудло та ін.) [2].

Мета написання статті – дослідження особливостей взаємодії освіти та бізнесу та визначити й охарактеризувати основні переваги від такої співпраці.

Партнерство вищих навчальних закладів (ВНЗ) з підприємствами являє собою, з одного боку, кадрове забезпечення діяльності підприємств з урахуванням виділених перспективних напрямів розвитку, а з другого боку, проявляється в особливій формі бізнесу, коли об'єднуються ресурси кількох суб'єктів в рамках виконання науково-дослідницьких проектів.

Взаємодія освіти і бізнесу надає для їх розвитку наступні переваги:

- розробка сумісних технологій у відповідності з поточними фактичними і стратегічними цілями компаній, що забезпечують прогрес на кожному ступені їх реалізації;
- переплетіння професійного зростання з навчанням протягом всієї професійної діяльності;
- підготовка конкурентоздатних випускників, які мають здібності освоювати нові області знань і набувати нові уміння, що виявляється важливою умовою визначення кар'єрної траєкторії їх майбутньої професійної діяльності;

- можливості для студентів взаємодіяти з персоналом компаній при розробці проектів компаній, що є важливим у процесі набуття навичок майбутньої професії і залучення до культурного середовища компанії;

- економічна ефективність і оновлення навичок працівників на базі інтегрованих освітніх комплексів;

- узгодження потреб організацій, бізнес-компаній з рівнем необхідних компетенцій випускників за рахунок зворотнього зв'язку студентів з організаціями;

- стійкий розвиток дослідницького середовища, яке мотивує талановитих студентів, фахівців, вчених для забезпечення сумісного розвитку науки, освіти, бізнесу і виробництва, що забезпечує постійний обмін між академічним середовищем і бізнес-спільнотою;

- можливості застосування досліджень на базі інститутів і університетів у промислових масштабах, що забезпечують економічний добробут економіки регіону і можливість отримання державної підтримки для досліджень, інновацій і розробок;

- співпраця з державними відомствами у розробці майбутньої стратегії розвитку і створення інтеграційного простору, в якому інвестиції розподіляються у відповідності до сумісних розробок і досліджень.

При формуванні особливостей взаємодії освіти і бізнесу в Україні варто поставити наступні завдання:

1. Завдання держави:

- зростання рівня і якості життя населення, сприяння розвитку «людського капіталу»;

- усунення структурних обмежень соціально-економічного зростання;

- сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, зміцнення їх позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- прискорення соціально-економічного розвитку України та її регіонів, раціональна інтеграція України в гео економічний простір.

2. Завдання бізнесу:

- розширення простору для вільного руху капіталу, його проникнення у високотехнологічні галузі промисловості;

- залучення бюджетних коштів для реалізації інноваційних проектів;

- розширення можливостей для отримання кредитів під інноваційні проекти від вітчизняних та зарубіжних фінансових організацій за рахунок отримання державних гарантій;

- ефективно управління ризиками шляхом поєднання спільних зусиль держави й бізнесу;

- полегшення роботи з органами влади й управління на основі участі держави в проекті, у тому числі отримання ліцензій, дозвільної документації, висновків наглядових органів;

- підвищення статусу інноваційного проекту за рахунок участі держави.

Створення позитивного іміджу організації.

3. Завдання освіти:

- скорочення частки оплатної системи навчання у вищих навчальних закладах до середньоєвропейських показників шляхом нарощування фінансування оплати навчання за рахунок державного замовлення, а також замовлення підприємств і організацій;

- залучення представників бізнес-структур до навчального процесу.

4. Завдання науки:

- збереження та розвиток фундаментальної і прикладної науки, підготовка висококваліфікованих спеціалістів з урахуванням вимог бізнес-структур;

- поліпшення кадрового забезпечення науки та закріплення висококваліфікованих працівників у науковій сфері;

- зміцнення та модернізація матеріально-технічної бази науково-дослідних установ;

- розширення технологічної і наукової кооперації між університетами й промисловими фірмами.

У цілому необхідно визнати, що процес взаємодії бізнесу і освіти в Україні перебуває на початковій стадії становлення в системі ефективного забезпечення кваліфікованими кадрами суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим основною умовою формування та оптимізації системної взаємодії з позиції ефективності є досягнення компромісної узгодженості цілей та інтересів стратегічних суб'єктів освітнього та бізнесового процесу. Складність реалізації цього завдання полягає в тому, що держава як провідний суб'єкт управління усіма ланками зобов'язана в спільній стратегії економічного розвитку забезпечити одночасно виконувати декілька функцій, від яких залежатиме ефективність державної науково-технічної і промислової політики.

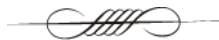
Список використаних джерел:

1. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.cost.ua/news/421-college-business-cooperation>.

2. Мачуліна І. І. *Форми мережевої інтеграції науки, освіти і бізнесу* / І. І. Мачуліна // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. - 2014. - Вип. 20. - С. 123-127. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mtpsa_2014_20_23.

3. Білий Л. Г. *Особливості розвитку вищої професійної освіти в Україні та сучасні тенденції в управлінні освітою* / Л. Г. Білий. // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. - 2012. - Вип. 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_5.

4. Єфіменкова Н. *Моделювання системи державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні* / Н. Єфіменкова // *Державне управління та місцеве самоврядування*. - 2014. - Вип. 2. - С. 48-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_8

Кузьмак Олег Іванович,

*директор Рівненської філії ПВНЗ «Європейський університет»,
доктор економічних наук, професор*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Діяльність будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності так чи інакше пов'язана з ризиком. Ризики для українських підприємств суттєво зросли, оскільки світова криза фінансових ринків, погіршення макроекономічних показників і політична невизначеність призвели до нестійкості підприємств, звуження внутрішніх грошових ринків і нестійкості валютного курсу. Виконуючи функції посередників, підприємства сфери послуг в економічній системі, покривають свої потреби в грошових ресурсах за рахунок залучених коштів клієнтів [1, с. 34].

Ризик, як правило, розглядається як негативний чинник розвитку, проте, є і позитивні моменти існування підприємницьких ризиків, які дають імпульс розвитку, як підприємницької діяльності, так і всієї економіки, через необхідність постійного удосконалення і покращення стратегії розвитку в цілях мінімізації ризиків.

Формування ефективної системи ризик-менеджменту в діяльності українських підприємств є проблемою надзвичайно актуальною. Аналіз тенденцій розвитку міжнародної підприємницької діяльності свідчить, що за останнє десятиліття ця сфера стала однією з найбільш динамічних та високотехнологічних напрямів економічної діяльності. Хоча на сьогодні, в Україні, ризик-менеджмент залишається однією з наймолодших галузей вітчизняної фінансової науки. Так, враховуючи постійне розширення спектру підприємницьких послуг, удосконалення підприємницьких технологій, зростають можливості розвитку підприємницького бізнесу. За таких умов, без створення адекватної системи управління ризиками, ефективне функціонування підприємств практично не можливе.

При цьому управління ризиками не має на меті повністю усунути ризики, а спрямоване на забезпечення отримання підприємством відповідної винагороди за їх прийняття. Сам ризик-менеджмент зводиться до процесу, за допомогою якого підприємство виявляє ризики, проводить їх оцінку, здійснює моніторинг і контроль, а також враховує взаємозв'язки між різними їх видами. Так серед основних ризиків, з якими в процесі своєї діяльності зіштовхуються підприємства сфери послуг необхідно виділити: кредитний, операційний, валютний, ринковий, ризик ліквідності, ділової репутації та ін. Тобто всі ризики, з якими зіштовхуються підприємницькі установи необхідно поділити на дві великі групи: зовнішні та внутрішні ризики. Разом з тим, треба зрозуміти і визнати, що ризик у наш час перетворюється у обов'язковий атрибут суспільно-економічного життя. В зв'язку з цим, включення ризику в економічну практику діяльності підприємств та в систему прийняття управлінських рішень є неминучим та сприяє розвитку у керівників навиків ефективно діяти в суперечливих, альтернативних обставинах.

В сучасних умовах ризик перетворюється у своєрідний регулюючий інструмент в системі економічних відносин. Він виробляє навиків орієнтації у нашій складній, суперечливій дійсності, формує такі властивості мислення і способи дій керівників, як варіантність, альтернативність, вміння вибирати рішення і знімати суперечності при неясних, невизначених обставинах. Він має конструктивне, позитивне значення і виконує роль каталізатора у пошуку нових ідей, новаторських рішень у нестандартних, оригінальних підходах до діяльності. В реальній ситуації, рішення, яке приймає менеджер, майже завжди пов'язане з ризиком, який обумовлюється наявністю невизначеності. Невизначеність – неминуча характеристика умов господарювання в ринковій економіці, а тому менеджерам потрібно навчитися справлятися з її наслідками. На нашу думку, взагалі при прийнятті рішення в умовах ризику необхідний системний підхід. Він дозволяє упорядкувати процес розробки рішення, спонукає до складання сукупності альтернативних стратегій, визначення діапазону випадковостей, усього спектру можливих наслідків і сприйняття їх в систематизованому вигляді.

Отже, для ефективного функціонування ризик-менеджменту кожне підприємство повинно розробити план дій на випадок кризових обставин. Крім того, підприємницькі установи мають здійснювати постійний моніторинг ризиків задля забезпечення та надійного взаємозв'язку між загальними параметрами їх ризиків та фінансовими ресурсами і фінансовими результатами через відповідні механізми контролю. Механізм контролю повинен включати процедури і заходи щодо моніторингу адекватної капіталізації.

Також підприємницькі установи повинні забезпечити чіткий розподіл функцій, обов'язків та повноважень з ризик-менеджменту, а також чітку схему відповідальності згідно з основними принципами, а саме: розподіл функцій та повноважень повинен охоплювати всі організаційні рівні і підрозділи підприємства; розподіл обов'язків і підпорядкованість підрозділів повинен бути задокументований і доведений до відома таким чином, щоб увесь персонал чітко розумів свої функції, обов'язки та

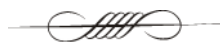
відповідальність. Для забезпечення належного виявлення, розуміння та управління ризиками у їх взаємодії між собою, вони повинні розглядатися не окремо один від одного, а комплексно як єдина система [2 с. 126].

Аналіз, необхідний для виявлення та узагальнення ризиків, повинен проводитися на рівні, що дасть змогу охопити підприємство загалом. Програма ефективного контролю за підприємницькими ризиками повинна включати наступні положення: збереження власності; контроль процесу обробки інформації та операційного центру (забезпечення конфіденційності, швидкості та безпомилкової роботи); контроль зобов'язань по договорам та угодам; контроль фінансових ризиків, тощо.

Отже, управління ризиками є одним з головних напрямів діяльності підприємницьких установ. Адже, саме ефективна система ризик-менеджменту здатна забезпечити достатню конкурентоспроможність та фінансову стійкість підприємств сфери послуг. Тому вдосконалення процесу управління ризиками у вітчизняних підприємствах є нагальною потребою на сучасному етапі. Отже, у цілому розвиток і розміщення підприємств сфери послуг супроводжується сукупністю таких загальних проблем їх територіальної організації: по-перше, концентрація підприємств сфери послуг у містах; по-друге, недостатньо ефективна галузева й організаційна структура підприємств, яка характеризується недостатнім розвитком наукомістких галузей, переважанням у структурі послуг; по-третє, слабкий розвиток даних підприємств в маленьких містечках та селах, окремих регіонах; по-четверте, відсутність комплексного розвитку сфери послуг в багатьох центрах і регіонах.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В. В. *Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія.* / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
2. Івченко І. Ю. *Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. навч. посіб.* / І. Ю. Івченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
3. Ілляшенко С. М. *Економічний ризик: навч. посіб.* / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., допов. перероб. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 220 с.

Кузьмак Олена Миколаївна,
завідувач кафедри економіки та менеджменту
Рівненської філії ПВНЗ «Європейський університет»,
доктор економічних наук, професор

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

Кредитна діяльність є однією з основних у банківській діяльності. Саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку. На сучасному етапі використовуються такі загальні методи управління кредитним ризиком, як: диверсифікація, страхування, лімітування та самострахування (створення резервів). Диверсифікація полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які працюють в різних галузях та мають різні обсяги капіталу. Але даний метод варто застосовувати зважено, спираючись на статистичний аналіз та прогнозування, враховуючи можливості самого банку та рівень підготовки кадрів, адже диверсифікація потребує професійного управління та глибокого знання ринку [1, с.371]. Саме тому надмірна диверсифікація може мати зворотній ефект і призвести не до зниження, а до зростання кредитного ризику. Одним з перспективних напрямів

нейтралізації банківських ризиків та кредитного ризику, зокрема, є комплексне страхування банківських ризиків, яке несе також соціально-суспільну функцію, спрямовану на збереження фінансової стійкості кредитної установи при будь-яких несприятливих зовнішніх і внутрішніх впливах.

Перше страхове покриття ризиків для банків було розроблене близько 100 років тому і нині його правила стали базовими для фахівців зі страхування в усьому світі. У 1907 році американські страховики спільно із Асоціацією американських банків випустили страховий продукт комплексного банківського страхування (Bankers Blanket Bond) [4]. Поліс ВВВ включає широкий перелік ризиків – від нелояльності банківського персоналу до збитків, понесених банком при операціях за підробленими документами. Комплексне банківське страхування включає в себе відшкодування збитків від: втрати чи пошкодження банківського майна або майна відданого на зберігання в результаті крадіжки, пожежі, злочинних дій; шахрайських дій працівників банку; прийняття фальшивих банкнот та платіжних документів; втрат від операцій з цінними паперами; втрат, пов'язаних із перевезенням готівки та інших цінностей.

У США для банків, що працюють з фізичними особами, поліс ВВВ є обов'язковим. На жаль, в Україні комплексне страхування банківських ризиків не набуло поширення. В Україні перша практика комплексного страхування ризиків належить ПУМБу, який у 2002 році застрахував ризики в компанії АСКА. На сьогоднішній день в Україні страхування Banker's Blanket Bond мають більше 10 банків.

Окрім того, основним стримуючим чинником проти використання українськими банками даного виду страхування є високий рівень вартості страховки та франшизи. Страховий платіж становить 2-2,5 % від суми страхового покриття. При існуючій ситуації на ринку лише деякі банки в Україні можуть дозволити собі такі витрати на Banker's Blanket Bond. По-друге, обов'язковою умовою надання покриття ВВВ є проведення оцінки системи безпеки банку третьою стороною (сюрвейерів), міжнародною аудиторською компанією або організацією, призначеною перестраховальником, який буде приймати такий ризик на перестраховання. Далеко не кожен банк в Україні є відкритим для проведення подібних процедур. Небажання багатьох українських локальних банків надавати повний обсяг внутрішньої інформації для оцінки ризику позбавляє їх можливості отримання покриття по ВВВ. З цієї причини поточне страхування в Україні, як правило, обмежується покриттям збитків рухомого і нерухомого майна банків.

Невід'ємною складовою страхування ВВВ є перестраховання, оскільки жодна компанія в Україні не здатна покрити зі своїх резервів катастрофічні ризики банків без відповідного перестраховання. Найчастіше страхуванням ВВВ займаються універсальні страховики, так як їм простіше вийти на міжнародний ринок - на брокерів або безпосередньо на синдикат Lloyd's, ключового світового перестраховика ризиків подібного роду. Але варто зауважити, що комплексне банківське страхування рекомендується українським банкам з іноземним капіталом іноземними материнськими структурами, що також сприяє поширенню Banker's Blanket Bond в Україні.

На нашу думку, для збільшення обсягів операцій страхових компаній зі страхування банківських ризиків необхідно висвітлювати баланси та фінансові звіти страховиків для ознайомлення з даною інформацією банками з метою отримання гарантії платоспроможності страховика, а також спростити процедуру оформлення договору страхування. Актуальним залишається і питання розширення перестраховання, адже вітчизняні страхові компанії не мають відповідного обсягу капіталу аби застрахувати в повному обсязі кредитні портфелі великих українських банків, саме тому потрібне перестраховання в іноземних компаніях. Таким чином, на нашу думку, комплексне страхування банківських ризиків – це значний крок у розвитку не тільки страхового ринку, а й економіки України в цілому, який дозволить нашій країні

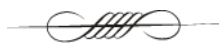
наблизитися до рівня розвинених країн, значно скоротити економічні, інфляційні коливання, стабілізувати банківську систему і врегулювати грошовий оборот. Однак для ефективного впровадження системи комплексного страхування банківських ризиків потрібні зміни в законодавстві, зростання рівня інтеграції у світову економіку, удосконалення принципів моніторингу діяльності банків, значні інвестиції в розвиток страхового ринку та банківську систему.

Таким чином, на нашу думку, комплексне страхування банківських ризиків – це значний крок у розвитку не тільки страхового ринку, а й економіки України в цілому, який дозволить нашій країні наблизитися до рівня розвинених країн, значно скоротити економічні, інфляційні коливання, стабілізувати банківську систему і врегулювати грошовий оборот. Однак для ефективного впровадження системи комплексного страхування банківських ризиків потрібні зміни в законодавстві, зростання рівня інтеграції у світову економіку, удосконалення принципів моніторингу діяльності банків, значні інвестиції в розвиток страхового ринку та банківську систему. Органи банківського нагляду в багатьох країнах лімітуванням регулюють діяльність банків, зокрема кредитну, установлюючи обов'язкові ліміти, які здебільшого виражені у відносних величинах [2, с.372].

Таким чином, для зниження рівня банківських ризиків банки повинні ретельно підходити до вибору клієнтів, встановлюючи жорсткіші правила оцінки потенційних позичальників. Для ефективного управління ризиками кредитних операцій банку потрібно забезпечити розвиток кредитних бюро, запровадити у застосування скорингові моделі на основі нагромадження власних статистичних баз за індивідуальними позичальниками. Отже, регулювання банківських ризиків є об'єктивною необхідністю, засадою забезпечення стабільності банківської системи. Саме тому в Україні необхідно законодавчо врегулювати питання мінімізації банківських ризиків.

Список використаних джерел:

1. *Управління банківськими ризиками: Навч. посіб. / Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 600с.*
2. *Севрук В.Т. Банковские риски. / В.Т. Севрук. – М.: “Дело ЛТД”, 1994. – 72с.*
3. *Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова. [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 878с.*
4. *Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків [Текст]: монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2002. – 570с.*
5. *Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівській, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко. – К.: “Знання”, 2000. – 251 с.*

Кулинич Омелян Іванович,
професор кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор,
Кулинич Роман Омелянович,
завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права
доктор економічних наук, професор

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (НА РЕГІОНАЛЬНОМУ/ РАЙОННОМУ РІВНІ)

Статистичне моделювання динаміки чинників та результативних показників соціально-економічного розвитку методом статистичних рівнянь залежностей передбачає наступну послідовність аналітичних дій:

1. Перший етап. Вибір методу та чинників для вивчення взаємозв'язку розвитку економічних явищ та процесів в динаміці.

2. Другий етап. Вибір функції взаємозв'язку між досліджуваними показниками з використанням комп'ютерного забезпечення.

3. Третій етап. Визначення оптимальних значень чинників для формування рівнів результативної ознаки (обсягу ВРП, надходжень до бюджетів всіх рівнів, в т. ч. доходів місцевих бюджетів тощо) в наступному (поточному) періоді.

Обґрунтування економічних нормативів за даними про зв'язок різних чинникових та результативних показників діяльності досліджуваних регіонів (підприємств) дозволить відійти від діючого способу планування показників соціально-економічного розвитку "від досягнутого рівня" до визначення прогностичних завдань на основі врахування впливу чинників на результативну ознаку (ВРП, обсяг зведеного та місцевих бюджетів).

Дані про оптимальні значення чинників, що формують доходи місцевих бюджетів Хмельницької області в 2016 р. помістимо в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахункові оптимальні значення чинників, що формують доходи місцевих бюджетів Хмельницької області в 2016 р.

Показник	Розрахункове оптимальне значення чинника для 2016 р.	Необхідна зміна чинника для досягнення нормативної зміни надходжень до місцевих бюджетів області в 2016 р. (7% до попереднього року) у порівнянні з попереднім 2015 р.	
		рівень приросту (зниження)	у %
1	2	3	4
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах, млн. грн.	29627,59	3220,89	12,2
Обсяг обороту роздрібною торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб-підприємців) у діючих цінах, млн. грн.	35531,99	4863,19	15,9
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	3643,75	273,75	8,1

Продовж.табл.1

1	2	3	4
Середньомісячна заробітна плата одного штатного найманого працівника малих підприємств, грн.	2030,70	115,70	6,0
Середньомісячна заробітна плата одного штатного найманого працівника середніх підприємств, грн.	2958,20	148,20	5,3
Питома вага малих підприємств в обсягах реалізації продукції, %	27,20	0,20	0,8
Навантаження безробітних осіб на 10 вільних робочих місць (вакансій), осіб	627,80	-22,20	-3,4

Дані табл. 1 свідчать про необхідність задіяння значних ресурсів у формуванні значень основних показників розвитку області для забезпечення заданого темпу надходжень до місцевих бюджетів в розмірі 7% (d_{yH}). Ресурси зростання показників потребують такі чинники (відсотків у порівнянні з 2015 р.): “Обсяг обороту роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб-підприємців) у діючих цінах, млн. грн.” на 15,9 %. На другому місці тут показник: “Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах, млн. грн.” зі значенням відносної величини планового (прогнозованого) завдання 12,2 %.

Прогнозоване зростання значень інших показників в 2016 р. у порівнянні з 2015 р. становить: “Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.” – 8,1 %; “Середньомісячна заробітна плата одного штатного найманого працівника малих підприємств, грн.” на 6,0 %; “Середньомісячна заробітна плата одного штатного найманого працівника середніх підприємств, грн.” на 5,3 %. За розрахунками також слідує, що семи відсоткове зростання місцевих доходів в наступному році можливе при зростанні показника “Питома вага малих підприємств в обсягах реалізації продукції, %” на 0,2 відсоткові пункти (0,8 % до попереднього року), а також при зниженні рівня показника “Навантаження безробітних осіб на 10 вільних робочих місць (вакансій), осіб” на 22 особи або на (-3,4 % до попереднього року).

Для порівняння прогнозованих значень деяких основних показників соціально-економічного розвитку області складемо табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння прогнозних значень деяких основних показників соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 р.

Показник	Прогнозоване значення		У % до прогнозу ОДА (збільшення/ зменшення)
	Хмельницької ОДА ¹	за пропонованою методикою	
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах, млн. грн.	29660	29627,59	-0,1
Обсяг обороту роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб-підприємців) у діючих цінах, млн. грн.	28982	35531,99	22,6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	3700	3643,75	-1,5

¹ Дані Департаменту економічного розвитку і торгівлі Хмельницької ОДА.

1	2	3	4
Навантаження безробітних осіб на 10 вільних робочих місць (вакансій), осіб	520	627,80	20,7
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів з держбюджету), млн. грн.	2595,8	3032	15,8

Джерело: [8].

Прагнення до досягнення кращих результатів та вирівнювання показників регіонального розвитку з відповідною орієнтацією на оптимальні значення чинників, що його формують (максимальні для показників-стимуляторів, а також – мінімальні для показників-дестимуляторів) є основою при обґрунтуванні програм соціально-економічного розвитку регіонів (районів) країни.

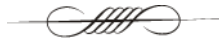
Пропонована методика застосування методу статистичних рівнянь залежностей для моделювання динаміки чинників та результативних показників при обґрунтуванні програм соціально-економічного розвитку на регіональному (районному рівні) може бути використана у всіх видах економічної діяльності. У цьому випадку необхідно уточнити перелік показників, що характеризують соціально-економічний розвиток та специфіку господарсько-фінансової діяльності цих суб'єктів. Значення моделювання динаміки чинників та результативних показників соціально-економічного розвитку полягає в тому, що за його допомогою можна виробити шляхи підвищення рівня моніторингу та управління.

Список використаних джерел:

1. Кулинич, Е. И. Эконометрия [Текст] / Е. И. Кулинич. — М. : Финансы и статистика, 1999–2001. — 304 с.
2. Кулинич, О. І. Економетрія [Текст]: навч. посіб. / О. І. Кулинич. — Хмельницький: Поділля, 2003. — 215 с.
3. Кулинич, О. І. Теорія статистики [Текст]: підруч. / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. — [7-е вид., перероб. і доп.]. — К. : Знання, 2015. — 239 с.
4. Кулинич, Р. О. Прикладне застосування методу статистичних рівнянь залежностей [Електронний ресурс] Персональний сайт Кулинича Р. О. — URL : <http://www.kulynych.in.ua/examples-of-application-msrz/zastosuvanna-msrz>.
5. Кулинич, Р. О. Програмне забезпечення статистичних методів [Електронний ресурс] Персональний сайт Кулинича Р. О. — Режим доступу: <http://www.kulynych.in.ua/software-statistical-methods>
6. Кулинич, Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку [Текст]: монограф./ Р. О. Кулинич. — К. : Знання, 2007. — 311 с.
7. Кулинич, Р. О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку [Текст]: монограф./ Р. О. Кулинич. — К. : Формат, 2008. — 288 с.
8. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 рік, затверджена Хмельницькою обласною радою. — Хмельницький, 2015 рік. — Режим доступу : http://www.adm-kt.gov.ua/?page_id=136
9. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2015 рік, затверджена Хмельницькою обласною радою. — Хмельницький, 2014 рік. — Режим доступу : http://www.adm-kt.gov.ua/?page_id=136
10. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2014 рік, затверджена Хмельницькою обласною радою. — Хмельницький, 2013 рік. — Режим доступу : http://www.adm-kt.gov.ua/?page_id=136

11. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2013 рік, затверджена Хмельницькою обласною радою. – Хмельницький, 2012 рік. – Режим доступу : http://www.adm-kt.gov.ua/?page_id=136

12. Ферстер, Э. Методы корреляционного и регрессионного анализа: Руководство для экономистов [Текст] / Э. Ферстер, Б. Ренц; [пер. с нем.]. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 302 с.

Куліш Наталія Стефанівна,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
кандидат філософських наук

МІЖКОНФЕСІЙНА СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ СПІЛЬНОТ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Важливим атрибутом функціонування релігійних інституції є соціальна складова. Історично так склалося, що церкви, будучи інтегрованими в структуру соціуму не могли стояти осторонь вирішення назрілих суспільних проблем, не є виключенням і сьогодні. У часи коли рівень соціального життя в Україні є не найкращим релігійні інституції заявили про себе як реальних, дієвих суб'єктів суспільного життя.

Практично кожна з конфесій, які діють в Україні вибудувала власну соціальну доктрину в якій визначила межі і можливості такої діяльності. В сьогоднішній церква мимоволі намагається охопити опікою чи не всі сфери земного буття людини. Далеко не вичерпними, проте дієвими прикладами результативного соціального служіння церков, конфесій України є часткове вирішення проблем соціально не захищених верств населення: в облаштуванні пунктів безкоштовного харчування нужденних; забезпеченні медичним лікуванням малозабезпечених; організації літнього відпочинку для дітей з бідних сімей; створенні центрів реабілітації алко- та наркозалежних; опіці над засудженими в місцях позбавлення волі; заснування та утримання притулків, дитячих будинків; заснування конфесійних навчальних закладів, наданні допомоги особам, що постраждали від торгівлі людьми; цілеспрямованій роботі з окремими категоріями населення (діти, підлітки, жінки, самотні люди); волонтерський рух; створення міні-підприємств; акціями по збору коштів; допомозі біженцям, переселенцям зі Сходу та Криму, населенню, яке перебуває на окупованих територіях та ін.

Узгоджену позицію віруючих, міжконфесійного загалу щодо соціального служіння, переконливо демонструє ВРЦіРО. Не випадково, першочерговими завданнями створеної при ній Комісії з питань соціального служіння є: узгодження, представлення та відстоювання спільної позиції церков та релігійних організацій України у соціальній сфері і донесення цієї позиції до громадськості; обмін досвідом, координація спільних дій та об'єднання зусиль у соціальному служінні, сприяння розробці та реалізації благодійних і соціальних програм; сприяння всебічному висвітленню соціального служіння церков та релігійних організацій в Україні засобами масової інформації [2].

Знаковими і значущими прикладами у реалізації міжконфесійних соціальних проектів стали діяльність всеукраїнського Благодійного фонду «Віра. Надія. Любов.», в якому задіяні чотири релігійні організації (Українська Православна Церква Московського Патріархату, Римо-Католицька Церква, Німецька Євангельсько-Лютеранська Церква України та Закарпатська Реформаторська Церква). Міжконфесійного українського Благодійного фонду «Християнська освіта» – спільного проекту семи конфесій (Української Православної Церкви Московського Патріархату,

Української Православної Церкви Київського Патріархату; Української Греко-Католицької Церкви, Римо-Католицької Церкви, Всеукраїнського союзу об'єднань євангельських християн баптистів, Церкви християн віри євангельської України, Української християнської євангельської церкви) [4].

Також окремо відзначимо діяльність Української Міжконфесійної Християнської Місії «Духовна та благодійна опіка в місцях позбавлення волі», об'єднуючи 12 християнських конфесій [6] вона, водночас є частиною міжнародної Асоціації Тюремного Служіння, яка існує приблизно у ста країнах світу. Вагомим результатом її багатолітньої співпраці з представниками ВРЦіРО, Інституту релігійної свободи, Державної пенітенціарної служби України в контексті напрацювання правових механізмів законодавчого врегулювання проблеми в'язничного капеланства стало прийняття Закону України [7], який врегульовує питання діяльності священнослужителів в пенітенціарній системі.

До здійснення соціальних проектів активно долучається Українське біблійне товариство, яке об'єднує 17 колективних членів в тому числі християнські церкви та релігійні організації [8]. Окрім розповсюдження Біблії члени Українського біблійного товариства виступають у якості організаторів добродійних акцій, організують спільні міжконфесійні молитовні відвідини госпіталів, лікарень, зони АТО, зустрічі з дітьми переселенцями при цьому надаючи посильну матеріальну підтримку (ліки, продукти харчування, теплі речі тощо).

Актуалізований нині вид соціальної діяльності – військове капеланство. Інституція військового капеланства де-факто існує в Україні досить давно, хоча законодавчо її статус досі не визначено. Не чекаючи офіційного визнання військові капелани вкотре підтвердили важливість їхнього служіння та здатність в особливих умовах зони АТО до міжконфесійного порозуміння.

Крім загальноукраїнських міжконфесійних соціальних проектів мають місце приклади не менш важливих і дієвих на локальному, місцевому рівнях, досить часто ініційованих однією конфесією з залученням інших релігійних спільнот. Найчастіше з такою ініціативою виступають протестантські спільноти, проте нині є вияви такої діяльності і серед православних, греко-католицьких та ін.

Так з ініціативи УГКЦ щорічно проводяться Суспільні дні УГКЦ у зазначеному заході, який передбачає і елементи соціальної роботи беруть участь також громади інших церков і навіть релігій [9]. УПЦ МП організує єкуменічні акції «Святий Миколай мандрує Україною» [10].

Водночас було б необ'єктивним не бачити у сфері докладання зусиль релігійних спільнот, віруючих різних віросповідань у здійсненні соціальної діяльності проблем, що інколи гальмують цю діяльність, локалізують її масштаби, зводять до співпраці віруючих лише окремих конфесій. Серед таких проблем, що можуть негативно впливати і нерідко впливають на стан реалізації міжконфесійної соціальної діяльності: культивування радянських стереотипів, світоглядних установок, у сприйнятті іноконфесійного, налаштованість на конфліктність, протистояння, штучне створення атмосфери конкуренції; побоювання, що в суспільно корисних проектах, спланованих як міжконфесійні, певна конфесія буде вирішувати свої, суто релігійні питання всупереч інтересам іншої; відсутність спеціальної «надконфесійної» структури з координації соціальної роботи, яка об'єднувала б представників релігійних, громадських і державних організацій, погоджувала найбільш нагальні соціальні ініціативи, відслідковувала дієві соціальні програми, розробляла довготривалі загальноукраїнські проекти (благодійні лікарні, школи, дитячі садки, юридичні консультативні пункти тощо); нехтування окремими конфесіями важливістю міжконфесійної соціальної діяльності її перспективами, значенням для духовного зцілення і підтримки українського суспільства; брак у більшості релігійних організацій відповідно підготовлених фахівців,

компетентних у питаннях права, бізнесу, менеджменту, комунікації; не менш важливою проблемою у реалізації міжконфесійної соціальної діяльності є недосконалість чинного українського законодавства, яке почасти гальмує соціальні ініціативи, робить їх здійснення неможливим.

Нерозв'язаність зазначених вище питань значно зменшує потенціал релігійних організацій у сфері міжконфесійної соціальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Положення про Комісію з питань соціального служіння ВРЦіРО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/documents/16-polozhennya-pro-komisiyu-z-pytan-socialnogo-sluzhinnya-vrciro>

2. ВРЦіРО та громадськість об'єднують зусилля в протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/events/429-uccro-against-hiv-aids>

3. Українські Церкви заснували благодійний фонд «Християнська освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=948%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk

4. Крок до впровадження в'язничного капеланства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.ugcc.org.ua/news/krok_do_vprovadzhennya_vyaznichnogo_kapelanstva_60108.html

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України : Закон України від 14 травня 2015 р. № 419-19 // Відомості Верховної Ради України : нормат. бюлетень / ВР України. 2015. № 28. Ст. 254.

6. Наша історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbs.org/about-us/our-history>

7. Маленькими кроками ми рухаємося вперед, - о. І. Шабан : інтерв'ю з о. І. Шабаном, головою Комісії УГКЦ у справах єдності християн / розмовляла Руслана Ткаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecumenism.com.ua/st/838/>

8. Священик Сергій Дмитрієв: соціальне служіння Церков має бути єкуменічним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/26053-svyashhenik-sergij-dmitriyev-socialne-sluzhinnya-cerkov-maye-buti-ekumenichnim.html

Лаврентьєва Людмила Володимирівна,
асистент кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний стан реального сектору економіки ставить перед керівництвом промислових підприємств актуальне завдання - управління процесами забезпечення їх економічної безпеки. Економічна безпека сприяє захисту економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, а це, в свою чергу, забезпечує здатність підприємства міцно триматися на ринку, бути динамічним, розвиватись в умовах гнучкості ринкового середовища. Тому, економічна безпека, як вирішальна умова життєздатності, потребує системного вивчення та пошуку нестандартних стратегічних рішень та механізм їх дії.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що протягом останнього десятиріччя питання економічної безпеки на макrorівні привертало увагу багатьох дослідників. Проте автори відзначають, що немає єдиного погляду на визначення терміна економічної безпеки промислового підприємства. В загальному сенсі його слід розглядати як процес прогнозування і запобігання збитків від негативних зовнішніх дій на економічну безпеку підприємства по різних складових фінансово-господарської діяльності.

Для забезпечення економічної безпеки операційної діяльності необхідне створення функціональної системи безпеки, що буде мати на меті сприяння досягненню підприємством мети діяльності.

Систему економічної безпеки підприємства можна визначити як взаємозв'язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, судово-правових та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших утрат [2].

Реально діюча система економічної безпеки починається зі створення окремого функціонального підрозділу на чолі з керівником підприємства (координаційний центр), де оперативним органом буде виступати служба безпеки. Далі розробляється і затверджується нормативне, ресурсне забезпечення і цільове використання їх у діяльності служби.

Основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер. Для цього необхідно забезпечувати належний захист законних прав і інтересів підприємства і всіх його співробітників; систематично проводити збір, аналіз, оцінку даних, на основі яких отримувати можливість прогнозувати тенденції розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів в самому підприємстві, і за його межами; ретельно вивчати інформацію про партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу; моніторити діяльності співробітників усіх підрозділів для виявлення, попередження і припинення можливої загрози безпеці підприємства; постійно шукати інформацію для розроблення найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності підприємства.

Система управління підприємством і, в тому числі, його економічною безпекою повинна постійно знаходитись в режимі очікування виявлення загроз та небезпек з боку як зовнішнього, так і внутрішнього середовища для адекватного реагування на них.

Основні показники, що можуть чітко продемонструвати ефективність сформованої системи на промисловому підприємстві це:

- високий рівень конкурентоспроможності продукції, що є предметом операційної діяльності підприємства;

- сталий розвиток, тенденції до примноження матеріальних цінностей;

- можливість впровадження інноваційних технологій у виробничій діяльності;

- недоторканість комерційної інформації і всіх наявних ресурсів;

- гнучкість, своєчасне попередження кризових ситуацій і нейтралізація негативних чинників, що впливають на діяльність підприємства.

Якщо ж створена система економічної безпеки підприємства не приносить бажаного ефекту, можна виділити декілька напрямів її удосконалення: розширення кола впливу (необхідність моніторингу всієї без винятку діяльності підприємства); поглиблення впливу (підвищення ступеня повноважень, уникнення надлишку впливу, або його недоліку); адаптивне впровадження системи економічної безпеки в загальний процес діяльності (перехід від пливку до взаємодії, наявності зворотного зв'язку);

підтримка нових способів функціонування (забезпечення підтримки правильним, позитивним перетворенням і перешкоджання шкідливим).

Отже, управління економічною безпекою промислового підприємства – це складний та багатовимірний процес, від якого залежить його стійкий розвиток та захищеність від загроз і небезпек. Зважаючи на те, що необхідно використовувати весь комплекс засобів захисту у всіх структурних елементах виробничої системи і на всіх етапах її діяльності, найбільший ефект досягається тоді, коли всі засоби, методи і заходи об'єднуються в єдиний цілісний механізм – систему захисту економічної безпеки. Сучасна система економічної безпеки повинна бути гнучкою, інтегрованою та відкритою, яка охоплює принципи, прийоми і способи, методи і методики, процедури, алгоритми і моделі, за допомогою яких забезпечується гармонізація інтересів підприємства з інтересами взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища

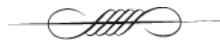
Список використаних джерел:

1. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 203 с

2. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41-45.

3. Ортинський, В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ [Текст] / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 54 с.

4. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – №10. – С. 178-181.

Лекарь Сергій Іванович,

професор кафедри податкової політики

Університету державної фіскальної служби України

доктор юридичних наук, доцент,

Прокопенко Ірина Адольфівна,

доцент кафедри податкової політики

Університету державної фіскальної служби України,

кандидат економічних наук, доцент

ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Залучення в економіку країни та використання іноземного капіталу має важливе значення для розвитку економіки в епоху глобалізаційних процесів. Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) дає можливість зосереджувати значні інтелектуальні, матеріальні, фінансові і природні ресурси, що, в свою чергу, сприяє розвитку нових технологій та підвищує конкурентоспроможність країни в світовому економічному просторі. Саме тому, всі країни, незалежно від економічного розвитку та стану економіки, ведуть конкурентну боротьбу за залучення зарубіжних інвестицій.

Слід зауважити, що попит на вільні інвестиційні ресурси значно перевищує пропозицію, тому всі держави світу прагнуть створювати максимально сприятливі умови для залучення інвестицій. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), світові потоки ПІІ в 2016 році скоротилися на 7% порівняно з

попереднім роком, до \$1 трлн 613 млрд. Провідне місце за обсягом залучених ПІІ серед країн багато років поспіль зберігає Китай. Динамічний та успішний розвиток економіки Китаю пов'язують із успішним державним регулюванням залучення ПІІ.

Вирішальний вплив держави на економічну діяльність іноземних інвесторів визначають умови інвестування та правила оподаткування. Інструменти податкового стимулювання ПІІ у всіх закордонних країнах схожі: зниження ставок податків, формування неоподатковуваних резервів, інвестиційний податковий кредит, інвестиційна податкова знижка, прискорена амортизація, податкові канікули [1].

Україна також не стоїть осторонь світових економічних процесів та прагне залучати ПІІ. Ситуація відносно притоку ПІІ в Україну ніколи не була простою. Не дивлячись на загострення економічної ситуації в Україні, ПІІ все ж таки мають загальну тенденцію до зростання. Так, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2016 році склав \$3,8 млрд., що майже вдвічі перевищило показник 2015 року. Проте обсяги є незначними та відчувається спад активності іноземних інвесторів.

Експерти вказують на перешкоди для притоку ПІІ в Україну: неналежний рівень захисту іноземних інвесторів, корупція, бюрократичне затягування вирішення питань, надмірна кількість державних органів контролю, побоювання дефолту, низькі позиції України в міжнародних рейтингах, недосконале податкове законодавство[5].

Інвестори найбільше за все звертають увагу на позиції України в міжнародних рейтингах щодо легкості ведення бізнесу. Для прикладу, покращення на 1 місце в рейтингу DoingBusiness, може дати від \$100 до \$600 млн. ПІІ.

Як справедливо зазначають експерти з PWC, інвесторів цікавить, перш за все : очікуваний прибуток, ризики і зручність ведення справ. Для оцінки останнього критерію використовується саме рейтинг простоти сплати податків. За рейтинговими оцінками, оподаткування в світі стає простіше. Світовим і регіональним трендом сьогодні є перетворення сплати податків в необтяжливу і швидку процедуру. В Україні також останнім часом спостерігається тенденція до зниження податкового навантаження. Скорочується також час на сплату податків та оформлення податкової звітності, на що вказують відповідні показники в рейтингу (84 місце із 190 країн світу). Однак, в країнах ЄС і ОЕСР витрачається набагато менше часу на податковий облік, швидше відбувається відшкодування ПДВ і рідше проводяться податкові перевірки[6].

Урядом України вже зроблено певні кроки щодо стимулювання притоку іноземного капіталу в країну. Прийнято ряд законів для покращення інвестиційного клімату. Насамперед, це ЗУ від 06.09.2012 № 5205 «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [4]; ЗУ від 25.06.2016 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» [3]; в грудні 2016 року Президентом України було підписано Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» [2].

Таким чином, аналіз державного регулювання притоку ПІІ в Україну, дає можливість зробити наступні висновки: незважаючи на позитивну динаміку притоку іноземного капіталу, його обсяг залишається недостатнім; аналіз регіональної та галузевої структури ПІІ в Україну вказує на їх нерівномірний розподіл; державна політики щодо залучення ПІІ є неефективною та не відповідає цілям реструктуризації економіки та її зростанню; однією із причин низького обсягу ПІІ є недостатня ефективність використання податкових інструментів; досвід зарубіжних держав вказує, що всі країни, залежно від стратегічних цілей та завдань, стану економіки та політичної ситуації, проводять гнучку систему використання податкових пільг для стимулювання притоку ПІІ в економіку; обмеженість фінансових ресурсів не дозволяє застосовувати податкові преференції до будь-яких інвестицій, крім пріоритетних галузей розвитку

економіки; інструменти податкового стимулювання повинні бути зосереджені на тих інвестиціях, які мають інноваційну спрямованість.

В епоху глобалізаційних процесів, збільшення обсягів ПІІ та їх ефективне використання буде залежати від того, наскільки вдасться українській державі ефективно провести започатковані реформи та створити привабливі умови для іноземних інвестицій, використовуючи досвід ефективного застосування податкових інструментів зарубіжних країн.

Список використаних джерел:

1. Prokopenko I / *The European experience of tax stimulation of foreign investment* / Prokopenko I, Havrylova V // *AKADEMIE STING, o. p. s., Brno.* – 2 / 2016. – С. 40 – 51
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1YZDTA.html
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» Верховна Рада України; Закон від 31.05.2016 № 1390-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-19>
4. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць. Верховна Рада України; Закон від 06.09.2012 № 5205-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>
5. Прокопенко І.А., Гаврилова В.О. «Податкове стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну в контексті досвіду зарубіжних країн» / Науково-практичний інтернет-семінар НДФІ УДФСУ до Дня науки «Фіскальна політика в умовах макроекономічної стабілізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/InternetConf.php/>
6. Результати спільного дослідження «Оподаткування 2017» (Paying Taxes 2017) PwC і Група Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/ua/uk/press-room/2016/ukraine-ranks-84th-in-survey-comparing-tax-systems.html>

Лещук Галина Василівна,

доцент кафедри економіки та підприємництва
Прикарпатського інституту ім. М. Грушевського
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат економічних наук

РЕГІОНАЛЬНІ АСИМЕТРІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

Інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктурного комплексу регіонів України є важливим соціально-економічним індикатором, що визначає та покращує функціонування пріоритетних регіональних галузей. При цьому, основним інструментом змін є підвищення інвестиційної привабливості регіонів України, що ґрунтується на ефективному реалізуванні регіональних програм та інвестиційних проектів. Рациональне освоєння інвестиційних надходжень – є найважливішим завданням інвестиційної регіональної політики, проте збереження тенденцій до ущільнення економічного

простору регіонів підтверджує факт концентрації інвестицій у найбільш економічно-ефективних регіонах на противагу депресивних регіонів із галузевим дисбалансом у розподілі інвестицій. Нерівномірний просторовий розподіл інвестицій і виробництва валового регіонального продукту є результатом низької ефективності використання капіталу та подальшого поширення тенденцій посилення локалізації економічної активності й управління фінансовими потоками. На сьогоднішній день актуальним залишається вирішення проблематики асиметричності капітального інвестування регіонів України та відповідно розвитку інфраструктурного комплексу не лише у промислово розвинених регіонах чи регіонах, що швидко розвиваються.

Асиметрії, як зазначає Вахович І., слід розглядати з двох позицій: як асиметрії регіонального розвитку, тобто процес порушення гармонії та збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, посилення їх контрастності, поляризації та нарощення міжрегіональних відмінностей; і з позиції сталого розвитку – як рівень міжрегіональних протиріч за вихідними та результуючими соціальними, економічними та екологічними параметрами функціонування регіону протягом певного періоду, які порушують нормальний перебіг економічних процесів у країні та перешкоджають стабільному розвитку, породжуючи проблемні території [1].

Саме порушення гармонії та збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів й виникнення міжрегіональних протиріч за вихідними та результуючими показниками зумовлюють визначення основних проблем інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів - пошуку інвестиційних джерел, формування схем їх залучення та механізмів інвестування, які б забезпечили достатній обсяг фінансових ресурсів на довготерміновій основі. В умовах дефіциту бюджетних коштів джерелами інвестиційних ресурсів для розвитку інфраструктурного комплексу регіонів можуть бути позабюджетні джерела, банківське кредитування, лізинг тощо. Важливим резервом є залучення коштів дрібних інвесторів, як вітчизняних, так й іноземних, які б збільшували прибутковість капіталовкладень в інфраструктуру та підвищували інвестиційну привабливість регіону.

Необхідно відмітити, що найважливіші проблеми реалізації регіональної структурної політики - це деформація структури регіонального капіталу та умов його відтворення. Дані проблеми безпосередньо впливають на привабливість регіону як відповідне соціально-економічне середовище прийнятне для процесів забезпечення розвитку території, зокрема: орієнтація одночасно на велику кількість моделей економічного розвитку та структурних реформ, що призводить до надмірного розпорошення ресурсів і нечіткості стратегічного та оперативного менеджменту на регіональному рівні; слабка взаємодія між регіональними органами влади та самоврядування, бізнесом, державою та громадськістю у вирішенні економічних проблем; надмірна кількість бар'єрів для залучення стратегічних інвестицій у регіон [2, с. 255].

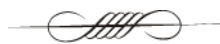
Від так, ефективні напрями зниження рівня асиметричності інвестиційного забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів повинні бути спрямовані на: удосконалення територіальної організації та територіальної структури регіонально-просторових систем; підвищення ролі регіональної ренти в бюджетних ресурсах розвитку територій; сприяння міжрегіональному, формування євро регіонів, територіальних міждержавних кластерів, зон зі спеціальним режимом економічного функціонування; зміцнення ролі центрів (полісів) міжрегіонального розвитку, формування на їх базі регіональних і локальних просторових систем; посилення міжрегіональної інтеграції як регулюючої функції зменшення відсталості регіонів на основі формування цілісних виробничо-збутових міжрегіональних комплексів; комплексний і збалансований розвиток територій на базі пріоритетів модернізації інфраструктури регіонального розвитку для підвищення інвестиційної привабливості [3];

забезпечення комплексного і збалансованого розвитку усіх районів та регіонів країни на основі раціонального використання конкретних умов і наявних трудових, земельних, водних, енергетичних та інших природних ресурсів; усунення дисбалансу у розвитку окремих територій та забезпечення вирівнювання рівнів їх соціально-економічного розвитку; формування інституційного середовища, яке б сприяло гармонізації загальнодержавних і регіональних інтересів [4, с. 27].

Слід також відзначити, що асиметрії інвестиційного забезпечення інфраструктурного розвитку виникають між регіонами, які мають різний рівень розвитку і характеризуються різною віддаленістю значень показників соціально-економічного стану території від певного стандарту чи середнього показника за регіонами. Структурованість та рівень розвитку інфраструктурного комплексу регіонів залежать від обсягів інвестування, і зокрема від державних інвестицій, розміри яких визначають темпи зростання валового регіонального продукту, обсяги реалізованої промислової продукції, чисельність зайнятого населення, величину експорту, обсяги виконаних будівельних робіт, оборот роздрібною торгівлі, величину доходів населення тощо. Отже, регіони з добре розвинутою інфраструктурою, порівняно із регіонами зі слабкою інфраструктурою, мають вищі показники інвестиційної привабливості та соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Вахович І. М. *Теоретичні засади дослідження територіальних асиметрій сталого розвитку [Текст] / І. М. Вахович, О. Є. Табалова // Економічний форум. – 2012. – № 4. – С. 129–141.*
2. *Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики : монографія / [наук. ред. С. Л. Шульц] ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 328 с.*
3. Жовтяк Г. А. *Оцінювання просторової асиметрії розміщення продуктивних сил в економіці регіону [Текст] / Г. А. Жовтяк // Ефективна економіка. – 2015. – № 9.*
4. Табалова О. Є. *Передумови виникнення регіональних асиметрій сталого розвитку в Україні [Текст] / О. Є. Табалова // Фінансовий простір. – 2012. – № 3 (7). – С. 26–30.*

Лисенок Олексій Володимирович,
керівник проектної групи освітньої програми
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Фінансово-правовий коледж (м. Київ),
доктор економічних наук, доцент

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

Дослідження методів управління банківськими ризиками розпочнемо із загальних методів, які у подальшому будуть нами конкретизовані. Під загальними методами маються на увазі методи управління будь-якими ризиками банку, тоді як конкретні методи стосуються певних видів ризиків.

До загальних методів управління будь-якими ризиками, що притаманні банківській діяльності, чимало учених та економістів зараховує такі методи:

- уникнення ризику – ухилення від певної діяльності, яка породжує ризик;
- утримання (поглинання) ризику – прийняття ризику у повному обсязі банком;

передача ризику – банківська установа частину ризику перекладає на інших учасників ринку, перш за все на страхові компанії;

зниження ризику – мінімізація ризиків шляхом застосування відповідних методів.

Вважаємо, що цей підхід має право на існування, хоча логічніше було б подати систему загальних методів управління ризиками банку у дещо зміненому варіанті. Справа в тому, що є лише дві ситуації в управлінні ризиками: або банк бере на себе ризик, або ж ухиляється від нього. Якщо банк бере на себе ризик, то існує також два варіанти: або банк бере на себе ризик у повному обсязі, або лише частково. Відповідно часткове взяття ризику передбачає такі дві основні дії: перекладення ризику і диверсифікація ризику. Така структура методів управління ризиком є раціональнішою за вищенаведену, бо, по-перше, передача ризику також є зниженням його рівня; по-друге, утримання ризику означає, що банк бере на себе ризик, але ж передача ризику й зниження його також передбачають взяття ризику банком, хоча й не у повному обсязі. Відповідно, структуру загальних методів управління банківськими ризиками можна подати у вигляді схеми (рис. 1).

Варто також зазначити, що деякі автори наводять ширший перелік загальних методів управління ризиками [1, с. 176]. А саме: уникнення ризиків чи відмова від них; прийняття ризиків на себе; запобігання збиткам; зменшення розмірів збитків; страхування; самострахування; хеджування.

Проте, якщо у даній класифікації такі методи управління ризиками, як запобігання збиткам та зменшення розміру збитків поєднати у категорію методів зниження ризику, а методи страхування, самострахування і хеджування у категорію передача ризику, то фактично отримаємо класифікацію загальних методів управління банківськими ризиками, яка наводилася вище.

Серед усіх названих загальних методів управління ризиками у банку, найбільшої уваги заслуговують методи, пов'язані із передачею та зниженням ризиків або, якщо їх поєднати у єдину категорію, – методи мінімізації ризиків. У свою чергу методи мінімізації ризиків розподіляються на декілька підгруп, з поміж яких найпоширенішими є [2, с. 122 – 123; 3, с. 106]: страхування; лімітування; диверсифікація; хеджування; зниження за допомогою скоординованого управління активами і пасивами (балансом).

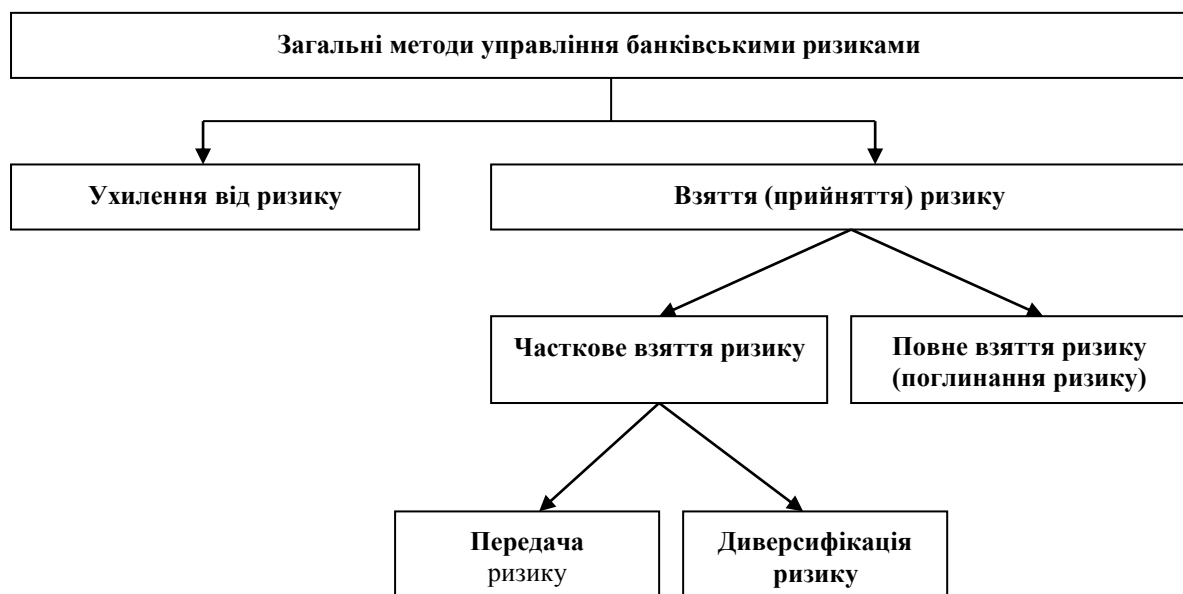

Рис. 1. Структура загальних методів управління банківськими ризиками

Слід зауважити, що таке групування не є взаємовиключним і деякі види ризиків можуть бути мінімізовані кількома методами. Проте, це стосується незначної їх частини. В основному такий поділ є альтернативним, а до певної групи ризиків застосовуються цілком конкретні методи управління. Наприклад, окремий кредитний ризик може бути знижений за допомогою страхування (гарантії), але ні хеджування, ні скоординований (інтегрований) підхід до управління балансом щодо цього виду ризику застосувати неможливо. Для зниження портфельного ризику (ризиків варіабельності доходу) застосовують метод диверсифікації, а управління ціновими ризиками відбувається за допомогою хеджування і методів інтегрованого управління активами та пасивами [2, с. 123].

Варто відмітити, що існує також низка неформалізованих методів мінімізації ризиків як процесів, які не прямо впливають на якість організації процесу управління ризиками в банку, а отже, й управління банком в цілому. До таких методів належать [4, с. 107; 5, с. 89]:

1. Підвищення ефективності використання кадрового потенціалу. Людський чинник багато в чому визначає успішність банку на ринку. Ефективність використання кадрів залежить від якості персоналу, інтенсивності навчання та освіченості робітників, відпрацьованості механізму мотивації;

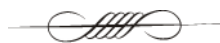
2. Оптимізація організаційної структури. Гнучкість організаційної структури та її відповідність специфіці банку визначає професіоналізм керівництва і значно підвищує стійкість та адаптованість банку до мінливих зовнішніх умов;

3. Ступінь інноваційності установи. Сучасний банківський бізнес пропонує величезну кількість нових технік управління всіма аспектами роботи банку, нехтування якими призводить до втрати конкурентних переваг і поступового занепаду банківської установи. Відзначимо, що це не означає потреби сліпого наслідування будь-яких нових методик, проте процеси удосконалення й підвищення якості управління повинні відбуватися постійно;

4. Розвиток і підтримка зв'язків (у тому числі й неформальних) з інфраструктурними організаціями та іншими учасниками фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. *Risk management & insurance, Seventh Edition, C. Arthur C. Williams, Jr., Peter C. Young, Michael L. Smith, McGraw-Hill, Inc. 1995. – 680 p.*
2. *Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: Монографія / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2001. – 263 с.*
3. *Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – К.: Зв'язок, 2010. – 152 с.*
4. *Балашова Н. Е. Построение системы риск-менеджмента в финансовой компании / Н. Е. Балашова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2012. – № 4. – С. 104 – 111.*
5. *Бондаренко Л. А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку / Л. А. Бондаренко // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 85 – 93.*

Макушок Ольга Василівна,
доцент кафедри маркетингу
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук, доцент
Корман Ірина Іванівна,
старший викладач кафедри маркетингу
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ РЕКЛАМИ

Сьогодні на рекламному ринку України діє близько 3500 рекламних агенцій, на яких працює понад 50000 людей. Є кілька типів агенцій. Переважна більшість з них пропонують посередницькі послуги і спеціалізуються на перепродажу місця, часу в ЗМІ. До другої групи належать студії та рекламні агенції, що забезпечують творчу розробку та виготовлення рекламної поліграфічної продукції, аудіо- та відеопослуги тощо. Діапазон послуг, які вони пропонують клієнтам, залежить від наявності та специфіки виробничої бази агенції. До третьої групи належать агенції, котрі забезпечують комплексне рекламне обслуговування (повне). Споживачам пропонують концепцію рекламної кампанії, надання творчих послуг, планування й придбання рекламоносіїв, організацію проведення виставок, презентацій, акцій із стимулювання збуту тощо.

Політична та економічна криза призвела до падіння рекламного ринку України, який залежить від маркетингових бюджетів клієнтів, що скорочувались через коливання курсу валют, зниження купівельної спроможності населення та зменшення продажів у східних регіонах України та Криму.

Складний період викликав серед рекламодавців зрозумілу тенденцію до оптимізації витрат на маркетинг і комунікації. Протягом останніх двох років рекламний бізнес перебував на розриві між тиском, який чинять відділи закупівель замовників-рекламодавців, і вартістю утримання професійних команд у рекламних агентствах. Це призвело, зокрема, до таких негативних для агентств наслідків, як недобросовісна конкуренція, вимивання кваліфікованих кадрів, неможливість інвестувати в розвиток, скорочення аналітичного та стратегічного ресурсу та інших негативних тенденцій. Рекламний ринок протягом останніх двох років абсорбував усі витрати, пов'язані з утриманням вартості послуг. Цінова стабільність для замовників-рекламодавців утримувалася виключно за рахунок внутрішніх ресурсів рекламних агентств: оптимізація витрат, включаючи скорочення витрат на персонал, процеси і зниження норми прибутку.

Зокрема, рівень витрат по оплаті праці, виставлених ключовими рекламними агентствами в кошторисах для замовників-рекламодавців, не змінився в 2014-2016 рр., незважаючи на: зростання інфляції та середнього рівня заробітних плат комерційного сектора в Україні; та підняття середнього рівня заробітних плат низці фахівців під тиском таких факторів, як перетікання творчих спеціальностей в області дизайну (арт-директори, дизайнери) у галузь ІТ (зарплати з прив'язкою до валюти) та перетікання талантів на інші географічні ринки з оплатою праці, зафіксованої в валюті [1].

Всеукраїнська рекламна коаліція (ВРК) повідомляє, що місткість медійного рекламного ринку України у 2016 р. становила 11 621 млн. грн., що на 27% більше ніж у 2015 р. (9 120 млн. грн.). У 2015-2016 рр. єдиний медіаканал, який показує спадаючий попит як рекламоносій, це преса. Затребувані всі напрямки, найбільш помітне зростання по Event Marketing, що обумовлено тим, що люди скупили за позитивом, гарним настроєм, цікавим дозвіллям, і бренди / компанії активно це використовують. Всі також популярні програми для підвищення лояльності існуючих клієнтів (Trade Marketing і

Loyalty Marketing). Зростання ринку маркетингових сервісів пояснюється і поживавленням на ринку, і інфляцією [2].

Щодо розподілу часток різних медіа на рекламному ринку, то він є таким: реклама на телебаченні займала 48,8% рекламного ринку у 2016 р., тоді як у 2015 р. ця частка становила 45,7%. На думку експертів, зростання частки ТБ-реклами обумовлено підвищеною увагою населення до телебачення у зв'язку з подіями в країні. Частка ТБ-спонсорства зросла до рівня 6,1%, в той час, як у 2015 р. становила 4,7%. Це зумовлено законодавчим обмеженням на рекламу пива, що призвело до зростання «пивного» спонсорства. Частка зовнішньої реклами змінилася не суттєво. Зовнішня реклама займала 10,6% ринку, тоді як у 2015 р. ця частка становила 10,4%. Реклама у пресі становила 9,7% від усього медіаринку, що на 4,7% менше, ніж минулого року. Частка радіо-реклами у 2016 р. залишилася на рівні 3%, а інтернет-реклами зросла з 25,8% до 27,0% [2].

Увагу сучасного споживача залучає інноваційна реклама, яка використовує новітнє технічне забезпечення, комп'ютерні технології і нестандартні способи подачі інформації. Найперспективнішою є відеореклама в місцях масового скупчення людей – так звана технологія InDoor TV. На підставі аналізу вторинної маркетингової інформації встановлено, що на неї звертають увагу більше 90% потенційних покупців. Останніми досягнення у галузі поширення реклами є: тривізор, інтерактивний стіл, TransLook (прозорий кіоск). Такі підходи дозволяють використовувати рекламу з найбільшою ефективністю [3].

На сьогодні достатньо розвиненим є саморегулювання ринку, підтвердженням чого слугує робота такої організації, як Всеукраїнська рекламна коаліція, що ініціює позитивні зрушення та прагне до забезпечення якісно нових умов функціонування галузі, що висвітлено в «Декларації лідерів рекламно-комунікаційного ринку України».

За підсумками перших 8-ми місяців поточного року за деякими ринковими сегментами динаміка зростання рекламного ринку явно випередила грудневий прогноз, що дозволило поліпшити прогноз зростання ринку з 28% до 32%.

Традиційним лідером за приростом виступила Digital-реклама, а «нетрадиційним» – зовнішня реклама. На тлі обмеженого або навіть такого, що скорочується, обсягу інвентарю основним драйвером зростання ринку стає медіа інфляція. Постачальники змушені піднімати вартість розміщення, реагуючи на досить високий попит з боку рекламодавців. З урахуванням глибини кризи 2014-15 років поточна динаміка відновлення рекламно-комунікаційного ринку не може не радувати [4].

З іншого боку, слід зазначити, що на даному етапі зростання рекламного ринку істотно випереджає темпи відновлення економіки в цілому, і більшості продуктових категорій зокрема. Якщо ситуація не зміниться, в майбутньому логічно очікувати уповільнення зростання рекламних інвестицій.

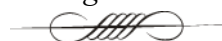
Список використаних джерел:

1. Лазебник М. Объем рекламного рынка Украины 2014 / М. Лазебник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adcoalition.org.ua/ckeditor_assets/V-UA_2007-2014.pdf

2. Итоги года 2016 / Всеукраинская рекламная коалиция // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adcoalition.org.ua/ckeditor_assets/files/AnnualRep2016.pdf

3. Волков А.Р. Інноваційні технології в системі маркетингових комунікацій / А.Р. Волков, Л.К. Яцишина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2839>.

4. Офіційний сайт Всеукраїнської рекламної коаліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.adcoalition.org.ua/>.

*Маланчій Микола Олександрович,
перший заступник директора
департаменту – начальник управління
кадрового менеджменту Департаменту персоналу
Державної прикордонної служби України (м.Київ),
кандидат наук з державного управління*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ДОБОРУ ТА ПЕРВИННОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В даний час система органів прикордонного контролю є складовими забезпечення національної безпеки України. Виконання функцій із охорони державного кордону неможливе без належного кадрового забезпечення. Сьогодні без персоналу, який забезпечує реалізацію функцій установи, жодна організація військового чи правоохоронного призначення не зможе досягнути мети свого призначення. Професійні кадри є не лише найважливішим елементом будь-якого процесу (виробництво, військова та охоронна сфера тощо), а й головним стратегічним ресурсом. Якби не були новітні технології озброєння чи техніки, засобів охорони кордону, без професійних кадрів, досягнути успіху неможливо.

Базові принципи професійної підготовки офіцерів до управлінської діяльності, оптимізації військово-педагогічного процесу, підбору і добору кадрів досліджували такі вчені, як М. М. Гурський [1], Д. В. Іщенко [2; 3; 4; 5], Д. А. Карпілянський [6], М. М. Литвин [7] та інші. Однак, питання професійного добору кадрів не знайшли належного відображення у працях науковців, у зв'язку з чим виникає необхідність проведення наукових розвідок у цій сфері.

Особи, які вступають на військову службу за контрактом, повинні відповідати професійно-психологічним вимогам, а також вимогам за рівнем освіти і станом здоров'я. При проведенні професійно-психологічного відбору, який здійснюється в кілька етапів, оцінюються рівень інтелектуального розвитку, психологічна готовність до проходження військової служби, швидкість мислення, комунікабельність та інші, важливі для військової служби професійні якості претендентів. Разом з тим, очевидно, що вимоги до кандидатів на проходження військової служби, наприклад, в підрозділах спеціального призначення, мають принципову відмінність від вимог до кандидатів, які претендують на проходження військової служби, наприклад, в підрозділах забезпечення. Зазначені вимоги визначаються особливостями оперативно-службової діяльності в тих чи інших умовах. Оперативно-службова діяльність підрозділів прикордонного контролю в повітряних пунктах пропуску також має особливості, до яких можна віднести специфіку місця несення військової служби, соціально-психологічні особливості діяльності по здійсненню пропуску через державний кордон. Ці та деякі інші фактори об'єктивно існують і не можуть залишатися не врахованими в процесі конкурсного відбору.

У загальному порядку кандидат на проходження військової служби за контрактом вивчається в період вступу на службу. Підготовка до вивчення і безпосереднє вивчення кандидатів на військову службу є етапом, на якому приймається принципове рішення про доцільність проходження військової служби конкретним кандидатом. У процесі аналізу кандидата оцінюється професійна підготовка (або перший досвід роботи), інтереси, сімейний стан, здоров'я, а також мотивація і цілі.

В даний час рівень підготовки військовослужбовців підрозділів прикордонного контролю не завжди повністю відповідає вимогам, виконання яких необхідне для успішного вирішення завдань при здійсненні пропуску. Цілком очевидно, що одним із напрямів удосконалення системи кадрового забезпечення є науково обґрунтована робота посадових осіб на стадії вивчення кандидата.

У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно розробити Пам'ятку посадовій особі, що проводить бесіду з кандидатом на вступ на військову службу в підрозділі прикордонного контролю, в якій передбачити загальну і особливу частини, відповідні розділи і приблизні висновки. До загальної частини необхідно віднести розділи – загальний розвиток (сім'я, дитинство, шкільний період, навчання), професійні та особисті інтереси, а також загальний психологічний портрет. Особлива частина повинна мати на меті визначення індивідуальних мотиваторів кандидата. У зв'язку з цим вона передбачає наявність блоку провокаційних, а також проектних питань, що пропонують кандидату оцінити не себе, людей в цілому або якийсь вигаданий персонаж, таким чином, скоротивши ймовірність соціально-бажаних відповідей. Особливу увагу в цій частині обстеження необхідно приділити виявленню корисливих мотивів.

Основною вимогою до вивчення кандидата є його цілеспрямованість. Під цілеспрямованістю в даному випадку розуміється оцінка факторів, здатних вплинути на ефективність виконання завдань, що вирішуються підрозділами прикордонного контролю при здійсненні пропуску. До числа таких категорій, на нашу думку, відносяться:

- по-перше, психологічна здатність здійснювати контрольно-перевірочні заходи в умовах дефіциту часу і безпосереднього психологічного тиску з боку осіб, які перетинають державний кордон, а також в умовах конфліктних ситуацій;
- по-друге, морально-психологічна стійкість до спокуси матеріального збагачення;
- по-третє, важливим є з'ясування обставин сімейного характеру, здатних вплинути на порядок проходження кандидатом військової служби.

З урахуванням особливостей оперативно-службової діяльності підрозділів прикордонного контролю в пунктах пропуску приділяється особлива увага психологічному відбору. Заходи з професійного психологічного відбору проводяться відповідними фахівцями. Специфічний характер діяльності при здійсненні пропуску осіб, які перетинають державний кордон, крім того обумовлений великим інформаційним потоком, наявністю дефіциту часу і характером роботи, що також повинно бути об'єктом уваги з боку посадових осіб в рамках проведення психологічної роботи та підготовки. Істотним суб'єктивним фактором, що впливає на оперативно-службову діяльність підрозділів прикордонного контролю, є відповідальність за прийняття рішення на пропуск через державний кордон. Недостатня професійна підготовка, а також недбалість і неухважність, потурання, - все це може привести до незаконного перетину державного кордону, а в окремих випадках – застосування відносно посадових осіб підрозділів прикордонного контролю дисциплінарної відповідальності. У зв'язку з цим на стадії проведення бесіди з кандидатом доцільно приділяти увагу виявленню психологічних особливостей, які можуть вплинути на рішення про доцільність прийняття на службу кандидата.

Фактори, зумовлені психологічними характеристиками військовослужбовців, не є єдиною умовою ефективного виконання контрольно-перевірочних заходів. Істотний вплив на оперативно-службову діяльність контролерів здійснює наявність обладнання та технічне оснащення робочого місця і приміщень, де здійснюється прикордонний контроль. Зона додаткових режимних обмежень, де перевіряються документи на право перетину державного кордону, повинна бути сконструйована й обладнана таким чином, щоб максимально ізолювати посадову особу, яка здійснює перевірку документів, від осіб, які очікують контрольно-перевірочних заходів. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне зазначені вимоги закріпити в відомчих нормативних актах

В даний час система професійної підготовки посадових осіб прикордонних органів вбудовується в загальну схему кадрового забезпечення Державної прикордонної служби України. Питання, пов'язані з професійною підготовкою військовослужбовців

підрозділів прикордонного контролю, регламентуються нормативними правовими актами відомчого рівня, при цьому виділяється загальна та спеціальна професійна підготовка. Метою спеціальної професійної підготовки є оволодіння знаннями, вміннями і навичками, спрямованими на досягнення результатів у конкретному виді оперативно-службової діяльності, у даному випадку – режимно-пропускної. Здатність проводити ідентифікацію осіб, які перетинають державний кордон, виявляти підробки в документах, грамотно скласти їх опис – всі ці навички здобуваються в процесі спеціальної професійної підготовки. У професійній підготовці варто виділити мовну підготовку військовослужбовців підрозділів прикордонного контролю, які здійснюють оперативно-службову діяльність в пункті пропуску. У багатосторонньому пункті пропуску особливого значення набуває впевнене знання однієї з міжнародних мов (найчастіше англійської). У випадках, коли у посадової особи, яка здійснює перевірку документів, є сумніви з приводу особи, що перетинає державний кордон, такі аспекти як акцент, інтонація, правильність вимови звуків, порядок слів у реченні, швидкість мови, дозволяють оцінити, чи правдива інформація, яка наведена в документі, що пред'являється. Мовний бар'єр, створюючи додаткові труднощі в роботі, сприяє виникненню тенденцій щодо спрощення, скорочення професійного спілкування співробітників прикордонних органів з іноземними громадянами. І хоча відомчими правовими актами передбачена система після вузівського вивчення іноземних мов, і діє механізм матеріального стимулювання військовослужбовців до вивчення іноземних мов, не можна не відзначити низький рівень знань у зазначеній сфері. Таким чином, в програмі спеціальної професійної підготовки підрозділів прикордонного контролю доцільно, скорочуючи непрофільні дисципліни, більшу кількість навчальних годин відводити спеціальній професійній, а також мовній підготовці.

Таким чином, особливостями кадрового забезпечення підрозділів прикордонного контролю, які здійснюють оперативно-службову діяльність в пункті пропуску, є: підвищені вимоги до спеціальної професійної та мовної підготовки військовослужбовців, морально-психологічних якостей кандидатів на проходження військової служби в підрозділах прикордонного контролю.

Список використаних джерел:

1. Гурський М. М. Концептуальні питання переведення Державної прикордонної служби України на комплектування посад солдатів (матросів), сержантів і старшин військовослужбовцями військової служби за контрактом / М. М. Гурський // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2004. – № 3. – С. 41–43.

2. Іщенко Д. В. Методологічні підходи до підготовки та прийняття управлінських рішень у кадровому менеджменті / Д. В. Іщенко // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2006. – № 2. – С. 50–54.

3. Іщенко Д. В. Удосконалення системи комплектування та проходження служби рядовим і сержантським складом у Державній прикордонній службі України / Д. В. Іщенко // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2009. – № 3. – С. 3–6.

4. Іщенко Д. В. Стратегія кадрової роботи у Прикордонних військах України / Д. В. Іщенко // Науковий вісник Прикордонних військ. – 2003. – № 1. – С. 3–5.

5. Іщенко Д. В. Шляхи удосконалення кадрової роботи органів управління Державної прикордонної служби / Д. В. Іщенко // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2003. – № 4. – С. 8–11.

6. Карпілянський Д. А. Концептуальні підходи до організації професійного психологічного відбору кандидатів для служби у підрозділах охорони державного кордону / Д. А. Карпілянський // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2004. – № 4. – С. 49–51.

7.Литвин М. М. *Проблемні питання реформування Державної прикордонної служби України / М. М. Литвин // Проблеми теорії та практики реалізації правоохоронних функцій в охороні державного кордону: матеріали п'ятої Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22–23 жовтня 2007 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, – 2009. – С. 4–10.*

Матвиенко Елена Александровна,
ассистент кафедры экономики и маркетинга
Национального аэрокосмического университета им. Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»,
Серова Аделина Михайловна,
студентка кафедры экономики и маркетинга
Национального аэрокосмического университета им. Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»

КОМПЛЕКС МАРКЕТИНГОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АВИАТРАНСПОРТНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Развитие предприятий авиатранспорта представляет важность с точки зрения расширенного воспроизводства отрасли, это объясняется общемировым процессом глобализации, повышением мобильности населения, дальнейшим развитием деловых связей и туризма. В современных условиях на деятельность авиатранспортных предприятий (АТП) Украины влияет ряд внешних факторов. Ситуация характеризуется нестабильностью политической ситуации, военным конфликтом на востоке страны, низкой платежеспособностью национального потребителя, угрозой конкуренции со стороны компаний-лоукостеров, монополизацией рынка авиационного топлива. Потому вопрос экономической безопасности АТП приобретает особую актуальность.

В современных рыночных условиях применение маркетингового инструментария позволяет адекватно оценить ситуацию на рынке, определить факторы влияния на деятельность компании, проанализировать сильные и слабые стороны компании, разработать на основе полученной информации стратегии дальнейшей деятельности предприятия. Существует объективная необходимость научных исследований достижения экономической безопасности предприятия с применением маркетинговой концепции и маркетингового инструментария в рамках эффективного управления АТП.

Анализ литературы показал, что под влиянием тенденций на рынке авиаперевозок получили развитие исследования особенностей применения маркетинговых инструментов для АТП. Но, несмотря на существующие результаты исследований, в Украине еще требует внимания вопрос применения комплекса маркетинговых коммуникаций в контексте экономической безопасности предприятий авиатранспортной отрасли.

Цель исследования заключается в анализе теоретических основ маркетинговых коммуникаций и особенностей их применения на АТП для управления экономической безопасностью предприятия.

Экономическая безопасность АТП рассматривается как состояние, при котором предприятие способно реагировать на воздействие внутренних и внешних дестабилизирующих факторов, оказывая бесперебойное предоставление услуг по перемещению в пространстве пассажиров и грузов в производственных или личных

целях и обеспечивая устойчивую реализацию основных коммерческих интересов и стратегических целей своей деятельности [1].

На рынке пассажирских перевозок в Украине существует ряд проблем. В первую очередь – это низкое качество услуг авиакомпаний и высокая цена билетов. Следовательно, существует проблема с доверием потребителей к украинским авиакомпаниям. Авиационным транспортом в нашей стране пользуется лишь 4-5% населения. Поэтому коэффициент авиационной подвижности равен – 0,5. Для сравнения, в странах ЕС он составляет не менее 2, а в США – превышает 2,5 [2].

Проблема отсутствия пассажира приводит к обострению конкурентной борьбы. Конкуренция – это борьба за доверие заказчика. В сфере транспортных услуг такое доверие формируется не только объемами и ценой перевозки, но и ее качеством (сохранность грузов, комфорт пассажиров, время доставки), особенно качеством обслуживания, в числе которого скорость, удобство, уровень надежности, ритмичности поставок или скорость движения транспортных средств [3]. Это неотъемлемые факторы, которые обеспечивают эффективную деятельность авиакомпании, следовательно – ее экономическую безопасность.

Маркетинговые исследования деятельности авиакомпаний показали, что клиента не всегда можно удержать только при помощи наиболее привлекательной цены, удобного расписания, прямого рейса и отличного сервиса. Потому с целью выживания компании в условиях конкуренции на рынке перевозок необходимо завоевать лояльность потребителя, чтобы закрепить пассажиров за авиакомпанией и обеспечить экономическую безопасность ее деятельности. Достижение эффективной коммуникации с потребителем и положительной репутации компании возможно при правильно выстроенной политике маркетинговых коммуникаций.

Маркетинговая коммуникативная политика должна рассматриваться как процесс творческой организации взаимодействия фирмы со всеми бизнес-субъектами, которые вместе с фирмой участвуют или могут участвовать в создании и воспроизводстве предложения (товара, услуги) и его продвижении до конечного потребителя. Коммуникационная модель строится с использованием следующих инструментов: реклама, стимулирование сбыта, личная продажа, PR и прямой маркетинг [4].

К функциям маркетинговых коммуникаций АТП относятся: информативная (донесение информации потребителю о авиаперевозчике и его новых услугах), напоминающая (напоминание о положительном опыте покупки авиауслуг компании и об определенных акциях, мероприятиях), убеждающая (убеждение целевой аудитории в выборе определенного авиаперевозчика), имиджевая (создание и поддержание положительного отношения к авиаперевозчику), исследовательская (анализ и оценивание рыночной ситуации через обратный коммуникационный поток), управленческая (управление взаимоотношениями со всеми участниками рынка), партнерская (налаживание тесных взаимовыгодных партнерских отношений между рыночными субъектами) [5].

Таким образом, правильно подобранный комплекс маркетинговых коммуникаций с учетом особенностей рынка авиаперевозок позволит трансформировать влияние факторов внешней среды в благоприятные условия деятельности АТП, обеспечивая экономическую безопасность предприятия.

Список використаних джерел:

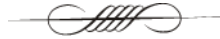
1. Філіпковська Л. О. Трактуння категорії економічної безпеки авіатранспортного підприємства [Текст] / Л. О. Філіпковська, О.О. Матвієнко // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. – 2014. – Том 16. – № 2. – С. 180-186.

2. *Авиарынок Украины: аналитика и комментарии [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.business.ua/avia/aviarynok_ukrainy_analitika_-354476/*

3. *Маліношевська К. І. Формування моделі вимірювання якості у сфері аеропортових послуг / К. І. Маліношевська // Економічний аналіз. – 2013. – № 12. – Частина 3. – С. 261- 264.*

4. *Багиев Г. Л. Маркетинг: Учебник для вузов / Г. Л. Багиев, В. М. Тарасевич. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2010. – 576 с.*

5. *Сергієнко С.А. Роль комплексу маркетингових комунікацій в авіаційно-транспортній сфері / С.А. Сергієнко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2009. – № 31. – С. 146-153.*

Мельничук Любов Сергіївна,

*доцент кафедри економіки підприємства
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв),
кандидат економічних наук, доцент,*

Дранус Валентин Вікторович,

*асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Подільського державного аграрно-технічного
університету (м. Кам'янець-Подільський)*

СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Рівень задіяності бізнесу у вирішенні соціальних проблем суспільства в останні роки помітно зростає. До числа найбільш виражених напрямів соціальної активності бізнесу в відносяться зміст і розвиток соціальної інфраструктури як всередині компанії, так і за її межами; розвиток освіти; надання медичних та рекреаційних послуг своїм працівникам; підтримка соціально незахищених верств населення, ветеранів, пенсіонерів, інвалідів; підтримка розвитку дітей і молоді; програми протидії поширенню наркоманії і алкоголізму; спонсорування культурних і спортивних заходів тощо.

Однак ефективність проектів у сфері корпоративної соціальної відповідальності може бути вищою при зниженні кількості обмежень, викликаних недосконалістю законодавства, а часто і відсутністю законодавчих норм. Саме тому сьогодні держава стає пріоритетним партнером бізнесу, який розраховує на підтримку своїх ініціатив і гідну оцінку свого вкладу в суспільний розвиток країни.

Сегмент корпоративного страхування співробітників в Україні активно розвивається, багато в чому за рахунок зростаючої ролі страхування.

Ситуація, що склалася в сфері соціального захисту населення висуває додаткові вимоги, з одного боку, до роботодавців - з розвитку програм компаній в сфері соціального та медичного страхування, корпоративних пенсійних систем; з іншого боку, до держави в зв'язку з необхідністю вдосконалення системи соціального захисту населення держави, націленої на підвищення рівня і доступності такого захисту, а також довгострокову фінансову стійкість системи і підвищення ефективності використання її коштів [1, с. 163].

Сучасна концепція страхування передбачає, що внески на соціальне страхування відповідають ступеню захисту, який необхідний людині відповідно до існуючих в суспільстві стандартами рівня і якості життя; соціальні виплати визначаються розмірами,

термінами та іншими умовами сплати страхових внесків; обов'язок по сплаті внесків несуть солідарно держава, роботодавці та працівники. У цьому сенсі можна стверджувати, що при тристоронньому формуванні фінансових ресурсів контроль за їх цільовим використанням повинен бути також тристороннім.

Сучасні підходи до соціального захисту формують та нові вимоги до особистої відповідальності громадян в сфері їх соціального захисту, в тому числі їх участі в соціальному страхуванні з метою підвищення ступеня власної соціального захисту.

Отже, професійна етика розглядає шляхи та засоби ефективного самоутвердження людини у суспільно вироблених видах діяльності. Професійна діяльність не тотожна сутності людини, тим не менше є одним із вагомих чинників вияву її творчих умінь та моральних чеснот. У професійній діяльності людина утверджує себе як соціальний суб'єкт. Кожне підприємство має власну систему моралі, але спостереження доводять, що люди йдуть на компроміс із власними цінностями під впливом умов ділової організації, в якій вони працюють. З метою підвищення етичності поведінки керівників і рядових співробітників можна використовувати заходи і методи, рекомендовані дослідниками етики бізнесу: етичні кодекси, карти етики, комітети з етики, соціальні ревізії, навчання етичній поведінці, етична експертиза, етичне консультування. Цінність бізнес етики полягає в тому, що вона дає практичні рекомендації, що і як треба робити, щоб такі загальнолюдські цінності, як чесність, довіра, справедливість стали невід'ємною частиною корпоративного життя кожної організації, як поводитися співробітникам, щоб уникнути складних етичних ситуацій, і що робити, якщо співробітник вже в ній опинився. Засадами для діяльності етичної бізнес-компанії повинні стати міжнародно визнані принципи ведення бізнесу, оскільки без їх дотримання неможливе залучення до України міжнародного капіталу, необхідного для соціально-економічного зростання і процвітання країни.

Для того щоб етичні принципи, норми, правила та стандарти перетворились в реалії ділового життя, повинні застосовуватися механізми, за допомогою яких можна впровадити в практику етичні норми. До них відносяться: етичні кодекси, комітети з етики, тренінг, соціальні аудити, юридичні комітети, служби, що розглядають претензії громадян з етичних питань, зміни у корпоративній структурі [2, 106 с.].

Через безпосередній вплив на клієнтів (страхувальників), що зацікавлені у певних заходах, які здійснює компанія в рамках політики корпоративної соціальної відповідальності. Це дозволяє формувати ціннісне ставлення до компанії та позитивну репутацію серед певних груп клієнтів. Такі клієнти або готові платити вищу ціну за страховий поліс, або частіше обирають цю компанію серед інших за рівної ціни [3, 1060 с.].

Важливо зазначити, що страховий договір, як і будь-який інший, передбачає довіру, що тісно пов'язана з соціальним капіталом (що проявляється у ціннісному ставленні та довірі). Дослідження показують пряму залежність попиту на страхові поліси та просторовим розподілом соціального капіталу – більша довіра означає більший попит на послуги [4].

Важливість гарної репутації робить можливим залучення кращих фахівців до роботи в компанії. Також це ефективний метод мотивації вже працюючого персоналу, збільшення продуктивності праці і зменшення плинності кадрів. каналів для страхових компаній пов'язана з одного боку з потребою у великій кількості вузьких спеціалістів, таких як андеррайтери, актуарії, аджастери, сюрвейери тощо. З іншого боку, страховій компанії також необхідна мережа страхових агентів, які можуть одночасно працювати на декількох страховиків або перейти від одного до іншого разом з клієнтською базою. В цих умовах репутація в працівників грає першочергову роль для страхового бізнесу.

Імперативом сучасного страхового бізнесу стало дотримання політики корпоративної соціальної відповідальності. Водночас не можна сказати, що

корпоративна соціальна відповідальність зменшує первинні цілі компанії - прибутковість і зростання капіталізації. Пожертвувавши частиною прибутків в короткостроковому періоді, страхова компанія виграє в середньо- та довгостроковому за рахунок декількох каналів впливу. Тобто корпоративна соціальна відповідальність є складовою довгострокової стратегії на страховому ринку, орієнтованої на стратегічні цілі, а не на швидкий прибуток.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко Г.И. *Современные тенденции эволюции систем социального страхования* // *Бизнес в законе*. - 2011. - № 3. - с. 161-164.
2. Мельничук Л.С. *Етичне ведення бізнесу як особливий напрям економічної діяльності [Текст] / Л.С.Мельничук / / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2014. – Випуск 8 (1) - с.103-106.*
3. *Servaes and Tamayo: "The Impact of Corporate Social Responsibility on Firm Value" Management Science 59(5), pp. 1045–1061.*
4. *Millo, G. and Pasini, G. (2010), Does Social Capital Reduce Moral Hazard? A Network Model for Non-Life Insurance Demand. Fiscal Studies, 31: 341–372. doi: 10.1111/j.1475-5890.2010.00118.x http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-5890.2010.00118.x.*

Мельничук Олександр Іванович,

*начальник Головного управління Державної казначейської служби України
в Хмельницькій області*

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ

На сьогодні система казначейства є основою для обробки та фіксації всіх фінансових операцій, пов'язаних з бюджетом, зокрема в процесі формування фінансових звітів, що забезпечує реалізацію фінансового контролю та належний рівень прозорості. Державна казначейська служба України посідає одне з ключових місць у структурі управління державними фінансами та державного контролю. Відтак, від ефективності роботи органів Державної казначейської служби в напрямку обслуговування бюджетів за доходами і видатками залежить дієвість механізму регулювання соціально-економічних процесів, адже проблеми бюджету завжди віддзеркалюють соціально-економічну ситуацію в країні.

Так, територіальними органами Державної казначейської служби України на території Хмельницької області обслуговується державний бюджет і 436 місцевих бюджетів, а також 1 864 установи та організації, для яких відкрито понад 160 тисяч рахунків, в тому числі по місцевих бюджетах відкрито понад 100 тисяч рахунків.

Крім того, за січень-серпень 2017 року територіальними органами області забезпечено обслуговування бюджетів усіх рівнів та облік всіх податкових платежів і зборів, які були сплачені на території регіону, на загальну суму 6 920,7 млн.грн. За рішеннями податкових органів відшкодовано суб'єктам підприємницької діяльності області податку на додану вартість в сумі 2 583,5 млн.грн. За цей же період, надано базової, реверсної та додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я в сумі 591,4 млн.грн.

Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [1] було профінансовано 18 видів субвенцій із загального та спеціального фондів державного бюджету місцевим бюджетам області на загальну суму 6 274,2 млн.грн.

Водночас, виконуючи завдання та повноваження, які покладені на Державну казначейську службу України, виникає ряд проблем функціонування системи казначейського обслуговування на рівні області, зокрема:

1) несвоєчасне затвердження розпорядниками нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів кошторисів, планів асигнувань та планів використання бюджетних коштів, що зумовлює невідповідність облікових даних даним фінансової звітності в органах Державної казначейської служби України;

2) невідповідність внесених змін до затвердженого розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням, що призводить до незбалансованості місцевих бюджетів;

3) несвоєчасність внесення змін до затверджених розписів дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів зумовлює їх незбалансованість;

4) недотримання розпорядниками бюджетних коштів Бюджетного кодексу України та Порядку обліку зобов'язань в органах Державного казначейства в частині своєчасної реєстрації фінансових зобов'язань;

5) недотримання частини 1 статті 48 Бюджетного кодексу України [2] щодо погодження з генеральним замовником Національної програми інформатизації при взятті бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів;

6) допущення розпорядниками бюджетних коштів простроченої дебіторської та кредиторської заборгованостей;

7) несвоєчасне подання підтвердних документів у разі здійснення авансування;

8) несвоєчасне подання розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), що унеможлиблює здійснення реєстрації та обліку зобов'язань і своєчасне проведення видатків;

9) неврегульованість питання з головними розпорядниками бюджетних коштів про передачу кредиторської заборгованості минулих бюджетних періодів на бюджетні програми, призначення за якими встановлені законом про бюджет на поточний рік.

Перспективним напрямом удосконалення казначейського обслуговування є реалізація електронного казначейства, що забезпечить: оперативність доступу до достовірної консолідованої інформації; зменшення витрат бюджетних коштів на оновлення апаратного та загальносистемного програмного забезпечення у результаті зменшення кількості систем обробки даних; економію бюджетних коштів за рахунок зменшення фінансових витрат розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (відряджень, витрат на розхідні матеріали для друку документів, що подаються органам Державної казначейської служби України); автоматизацію окремих процесів та усунення дублювання даних у різноманітних системах; здійснення контролю за ефективністю діяльності органів Державної казначейської служби України; високий рівень достовірності інформації.

Список використаних джерел:

1. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Законодавство України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Законодавство України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.

DER WEG DER UKRAINE ZUR EUROPÄISCHEN UNION-BRINGT DAS ASSOZIIERUNGSABKOMMEN DEN ERSTEN SCHRITT ZUR INTEGRATION?

Ukraine, ein Land voller Gegensätze, so geschichtsträchtig und doch so widersprüchlich.

Man bezeichnete sie als Kornkammer Europas, durch die weiten Felder.

Schon in der Geschichte war sie ein Zwischenglied zwischen Europa und dem Russischen Reich.

Mit dem Fall der Sowjetunion musste sie sich wieder entscheiden, wohin ihr Weg sie führen wird.

1994 wurden die ersten Verträge zwischen der unabhängigen Ukraine und der Europäischen Union geschlossen. Dies waren die Partnerschafts- und Kooperationsabkommen. Man wollte von Seiten der ukrainischen Regierung sich in die EU integrieren, sowie einen Beitritt in ferner Zukunft in Aussicht gestellt zu bekommen.

Diese Abkommen beinhalteten folgende Punkte, die das Land erfüllen musste.

Russland war weiterhin ihr wichtigster Handelspartner, sowie Gas- und Öllieferant.

Am 16.10.1998 war das erste EU-Ukraine Gipfeltreffen in Wien, bei dem um eine Freihandelszone zwischen der Ukraine und der Europäischen Gemeinschaft verhandelt wurde.

In den folgenden Jahren übernahm die Ukraine, die von der EU aufgestellten Reformen nur zum Teil, so dass man von Seiten der EU einen Vollmitgliedschaft des Landes in nähere Zukunft nicht mehr in Betracht nahm.

Das Land schränkte zunehmend die Pressefreiheit ein und bekam die Korruption nicht in den Griff.

Laut Transparency International 2012 belegte das zweitgrößte Land Europas Platz 144 von 174 beim Korruptionsindex.

Nach der Orangen Revolution und Wiederholung der Wahlen, wo Juschtschenko als Sieger hervorging, sah man bei der Europäischen Union wieder Hoffnung aufkeimen, dass die Ukraine doch noch der EU beitreten wird.

Maßnahmen wurden ergriffen um den Plan einzuhalten, das Rechtssystem der Ukraine sollte an das der Europäischen Gemeinschaft angegliedert werden, es sollte die Regierung umstrukturiert werden, um Machtmissbrauch vorzubeugen.

Man sah, dass die Ukraine 2015 der Europäischen Union beitreten sollte.

Durch die politische Umverteilung ab 2006, wo die prorussischen Parteien, wie die Partei der Regionen wieder an die Macht gelang, geriet die Mission Beitritt in die EU wieder in weiterer Ferne.

Zwar bemühte sich die Regierung um Janukowitsch um die Angliederung an Union, doch durch die Verfolgung von Oppositionellen und durch unrechtmäßige Gerichtsurteile, verzögerte sich der ganze Prozess [1].

Als am 21.11.2013 der Vertrag zur Unterzeichnung bereit stand, weigerte sich Janukowitsch ihn zu unterzeichnen.

Dies führte zu Massenprotesten vor allem im Westen der Ukraine und zur Abspaltung der Krim, sowie zu einem Bürgerkrieg im Osten des Landes, gegen prorussische Separatisten.

Am 21.03.2014 wurde im Rahmen des EU-Gipfels der politische Teil des Assoziierungsabkommens von den Staats- und Regierungschefs der Mitgliedsländer und von der ukrainische Seite, dem Übergangsbürgerpräsidenten Arsenij Jazeniuk, unterzeichnet.

Der wirtschaftliche Teil des Abkommens wurde am 27.06.2014 beiden Seiten unterschrieben [2]. An diesem EU-Gipfel nahm der neu gewählte Präsident der Ukraine, Petro Poroschenko, teil. Er war am 25.05.2014 mit 54% gewählt worden [3].

Das Assoziierungsabkommen und das damit verbundene Freihandelsabkommen zwischen der Europäischen Union und der Ukraine trat am 01.01.2016 in Kraft, damit schließt sich der Kreis und die Ukraine bindet sich damit noch näher an die Europäische Gemeinschaft [4].

Das Assoziierungsabkommen zwischen der Europäischen Union und der Ukraine ist ein völkerrechtlicher Vertrag im Rahmen der Östlichen Partnerschaftspolitik, mit der die EU die Länder der ehemaligen Sowjetunion an sich binden und die Demokratie sowie Rechtsstaatlichkeit fördern möchte. Seit 2009 finden jährlich EU-Gipfel mit Georgien, Armenien, Weißrussland, der Ukraine, Aserbaidschan und Moldawien statt [5]. Das Abkommen wurde unter dieser Partnerschaftspolitik herausgearbeitet und möchte die Ukraine näher an die EU heranführen, aber es stellt keine Mitgliedschaftsgarantie dar [6].

Das Abkommen setzt sich aus einer Präambel, einer Einführung, aus 486 Artikeln, 44 Anhängen, sowie aus drei Protokollen und einer gemeinsamen Erklärung zusammen. Es besteht aus einem politischen und einem wirtschaftlichen Teil.

Im Artikel 1 werden die Ziele definiert. Dies sind die Anpassung und Annäherung der Ukraine an die Europäische Union und ihre Integration in Programme der Union.

Ein weiteres Ziel ist die Verbesserung und Intensivierung des politischen Dialogs miteinander. Ein drittes Ziel besteht in der „Förderung, Erhaltung und Stärkung von Frieden und Stabilität in ihrer regionalen und internationalen Dimension im Einklang mit den Grundsätzen der Charta der Vereinten Nationen und Schlussakte der Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa in Helsinki von 1975, sowie den Zielen der Pariser Charta für ein neues Europa von 1990“ [7].

Eine weitere Zielsetzung ist die Erweiterung der Handelsbeziehungen, zu erreichen durch die Errichtung einer Freihandelszone. Mit der Freihandelszone erhält die Ukraine schrittweisen Zugang zum größten Binnenmarkt der Welt [8]. Ein weiterer positiver Aspekt liegt darin, dass die Ukraine damit Hilfe bekommt, eine wettbewerbsfähige Marktwirtschaft zu errichten und Rechtsnormen nach EU-Standards durchzuführen. Das fünfte Ziel stellt darauf ab, dass es durch das Abkommen zu einer besseren Zusammenarbeit in den „Bereichen Recht, Freiheit und Sicherheit zur Stärkung von Rechtsstaatlichkeit sowie zur Achtung der Menschenrechte und Grundfreiheit“ kommt [9].

Ein letztes Ziel ist die bessere und intensivere Kooperation in weiteren Themengebieten, die beide Partner für relevant halten [10, 11].

Auswirkungen für die Ukraine

Die Unterzeichnung des Assoziierungsabkommens hat die Ukraine sehr viel Kraft, Geduld und Blut gekostet.

Durch den politischen und wirtschaftlichen Umschwung in Richtung Europäische Union hat die Ukraine ein neues Kapitel in ihren Beziehungen mit Europa eröffnet [12].

Durch Unterzeichnung und das Inkrafttreten des Abkommens hat die Ukraine die Möglichkeit, Zugriff auf den größten Binnenmarkt der Welt zu erhalten, mit über 450 Millionen Konsumenten [13]. Ein weiterer Vorteil dieser Kooperation liegt darin, dass durch die Angleichung an die EU-Rechtsvorschriften, Normen und Standards die Ukraine auch größere Chancen auf dem Weltmarkt hat, da die EU-Standards in der Welt zu den höchsten zählen und überall anwendbar sind [14].

Weil Direktinvestitionen erleichtert werden, können ukrainische Firmen sich leichter Geld auf dem Kapitalmarkt leihen oder Investoren suchen, um Technologien zu erneuern und die Infrastruktur auszubauen sowie in neue Bereiche zu investieren [15]. Durch diese neuen Investitionen erhält die Ukraine die Chance, ihre Wirtschaft neu auszurichten und nicht, wie noch zu Sowjetzeiten, ihre Gewichtung einseitig anzulegen, z. B. im Maschinenbau [16].

Indem die Ukraine über 40% der Schwarzbodenvorkommen der Welt verfügt, kann sie zu einer führenden Lebensmittelversorgungsnation werden [17].

Außerdem besitzt die Ukraine eine junge und gut ausgebildete Bevölkerung, das Durchschnittsalter liegt bei 40,3 Jahren [18] und über 90% haben einen oder mehrere Hochschulabschlüsse; [19] wegen der niedrigen Löhne, der Durchschnittslohn beträgt 145 EUR im Monat, [20] kann dort ein guter Wirtschaftsstandort entstehen. Dieser Faktor kann dazu führen, dass das Land sich von der wirtschaftlichen Krise erholt und dass sich der Lebensstandard und die Währung festigen können.

Die Chance, die Ukraine noch dadurch erhalten hat, liegt auch darin, sich von Russland zu entfernen und sich neuen Märkten zu öffnen. 2015 war die Europäische Union zum ersten Mal der wichtigste Handelspartner der Ukraine. Im Wert von 13 Mrd. \$ wurden Güter und Dienstleistungen in den Euroraum exportiert. In die Länder der ehemaligen Sowjetunion wurden im selben Zeitraum Waren im Wert von für 8 Mrd. \$ verkauft [21]. Wegen der Unterzeichnung des Assoziierungsabkommens hat Russland seinerseits den Freihandel mit der Ukraine zum 01.01.2016 unterbrochen. Betrugen die ukrainischen Exporte 2011 noch ca. 20 Millionen \$, so waren es bis August 2016 nur noch 2,2 Millionen \$, das ist ein Rückgang von über 75% [22].

Wegen Aussetzens des Freihandelsabkommens dürfen keine landwirtschaftlichen Erzeugerprodukte sowie ukrainische Lebensmittel nach Russland exportiert werden. Nach Angaben der russischen Regierung soll dies dazu dienen, dass der russische Markt „die Wettbewerbsfähigkeit heimischer Hersteller“ [23] sicherstellt. Der Präsident der Ukraine, Petro Poroschenko, reagierte auf die Beendigung des Freihandelsabkommens mit der Aussage: „Wir sind bereit, diesen Preis für unsere Freiheit und für unsere Entscheidung für Europa zu zahlen.“ [24] Der Präsident der Europäischen Kommission Juncker sagte aus: „Wenn die Ukraine auf dem Reformweg bleibt, steht die EU-Kommission an der Seite der Ukraine. Wir werden das Land weiter so unterstützen, dass es seinen internationalen Verpflichtungen nachkommen kann“ [25].

Diese Aussagen zeigen, dass sich die Ukraine für die Europäische Union entschieden hat, obwohl Russland versuchte, Druck auszuüben, um die Unterzeichnung zu verhindern, sie aber nur verzögert hat [26]. Mit der Neuorientierung hat das Land die Chance, sich selber zu finden, um zu entscheiden, wohin es möchte.

Liste der verwendeten Quellen:

1. Vgl. Albrecht, Peter-Alexis. Komarov, Vyacheslav. Moschak, Gregorii, Navrotsky, Viyacheslav. 2013. Berlin. S.124/ 125
2. Forschungsstelle (2014b) [Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen und Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde, Hrsg.]: *Ukraine-Analysen Nr. 137*. Online unter: <http://www.laender-analysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen137.pdf> [zuletzt: 21.01.2017].
3. Forschungsstelle (2014c) [Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen und Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde, Hrsg.]: *Ukraine-Analysen Nr. 133*. Online unter: <http://www.laender-analysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen133.pdf> [zuletzt: 21.01.2017].
4. Benz, Matthias (2015): *Auf nach Westen*. Online unter: <https://www.nzz.ch/wirtschaft/wirtschaftspolitik/auf-nach-westen-1.18669919> [zuletzt: 21.01.2017].
5. Legrand, Jérôme (2016): *Östliche Partnerländer*. Online unter: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/de/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.5.html [zuletzt: 21.01.2017].
6. O.V. (2016b): *Juncker schließt EU-Beitritt der Ukraine für Jahrzehnte aus*. Online unter: <http://de.reuters.com/article/eu-ukraine-juncker-idDEKCN0W5267> [zuletzt: 21.01.2017].

7. Rödl & Partner (2016): *Stabilität wahren*. Online unter: <http://www.roedl.de/de/de/themen/documents/freihandelsabkommen-ukraine-eu-dcfta.pdf> [zuletzt: 21.01.2017].
8. Presseamt (2015) [Presse- und Informationsamt der Bundesregierung]: Lemma „Binnenmarkt“ in: *dass. Europa-Lexikon*. Online unter: <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Lexikon/EUGlossar/B/2005-11-22-binnenmarkt.html> [zuletzt: 21.01.2017].
9. Rödl & Partner (2016): *Stabilität wahren*. Online unter: <http://www.roedl.de/de/de/themen/documents/freihandelsabkommen-ukraine-eu-dcfta.pdf> [zuletzt: 21.01.2017].
10. Vgl. ebd.
11. *Assoziierungsabkommen zwischen der Europäischen Union und ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Ukraine andererseits*. Amtsblatt der Europäischen Union vom 29.05.2014, L 161/3. Brüssel, 21.03.2014. Online unter: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_agreement_ukraine_2014_en.pdf [zuletzt: 21.01.2017].
12. O.V. (2016d): *Ukraine sieht sich in zehn Jahren in der EU*. Online unter: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-07/ukraine-eu-mitgliedschaft-zehn-jahre-wladimir-groisman-premier> [zuletzt: 21.01.2017].
13. Presseamt (2015) [Presse- und Informationsamt der Bundesregierung]: Lemma „Binnenmarkt“ in: *dass. Europa-Lexikon*. Online unter: <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Lexikon/EUGlossar/B/2005-11-22-binnenmarkt.html> [zuletzt: 21.01.2017].
14. Ciolos, Dacian - EU-Agrarkommissar (2014): *Die EU hat die höchsten Standards*". Online unter: <http://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/eu-agrarkommissar-dacian-ciolos-im-interview-die-eu-hat-die-hoechsten-standards/9348250.html> [zuletzt: 21.01.2017].
15. GTAI. *Wirtschaftstrends 2016- Ukraine*. 27.06.2016. URL: <https://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/Maerkte/Wirtschaftsklima/wirtschaftstrends,t=wirtschaftstrends-jahresmitte-2016--ukraine,did=1481446.html>
16. *Germany Trade & Invest (2013): Ukraine plant massiven Ausbau der Herstellung von Schienenfahrzeugen*. Online unter: <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/maerkte,did=900956.html> [zuletzt: 21.01.2017].
17. O.V. (2015a) *Wettlauf um die ukrainische Schwarzerde*. Online: <http://www.zeit.de/wirtschaft/2015-03/ukraine-landwirtschaft-schwarzerde-monsanto> [zuletzt: 21.01.2017].
18. O. V. (2015b): *Ukraine- Durchschnittsalter der Bevölkerung von 1950-2015*. Online unter: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/314419/umfrage/durchschnittsalter-der-bevoelkerung-in-der-ukraine/> [zuletzt: 21.01.2017].
19. Vockentanz, Victoria (2015c) : *Asylsuchende und Flüchtlinge in der IQ Anerkennungsberatung*. Online unter: http://www.netzwerk-iq.de/fileadmin/_processed_/csm_Abschlüsse_von_Flüchtlingen_nach_Hauptherkunftsländern_f561f4e609.jpg [zuletzt: 21.01.2017].
20. O.V (2016e): *Ukrainische Durchschnittslöhne stiegen im Januar auf 4.362 Hrywnjah*. Online unter: https://ukraine-nachrichten.de/ukrainische-durchschnittslöhne-stiegen-januar-4-362-hrywnja_4389 [zuletzt: 21.01.2017].
21. Forschungsstelle (2016b) [Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen und Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde, Hrsg.]: *Ukraine-Analysen Nr. 172*. Online unter: <http://www.laender-analysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen172.pdf> [zuletzt: 21.01.2017].
22. *Staatlicher Finanzdienst der Ukraine (2016): Von 2008- 2016*. Online unter: <http://sfs.gov.ua/ms/f1> [zuletzt: 21.01.2017].

23. O.V. (2015c): *Russland setzt Freihandel mit der Ukraine aus*. Online unter : <http://www.sueddeutsche.de/politik/wegen-westorientierung-russland-setzt-freihandel-mit-der-ukraine-aus-1.2786585> [zuletzt: 21.01.2017].

24. O.V. (2015c): *Russland setzt Freihandel mit der Ukraine aus*. Online unter : <http://www.sueddeutsche.de/politik/wegen-westorientierung-russland-setzt-freihandel-mit-der-ukraine-aus-1.2786585> [zuletzt: 21.01.2017].

25. O.V. (2015c): *Russland setzt Freihandel mit der Ukraine aus*. Online unter : <http://www.sueddeutsche.de/politik/wegen-westorientierung-russland-setzt-freihandel-mit-der-ukraine-aus-1.2786585> [zuletzt: 21.01.2017].

26. O.V (2014f): *Ukraine besiegelt Partnerschaft mit der EU* .Online unter: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-09/ukraine-eu-assoziierungsabkommen-bruessel-strassburg-kiew> [zuletzt: 21.01.2017].

Молдован Ельвіра Степанівна,

*старший науковий співробітник відділу дослідження адміністративних платежів
Науково-дослідного центру митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної
політики Університету державної фіскальної служби України (м.Хмельницький),
кандидат наук з державного управління*

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ, ЩО ПЕРЕМІЩУЮТЬСЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН ВОДНИМИ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Із метою переорієнтації діяльності Державної фіскальної служби України зі здійснення фіскальної функції на сервісну, зокрема у площині здійснення державної митної справи, в тому числі – процедур здійснення митного контролю та митного оформлення таких специфічних переміщень товарів через митний кордон України, як переміщення водними видами транспорту, доцільно дослідити досвід передових країн світу. Таке дослідження створить передумови для окреслення шляхів удосконалення вітчизняної практики здійснення митного контролю та митного оформлення у митних пунктах пропуску, що розташовані у портах, що, у свою чергу, сприятиме узгодженню, спрощенню та гармонізації «українських» митних процедур із тими, що передбачені міжнародними нормами та стандартами. Беручи до уваги, що офіційним вектором свого державницького розвитку Україна обрала проєвропейський вектор, вважаємо за доцільне розглянути досвід країн-членів ЄС щодо здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України водними видами транспорту.

Фундаментальні засади здійснення процедур митного контролю та оформлення водних транспортних засобів у країнах-членах ЄС закріплені у міжнародних нормативно-правових актах, а саме: Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київській Конвенції) від 18.05.1973 р. [4] та Митному Кодексі Європейського Союзу від 09.10.2013 р. [3].

Київська Конвенція, по суті, закріпила ряд принципів здійснення митного контролю, котрі дозволимо собі, виходячи зі змісту новел Конвенції, сформулювати таким чином: 1) всеохопності митного контролю (Стандартне правило 6.1.); 2) необхідного мінімуму (Стандартне правило 6.2); 3) застосування системи управління ризиками (Стандартні правила 6.3, 6.4, 6.5); 4) інклюзивності (Стандартне правило 6.6);

5) співробітництва (Стандартні правила 6.7, 6.8), 6) технологічності (Стандартні правила 6.9, 6.10) [4].

Митний Кодекс ЄС дає можливість сформулювати уявлення про специфіку процедур митного оформлення водних транспортних засобів у країнах-членах ЄС. Такими специфічними рисами є: 1) товари, що перевозяться водними транспортними засобами через територіальні води митної території Європейського Союзу у режимі трафіку (без здійснення зупинки) можуть бути не задекларовані до моменту від'їзду (ст. 263) [3]; 2) митне оформлення, зокрема, експортні процедури, не застосовуються також до товарів, що походять із країн-членів Європейського Союзу, доставлених водним транспортом, незалежно від призначення такого судна (ст. 269) [3], оскільки корабельні поставки не є регулярним експортом, а тому не підпадають під регулярні експортні процедури, в тому числі – під оподаткування ПДВ [1]. Разом із тим, в обов'язковому порядку застосовуються такі митні процедури щодо товарів, що переміщуються через митні кордони ЄС водним транспортом: повинна подаватися експортна декларація, позначена кодом EX (експорт); здійснюються загальні митні формальності, такі, як декларування товарів та митний нагляд; відбуватися реєстрація в Автоматичній Електронній Системі (AES); зберігатися особою, яка здійснює корабельну поставку, накладна, підписана вантажоодержувачем, [1]; встановлюватися компетентними митними органами (шляхом отримання доказів завантаження товарів на борт судна) момент відбуття водних транспортних засобів із митної території ЄС, що є підставою звільнення такого товару від ПДВ та акцизу [1]; 3) до товарів, що походять із країн, котрі не є членами ЄС, та переміщуються водними транспортними засобами, застосовуються загальні правила митного оформлення реекспорту за умови, що 1) корабельні поставки перевантажуються; 2) корабельні поставки вилучаються із вільної зони; 3) корабельні поставки безпосередньо реекспортовані із тимчасового сховища, – реекспортні повідомлення [1]. Товар повинен бути переданий у визначені для цього місця із подальшим представленням їх на митницю при розвантаженні або перевантаженні. Якщо товар розвантажується або перевантажується, то дозвіл на такі дії очікується у загальному порядку [2]; 4) митні формальності, крім тих, що пов'язані із процедурою транзиту, не повинні нав'язуватися митними органами, за умови, що водні транспортні засоби перетинають митну територію ЄС у режимі зовнішнього транзиту [1]; 5) при митному оформленні товарів, котрі походять із країн, що не входять до складу ЄС, відсутні зобов'язання заявника подавати підсумкову декларацію і повідомляти про прибуття морського судна [2]; 6) щодо товарів, котрі тимчасово покидають митну територію ЄС морем чи повітрям, встановлено зобов'язання подати підсумкову декларацію, повідомити про прибуття морського судна, а також передати товар у певні місця і представити їх на митницю в точці, де вони розвантажуються або перевантажуються і тимчасово зберігаються [2].

Таким чином, митний контроль та митне оформлення товарів, що перевозяться водними транспортними засобами, у країнах-членах ЄС відповідає загальноєвропейській концепції спрощення та гармонізації митних процедур. Поряд із тим, спостерігається скорочення лояльності та встановлення жорсткіших обмежень щодо здійснення процедур митного контролю та митного оформлення «не союзних» товарів. Такі тенденції свідчать, на нашу думку, про намагання зміцнити митну безпеку ЄС та запобігти загрозам різного плану, перш за все – економічним.

Список використаних джерел:

1. Annex B Ship Supplies Articles 269 and 270 UCC. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/customs/customs_code/guidance_ship_supplies_en.pdf (дата звернення: 27.05.2017).

2. Regulation (EU) 2016/2339 Of The European Parliament And Of The Council of 14 December 2016 amending Regulation (EU) No 952/2013 laying down the Union Customs Code, as regards goods that have temporarily left the customs territory of the Union by sea or air. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.354.01.0032.01.ENG&toc=OJ:L:2016:354:TOC (дата звернення: 27.05.2017).

3. Regulation (EU) No 952/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1> (дата звернення: 25.05.2017).

4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська Конвенція) від 18.05.1973 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643/page (дата звернення: 25.05.2017).

Мороз Ірина Олегівна,
доцент кафедри економічної кібернетики
Київського національного торговельно-економічного університету,
кандидат економічних наук

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Проблеми ринкових реформ в Україні вже тривалий період належать до найбільш затребуваних питань у наукових пошуках, однак, з огляду на суперечливі наслідки змін, таке не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

У кожному суспільстві, країні свого часу формувалися ідеології реформ, що нав'язуються чи з боку еліти (наприклад, в адміністративно регульованих економічних системах, диктатурах тощо), чи такі, що сформовані на рівні суспільного усвідомлення існуючих проблем та можливості їхнього вирішення за рахунок знову ж таки очікуваних позитивних змін. При цьому подібні процеси об'єктивно здійснюються за катастрофічним сценарієм, який містить різкі багатоаспектні зміни в певний критичний період (т.з. «точку біфуркації»). Важливим є констатація тієї закономірності, що ідеологія змін формується на основі т.з. «атракторів» (тобто очікуваних векторів змін). У суспільстві найчастіше таких атракторів декілька, при чому кожен атрактор відповідає запитам якоїсь групи агентів, що означає часто альтернативність, конфліктність змісту таких очікувань. Слід наголосити на тому, що теорія катастроф пояснює [1] достатньо поширений досвід змін, що полягає у наступному: реальні зміни визначаються зовсім не домінуючим і найбільш очікуваним атрактором, а є функціональним наслідком складної комбінації впливу множини факторів, де атрактор, що став переважаючим в реаліях процесу змін, часто не відповідає очікуваному більшості. Звідси мистецтвом управління змінами слід визнати здатність довести систему, що зазначає змін, до очікуваного стану, що відповідає домінуючому атрактору. При цьому підтвердження ефективності змін системи свідчить про те, наскільки соціум помилився у виборі атрактору.

Все вище зазначене описує період другої половини 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні (колишньому СРСР), коли у суспільстві переважала точка зору про системну неефективність планової економіки, тоді як перспективи пов'язувалися лише з побудовою ринкового капіталістичного устрою; це можна визначити як домінуючий тоді атрактор. Наголошуємо на тому, що цей атрактор включав у себе не просто пріоритети ринку, а саме ринкової економіки капіталістичного типу, тобто такої, що відповідає

принципам класичної політичної економії А.Сміта та неокласичних/неоліберальних теорій ХХ-ХХІ ст.

Натомість у соціумі були поширені і інші точки зору – наприклад, про доцільність адміністративного регулювання будь-яких суспільних процесів, у т.ч. економічних змін (т.з. «альтернативний атрактор»), а також інші (соціалістичні, комуністичні, націоналістичні та ін. вектори очікуваних змін). В силу цілого ряду причин об'єктивного та суб'єктивного змісту в країні було обрана концепція побудови ринкового соціально орієнтованого суспільства за зразком економічно розвинутих країн світу, тобто ідеальним було визнано стан саме цих країн. Тим не менше, така ціль реформ, як вже зазначалося, навряд чи може вважатися досягнутою в Україні з огляду на серйозні різнопланові проблеми, що стали наслідком змін. При цьому – умовно кажучи – «переміг» гібридний варіант атрактору, який, з одного боку, все ж тяжіє до загальної цілі побудови капіталістично-ринкової економіки і дотримання в цілому цивілізованих демократичних принципів, а, з іншого, включає традиційну «ліву» доміную, яка передбачає здійснення широкого і значного соціального захисту, державного контролю за ринком і підприємництвом тощо. Стверджуємо, що поєднання цих по суті альтернативних парадигм в інституційно несформованому суспільстві, на початковому етапі реформ стало головною передумовою низької ефективності змін та породило низку наявних сьогодні проблем. Адже як можна одночасно поєднати мало розвинутий ринок, низько продуктивну економічну систему із значними соціальними витратами – жодна теорія відповіді надати не здатна. Досвід економічно розвинутих країн свідчить про те, що соціальне орієнтування можливе після формування потужної економічної системи. При цьому головною проблемою українського соціуму в результаті змін стало зовсім не низькі показники рівня якості життя, а формування масової свідомості про те, що держава повинна відповідати за добробут більшості.

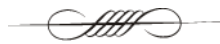
Констатація у вище викладеному варіанті вихідних умов напередодні здійснення ринкових реформ в Україні представляється необхідною для розуміння загального сценарію змін. При цьому концептуально важливим є вірне розуміння дійсних цілей, методологій і ідеологій, що формуються на основі таких методологій, а також інструментів їхнього досягнення в процесі реформ. Те ж саме стосується і вибору якихось формаційних аспектів: і капіталістична, і ринкова чи ін. моделі розвитку не можуть розглядатися як ціль реформ. Так, детальне вивчення історії економічних вчень засвідчило про існування щонайменше до 10 моделей макроекономічного розвитку, які, у свою чергу, мають відгалуження у вигляді певних гібридних варіантів (кейнсіанська, некейнсіанська, неоліберальна, монетарна та ін.) [2 та ін.]. Так, теорія кейнсіанства, як відомо [3], була спрямована на пошук шляхів забезпечення зайнятості, некейнсіанства – темпів зростання ВВП, монетарна – стабільності та укріплення грошової системи, неоліберальна – захист конкурентного середовища, інституційна – формування необхідних (згідно домінуючої ідеології змін) інститутів у соціумі [2, 4 та ін.] і т.д. Використання інструментарію зазначених та інших теорій можливе, очевидно, на короткостроковому етапі реформ. На нашу думку, всі теорії та їхній інструментарій ситуативно можуть бути залучені для реалізації будь-яких ідеологій, методологій, цілей, тобто носять універсальний зміст.

Отже, відсутність системності у здійсненні реформ призводить до не менших страждань аніж відсутність змін загалом. Історичним свого часу для вітчизняного соціуму став вибір між такими концептуальними методологіями реформування як економічний лібералізм та регулятивна соціалізація, при чому остаточно такого вибору так і не було здійснено. Гібридизація концептів у реальній політиці реформ призвела до порушення самої логіки змін із всіма негативними наслідками цього. В Україні на даний період реалізації потенціалу ринкових реформ залишаються дискусійними питання: 1) чого потрібно досягти при розробленні стратегії розвитку і за рахунок чого; 2) вибору

індикаторів, які б відображали довготривалі процеси розвитку; 3) логіки узгодження таких індикаторів; 3) ідентифікації функціональних і результируючих показників, що надаватимуть інформацію про можливість реально впливати на процеси. Все це у сукупності покликано надавати чітко інтерпретовану інформацію про спрямованість і характер розвитку системи, що становить проблематику подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Арнольд В.И. Теория катастроф / В.И.Арнольд. – М.: Наука. – 1990. - 115 с.
2. Корнійчук Л.Я. Історія економічних вчень: підручник / Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко та ін.; за ред. Л.Я.Корнійчук. – К.: КНЕУ. – 2001. – 564 с.
3. Кейнс Д. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей / Джон Мейнард Кейнс. – К.: Либідь, 1999. – 190 с.
4. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем / Г.Б. Клейнер; ЦЭМИ РАН. – М.: Наука, 2004. – 240 с.

Мороз Олег Васильович,

*професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки
Вінницького національного технічного університету,
доктор економічних наук*

**КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО БРЕНДИНГУ ЯК
УНІВЕРСАЛЬНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОЕКТУ**

Підвищення зацікавленості до проблем брендингу території обумовлює необхідність сформулювати чіткі визначення щодо територіального брендингу. При цьому розкриваємо брендинг (branding) як процес створення бренду та управління ним. Відповідно брендинг містить у собі формування, посилення, репозиціонування, відновлення й зміну стадії розвитку бренду, його розширення і поглиблення. Звідси брендинг території – це процес створення та управління брендом території, який включає в себе формування, просування, розвиток і репозиціонування бренду.

При здійсненні брендингу території ініціатори останнього логічно намагаються використати якомога більше наявних переваг, при цьому переважно гіперболізуючи їх, починаючи від природних ресурсів, туристичних принад і закінчуючи наукомісткими галузями, які наявні на даній території. Будь-яка територія (країна, місто, регіон, курорт, історико-культурний заклад, ландшафт, інфраструктурні об'єкти) може стати брендом за умов виваженої стратегії брендингу і ребрендингу (своєчасної корекції бренду, що обумовлена ринковим попитом). Основна мета брендингу – забезпечити інформаційну присутність бренду в найрізноманітніших джерелах, упізнаваність його назви в масовій свідомості через образи локальних ексклюзивних відмінностей, іміджеві характеристики і репутацію, що забезпечують території можливість стати силою впливу, транслювати самостійні рішення та збільшувати власні ресурси.

На думку О. Оліференка та ін. [1, с. 30-40], теоретичний аспект територіального брендингу знаходиться у стадії свого формування і представлений лише поодинокими працями. До таких розробок слід віднести т.з. «шестикутник Анхольта» – створення С. Анхольтом [2] концепції конкурентної ідентичності, яка включає 6 елементів сучасного бренду території: туризм, експортні бренди, політика, бізнес та інвестиції, культура, люди. Таким чином бренд території – це люди, що представляють цю територію; культура і характер взаємодії між бізнесом та владою; товари, що виробляються саме на даній території і є оригінальним та відбивають ідентичність території; соціальна

інфраструктура; інвестиційна привабливість регіону; культура праці та побуту; сукупність елементів конкурентоспроможного туризму на даній території та ін. При цьому поділяємо точку зору О. Гладунова [3, с. 20-21], який застерігає від «дрібно-утилітарного» використання терміну «бренд», пропонуючи як альтернативу теорію 4D-брендинг. Згідно з останньою, відповідна стратегія передбачає формулювання 4 основних вимірів бренду, що визначають його сутність за аналогічною кількістю складових, які, в свою чергу, визначають структуру та ринкову позицію бренду, а саме: 1) функціональний вимір; 2) соціальний вимір; 3) духовний вимір; 4) ментальний вимір.

Особливістю брендингу територій є орієнтування на фактори конкурентних переваг, що обумовлені саме приналежністю до конкретної території (регіону). Ми розуміємо під брендингом сільських територій практику використання при створенні, просуванні та захисту бізнесу під певною торговельною маркою, де в основі такої покладено певні унікальні характеристики, пов'язані із конкретним населеним пунктом, а саме: його історичних, культурних, конфесійних, природно-рекреаційних характеристик.

Змістовна інтерпретація територіального брендингу, як вважаємо, передбачає ярусність атрибутів, на основі яких і формується такий бренд. Так, на рівні (I) первинного розпізнавання бренду такий атрибут передбачає процес візуального та асоціативного сприйняття, що має вираз в асортименті, якості, цінових пропозиціях та послугах. Надалі (II ярус) ключову роль відіграє емоційність, індивідуальність, міфологічність бренду через формування певного образу та репутації території, що здійснюється на рівні логічної інтерпретації за унікальними територіальними особливостями. Найвищим (III) етапом атрибутів територіального брендингу слугує філософія та місія бренду, що складає сутність процесу формування цінностей національного патріотизму. Це відбувається вже на рівні самоусвідомлення, самореалізації, причетності в першу чергу до культурно-етичних елементів бренду в націоналістичному тлумаченні зазначеного.

Як універсальний управлінський проект, це передбачає 4 принципові етапи свого формування та реалізації. Передусім це – формування ідеології бренду та на цій основі – самого територіального бренду (I етап). На даному етапі принциповим є визначення унікальних особливостей даної території (історичних, культурологічних, рекреаційно-ландшафтних та ін.). Водночас проект потребує визначення потенційних партнерів, прихильників та бенефіціаріїв, а також, з врахуванням визначених інституційних активів території та множини груп реципієнтних до проекту економічних агентів можливо визначити напрями бізнесу (бізнес-проекти та проекти соціально-економічного розвитку території/громади).

На основі обраної ідеології формується бренд території. Для цього передбачено набір процедур із створення бренду як послідовний, поетапний процес, а саме : 1) формування візуального та асоціативного сприйняття на рівні первинного розпізнавання ТМ (бренду); 2) формування образу та репутації в контексті унікальних територіальних особливостей на рівні логічної інтерпретації ТМ (бренду) за територіальними характеристиками; 3) формування причетності до культурно-етичних елементів бренду та – на цій основі – філософії, етичної приналежності, головної ідеї бренду.

Таким чином, на відміну від багатьох управлінських технологій, концепція брендингу територій в основі своїй – продукт реалізації унікальних інституційних активів території. Відповідна кожна громада в силу індивідуальності свого стану має передумови до формування власної стратегії стійкого розвитку, де сама стратегія - встановлює, артикулює стратегічні інтереси власної території. Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, полягають: 1) в теоретичному аспекті – у поглибленні загальної теорії брендингу за рахунок опису особливості алгоритму брендингу територій, а також створенні комплексу аналітичних та економетричних моделей оцінювання його ефективності; 2) в методичному та прикладному аспектах – у

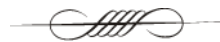
розробленні методики оцінювання ефективності такого брендингу та її реалізації на конкретних прикладах. В таких дослідження повинно знайти місце розроблення чіткої концепції і конкретної імплементації брендингових стратегій з врахуванням тієї обставини, що у кризовий та посткризовий періоди ефективність класичних стратегій може бути нівельованою нестандартними ситуаціями. До цього слід додати варіації застосування різних стратегій для різних громад.

Список використаних джерел:

1. Олефиренко О.М. *Проблеми теорії і практики брендингу територій на прикладі концепції формування бренду Сумської області* / О.М. Олефиренко, М.Ю. Карпищенко // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2011. – №4. ТІІ. – С. 30–40.

2. Анхольт С. *Бренд Америка: мати всіх брендів* / С. Анхольт, Дж. Хильдрет. – М.: Добрая книга, 2010. – 232 с.

3. Гладунов О. *Бренд Майдану в чотирьох вимірах* / О. Гладунов // *Маркетинг в Україні*. – 2013. – № 6. – С. 20–21.

Мостінака Олена Василівна,
директор Компанії «Юрконсалтинг» (м. Тернопіль)

ФІНАНСОМІКА - АЛОГІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні економіку неможливо уявити без фінансової складової, яка вже стала не просто складовою економіки, а сама перетворила економіку у фінансову економіку (фінансоміку). Фінансова економіка являє собою особливий економічний лад, який базується на глобальному грошовому контролі, глобальному кредиті, глобальному контролі над фіктивним капіталом і глобальній фінансовій ренті.

Практичне становлення фінансоміки пов'язане з кризою Бреттон-Вудської системи 70-х рр. ХХ ст. і співпала з логікою розвитку інформаціологічних систем. Фінансові відносини стали автономними, позбавились прямої залежності від фізичної реальності, що знайшло відображення у відмові від золотого стандарту (1971-1973 рр.), принципу матеріального забезпечення сукупної грошової маси. До кінця ХХ ст. сформувалася фінансова цивілізація – фінансові технології різноманітних валютно-фінансових операцій (ідеологія кредитного задуму, на основі якого розроблена теорія кредитних грошей), що не співпадають на практиці з інтересами цивілізації, національних держав, смислами реальної економіки.

Як відмічає професор, Ю. Осипов у роботі [1 с. 38-40], гроші тепер - самі собі держава! Національні валюти ще залишилися, але вони відіграють підлеглу роль. Нині економіка - це вже фінансова економіка - фінансоміка, в якій все підпорядковане грошам, коли гроші діють виключно заради грошей, а господарство цьому покійно служить. Вище реальної економіки - фінансоміка, а ще вище - гроші. Весь господарський світ підпорядкований світові грошей. Ю. Осипов в роботі [2, с. 56-57] продовжує, що тепер недостатньо працювати, творити, щоб з'явилися гроші, які повинні обслуговувати працю, тепер спочатку гроші в чийось руках, які дають їх суто під продаж: людини, народу, ресурсів, території, національної незалежності.

Як влучно відмічають науковці проф. Базилевич В., проф. Ільїн В. у роботі [3], фінансономіка є тріумфом «грошового ладу». В ньому насамперед спостерігається занепад ідеалів християнської цивілізації. Фінансовий успіх, стабільність - не просто ознака благодаті, а сама благодать. Природа фінансової цивілізації - так можна назвати «грошовий лад» - визначена субстанцією капіталізму.

П. Єщенко у праці [4] пише, що капітал відтворює принципово іншу економіку - *bubbleeconomics*. Вона спрямована на ірраціональне виробництво і ... ірраціональне споживання. Суттєву роль у відтворенні *bubbleeconomics* відіграв монетаризм. Американський дослідник Е. Янсен [5] дає наступне визначення: «Bubble» (бульбашка) - це результат фінансового божевілья, який стає видимим лише тоді, коли розвіюється туман, це ринкове затьмарення, сфабриковане урядом, фінансовою системою, це загальна спекулятивна галюцинація, що веде до краху, за яким настає депресія». «Капіталізм перейшов до здійснення політики крайнього абсурду, проголосивши здатність грошей робити гроші з грошей» [6].

Ще Аристотель (384-322 до н.е.) давньогрецький вчений поділяв на два напрямки відомі на той час економічні теорії: економіка та хрематистика. Хрематистика розглядає накопичення багатства будь-якими способами з впровадженням в соціум законів, що виправдовують ці способи. Аристотель вважав хрематистику протиприродною [7]. Відповідно до Аристотеля, основні види діяльності, що укладаються в поняття «хрематистика», - лихварство і спекулятивна торгівля. Економіст, доктор філософії, Девід Кортен [8] зазначає: «Проблема полягає в тому, що хижачка глобальна фінансова система, спонукається єдиним імперативом отримати все більше грошей ... . Ті, у кого вже є гроші, процвітають за рахунок тих, у кого їх немає. Це і є соціальна патологія, іменована фінансовим капіталізмом».

Основним протиріччям сучасної фінансово-економічної системи є протиріччя між виробництвом реальної вартості і рухом її грошових і фінансових форм. Є протиріччя між вартістю і грошима, між попитом і пропозицією, між доходами і фінансовими зобов'язаннями (боргами). Три процеси - капіталізації, монетизації та сек'юритизації - перебувають в рефлексивній взаємодії, породжують обіг негативної (борг) і фіктивної (вартість активу, що перевищує реальну вартість як просторову локалізацію суспільно необхідного часу) вартості і віртуалізацію економіки [9, с. 105-106].

Гроші покликані обслуговувати економічний розвиток, проте в умовах капіталістичних ентропійних ринкових відносин відчужуються від реальної економіки. У сучасних умовах рентабельність фінансових операцій багаторазово перевищила їх рівень у реальному секторі економіки. Тому вигідними стали не виробництво і навіть торгівля, а спекуляції цінними паперами (а по суті, не «паперів», а просто цифрових грошей – електронних грошей – двійкових кодів (бітів) засобами інформаційних мереж за відповідними алгоритмами в пам'яті комп'ютерів). Грошовий фетишизм під гаслом «гроші роблять гроші» став гаслом фінансоміки. Гроші стали не обслуговуючою підсистемою для реального господарства, посередником, а керуючою підсистемою над реальним господарством соціально-економічної системи. Не гроші для господарства, а господарство для грошей.

Внаслідок експоненціального розвитку фінансових технологій (інформаціологічні технології) та відкритості національних соціально-економічних систем (зокрема транснаціонального механізму – алгоритму мультиплікації грошей в економіці, ринку похідних фінансових інструментів, мережі кредитних інститутів МВФ, СБ, ТНБ, як механізм, що дозволяє отримувати надприбутки і долати обмеження державного регулювання в ентропійній ринковій економіці), а не смислів економічного зростання і добробуту національних економік.

Фінансоміка практично всі творчі зусилля направляє у сферу створення віртуальних фінансових технологій для збагачення фінансово-банківської нетократії (*net* – мережа, від грец. *kratos* – сила, влада, панування). Їх головним об'єктом стає перманентний перерозподіл світового доходу, що призводить до кардинальної зміни всіх процесів, майнової нерівності, бідності в світі та, зокрема, в країнах-об'єктах глобалізаційного процесу, зокрема, Україні. При цьому через спеціально створені глобальні фінансові інституції МВФ, СБ, ТНБ тощо нетократично-фінансова влада задає

національним економікам моделі розвитку, які заздалегідь змодельовані й запрограмовані і не дозволяють країнам стати повноправними суб'єктами глобалізаційних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Людина у світі грошей: Міжнародні філософсько-економічні читання (Львів) / [Ю. Осипов, О. Агеев та ін.] // Філософська думка. – 2009. - № 2. – С. 38-55.
2. Осипов Ю. М. Тезиси об економике как реальности и экономии как собрании мыслей об экономике / Ю. М. Осипов // Философия хозяйства. – 2004. - № 5(35). – С. 49-60.
3. Базилевич В. Д. Метафізика економіки: монографія [для викладачів, науковців, аспірантів] / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К.: Знання, 2007. – с. 649.
4. Єщенко П. С. BUBBLEECONOMICS як економіка фінансових спекуляцій і відтворення ірраціонального виробництва [Електронний ресурс] / П. С. Єщенко // Теоретичні та практичні питання економіки. – Випуск 21. - Режим доступу - http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tpe/2010_21/Zb21_02.pdf.
5. Janszen E. The Next Bubble: Priming the Market for Tomorrow's Big Crash / Eric Janszen // [Електронний ресурс] Режим доступу - <http://harpers.org/archive/2008/02/0081908>.
6. Ticktin H. The Crisis and the Capitalist System Today / Hillel Ticktin // *Marxism and the Global Financial Crisis*. Ed. H. Ticktin. – London, N.Y.: Routledge, 2011.
7. Аристотель. Политика. - В 4 т. - Т.4 [Текст] / Аристотель. - М.: Мысль, 1983. - 830 с.
8. Кортен Д. Когда корпорации правят миром / Д. Кортен. - СПб.: ВиТ-принт, 2002. - 328 с.
9. Новые вызовы для денежно-кредитной политики в современных условиях: в 2-х кн. / Кн. 2 : Взгляд из Украины / под ред. акад. НАНУ В. М. Гейца, чл.-корр. НАНУ А. А. Гриценко; НАН Украины, Ин-т экон. и прогноз. – К., 2012. – 360 с.

Мостова Катерина Василівна,

*ад'юнкт Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)*

ОБГРУНТУВАННЯ ЗАВДАНЬ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Інтеграційні процеси на європейському континенті характеризуються лібералізацією візового режиму, спрощенням прикордонних формальностей і навіть відміною контрольних операцій на внутрішніх державних кордонах країн-членів ЄС, а також подальшим розвитком та поглибленням економічних та соціально-політичних зв'язків. З іншого боку набирають обертів реінтеграційні процеси в країнах колишнього СРСР. Зберігається стійка тенденція до суттєвого зростання числа осіб, транспортних засобів і вантажів, які перетинають Державний кордон України в пунктах пропуску (щорічне зростання пасажирського та транспортного потоків становить, у середньому, 15% та 12% - відповідно).

З іншого боку, основа, на якій будувалася система прикордонного контролю України успадкована від Прикордонних військ СРСР. При всіх відомих перевагах радянська система прикордонного контролю мала суттєві недоліки: з одного боку основні зусилля були спрямовані на недопущення масового виїзду з країни своїх

громадян, а з іншого, вона не була розрахована на пропуск через кордон значної кількості осіб, транспортних засобів і вантажів, та в даний час незважаючи на активні зусилля з боку Державної прикордонної служби України, продовжує давати збої. Це проявляється в появі значних черг у пунктах пропуску та на під'їзних шляхах до них, в існуванні значної кількості контролюючих органів і служб, які функціонують у пункті пропуску та діють без належної взаємодії між собою, у зростанні кількості співробітників даних органів та збільшенні загального часу здійснення контрольних операцій.

У той же час в умовах, військової агресії з боку Російської федерації та одночасно відкритості міжнародних та міждержавних відносин все більшої актуальності набувають проблеми захисту держави від протиправних посягань. Тому у рамках Концепції інтегрованого управління кордонами [1] передбачено створення чотирирівневої системи контролю за в'їздом та перебуванням в Україні іноземців та осіб без громадянства.

Система прикордонного контролю спрямована на вирішення цілого ряду завдань. Їх кількість та зміст залежить від ряду чинників: національних інтересів, загроз національній безпеці у прикордонній сфері, наявних сил і засобів та інших. Аналіз історичного досвіду [2] свідчить, що в міру розвитку держави обсяг і кількість завдань прикордонного контролю зростала. Так, якщо до початку ХХ століття на прикордонний контроль покладалося 3-4 завдання, то на початку ХХІ сторіччя їх кількість збільшилася до 9-10. Отже, частка завдань прикордонного контролю, має тенденцію до їх збільшення (рис. 1).

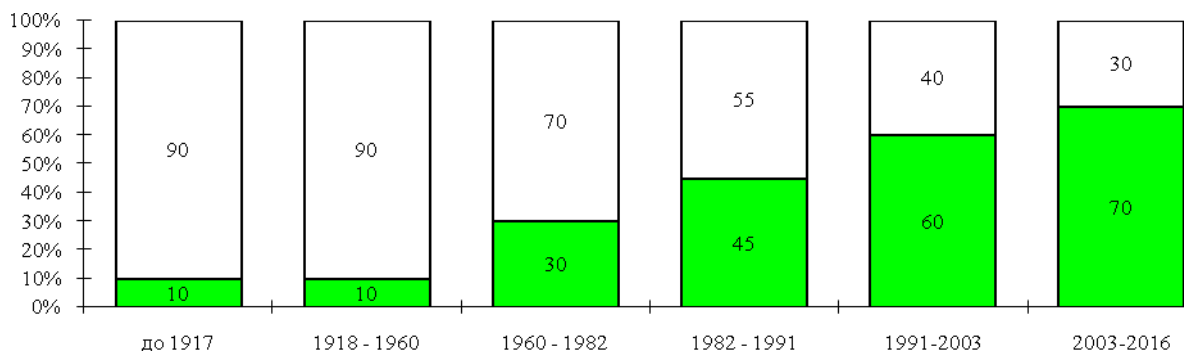

Рис. 1. Співвідношення кількості завдань прикордонного контролю (зафарбований сектор) до загальної кількості завдань прикордонного відомства
Примітка. Складено автором.

У теорії та практиці оперативно-службової діяльності з охорони державного контролю завдання прикордонного контролю історично розглядалися в основному без їх взаємозв'язку з цілями і функціями, що є методологічним недоліком. Основна мета системи прикордонного контролю полягає в реалізації і захисті національних інтересів, забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері в пунктах пропуску через державний кордон у межах своєї компетенції. Межі компетенції окреслюються комплексом завдань, які виконуються системою прикордонного контролю в загальній системі пропуску.

Основну мету системи прикордонного контролю можливо розділити на дві частини: захист національних інтересів України та забезпечення національної безпеки у прикордонній сфері в пунктах пропуску через державний кордон у межах своєї компетенції.

Розглянемо, які завдання має вирішувати система, і які при цьому функції виконувати для реалізації та захисту національних інтересів України в пунктах пропуску

через державний кордон. Для цього представимо основну мету у вигляді набору локальних цілей, досягнення яких буде завданнями системи (рис.2).

Рис. 2. Мета, завдання та функції системи прикордонного контролю
Примітка. Систематизовано автором

Проведені дослідження показують, що для реалізації та захисту всіх національних інтересів України на шляхах міжнародного сполучення необхідно реалізовувати і захищати кожен з них. Відповідно, локальні цілі з реалізації та захисту національних інтересів можна представити як зміст цих інтересів. Як показав аналіз прикордонної політики України на шляхах міжнародного сполучення, національні інтереси в пунктах пропуску через державний кордон полягають у:

- розвитку міжнародних зв'язків із зарубіжними державами;
- забезпеченні суверенітету і територіальної цілісності держави;
- боротьбі з організованою злочинністю у сфері наркобізнесу, контрабанди, незаконної міграції, з проявами міжнародного тероризму.

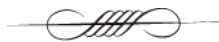
Реалізація та захист локальних цілей представляється як завдання по досягненню основної мети. У цьому випадку функції системи прикордонного контролю будуть полягати в діях (процесах), спрямованих на реалізацію та захист кожного національного інтересу на шляхах міжнародного сполучення.

Таким чином, для того щоб вирішити покладені завдання і виконати необхідні функції у пропонованій моделі, система прикордонного контролю повинна мати необхідні сили і засоби, застосовувати різні форми і способи при організації прикордонного контролю, які в найбільш загальному плані визначаються в технологічних схемах пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів через державний кордон.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 1149-р // Офіційний вісник України. – 2015. – № 19. – С. 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1149-2015-%D1%80>

2. Кабачинський М. І. На варті рубежів Батьківщини: Прикордонні війська України в 1991-2003 роках : [монографія] / М. І. Кабачинський. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2006. – 563 с.

Моткова Ольга Дем'янівна,

аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України

**ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВЛАСТИВОСТІ ПРЯМОЇ ДІЇ НОРМ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

У юридичній науці розрізняють такі форми реалізації норм права: дотримання, використання, застосування, виконання. Особливою формою реалізації норм права є їх застосування. Так, застосування норм права – це форма реалізації права, яка здійснюється суб'єктами владних повноважень внаслідок виконання їх управлінських функцій з метою індивідуалізації конкретної норми права щодо певних учасників правовідносин, що втілюється у формі обов'язкового до виконання акта.

Стадіями застосування норми права є: 1) встановлення юридичних фактів у відповідних правовідносинах, що потребують вирішення; 2) пошук норми права, що підлягає застосуванню у таких правовідносинах; 3) встановлення суті такої норми права; 4) прийняття акта правозастосування.

Так, однією зі стадій механізму застосування норми права є пошук правової норми, що підлягає реалізації у відповідних правовідносинах. Вагомою перешкодою у ефективності механізму правозастосування є наявність прогалин у законодавстві України. Загальновідомим є те, що аналогія закону та аналогія права застосовуються для подолання прогалин у законодавстві з метою регулювання суспільних відносин.

У процесуальних законодавчих актах (зокрема, у ч. 8 ст. 8 Цивільного процесуального кодексу України [1] та у ч. 7 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України [2]), у ч. 1, 2 ст. 8 Цивільного кодексу України [3] та ч. 1, 2 ст. 10 Сімейного кодексу України [4] закріплено порядок та підстави застосування аналогії закону та аналогії права. У результаті буквального тлумачення зазначених положень законодавства України можливо встановити, що аналогія застосовується виключно судом при вирішенні справи та з метою подолання прогалин у чинному законодавстві України.

Зазначене суттєво ускладнює процес правозастосування іншими, крім судових, органами державної влади та органами місцевого самоврядування: так як відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого

самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з ч. 3 ст. 8 Основного Закону, норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [5].

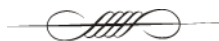
У загальному вигляді пряма дія норм Конституції України є її юридичною властивістю, яка означає їх реалізацію безпосередньо та без необхідності деталізації у інших законодавчих актах. Юридична властивість прямої дії норм Конституції України гарантує безпосередню реалізацію таких норм при їх дотриманні, виконанні, використанні та застосуванні суб'єктами відповідних правовідносин.

Більш того, коло суб'єктів застосування норм Конституції не обмежуються органами судової влади, що дозволяє іншим органам державної влади та місцевого самоврядування вирішувати правові питання виключно на основі норм Основного Закону. Властивістю прямої дії наділені усі без виключення норми Конституції України (як матеріальні, так і процесуальні) та незалежно від того, чи встановлено механізм їх реалізації у спеціальному галузевому законодавстві. Зазначене підтверджується правовою позицією, що викладена у мотивувальній частині рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 [6]. Враховуючи те, що Основний Закон наділений властивістю вищої юридичної сили, норми Конституції України діють безпосередньо, їх реалізація не потребує встановлення відсутності спеціального закону, який би регулював такі правовідносини. Більш того, реалізація прямої дії норм Конституції є безумовною та не залежить від будь-яких підстав та чинників.

Викладене дає підстави для висновку про те, що встановивши відсутність норми, яка підлягає застосуванню у спірних правовідносинах, органи державної влади та місцевого самоврядування не можуть відмовляти суб'єкту звернення у вирішенні відповідного питання, а зобов'язані вирішувати таке правове питання на основі норм Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. Закон №№ 1618-IV / Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.05.2005. Закон №№ 2747-IV / Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. Закон №435-IV / Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. Закон №2947-III. / Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Конституція України від 28.06.1996. Закон № № 254к/96-ВР/ Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 № 4-рп/2001 / Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01/conv/print1458213394720635>.

*Мукомела-Михалець Вікторія Олегівна,
Хмельницький національний університет,
кандидат економічних наук*

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОЩУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ КОРПОРАЦІЙ

Головна роль інноваційних чинників у забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання не може бути здійснена швидко і настільки масштабно, щоб забезпечити максимально високі доходи від виведення нового продукту (послуги) на ринок, якщо в інноватора недостатньо ресурсів для створення необхідних виробничих потужностей та ціна позичкового капіталу у вітчизняних реаліях непомірно висока. Досвід функціонування інтегрованих підприємницьких структур, зокрема, промислових корпорацій показує, що вийти із ситуації ресурсного обмеження можна, використовуючи організаційно-структурну складову розвитку бізнесу.

Основи науки про організацію були закладені ще А. Богдановим, який розглядав будь-яку економічну організацію як систему, що складається з взаємопов'язаних частин, кожна з яких виконує свою роль, забезпечуючи життєздатність та можливість поступального розвитку системи як деякої цілісності [1]. Вплив організаційних чинників на діяльність суб'єктів господарювання є предметом наукового інтересу і багатьох сучасних дослідників, що знайшло відбиток у численних рекомендаціях з побудови організаційних структур. Це бачимо, наприклад, у Х. Віссема, Л. Довгань, В. Кравченко, Е. Кравченко, Б. Мільнера, В. Немцова, В. Стадник та багатьох ін. Вважається, що саме завдяки обґрунтованому розмежуванню сфер відповідальності та делегуванню повноважень за організаційною ієрархією і забезпечується ефективність управління організацією [2, с.331].

І такий підхід є абсолютно вірним. Адже організаційна структура будь-якого суб'єкта господарювання є взаємопов'язаною сукупністю структурних елементів зі зв'язками координування і підпорядкування, що забезпечують рух потоків інформації, необхідної для прийняття стратегічних, тактичних і оперативних рішень на всіх рівнях управління. І вона має бути наповнена елементами, що дають змогу функціонально забезпечити процес управління з урахуванням специфіки виробничої діяльності, рівня мінливості середовища господарювання та багатьох інших чинників, які діють на компанію у глобальному оточенні та впливають на рівень розподілу повноважень між менеджерами всіх рівнів, категорій і професійної спеціалізації [3]. В умовах інформаційної перенасиченості середовища господарювання інформація до суб'єктів управління має надходити швидко і в тій формі, яка дає змогу випереджати конкурентів у ринкових ситуаціях і, водночас, мінімізувати витрати на обґрунтування рішень і їх реалізацію, тобто, забезпечувати можливість ефективного управління. І така інформація повинна бути «знаннємісткою», тобто – містити систематизоване знання про стан об'єктів управління, на основі якого можна було б приймати рішення, які забезпечуватимуть компанії конкурентні переваги. Вони можуть бути явними й неявними, формалізованими й неформалізованими, стосуватися способів організації виробничих процесів або інноваційної діяльності, роботи зі споживачами чи партнерами по технологічному ланцюжку, належати до сфери управління людьми чи управління технічними системами тощо. Об'єднує ці знання те, що вони дають змогу краще використовувати та нарощувати загальний ресурсний потенціал компанії. Однак лише тоді, коли вони знайшли втілення у нових продуктах чи процесах.

В промислових компаніях, що об'єднують ресурсні можливості багатьох учасників, спектр використовуваних у процесах створення доданої вартості знань є набагато ширшим, ніж на підприємствах, де виготовляють однопрофільну продукцію, чи розвивають лише кілька бізнес-процесів. Це створює умови для рекомбінування

процесів, використання одних і тих же логістичних ланцюгів для насичення ресурсами різних продуктових ліній, а значить – здешевлення виробництва внаслідок зменшення загального обсягу витрат. З іншого боку, можливість комбінування ресурсів і процесів завдяки їх багатофакторності збільшує гнучкість компанії, поліпшує її здатність відкривати нові ринкові можливості. Обидві диспозиції служать підставою стверджувати, що знання, будучи нематеріальним ресурсом (НМР), є тим катализатором, який підвищує швидкість процесів створення компанією доданої вартості. Тому кожній компанії важливо створити умови для розпізнавання у розсіяному інформаційному просторі тих знань, які можуть стати основою нового знання і перетворитись в активи підприємства. Для цього необхідне накопичення нових знань, ефективний обмін знаннями в організаційному просторі компанії, перетворення знань із неявних у такі, що можуть бути об'єктивовані у нових бізнес-процесах або ж формалізовані для того, щоб стати новими стандартами виробничої діяльності, дотримуватись яких будуть вимушені й конкуренти.

Це досягається за допомогою створених компанією процесів обміну інформацією – в структурному розмаїтті комунікаційних мереж (як всередині організаційного простору, так і у контактах із зовнішніми учасниками процесів обміну товарами та ресурсами). Такий обмін може здійснюватися за різними комунікативними схемами – залежно від форми організації господарської діяльності, яка в промисловій корпорації має свої особливості – адже ефективне керування бізнесом передбачає як ієрархію корпоративних відносин (і тоді в комунікаційній мережі переважають формальні ланки скалярного ланцюга інформаційних потоків), так і децентралізацію діяльності окремих структурних одиниць в межах стратегічних зон господарювання (центрів відповідальності) – в цьому разі обмін інформацією між такими структурними одиницями здійснюється переважно за горизонтальними зв'язками, які відрізняються значною спонтанністю, а не усталеністю. Ефективний обмін знаннями у внутрішньому організаційному просторі дає імпульс для нових ідей, а відтак – створення і реалізації різного роду інновацій, які сприяють нарощуванню та ефективнішому використанню ресурсного потенціалу корпорацій.

Це відповідає баченню Р. Старка змісту терміну «організація різноманітності» [4]. І можна стверджувати, що ця «організація різноманітності» в організаційному просторі промислових корпорацій сприяє розвитку внутрішнього підприємництва (інтрапренерства). На жаль, за переважання централізованого ієрархічного стилю управління у вітчизняних компаніях, який зберігся як рудимент адміністративно-командної системи управління, інтрапренерство не набуло поширення в Україні, хоча у практиці закордонних провідних компаній воно давно є генератором розвитку [5]. Тому створення організаційно-структурних механізмів управління розвитком організаційного знання є важливим завданням корпоративного менеджменту, реалізація якого має бути предметом наступного етапу досліджень.

Список використаних джерел:

1. Богданов А.А. *Всеобщая организационная наука. Тектология* / А.А. Богданов. – М.: Экономика, 1989. – Т. 1. – 304 с.
2. Мескон М.Х. *Основы менеджмента* / М.Х. Мескон, М.Альберт, Д. Хедоури: пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
3. Стадник В.В. *Мотиваційні і ресурсні детермінанти потенціалу розвитку підприємства як економічної системи* / В.В. Стадник // *Наукові праці Донецького НТУ. Серія: економічна.* – Вип.39-2. – 2011. – С. 158-162.
4. Старк Д. *Неоднозначность активов и организация разнообразия в постсоциалистических странах* / Д. Старк // *Экономическая социология.* – 2001. – № 2, т.2. – С. 115-129.

5. Виссема Х. Менеджмент в подразделениях фирмы: предпринимательство и координация в децентрализованной компании / Х. Виссема. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 288 с.

Навроцький Степан Аркадійович,
головний науковий співробітник відділу
фінансово-кредитної та податкової політики
ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м.Київ),
доктор економічних наук, професор,
Дранус Валентин Вікторович,
асистент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Подільського державного аграрно-технічного
університету (м. Кам'янець-Подільський)

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В БАГАТОЕЛЕМЕНТНИХ СИСТЕМАХ

У розділі розглянуто механізми страхування не в одноелементних системах (тобто в системах, що складаються з одного страховика і одного страхувальника), а в багатоелементних системах (тобто в системах, що складаються з одного страховика і декількох страхувальників), в яких страхувальники були незалежні. Незалежність страхувальників проявлялася в першу чергу в тому, що вірогідність настання страхового випадку у кожного страхувальника залежала тільки від його власних параметрів і дій і не залежала від параметрів і дій інших страхувальників.

На практиці поширені ситуації, в яких вірогідність настання страхових випадків взаємозалежні. Прикладами причин, що обумовлюють таку взаємозалежність є: наявність технологічних зв'язків між страхувальниками, їх територіальна близькість тощо. Для віддзеркалення «взаємодії» між страхувальниками будемо у формальних моделях, що розглядаються, припускати, що вірогідність настання страхового випадку у кожного з n страхувальників залежить від дій всіх страхувальників, тобто: $p_i = p_i(y)$, де $y = (y_1, y_2, \dots, y_n), i \in I$.

Послідовність функціонування (порядок отримання інформації і вибору стратегій учасниками системи – страховиком і страхувальниками) припускатимемо наступним чином: страховик пропонує кожному із страхувальників укласти страховий контракт, відповідно до якого страхувальник робить внесок, який залежить від його дій (і в загальному випадку від дій інших страхувальників) і при настанні страхового випадку отримує повне відшкодування збитку, потім страхувальники одночасно і незалежно обирають свої дії, внаслідок чого «визначається» вірогідність настання страхових випадків.

Специфіка страхування в багатоелементних системах полягає в тому, що страхувальники, які уклали страхові контракти з одним страховиком, є залученими в гру, в якій виграш кожного з них залежить не тільки від його власних дій, але і від дій інших страхувальників. Отже, для прогнозу вибраних страхувальниками при заданих страхових контрактах дій, страховик повинен «передбачити» їх поведінку, тобто визначити рівновагу гри страхувальників.

Системи такого роду в теорії активних систем отримали назву систем з сильно взаємопов'язаними елементами. Основна ідея управління в багатоелементних системах полягає в тому, що дії органу, що управляє, ефективно передбачати той стан системи, в якому вона опиниться при даному управлінні. Крім того, завдання вибору управління,

що приводить систему в стан, найбільш переважний з погляду органу, що управляє, як правило, вирішується набагато простіше, ніж завдання декомпозиції [1]. Перейдемо до дослідження моделей страхування в багатоеlementних системах.

Очікувана корисність i -го страхувальника у відсутності страхування може бути записана у вигляді²:

$$(1) Ef_i(y) = \gamma_i y_i - p_i(y) Q_i, i \in I.$$

Як концепцію рішення гри виберемо рівновагу Неша [2]. За визначенням y^* - рівновага Неша тоді і тільки тоді, коли:

$$(2) \forall i \in I \forall y_i Ef_i(y_i, y_{-i}^*) \geq Ef_i(y_i, y_{-i}),$$

де – обстановка гри для i -го страхувальника.

Якщо функція $p_i(?)$ опукла по y_i , то рівновага Неша задовольняє наступну систему рівнянь:

$$(3) p'_{iy_i}(y_i^*) = \gamma_i / Q_i, i \in I$$

Приклад 1. Хай $p_i(y) = \left(\sum_{j \in I} \alpha_{ij} y_j \right)^2 / 2Y$. Позначимо $\beta_i = \gamma_i Y / Q_i \alpha_{ii}, i \in I$. Тоді з (3)

отримуємо, що рівновага Неша визначається як рішення системи лінійних рівнянь

$$(4) \sum_{j \in I} \alpha_{ij} y_j^* = \beta_i, i \in I$$

Припустимо, що є два страхувальники, тоді, вибираючи, наприклад, чисельні значення $Q_1 = Q_2 = 1, Y = 100, \gamma_1 = 3/320, \gamma_2 = 21/1600$, отримуємо: $y_{*1} = 1, y_{*2} = 2$, що приводить до наступної вірогідності настання страхових випадків: $p_1(y_*) = 1/128, p_2(y_*) = 49/3200$.

Хай навантаження до нетто-ставки або страховий тариф для кожного страхувальника залежить від вектора дій всіх страхувальників, тобто:

$$(5) r_i(y) = \frac{\xi_{0i}(y) + p_i(y)}{1 + \xi} Q_i, i \in I,$$

$$(6) r_i(y) = \frac{\pi_{0i}(y)}{1 + \xi} Q_i, i \in I.$$

Припустимо, що ми хочемо розробити механізм страхування, який спонукав би страхувальників вибирати той же вектор дій, що і у відсутності страхування - y^* - як рівновага Неша. Тоді параметри страхового контракту повинні, як мінімум, задовольняти наступні умови:

$$(7) \xi_{0i}(y^*) \leq \xi_i p_i(y^*), i \in I,$$

$$(8) \pi_{0i}(y^*) \leq (1 + \xi_i) p_i(y^*), i \in I$$

Підставляючи вирази (5) і (6) у функції очікуваних корисностей страхувальників і диференціюючи по відповідних діях³ отримуємо:

$$(9) p'_{iy_i}(y^*) + \xi'_{0iy_i}(y^*) = (1 + \xi_i) \gamma_i / Q_i, i \in I,$$

$$(10) \pi'_{0iy_i}(y^*) = (1 + \xi_i) \gamma_i / Q_i, i \in I.$$

Твердження 1. Використання страхових тарифів або навантажень, що задовольняють наступним умовам:

²Для простоти не з акцентовано увагу на постійних витратах, витратах на попереджувальні заходи тощо, вважаючи, що єдиною стратегією страхувальника є вибір дій, а його очікувана корисність, крім очікуваних втрат і складових, що відображають взаємодію із страховиком, визначається очікуваним прибутком, який пропорційний дії i -го страхувальника.

³ Для забезпечення точки максимуму можна припустити, щоб страховий тариф або сума навантаження і вірогідності настання страхового випадку були у кожного страхувальника опуклі за його діями.

$$(11) \xi_{oi}(y) = \xi_i p_i(y), i \in I$$

$$(12) \pi_{oi}(y) = (1 + \xi_i) p_i(y), i \in I$$

виключає моральний ризик⁴.

Справедливість твердження 1 обґрунтовується таким чином: підставляючи (11) - (12) в (9)-(10) і порівнюючи з (3), отримуємо, що $y^* = y_*$.

Твердження 2.

а) При використанні механізму

$$(13) \xi_{oi}(y) = \begin{cases} \xi_i p_i(y_i^*, y_{-i}), & y_i = y_i^* \\ \xi_0^{\max}, & y_i \neq y_i^* \end{cases}, i \in I$$

де $y^* = y_*$, а $\xi_0^{\max} = \max_{i \in I} \max_y \xi_i p_i(y)$, вибір i -им страхувальником дії y_i^* є його домінантною стратегією;

б) При використанні механізму

$$(14) \xi_{oi}(y) = \begin{cases} \xi_i p_i(y_i^*, y_{-i}^*), & y_i = y_i^* \\ \xi_0^{\max}, & y_i \neq y_i^* \end{cases}, i \in I$$

де $y^* = y_*$, а $\xi_0^{\max} = \max_{i \in I} \max_y \xi_i p_i(y)$ вектор y^* є рівновагою Неша гри страхувальників;

в) При використанні єдиного для всіх страхувальників навантаження до нетто-ставка $\xi_0(y)$ або єдиного страхового тарифу безліч дій страхувальників, що реалізуються⁵ страховиком не ширше, ніж при використанні індивідуальних навантажень або тарифів⁶.

Приведемо якісне обговорення результатів твердження 2. Відповідно до принципу декомпозиції гри керованих суб'єктів [1], центр, використовуючи механізм (13), пропонує кожному страхувальникові призначати значення відповідного навантаження виходячи тільки з його власних дій, незалежно від дій інших страхувальників. Загроза використання інакшого максимального навантаження $\xi_0^{\max}$ (невигідною жодному із страхувальників) робить страхування вигідним для кожного з них і, більш того, робить вигідним вибір дії y_i^* (7) при цьому забезпечує вигідність страхування в порівнянні з рівноважними по Нешу очікуваними виграшами у відсутності страхування).

Використовуючи механізм (14), центр пропонує кожному страхувальникові призначати значення відповідного навантаження виходячи з його власних дій, припускаючи, що решта страхувальників також вибрала рекомендовані центром дії, що приводить до слабкішому, ніж пункт а), результату – відповідний вектор дій є вже не рівновагою в домінантних стратегіях, а рівновагою Неша.

Пункт в) є наслідком доведеної в [1] теореми про те, що уніфіковане управління не ефективніше, ніж персоніфіковане. Цей результат майже очевидний – оскільки єдині параметри страхового контракту є окремим випадком різних комбінацій параметрів, то і ефективність страхування (з погляду його мотиваційної ролі) при цьому не вище (крім того, можлива суперечність з умовами (7)).

⁴ Використання управлінь (11)-(12) при $y = y_*$ задовольняє (7)-(8).

⁵ Нагадаємо, що діями котрі можна реалізувати даною системою стимулювання називаються такі дії, які можна реалізувати при цій системі стимулювання. Множиною дій, що реалізуються центром, називається така множина дій, що реалізується всілякими системами стимулювання із розглянутого класу [1].

⁶ Більш того, за єдиних параметрів страхових угод виключення морального ризику (див. твердження 1) можливе не завжди. Щоб переконатися в цьому, достатньо в даних прикладу 2, вибравши, наприклад, єдине навантаження рівної лінійної комбінації дій страхувальників, отримати протиріччя з (7).

Відзначимо, що для використання механізмів (13) і (14) необхідно, щоб порядок функціонування був такий, що *індивідуальні дії страхувальників стають відомими страховикові до моменту внесення страхових внесків* (інакше параметри страхового контракту не можуть залежати від дій страхувальників).

На завершення, слідуючи загальній ідеології дослідження механізмів функціонування систем з агрегацією інформації [3, 1], розглянемо модель страхування, в якій страховик не спостерігає індивідуальні дії страхувальників, а має лише інформацію про агрегований результат їх діяльності.

Хай вірогідність настання страхових випадків p_i залежить від агрегованого результату діяльності страхувальників, спостережуваного страховиком і що є відомою страховикові функцією $G(y_*)$ їх індивідуальних дій.

Страховик, вирішуючи систему рівнянь

$$(15) \frac{dp_i(z(y_*))}{dz} \frac{\partial G(y_*)}{\partial y_i} = \frac{\gamma_i}{Q_i}, i \in I,$$

може знайти безліч рівноважних по Нешу векторів дій страхувальників y^* і відповідний агрегований результат діяльності z^* . Наступний приклад ілюструє, що рівновага Неша в даному класі завдань існує не завжди.

Приклад 2. Хай $z = \sum_{i \in I} y_i$, $p_i(z) = z^2 / 2Y_i$, $i \in I$. Тоді відповідно до (15) отримуємо:

$$\sum_{i \in I} y_{i^*} = \gamma_i Y_i / Q_i, i \in I$$

тобто при різних (не повністю співпадаючих) страхувальниках знайти рівновагу Неша з системи рівнянь (15) неможливо. У подібних ситуаціях, мабуть, має сенс розраховувати на те, що страхувальники виберуть одну з ефективних по Парето дій. Проте, безліч Парето в завданнях сільськогосподарського страхування, як правило, достатньо «велика»⁷, що не дозволяє центру однозначно визначити вектор дій страхувальників, що реалізується.

Твердження 3. Якщо для будь-якого результату діяльності страхувальників існує єдиний, такий, що приводить до даного результату, вектор рівноважних по Нешу дій, то при використанні механізму

$$(16) \xi_{oi}(z) = \begin{cases} \xi_i p_i(y_i^*, y_{-i}^*), & z = y_* \\ \xi_0^{\max}, & z \neq z_* \end{cases}, i \in I$$

де задовільняє (7) $y^* = E_N(z_*)$, а $\xi_0^{\max} = \max_{i \in I} \max_y \xi_i p_i(y)$ вектор y^* є рівновагою Неша гри страхувальників.

Справедливість результату твердження 3 виходить з того⁸, що, спостерігаючи тільки агрегований результат діяльності, центр може (за умови, що даний результат є однозначним наслідком вибору страхувальниками відповідної рівноваги Неша) спонукати страхувальників прагнути досягти саме результату діяльності z^* , обіцяючи при його досягненні призначити параметри страхових контрактів, оптимальні при діях $y_* = E_N(z_*)$.

Приведемо приклад, що ілюструє можливості використання запропонованого підходу до вибору параметрів страхового контракту в умовах спостережених дій страхувальників.

⁷ Одна з можливих змістовних (сільськогосподарських) інтерпретацій така: існує граничний рівень сумарної дії на виробництво з боку декількох природнокліматичних ризиків. Якщо товаровиробник зацікавлений, наприклад, в максимізації власного об'єму виробництва, то вплив ризикогенних ситуацій на процес виробництва зростає із зростанням об'єму виробництва, тоді множини Парето складуть всі такі вектори ризиків виробництва продукції і сумарна їх дія буде рівна пороговому значенню.

⁸ Якісно, результат твердження 3, ґрунтується на принципі виявлення [4, 2].

Приклад 3. Хай $z = \sum_{i \in I} (y_i)^2$, $p_i(z) = z^2 / 2Y_i$, $i \in I$. Тоді відповідно до (15)

отримуємо: $y_{i^*} z_* = \gamma_i Y_i / Q_i$, $i \in I$. Зводячи в квадрат і підсумовуючи по всіх

страхувальниках, обчислюваний: $z_* = \left(\sum_{i \in I} \left(\frac{\gamma_i Y_i}{Q_i} \right)^2 \right)^{1/3}$. Тоді має місце:

$$y_{i^*} = (\gamma_i Y_i / Q_i) / \left(\sum_{i \in I} \left(\frac{\gamma_i Y_i}{Q_i} \right)^2 \right)^{1/3}, i \in I$$

тобто рівновага Неша існує і єдино. Отже, результат твердження 3 застосовний для даної моделі.

Висновки. Розглянуто теоретико-імітаційні і оптимізаційні моделі механізмів страхування. Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

Якщо страхувальники однаково відносяться до ризику, то ефективність страхування при використанні єдиного страхового тарифу не вища, ніж при використанні єдиного навантаження до нетто-ставки.

Механізми призначення навантаження і страхового тарифу на підставі повідомлень страхувальників є такими, що маніпулюють, причому ефективність їх використання відповідає ефективності використання страховиком принципу максимального гарантованого результату.

Очікувана корисність страховика менш «чутлива» до невизначеності щодо відношення страхувальників до ризику, ніж чим до невизначеності щодо вірогідності настання страхового випадку.

Втрати страховика, викликані неповною його інформованістю щодо параметрів страхувальників, однакові у випадках призначення єдиного навантаження і єдиного тарифу.

У разі імовірнісної невизначеності очікуваний виграш страховика при використанні єдиного навантаження не нижчий, ніж при використанні єдиного страхового тарифу.

Механізм знижок володіє наступними властивостями:

- а) сумарний страховий внесок рівний страховому фонду центру;
- б) компенсація здійснюється пропорційно дійсним очікуваним втратам страхувальників;
- в) при страховому фонді центру, рівному сумарним очікуваним втратам страхувальників, рівновага Неша відповідає повідомленню достовірної інформації;
- г) для будь-якого механізму знижок існує еквівалентний прямий механізм.

Для того, щоб страхування надавала попереджувальна і мотиваційна дія на страхувальника, параметри страхового контракту повинні гнучким чином залежати від стратегій, вибраних останнім.

Крім того, приведені: умови реалізації попереджувальної і мотиваційної ролі страхування (твердження 1); умови на страхові тарифи і навантаження, що виключають моральний ризик (твердження 2); механізми вибору параметрів страхового контракту, що децентралізують взаємодію страхувальників (твердження 3); умови, при виконанні яких незнання страховиком індивідуальних дій страхувальників не знижує ефективності страхування.

Зупинимося на короткому обговоренні ролі страхування (зокрема - сільськогосподарського) в комплексі економічних механізмів забезпечення безпеки (ЕМЗБ). Як наголошувалося вище, існують два основні види механізмів управління ризиком. Перший клас механізмів – механізми, націлені на зниження ризику виникнення несприятливих і надзвичайних ситуацій, тобто зовнішні і внутрішні економічні

механізми, направлені на зниження рівня ризику: стимулювання, оподаткування, квотні, резервування та інші. Другий клас механізмів – механізми перерозподілу ризику (страхування), направлені в першу чергу не на зниження рівня ризику, а на зниження негативних наслідків настання несприятливих подій. Перерахування ЕМЗБ приведене [1], докладний їх опис – в [5].

Дослідження попереджувальної і мотиваційної ролі страхування свідчить, що страхування може сприяти збільшенню відрахувань на попереджувальні заходи і спонукати страхувальників до вибору дій, направлених на зниження вірогідності настання страхового випадку, очікуваних втрат тощо.

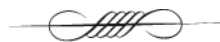
Проте, при цьому страхування грає опосередковану роль, оскільки його первинна функція – компенсація збитку, здійснювана за рахунок перерозподілу ризику. Як демонструють результати досліджень різних ЕМЗБ [5], завдання зниження ризику ефективно вирішуються механізмами стимулювання, оподаткування, квотними і іншими механізмами.

Тому при розгляді ролі страхування в комплексі ЕМЗБ на перший план виходить можливість його комплексного взаємодоповнюючого використання спільно з механізмами зниження ризику. І така можливість існує – як випливає з результатів тверджень 1-3, якщо деякий рівень ризику вже був досягнутий за відсутності страхування (наприклад, за рахунок застосування інших економічних механізмів), то можлива розробка механізму страхування, який не змінював би стратегії поведінки страхувальника (включаючи вибрані ним дії і відрахування на попереджувальні заходи), але компенсував би збиток у разі несприятливих ситуацій.

Як перспективні напрями досліджень механізмів страхування слід, в першу чергу, виділити розробку методів опису відношення до ризику, що дозволяє конструктивно описувати моделі страхування в складних (багатоелементних, динамічних тощо) системах і теоретико-ігровий аналіз моделей найбільш поширених на практиці механізмів страхування, що в перспективі дозволило б синтезувати і здійснити практичне комплексу ефективних механізмів страхування.

Список використаних джерел:

- 1.Новиков Д.А., Цветков А.В. Механизмы функционирования многоэлементных организационных систем. М.: ИПУ РАН, 2001. – 184 с.
2. Myerson R.B. Game theory: analysis of conflict. London: Harvard Univ. Press, 1991. - 568 p.
- 3.Новиков Д.А. Механизмы функционирования многоуровневых организационных систем. М.: Фонд "Проблемы управления", 1999. - 150 с.
- 4.Новиков Д.А., Петраков С.Н. Курс теории активных систем. М.: СИНТЕГ, 1999. – 108 с.
- 5.Разработка системы экономических механизмов регулирования, обеспечивающих выполнение требований безопасности населения и снижение риска возникновения чрезвычайных ситуаций и ответственности за нанесенный ущерб в процессе социально-экономического развития страны и отдельных регионов / Отчеты по НИР по проекту 5.2 ФП «Безопасность». М.: ИПУ РАН, 1991 – 2000.

Олійник Ірина Володимирівна,
*старший викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права*

ПРО ПЕРЕДУМОВИ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ПРИЧИНИ СПОВІЛЬНЕНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

Задля формування сучасних управлінських стратегій реалізації інноваційного та інвестиційного потенціалу міста, гармонійної розбудови міського простору, важливо з'ясувати специфіку урбанізаційних процесів в Україні, проаналізувати фактори, що уповільнюють модернізацію українських міст, і зокрема, звернути увагу на деякі історичні передумови урбанізації.

Місто, як осередок високої культури, скрізь у Європі було центром творення національних ідентичностей. Натомість місту в Україні довгий час відводилася роль форпосту імперської колонізації: польської, австро-угорської, російської, а відповідно, не були закладені підвалини для вільної економічної, політичної, духовної самоорганізації. Культура колоніальної клієнтельної підпорядкованості, відсутність органічної вертикальної і горизонтальної мобільності, сповільнювала формування української буржуазії, заблокувала становлення українського громадянського суспільства, української високої національної культури, власного урбаністичного способу життя, як і своєї (за певними винятками) виразної і стабільної української ідентичності в містах [1, с. 37].

Інша обставина, яка унеможливила для України європейський урбаністичний ренесанс, була пов'язана зі специфічним виміром модернізації українських міст. Як справедливо зазначає відомий український історик Я. Грицак, йдеться передусім про дві складові модернізації: «модернізацію через бюрократизацію, коли агентами змін були не підприємці чи банкіри, а чиновники... та специфічно російську промислову модернізацію... коли інфраструктура та базові сектори виробництва залишалися технічно відсталими» [2, с. 33-34].

Втім, рух опору колоніальному втручання в містах Західної та Центральної України, через потужну символічну національну пам'ять, був набагато сильнішим, ніж у промислових містах Сходу, де російська, а згодом радянська імперська «машини» винищила практично всі точки духовного національного опертя. Підданська форма психокультури стала тут звичною ознакою життя більшості міст і насамперед промислових центрів. Характерними ознаками таких міст стали занепад культурних традицій, низька правова і політична культура, примітивні соціальні стандарти, що обумовлювали бідність широких верств, зневіру людей у власних силах [1, с. 39].

Замість органічних форм солідарності протягом тривалого історичного часу в Україні закладалися підвалини клієнтельного суспільства за принципом викривленої ієрархічно-підданської соціальності. Наслідком жорсткого контролю з боку влади стало те, що мешканці українських старопромислових міст так і не стали відповідальними громадянами, не здобули досвіду управління власним життям [3, с. 25]. Саме у радянські часи, остаточно сформувався денационалізований внутрішній типаж мешканця українського міста – образ заробітчанина, людини, що не має власної історії і традиції, сталих гуманістичних цінностей, особи, що вивисувала матеріальні цінності над духовними. За свідченням історичних джерел «більшість місцевого населення не ототожнювало себе з жодною нацією і не продукувало нових ідентичностей, нових форм взаємодії» [4, с. 105-106].

У 60—70-х рр. ХХ ст. тільки кожен третій новий мешканець міста був спадковим городянином. Потужні міграційні потоки з села до міста були зумовлені перш за все форсованою індустріалізацією, післявоєнною відбудовою міст, а також зосередженням у містах основних освітніх та економічних ресурсів. Чисельність населення великих міст й

досі зростає за рахунок міграцій із сіл та малих і середніх міст. Наслідком внутрішньої міграції стає зменшення частки корінних городян, які транслиують міську культуру та вважаються основою громади даного міста. Останнім десятиліттям внутрішні міграційні процеси стабілізувалися і щорічно близько 1,5 % громадян змінювала місце проживання [5, с. 142] Ситуація змінилась з анексією Криму та російським вторгненням на Донбас – зараз в Україні налічується біля одного мільйона переселенців, внутрішньо переміщених осіб із зон військових дій, які в своїй переважній більшості прагнуть оселитись саме у містах. Згідно з інформацією Міністерства соціальної політики, станом на 19 січня 2017 р., підрозділами соціального захисту населення обласних та Київської міської держадміністрацій взято на облік 1 млн. 648 тис. 852 переселенців, або 1 млн. 327 тис. 687 сімей з Донбасу та Криму [6].

На думку українського соціолога І. Танчина, саме відсутність авторитетної еліти і сильного середнього класу є одними із найголовніших проблем українського суспільства, і зокрема факторами, що уповільнюють модернізацію міст [7, с. 43]. Український правлячий клас більше схожий на закритий олігархічний клуб. Цей клас сформувався шляхом злиття радянської номенклатури з кримінальним капіталом 90-тих років, поєднавши в собі вади їх обох. Він витворив в Україні свою субкультуру, за зразком сусідньої Росії – агресивно консюмеристську (перше, що вражає гостей на вулицях Києва – це неймовірна кількість дорогих автомобілів, якої не побачиш у жодній з європейських столиць). Країну цей клас довгий час сприймав здебільшого як власний бізнес-проект, що має приносити особистий прибуток. Як влучно зауважила відома українська вчена та письменниця Оксана Забужко, йдеться навіть не про корупцію у її класичному розумінні, а про цілковиту необізнаність колишніх вихідців з радянських пролетарських кварталів з існуванням якихось інших цінностей окрім влади грошей. Найнаочніше це видно з нової архітектури старих міст. В Одесі занедбані фасади старих будівель чорніють поряд з сяючими склом та хромом висотними бізнес-центрами, у Львові нова будівля банку руйнує старовинний ансамбль вулиці, і навіть в історичному центрі Києва тисячолітній Софійський собор тепер віддзеркалюється на поверхні модернового готелю Hyatt [8, с. 78-79].

У середині 80-х років різниця між бідними і багатими в Україні була приблизно 5 – 7 кратною. За останні роки ця диференціація стала набагато вищою. Протягом порівняно короткого часу сформувався вищий клас власників (близько 3%), а також низи суспільства (приблизно 70% населення) [7, с. 67.]. За даними Елли Лібанової, директора Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України ім. М.В. Птухи, у 2016 р. доходи 10% найбагатших і 10% найбідніших українців з врахуванням тіньових доходів відрізнялися у 40 разів [9]. Аналогічний показник у Швеції становить 1:4. В Україні між заможними людьми (яких мало) і бідними (яких багато) практично відсутній середній клас, який би урівноважував ситуацію, якщо не математично, то хоча б на рівні відчуттів. Наявність сильного середнього класу в соціальній ієрархії розвинутих країн дозволяє їм зберігати стійкість і стабільність. Адже тоді соціальне напруження гаситься не стільки силою репресивного апарату, скільки нейтральною позицією більшості. Середній клас демонструє нижчому класові взірці креативної діяльності і життєвого укладу, які цілком досяжні для них за певних умов. Якщо у США середній клас становить 70% населення, у Німеччині – 65%, у Чехії – 37%, у Польщі – 33%, то в Україні – менше 10% [7, с. 58].

Більшість людей, які становили середній клас за радянських часів (вчителі, інженери), здійснила низхідну мобільність і перетворилася на бідноту. Саме ця верства і поставляла за межі України величезну кількість економічних емігрантів. На заробітки за кордон за останні 20 років виїхало від 7 до 15% економічно активних громадян. Нині, за різними даними, за кордоном у різних країнах світу працюють від 4 до 8 млн. українців [10]. Еміграція справляє помітний вплив на зміну соціальної структури населення міста,

вона породжує відтік працездатного населення з міст. Найчисельніша з категорій за мотивом виїзду – це «заробітчани» (найчастіше нелегально вони наймаються на низько кваліфіковану роботу в сусідніх країнах). Надорожчих втрат міста зазнають через «відплив мізків», тобто через еміграцію висококваліфікованих спеціалістів. У двох названих групах статеві пропорції змінювалися вбік збільшення кількості жінок серед активних емігрантів. Доволі специфічну однорідну за статтю групу становлять наречені – це молоді дівчата, котрі залишають країну та її шлюбний ринок з метою створити сім'ю із іноземцем, серед чоловіків таке явище рідкісне.

Отже, суперечливий характер становлення та функціонування українських міст повністю вписується в класичну схему Ф. Тьонніса щодо дослідження різного роду спільнот (community studies). Як відомо, цей дослідник увів в обіг розподіл суспільств на спільноту (gemeinshaft) та суспільство (gesellschaft). Зазначається, що на відміну від традиційних суспільств, де соціальне життя ґрунтується на особистих стосунках між особами, усвідомленні власної приналежності до родини, соціокультурних і психологічних протиставленнях «ми-вони», сучасне урбаністичне суспільство практично повністю втрачає родинні зв'язки. Українські міста історично є проміжними, поєднуючи премодерні і модерні форми свого існування. Подібне переплетення вимірів Модерну й Антимодерну здатне в подальшому стати джерелом нових соціокультурних синтезів в житті українських міст.

У соціально-політичних та культурних аспектах розвитку міста гібридні антимодерні умонастрої мешканців українських міст можуть призвести і вже почасти призвели до небезпечних і навіть трагічних наслідків. Саме тому вкрай важливим на сучасному етапі є формування підвалин громадянського суспільства, децентралізація, наповнення українських міст якісно новими вимірами ідентичності – вимірами свободи, солідарності та довіри.

Список використаних джерел:

1. Пасько Я. *Історичні аспекти урбанізації* // *Соціологія міста: навчальний посібник* / [Л. В. Малес, В. В. Середа, М. О. Соболевська, Ю. Г. Сорока та ін.]; за заг. ред. О. К. Міхеєвої. Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. С. 13 – 45.
2. Грицак Я. *Історія двох міст: Львів і Донецьк у порівняльній перспективі* / Ярослав Грицак // *Україна Модерна*. Ч. 12 (2). Львів–Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні. Спеціальний випуск. 2007. С. 27–60.
3. Лой А. *Цінності громадянського суспільства в добу урбаністичного ренесансу*. К., 2008. 214 с.
4. Степкин В. В. *История Донецка (1779-1991)*. Донецк, 2004. 486 с.
5. Малес Л., Наумова М. *Міська нерівність та сегрегація* *Соціологія міста: навчальний посібник* / [Л. В. Малес, В. В. Середа, М. О. Соболевська, Ю. Г. Сорока та ін.]; за заг. ред. О. К. Міхеєвої. Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. С.142.
6. *Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України* http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249675546 [Режим доступу 18.08.2017]
7. Танчин Ігор *Соціологія: Навч. Посібник*. Львів: УАД, 2005. 360 с.
8. Забужко Оксана «І знову я влізаю в танк...» *Вибрані тексти 2012-2016: Статті, есе, інтерв'ю, спогади*. К.: КОМОРА, 2016. 416 с.
9. *Нерівність доходів по-українськи: «гірше», ніж у Гондурасі, «краще», ніж у Швеції* <http://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2162366-nerivnist-dohodiv-poukrainski-girse-niz-u-gondurasi-krase-niz-u-svecii.html> [Режим доступу 5.08.2017]
10. *У пастці економічної безвиході: нові ризики трудової міграції для України* <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/15/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/u-pastci->

Онікієнко Сергій Володимирович,
професор кафедри інвестиційної діяльності
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор економічних наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ НЕДОСКОНАЛОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОГО МЕХАНІЗМУ ЯК ВАДА ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ СУСПІЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Теорія стосовно того, що суспільне регулювання можна пояснити як відповідь на недосконалість функціонування ринкового механізму, може бути розкритикована з багатьох точок зору. По-перше, висновок стосовно того, що монопольна влада, екстерналії та інші, так звані, дефекти ринкового регулювання, призводять до неефективного розміщення ресурсів, можуть прийматися до уваги лише за припущення що існує модель, в якій супутні транзакційні витрати відсутні. Однак, саме врахування транзакційних витрат в аналізі дає змогу визначитися з ефективністю розміщення ресурсів [1, 2]. Наприклад, монопольний вплив тільки видається таким, що призводить до небажаних результатів. Ринок буде ефективним, якщо зважати, що саме транзакційні витрати обумовлюють неспроможність монополіста вдаватися до дискримінаційних цін, запобігають арбітражу, забезпечують спроможність споживачів до ефективної самоорганізації і ведення переговорів. Такі саме міркування можна привести і стосовно екстерналій. Граничні витрати можуть не відповідати граничним вигодам; однак якщо врахувати транзакційні витрати ринкового механізму, виявиться, що він функціонує ефективно, забезпечуючи, в результаті, мінімізацію витрат.

По-друге, на практиці ринковий механізм часто сам по собі здатний створювати і розвивати інститути для коригування власних вад (недосконалостей). Підприємства самі будуть шукати можливості, наприклад, акцентувати увагу на таких найбільш суттєвих якісних аспектах як безпечність або надзвичайна продуктивність. Проблеми негативного вибору можуть вирішуватися самими компаніями, наприклад, шляхом надання гарантій, використання фірмових назв або проведенням довготривалих рекламних компаній, що має свідчити про високу якість товару.

Результати окремих досліджень показують, що так звані інтерналії інтерналізуються самим ринком [3, 4]. Так само критикують припущення стосовно ситуації коли постачальником виступає домінуюча на ринку фірма[5]. Високі доходи можуть бути результатом надзвичайної ефективності таких компаній і, до того ж, варто враховувати ймовірність конкуренції за ринок [6] на противагу до конкуренції на ринку.

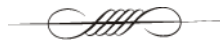
По-третє, більш загальним аспектом критики теорії недосконалості ринку є її обмежена спроможність давати пояснення. Економісту, загалом, знадобиться небагато часу для того, щоб дати раціональне пояснення урядовому втручанню шляхом побудови певної форми недосконалості ринку [7].

Таким чином, концепція недосконалості функціонування ринкового механізму є неспроможною і надлишковою складовою теорії суспільного регулювання. Оптимально бажана адекватна теорія для пояснення регулювання повинна – у порівняльному контексті – пояснювати як і чому регулювання є найкращим з підходів до мінімізації транзакційних витрат у процесі ефективного розміщення ресурсів для конкретних товарів, послуг або суспільних цінностей. Але, як ми бачимо, концепція недосконалості

функціонування ринкового механізму жодним чином не сприяє вирішенню цього завдання.

Список використаних джерел:

1. *Toumanoff P. J. A Positive Analysis of the Theory of Market failure [Електронний ресурс]/ Toumanoff Peter. J. // Kyklos. – 1984. – Vol. 37, Issue 4.- p. 529–541.- Режим доступу до журн.: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/kykl.1984.37.issue-4/issuetoc>*
2. *Dahlman C.J. The Problem of Externality [Електронний ресурс]/ Dahlman Carl J.// Journal of Law and Economics. -1979. - Vol. 22, №. 1. - p. 141-162. - Режим доступу: <http://cafehayek.com/wp-content/uploads/2011/11/Carl-Dahlman.pdf>*
3. *Кузьмин Е.А. Трансакционные издержки в структуре непроизводительных затрат экономических агентов: детерминированность от неопределенности и риска [Електронний ресурс]/ Кузьмин Е.А., Гусев А.В. // Научные ведомости Белгородского государственного университета. - 2013.- № 1 (144). Вып. 25/1. — С. 66-77. – (Серия: История. Политология. Экономика. Информатика.) - Режим доступу до журн.: http://magru.net/pubs/4502/Kuzmin_EA_Gusev_AV_Transaktsionnye_izderzhki_v_strukture_neproizvoditelnyh_zatrat_ekonomicheskikh#5*
4. *Cheung S. The Myth of Social Costs: A Critique of Welfare Economics and Public Policy [Електронний ресурс]/ Cheung Steven N.S. – London: Goron Pro-Print Co. Ltd, 1978. – 93p. – (Hobart Paper 82/ The Institute of Economic Affairs). - ISBN 0-255-36112-2. - Режим доступу: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/THE%20MYTH%20OF%20SOCIAL%20COST.pdf>*
5. *Demsetz H. Economics as a Guide to Antitrust Regulation [Електронний ресурс]/ Demsetz Harold// Journal of Law and Economics. -1976. - Vol. 19, №. 2. – p. 371-384. - Режим доступу до журн.: <http://www.jstor.org/stable/i229073>*
6. *Baumol W. J. Contestable Markets and the Theory of Industrial Structure // Baumol W. J., Panzar J.C., Willing R. D. – San Diego: Harcourt College Pub., 1982. – 510 p.. –ISBN 0-155-13910-X*
7. *Peltzman S. The Economic Theory of Regulation After a Decade of Deregulation [Електронний ресурс]/ Sam Peltzman// Brookings Papers: Microeconomics. – 1989. – p. 1-41.- Режим доступу: http://www.brookings.edu/~media/projects/bpea/1989%20micro/1989_bpeamicro_peltzman.pdf*

Павлик Ольга Борисівна,

доцент Хмельницького національного університету,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ МІЖ БІЗНЕСОМ І ОСВІТОЮ В НІМЕЧЧИНІ

Німеччина – високо розвинута держава в Центральній Європі, рівень освіти і економіки якої викликає захоплення та бажання наслідувати у багатьох сусідніх країн. Досвід співпраці німецького бізнесу та освіти міг би бути надзвичайно цінним і у розбудові України, яка все ще знаходиться на стадії реформування освіти та економіки. У чому ж полягає німецьке диво?

Розгляд цього питання потрібно починати, як не дивно, із виховання дітей та стосунків між партнерами, між батьками і дітьми у німецьких сім'ях. Із раннього дитинства німці привчають своїх дітей критично мислити, знаходити рішення у певній ситуації. Батьки відносяться до дітей як до «рівноправних» членів сім'ї, дослухаються до їхньої думки, залучають до планування сімейного бюджету.

У школі розвивають здібності та таланти дітей, мотивують їх до висловлення своєї думки, появи нових ідей. Шкільна освіта надає дітям не лише теоретичні знання, а й практичні навички. Велика кількість квестів, проєктів, рольових ігор, лабораторних робіт розвиває креативне та критичне мислення, вчить школярів працювати самостійно та в групі, співпрацювати з іншими, відстоювати власну точку зору. Шкільне життя в Німеччині ґрунтується на демократичних засадах, за умов поваги до особистості кожного учня, його не можна уявити собі без шкільного самоврядування. У старших класах німецькі діти обирають тип школи залежно від своїх здібностей. Лише ті, хто планують вступати до університету, обирають гімназію, інші йдуть у школи практичного спрямування чи працювати на підприємства.

Згідно досліджень компанії «Фольксваген», 32% керівного складу німецьких філій складають працівники, які пройшли всі щаблі кар'єрного росту на власному підприємстві та знають його із середини. Це допомагає краще керувати підприємством, приймати вдалі рішення, вирішувати проблемні ситуації.

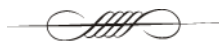
Багатьом впадає у вічі той факт, що в Німеччині відсутні бізнес-школи американського типу. Натомість, у Німеччині широко розповсюджена менеджмент-освіта та післядипломна освіта на підприємствах. Німецькі науковці та викладачі вважають, що знання, здобуті у бізнес-школах є поверхневими і недостатніми, вони скептично дивляться на навчання у бізнес-школах. Вивчення економіки підприємств чи народного господарства в одному з німецьких університетів концентрується на здобутті теоретичних знань та застосуванню набутих знань на практиці. Навчання в німецькому університеті переганяє бізнес-школи в плані глибини знань, наукового підходу. На думку професора Манфреда Перліца, німецькі молоді менеджери «мають теоретично знати, що їм робити практично» [1, С.53].

Існує суттєва різниця у американському та німецькому підході до концепції «менеджменту», яка пов'язана із відмінностями менталітету та мислення. МВА-програми та бізнес-школи є суто американським винаходом. На першому плані американської системи є індивідуум та його особиста відповідальність, що робить менеджера рушійною силою. Такий підхід опирається на його особисту мотивацію та організаторські здібності. В Німеччині як розвинутій капіталістичній країні теж розвинутий індивідуалістичний підхід, але у меншій мірі, ніж у Америці. Там він поєднується із функціональними фаховими знаннями та формалізованості усієї системи.

Через це, життя пересічного німця є стабільним та спокійним, хоча дехто і критикує німців за надмірну кількість приписів, наказів, вказівок, інструкцій, правил. Кажуть, у німців на все є план. Але хіба не завдяки цьому все в державі працює як злагоджений механізм, а пересічний працівник має час і сили створення нових ідей, пропозицій на роботі та на повноцінний відпочинок?

Список використаних джерел:

1.Uwe Heuser, Konkurrenz der Karrieristen, DIE ZEIT, Nr.39, September 1992,- S.53

Паситко Тетяна Василівна,
*професор кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор економічних наук, професор*

РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ: ІДЕОЛОГІЯ І ПРАКТИКА

Розвиток економіки України протягом останніх десяти років можна назвати турбулентним, коли не просто періоди економічного зростання різко змінюються періодами падіння, а коли радикально протягом короткого проміжку часу змінюються суспільні пріоритети, що в корені міняє фіскальну політику держави. Різкі зміни векторів фіскальної політики, а особливо її податкової складової, обумовлені внутрішніми і зовнішніми викликами, на які наражається країна. Серед зовнішніх викликів слід зазначити переорієнтацію економічної політики України на співпрацю з ЄС, серед внутрішніх викликів – системну кризу, високий рівень корупції та тіньової економіки, високий рівень ухилення від сплати податків і контрабанди, військовий конфлікт на сході країни. У цих умовах уряд намагається максимально підвищити фіскальну ефективність податкової системи країни, щороку вносячи зміни (часом несподівані і напередодні нового року) до податкового законодавства. Слід зазначити, що більшість податкових змін спрямовані в основному на вдосконалення адміністрування податків і збільшення податкової бази адміністративними методами без чітко визначених бюджетних пріоритетів. Ігнорування соціальної складової податку призводить до зростання корупції і тіньової економіки. Платники податків, які не відчуючи суттєвої віддачі від сплачених податків, розробляють нові схеми податкової оптимізації, в тому числі агресивного податкового планування, що істотно знижує ефективність проведених реформ. Особливо чітко ці явища спостерігаються у сфері оподаткування прибутку. В умовах, що склалися, уряду, приймаючи рішення про чергову податкову реформу, слід зосередитися на пошуку балансу між максимізацією податкових надходжень та інтересами платників податків. Незважаючи на виклики кризи, що охопила країну останні чотири роки, податкові реформи повинні мати компромісний характер, а не виключно фіскальну спрямованість.

Для оцінки результативності реформування податку на прибуток були розраховані коефіцієнти еластичності податкових надходжень. Для розрахунку використані офіційні дані, що знаходяться у відкритому доступі на порталах Державної служби статистики (ВВП) і Державної казначейської служби (податкові надходження). Результати розрахунків представлені в таблиці 1.

Як видно з результатів розрахунків, представлених в таблиці 1, еластичність податкових надходжень в 2010 і 2012 рр. була менше одиниці, тобто зростання ВВП на 1% супроводжувався меншим зростанням податкових надходжень, а в 2013 р досліджуваний показник мав значення менше нуля, тобто зростання ВВП супроводжувався зменшенням податкових надходжень. У 2014 р. ситуація змінилася в крашу сторону, що пояснюється позитивними очікуваннями з боку платників податків, а також рядом реформ, спрямованих на поліпшення адміністрування податків.

Таблиця 1

Коефіцієнти еластичності податкових надходжень в бюджет України за 2010-2016 рр.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Податкові надходження	0,6	2,1	0,9	-0,4	1,3	1,3	1,3
Податок на прибуток	0,6	0,9	1,6	1,4	1,5	-0,1	2,1

Джерело: розраховано авторами на основі інформації Державної казначейської служби та Державної служби статистики України

Динаміка показників, характеризують фіскальну роль податку на прибуток, представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Фіскальна роль податку на прибуток у 2010-2016 рр.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Частка податку на прибуток у податкових надходженнях	17,21	16,46	15,47	15,54	10,94	7,69	9,25
Частка податку на прибуток у ВВП	3,73	4,18	3,96	3,78	2,57	1,97	2,53
Частка податку на прибуток у доходах бюджету	12,83	13,82	12,52	12,42	8,81	5,99	7,69

Джерело: розраховано авторами на основі інформації Державної казначейської служби та Державної служби статистики України

Методика нарахування і сплати податку на прибуток в Україні змінювалася не один раз. На початку 90-х років ХХ століття в Україні точилися суперечки щодо об'єкта оподаткування і рішення було прийнято на користь валового доходу. Доцільність оподаткування валового доходу в перші роки становлення системи прибуткового оподаткування підприємств зумовлена також гіперінфляцією, зниження якої потребувало антистимулів для підвищення заробітної плати і сукупного попиту [1]. Остаточний перехід до оподаткування прибутку, а не валового доходу, відбувся у 1995 р. Проте прибуток, як об'єкт оподаткування суттєво відрізнявся від бухгалтерського прибутку за рахунок розширення кола витрат, які зменшували об'єкт оподаткування [2]. Також величину об'єкту оподаткування викривлювало застосування правила першої події, в результаті якої до розрахунку фінансового результату потрапляли суми авансів, що суперечить міжнародним стандартам фінансової звітності. Застосування методики визначення об'єкту оподаткування податком на прибуток «валові доходи – валові витрати» з однієї сторони сприяло зниженню податкового навантаження на бізнес, але з іншої – створювало поле для зловживань і ухилення від сплати податку, тому назріла потреба у радикальних змінах як методики нарахування податку на прибуток, так і його адміністрування [3].

У 2011 р. Податковим кодексом була радикально змінена методика розрахунку податку на прибуток. Були зроблені перші кроки для зближення податкового та бухгалтерського обліку, в результаті чого оподатковуваний прибуток розраховувалася за даними бухгалтерського обліку, а податковий облік зберігся тільки для витрат подвійного призначення [4]. З 2015 р. оподатковуваний прибуток повністю розраховується на підставі бухгалтерського обліку, для малого і середнього бізнесу віндорівнює прибутку бухгалтерському, а для великих платників податків (якщо оборот перевищує 20 млн грн) з коригуванням на податкові різниці. Ставка податку на прибуток також поступово зменшувалася: з 25% до 23% у другому кварталі 2011 р, 21% в 2012 р, 19% в 2013 р, 18% з 2014 року і до сьогоднішнього часу.

Зі зниженням ставки податку на прибуток пов'язана спадна динаміка показників його фіскальної ролі, представлених в таблиці 2. Слід зазначити, що першою редакцією Податкового кодексу було передбачено поступове зниження ставки податку на прибуток до 16%, однак це рішення було скасовано, оскільки очікуване збільшення податкової бази не відбулися, а покрити втрати бюджету від зниження ставки нічим. Судячи з динаміки коефіцієнта еластичності, реформування податку на прибуток можна вважати ефективним, оскільки коефіцієнт еластичності перевищує одиницю. Однак така ефективність досягнута не тільки економічними інструментами, а й адміністративними, а саме – авансовими платежами з податку на прибуток. Авансові платежі до 2016 року включно були передбачені порядком сплати податку на прибуток, що дозволяло на

практиці контролюючим органам тиснути на платників податків «проханнями» сплатити більший розмір авансового платежу, ніж належало. Така практика особливо активізувалася в 2014-2015 рр., у 2016 р вона пішла на спад у зв'язку з роботою ініціативних груп платників податків і різних не фіскальних організацій. Наприклад, Київська торгово-промислова палата щоквартально збирає дані про порушення з боку фіскальної служби по відношенню до компаній, зареєстрованих нерезидентами. Як результат, адміністративний тиск з боку фіскальних органів на ці компанії зменшився.

Насправді дуже складно судити про ефективність реформ оподаткування прибутку і доходів в умовах високого рівня тіньової економіки. Так, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України протягом останніх чотирьох років рівень тіньової економіки коливається в межах 40-50% ВВП. В таких умовах зниження ставки податку на прибуток не сприяє підвищенню фіскальної ефективності податку на прибуток. Міністерством фінансів України було підраховано, що зниження ставки податку на прибуток на 1% рівнозначно втраті 2 млрд грн надходжень. Також не відбулося очікуваного припливу іноземних інвестицій, оскільки рівень гарантій прав власності в Україні не підвищився. Саме тому активно обговорюється ще один варіант реформування податку на прибуток. Він полягає у звільненні від оподаткування нерозподіленого прибутку, тобто фактично відмова від податку на прибуток. Така реформа вже проведена в Естонії, і вона виправдала очікування, оскільки істотно зросла підприємницька активність, що сприяло зростанню ВВП і зайнятості. Теоретично така реформа могла б дати позитивні результати і в Україні, оскільки таким чином були б нейтралізовані ризики адміністративного тиску на малий і середній бізнес. Однак є і зворотна сторона медалі, а саме необхідність альтернативного джерела податкових надходжень замість податку на прибуток, адже збільшення надходжень від ПДВ та податку на доходи фізичних осіб внаслідок зростання підприємницької активності відбудеться не відразу. Саме цей часовий лаг вимагає додаткового покриття, в якості якого розглядаються екологічні податки і специфічні акцизи.

Проблема фрагментарності реформ в оподаткуванні прибутку виникає через ігнорування системного підходу до їх проведення. Серед основних системних проблем слід зазначити наступні:

1. Відсутність або розмитість цілей і пріоритетів реформ, або ж протиріччя між цілями і пріоритетами. Як результат, підвищується рівень невизначеності бізнес-середовища, а самі реформи виявляються половинчастими (наприклад, враховується фіскальний ефект, але ігнорується соціальний).

2. Підтримка реформ повинна забезпечуватися консультаціями із зацікавленими сторонами. При цьому такі консультації не повинні бути формальними. Саме завдяки консультаціям західні уряди мінімізують політичні, корупційні та соціальні ризики. Платники податків відчують себе залученими в процес реформ, розуміючи, що вся інформація про реформи і їх результати буде для них відкрита.

3. Виконання реформ повинно забезпечуватися дорожньою картою, а будь-які зміни повинні бути обґрунтованими. Це вкрай важливо для реформ у сфері оподаткування, оскільки результати таких реформ видно не відразу, а через певний часовий лаг, який залежить від податку та стану макроекономічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Паєнтко Т.В. *Прибуткове оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [монографія]/Т. Паєнтко.* – К.: Комп'ютерпрес, 2007.
2. Соколовська А.М. *Податкова система держави: теорія і практика становлення.* – К: Знання прес, 2004. – 454 с.
3. Паєнтко Т.В. *Підвищення ефективності адміністрування податку на прибуток/Т. Паєнтко// Науковий вісник Національної академії ДПС України.* – 2005. – №4.

Пила Василь Іванович,
*професор кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор*

СТРАТЕГІЯ ПРИСКОРЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Розвиток регіонів України в умовах відкритої економіки вимагає дотримання системи певних пріоритетів усіма органами управління, що діють на території, а також підприємствами, організаціями та населенням.

Стратегія розвитку регіонів не може бути сформована у вигляді звичайної системи побажань неузгоджених між собою цілей різного рівня і "стандартного" переліку шляхів їх досягнення. Вона повинна складатись з довгострокових завдань розвитку, побудованих з урахуванням наявних ресурсів, включати дієвий механізм реалізації визначених завдань, а також містити показники, що відображають очікувані результати. Лише така стратегія може слугувати основою розроблення цілого комплексу документів, включаючи плани міністерств і відомств, цільові комплексні програми, перспективні та поточні плани соціально-економічного розвитку тощо.

Стратегія соціально-економічного розвитку регіону базується на теорії програмно-цільового управління й орієнтована на визначення стратегічних (глобальних) і тактичних (локальних) цілей, а також шляхів їх досягнення. Саме використання програмно-цільового методу у процесі реалізації стратегії створює суттєві передумови для досягнення стратегічних цілей, поєднання інтересів підприємств, організацій, органів влади та населення при вирішенні проблем соціально-економічного розвитку територій [1, 2].

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду показує, що стратегічне управління соціально-економічним розвитком регіону можна розглядати як управлінську діяльність, орієнтовану на вирішення поставлених стратегічних цілей в умовах нестабільного середовища [3, 4]. Стратегія може трансформуватися у зв'язку з корегуванням раніше визначених або встановленням нових цілей, зміною умов зовнішнього середовища. Та й сам пошук шляхів успішної реалізації стратегії на практиці є безперервним процесом.

Розроблення і реалізація стратегії розвитку регіону повинна здійснюватися на кількох рівнях: загальнодержавний передбачає досягнення необхідного ступеню спеціалізації, міжрегіональний орієнтований на вирішення спільних проблем суміжних територій, регіональний націлений на забезпечення сталого розвитку конкретного регіону.

Разом із тим, стратегія являє собою єдність теоретичного аналізу і практичного бачення перспектив. У зв'язку зі змінами зовнішніх та внутрішніх умов вона не може бути завершеною, впродовж усього часу її реалізації стратегія уточнюється, піддається коригуванню. Загальноприйнятих методів розробки вирішення усього різноманіття регіональних стратегічних документів не існує, незважаючи на опрацьованість цього питання в теорії та значний практичний досвід.

Стандартна послідовність етапів формування стратегії зводиться до схеми, що передбачає: визначення цілей, які виражаються у характеристиках регіону, очікуваних на майбутнє; всебічне оцінювання модельного регіону, який відповідає певному набору показників; проектування визначеного стану на реальне середовище; оцінка передумов

створення яких та заходів виконання яких здатне призвести до бажаного результату [5, 6, 7]. Отже, розроблення стратегії – це проектування поступового наближення до бажаного майбутнього.

Відправними точками при розробці стратегії є загальне бачення перспективи; формулювання призначення та цілей розвитку регіону у майбутньому; умовне перенесення у той стан регіону, який відповідає вказаним характеристикам. Опрацювання стратегії має послідовно наближати до відповіді на питання «що саме може принести успіх регіону в майбутньому?». Встановлення призначення регіону є «амбіційною заявою про наміри», додатковим стимулом досягнення поставлених цілей. Призначення регіону є основою визначення двох ключових позицій: у якому напрямку він буде розвиватись та які завдання необхідно вирішувати, постійно враховуючи у контексті макросередовища. Такий розподіл слід визнати до певної міри умовним, оскільки призначення являє собою вектор, спрямований у бік бачення, тобто досягнення певного стану, який асоціюється з виконанням завдань.

Стратегія розвитку необхідна регіону не менше ніж підприємству або державі. Саме стратегія дозволяє відповісти на основні питання, які визначають організацію діяльності: «що, навіщо і яким чином робити?». Сформуванню стратегії розвитку регіону означає відповісти на питання про його майбутнє місце в економіці країни, визначити ціль діяльності та обґрунтувати дії, які спрямують розвиток. Крім того, стратегічне управління чітко орієнтовано на забезпечення найбільш ефективного використання наявних ресурсів.

Стратегія регіонального розвитку повинна своєю обґрунтованою позицією координувати управлінську діяльність регіональних органів влади, підприємств та муніципальних утворень. Без такої координації досягнення успіху неможливе. Ми вважаємо за доцільне розроблення стратегії розвитку регіону здійснювати у чотири етапи.

Перший етап – підготовчий. Він передбачає формування робочої групи ініціатора розробки стратегії (як правило адміністрації), створення консультативних органів і тематичних груп.

Другий етап полягає у формуванні тематичними групами закріплених за ними розділів стратегії. Кожна робоча група готує власний варіант проекту і передає на розгляд експертної ради. Після отримання зауважень матеріали доопрацьовуються робочою групою, формується цілісний узгоджений проект стратегії розвитку регіону.

На третьому етапі проводиться колективне обговорення документу у тематичних групах, збираються додаткові зауваження і пропозиції, які враховуються при підготовці кінцевого варіанту. Саме він подається на затвердження органу, який ініціював підготовку стратегії або уповноважений її схвалити.

Практика засвідчує, що реалізація навіть самої продуманої та деталізованої стратегії, як правило, вимагає залучення додаткових ресурсів, що для сучасної України надзвичайно складно. Тому стимулювання економічного розвитку одночасно зі збереженням рівня життя населення вимагатиме впродовж певного періоду державної підтримки, що при належній управлінській дисципліні та відповідальності регіональної влади може бути обґрунтованим і припустимим.

Механізм планування та програмування у вигляді цільових програм розвитку регіонів потрібно розвивати і удосконалювати, зберігаючи набуті досягнення. Комплексні програми соціально-економічного розвитку складають основу стратегічного управління регіоном та забезпечують максимально ефективну взаємодію усіх учасників і розумну концентрацію наявних ресурсів при вирішенні регіональних та загальнодержавних завдань.

Список використаних джерел:

1. Пила, В. И. Программно-целевое планирование промышленного комплекса. - К.: "Вища школа", 1989.- 120 с.
2. Смирнов, В.В. Методология эффективного социально-экономического развития // Региональная экономика: теория и практика. – 2010. - №18. – С.42-51.
3. Романюк, С.А. Система планування розвитку як інструмент регіональної політики держави // Економіка та держава. – 2013. - № 4. – С.18-21.
4. Татаркин, А.И. Пространственное развитие региональных и территориальных экономических систем с использованием программно-проектных подходов // Проблемы экономики. – 2012. - №3. - С.71-80.
5. Меньщикова, В.И. Стратегия социально-экономического развития в системе управления регионом // Вестник ТГУ. - 2009. – Вып. 6(74). - С.77-87.
6. Koch, R. *The Financial Times guide to strategy: How to create and deliver a winning strategy.* – Prentice Hall, Financial Times, 2006. – 353 p.
7. Kees van der Heijden. *Scenarios, Strategies and the Strategy Process.* – Breukelen: Nijenrode University Press, 1997. – 33 p.

Підлісна Тетяна Віталіївна,

*доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
керівник відділу підготовки магістрів Публічне управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат наук з державного управління*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ТА КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ПЕРСОНАЛУ

Підвищення ефективності роботи підприємства в значній мірі визначається організованістю системи управління, яка залежить від чіткої структури підприємства і діяльності всіх її елементів у напрямку обраної мети. Організаційна структура має безпосередній вплив на реалізацію стратегії підприємства, його взаємодію із зовнішнім середовищем та ефективно вирішення поставлених завдань. Особливе значення, у зв'язку з цим, набуває поняття комунікативної поведінки, що дозволяє проаналізувати діяльність людини в процесі обміну інформацією. Таким чином, підприємства створюють структуру для того, щоб забезпечувати координацію і контроль діяльності своїх підрозділів і працівників, а це в свою чергу, досягається за допомогою комунікативних зв'язків.

Теоретичні, методичні та прикладні аспекти актуальних проблем дістали значного розвитку в роботах таких вчених: А.Члендера, А.А. Томпсона, А.Дж. Стрікланда, А.А.Бикової, Н.М. Бондара, З.С. Виханського, Г.В. Осовської та ін.

Структура управління організацією або організаційна структура управління (ОСУ) - одне з ключових понять менеджменту, яке тісно зв'язане з метою, функціями, процесом управління, роботою менеджерів і розподілом між ними повноважень [1, с. 327]. В рамках цієї структури протікає весь управлінський процес (рух потоків інформації і прийняття управлінських рішень), в якому беруть участь менеджери всіх рівнів, категорій і професійної спеціалізації.

Побудова організації здійснюється за допомогою організаційного проектування, яким займається керівництво вищої ланки управління, виходячи з розроблених стратегічних планів, місії підприємства та встановлених цілей.

В організаційних структурах, виділяють поняття «комунікація», під якою прийнято розуміти процес відсилання та отримання символів з фіксованим значенням

між суб'єктами комунікаційного процесу [3]. Суму символів можна розглядати як інформацію - деякі відомості, сукупність яких-небудь даних, знань і т.п. При цьому обмін подібними символами між двома людьми і більше становить зміст так званого комунікаційного процесу. Значення комунікаційного процесу для підтримки постійної ефективності системи управління - величезне. Досить сказати, що не менш 50-90% робочого часу будь-якого менеджера - це участь у комунікаційному процесі. Все це свідчить про те, що неефективні комунікації в організації - це головне джерело всіх проблем, викликаних насамперед нерозумінням персоналом питань, вирішення яких вимагає від них керівник. Одним із важливих інструментів управління в руках керівника (менеджера) є наявна в його володінні інформація. Використовуючи і передаючи ті або інші дані, а також отримуючи інформацію назад, він організовує, керує і мотивує підлеглих. Значну роль відіграє здатність менеджера передавати інформацію таким чином, щоб формувалося найбільш адекватне сприйняття даної інформації комунікантами - одержувачами. Сучасним менеджерам необхідно усвідомлювати важливість даної проблеми і брати активну участь у її вирішенні[3].

Крім того, варто відзначити, що у будь-якій організації, інформаційне забезпечення процесу управління повинно здійснюватися за добре налагодженою системою. Тільки за цієї умови менеджери своєчасно отримуватимуть інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень. Залежно від того, які відомості є ключовими для менеджера, як часто і з яких джерел вони йому надходять, а також від того, кому надсилатиметься опрацьована інформація, він створює відповідну комунікаційну мережу [2].

Комунікаційні мережі - це поєднанні певним чином учасники комунікаційного процесу за допомогою інформаційних потоків [2].

- централізовані мережі (вирішення проблем і прийняття рішень передбачає взаємодію з одним і тим самим співробітником);
- децентралізовані мережі (члени команди вільно спілкуються між собою, однаковою мірою опрацьовують інформацію і приймають узгоджені рішення).

В межах цих двох груп існує декілька видів комунікаційних мереж

До централізованої групи відносять такі комунікаційні мережі:

- колесо - всі інформаційні потоки проходять через одну центральну особу (лідера)

(рис.1)

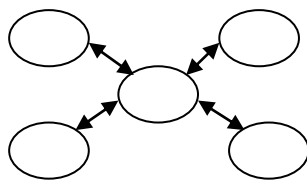

Рис.1. Комунікаційна мережа «колесо»

- у-мережа - менш централізована, до лідера наближені дві особи, які можуть виконувати роль радників.

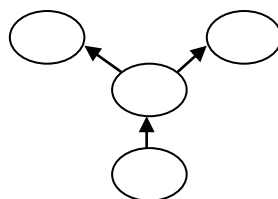

Рис.2. Комунікаційна мережа «у-мережа»

До децентралізованої групи належать:

- коло - рівномірний потік інформації між усіма членами команди, лідер відсутній, мережа неорганізована, нестійка, але активна;

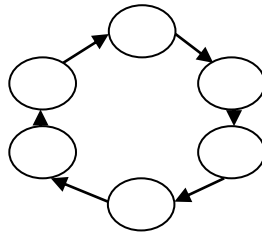

Рис.3. Комунікаційна мережа «коло»

- рівноправна - прямий доступ до інформації всіх учасників команди, усі беруть однакову участь в обговоренні, груповий лідер не має надмірної влади. Дана комунікаційна мережа використовується при демократичному стилі управління;

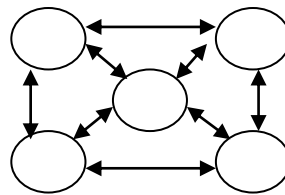

Рис.4. Комунікаційна мережа «рівноправна»

- ланцюг - односторонній потік, інформація надходить тільки від осіб, які знаходяться поруч, відсутній зворотній зв'язок, найменш ефективна з мереж.

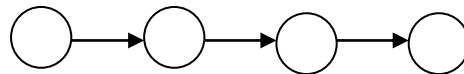

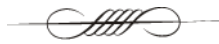
Рис.5. Комунікаційна мережа «ланцюг»

Таким чином, ефективність комунікаційних мереж та діяльність організаційних структур, залежить від того, якого змісту завдання вирішують команди. Зокрема, централізовані мережі ефективні при вирішенні простих завдань: працівники команди просто передають інформацію лідеріві, який приймає рішення. У децентралізованих мережах інформація «обходить» усіх членів команди доти, доки хтось із працівників не збере її і не прийме рішення. Тому, кожної організації існує найкраща і тільки їй притаманна організаційна структура управління, і кожна організація сама повинна будувати структуру управління прийнятну лише для неї.

Список використаних джерел:

1. Виханський О.С. Менеджмент : підруч.для студентів вищих навчальних закладів / О.С. Виханський, А.І. Наумов. – Москва.: Економіст, 2006. – 670 с.
2. Менеджмент у сфері послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/321-menedjment-u-sfer-poslug-morgulets-ob.html>

3. *Організаційна поведінка. Комунікативна поведінка в організації.*
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://stud.com.ua/16947/medzhment/komunikativna_povedinka_organizatsiyi

Пірус Володимир Олегович,
здобувач кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Важливим компонентом механізму управління інноваційним розвитком вищого навчального закладу (ВНЗ) є система його забезпечення. Під системою забезпечення ми розуміємо сукупність кадрових, фінансових, інформаційних, техніко-технологічних, методичних, нормативно-правових ресурсів, що є об'єктивно необхідними та використовуються у процесі інноваційного розвитку ВНЗ. Розглянемо особливості системи забезпечення механізму за її основними компонентами.

Нормативно-правове забезпечення охоплює систему нормативно-правових актів на всіх рівнях управління вищим навчальним закладом. Нормативно - правова база у галузі вищої освіти є підґрунтям і системою орієнтирів у практичній діяльності вищих навчальних закладів, її керівників, усіх учасників навчального процесу [1].

За роки незалежності в Україні прийнята ціла низка нормативно-правових документів з питань вищої освіти стосовно організації та планування навчального процесу, прийому до вищих навчальних закладів, організації праці педагогічних і науково-педагогічних працівників, форми і порядку отримання документів про освіту, ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів.

Загалом, законодавство, що регламентує діяльність ВНЗ та його інноваційний розвиток доцільно поділити на дві групи:

1) загальне законодавство, що містить систему нормативно-правових актів, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання в цілому. До зазначеної групи слід включати Конституцію України, Кодекси (Господарський, Податковий, Цивільний, Кодекс законів про працю тощо), Закони України, підзаконні акти;

2) специфічне законодавство, що спрямоване на регулювання освітньої діяльності ВНЗ та інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів.

Інформаційне забезпечення механізму управління інноваційним розвитком ВНЗ відіграє важливу роль у реалізації відповідних управлінських рішень, оскільки від своєчасності, актуальності та достовірності інформації значною мірою залежать заходи та інструменти, які буде впроваджувати ВНЗ.

Ціль інформаційного забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ полягає у тому, щоб на базі зібраних вихідних даних одержати оброблену, агреговану інформацію, яка повинна бути основою для прийняття управлінських рішень. Досягнення цієї мети полягає у вирішенні ряду конкретних завдань, таких як збір первинної інформації, її зберігання, розподіл між структурними підрозділами та працівниками, підготовка до обробки, обробка, надання органу управління у переробленому виді, аналіз, забезпечення прямих і зворотних зв'язків у її циркуляції тощо.

Усю сукупність інформації для забезпечення механізму інноваційного розвитку ВНЗ доцільно поділяти на зовнішню та внутрішню. Зовнішніми джерелами інформації є: макроекономічні показники, що характеризують загальноєкономічний розвиток регіону та країни в цілому, стан розвитку ринку освітніх послуг, нормативно-правове

регулювання діяльності ВНЗ, демографічна ситуація, інформація про можливу інфраструктуру набору абітурієнтів, обсяги державного замовлення, рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, показники діяльності конкурентів, тощо

До внутрішніх джерел відноситься: показники, що характеризують фінансовий стан і результати діяльності ВНЗ, інформація про набір, кількість студентів, інформація про організацію навчального процесу, інформація про персонал, інформація про матеріально-технічне забезпечення ВНЗ, інформація про міжнародну співпрацю ВНЗ, інформація про організаційну структуру вузу та органи управління, інформація про соціальну політику вузу, інформація про науково-досліджу діяльність, тощо.

На нашу думку, напрями інформаційного забезпечення механізму адаптації доцільно формувати у розрізі етапів процесу інноваційного розвитку, оскільки кожен з них передбачає наявність свого базису для формування управлінських рішень.

Система кадрового забезпечення включає добір, навчання, атестацію формування корпоративної культури, визначення правил поведінки працівників, які за допомогою відповідних методів, важелів, інструментів та форм впливають на процес інноваційного розвитку ВНЗ.

Фінансове забезпечення механізму інноваційного розвитку ВНЗ включає сукупність фінансових ресурсів, необхідних для його впровадження. Воно є одним із найбільш важливих елементів системи забезпечення, оскільки планування, розробка та реалізація інноваційних заходів потребують належних фінансових ресурсів [2].

Основними джерелами формування фінансового забезпечення механізму інноваційного розвитку є: власні фінансові ресурси; ресурси інвесторів; позикові та кредитні ресурси; інші залучені ресурси; державне фінансування.

Методична складова забезпечення включає: порядок впровадження інновацій у діяльність ВНЗ за складовими інноваційного розвитку, порядок проведення моніторингу; методики оцінки діяльності ВНЗ, тощо.

Техніко-технологічне забезпечення механізму полягає у застосуванні технічних засобів для аналізу, обробки та оцінки інформації та полегшення прийняття і передачі управлінських рішень та основі використання новітніх технологій.

Отже, визначення та структуризація системи забезпечення виступає важливою та органічною складовою механізму інноваційного розвитку ВНЗ. Від адекватності та раціональності формування системи забезпечення значною мірою залежать можливості суб'єкта господарювання до впровадження інновацій та їх результативність.

Список використаних джерел:

1. Жарова О. П. Правові засади функціонування вищого навчального закладу в Україні / О. П. Жарова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2016. - Вип. 19. - С. 49-52.

2. Натрошвілі С. Г. НЗЗ Стратегічне управління вищим навчальним закладом: теорія, методологія, практика : монографія / С. Г. Натрошвілі. – К.: КНУТД, 2015. – 320 с.

Плішка Тетяна Петрівна,
*доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,*
Олейнікова Юлія Петрівна,
*головний спеціаліст сектору нагляду за учасниками ринку цінних паперів
у Хмельницькій області Департаменту Національної комісії з цінних паперів
та фондового ринку у Західному регіоні,*
Плішка Ігор Андрійович,
*студент 3 курсу Хмельницького політехнічного коледжу,
спец.: економіка підприємства*

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція вимагає переходу неконкурентоспроможного та застарілого українського виробництва на світові стандарти, що потребує модернізації техніки та технологій, а це в свою чергу потребує значних інвестицій. Важливо ґрунтовно дослідити ці процеси, визначити перспективи та загрози управління інвестиційним розвитком підприємств України в сучасний період.

У 2016 році підприємствами та організаціями освоєно 326,2 млрд. гривень капітальних інвестицій, що у порівнянних цінах на 18% більше, ніж за відповідний період 2015 року. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 69,4 % загального обсягу. Частка залучених та запозичених коштів, а саме кредитів банків і коштів іноземних інвесторів, становила 10 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,4% капітальних інвестицій. Найвагомішу частку капітальних інвестицій (96,7 % загального обсягу) освоєно у матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди - 48,4 % усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби - 44,3 %. У нематеріальні активи вкладено 3,3% загального обсягу капітальних інвестицій. На капітальний ремонт активів спрямовано 25,6 млрд. гривень капітальних інвестицій (7,8% від загального обсягу) [1].

Найбільше капітальних інвестицій за видами активів вкладено в матеріальні активи, передусім в машини, обладнання та інвентар, інженерні споруди, житлові та нежитлові будівлі, менше вкладалось у землю. Серед інвестицій в нематеріальні активи найбільше витрачено на права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, ліцензії. За джерелами фінансування переважна кількість інвестицій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств та організацій, низьким є інвестування за рахунок кредитів банків, коштів населення на будівництво житла, коштів іноземних інвесторів, незначними є інвестиції з коштів державного та місцевих бюджетів. За видами економічної діяльності найбільше капітальних інвестицій здійснюється у переробну промисловість та будівництво.

Основні перспективи інвестиційної діяльності згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС передусім стосується таких напрямів: захист прав споживачів, експорт в ЄС конкурентоспроможних товарів та послуг, передусім товарів сільського господарства, охорона навколишнього середовища [2].

Захист прав споживачів передбачає перехід на стандарти ЄС, модернізацію виробництва, передусім сільськогосподарського (виробництво м'ясної та молочної продукції), що потребуватиме значних інвестицій. Експорт в ЄС конкурентоспроможних товарів, передусім товарів сільського господарства передбачає квоти на безмитний продаж в ЄС якісного м'яса птиці та зерна. Експорт в ЄС конкурентоспроможних послуг передбачає представництва українських підприємств на території ЄС, міжнародні поштові та кур'єрські послуги, телекомунікації та Інтернет, фінанси, морські та інші

перевезення. Охорона навколишнього середовища передбачає будівництво нових очисних споруд, заміну застарілого шкідливого виробництва, закупівлю сучасного обладнання для вимірювання забрудненості шкідливими речовинами.

Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток вітчизняних підприємств проявляється за такими напрямками: здешевлення нового обладнання для підприємств, збереження доступу до дешевшої сировини для металургії, збільшення експорту харчових продуктів до Європи, збільшення експорту українського одягу та взуття, захист виробників автомобілів, зниження цін на енергоносії для підприємств, поліпшення стану навколишнього середовища, збільшення прозорості фінансових потоків, зменшення корупції у сфері державних закупівель, захист прав працівників.

На розвиток інвестиційної діяльності в Україні суттєво впливають зміни в політиці та економіці, особливо в умовах європейської інтеграції.

«Стратегія реформ — 2020» передбачає сталий розвиток країни, що включає такі складові: інфраструктуру, інвестиції, економіку, конкуренцію. Крім того, в стратегії визначено ключові показники розвитку країни, у тому числі чисті надходження прямих іноземних інвестицій [3].

У Програмі діяльності Кабінету міністрів України представлено заходи, що впливають на інвестиційну діяльність в Україні. Важливими для інвестиційної діяльності є п'ять сфер нової політики: енергетичної незалежності, безпеки, продовольства, економіки та державного управління [4].

Водночас в Україні поширюється світова практика інвестування з допомогою цінних паперів. Державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка займається комплексним правовим регулюванням відносин, що виникають на ринку цінних паперів, забезпеченням захисту інтересів громадян України та держави, запобіганням зловживанням та порушенням у цій сфері. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку розробляє і затверджує акти законодавства, обов'язкові для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку цінних паперів, їх об'єднаннями та контролює їх виконання з питань, що належать до її компетенції.

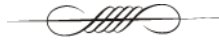
Моніторинг руху інвестицій в Україну та за її межі через фондовий ринок виявив, що фондовий ринок забезпечує рух капіталу шляхом обігу різноманітних видів цінних паперів та їх похідних. Саме через механізми фондового ринку формуються пропозиція і попит на інвестиційні ресурси, відбувається їх акумуляція та пере-розподіл з метою економічного зростання. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР у 2016 році, становив 232,41 млрд. грн., що виявилось на 83,91 млрд. грн. більше у порівнянні з 2015 роком. Протягом усього минулого року Комісія зареєструвала 128 випусків акцій на суму 209,36 млрд. грн. У порівнянні з 2015 роком обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 87,06 млрд. грн.

Можливостями для інвестиційної діяльності в Україні є модернізація виробництва згідно зі стандартами ЄС, інвестиції з ЄС і США в газотранспортну систему, енергетику, сільське господарство та інші галузі економіки України, розвиток оборонно-промислового комплексу. Слабкими сторонами інвестиційної діяльності в Україні є застаріле виробництво, нестача власних інвестиційних ресурсів та інше. Загрозами для інвестиційної діяльності в Україні є збільшення витрат на оборону в Україні за рахунок зменшення інших державних витрат, у т.ч. державних інвестицій, енергетичні, інвестиційні та політичні ризики та інше.

Отже, за умови мінімізації ризиків існує потужний потенціал інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmi.gov.ua/kmi/control/uk/publish>.
3. Стратегія реформ – 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/new>.
4. Програма діяльності Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmi.gov.ua/document/247814370/Program_fine.pdf.

Поліщук Євгенія Анатоліївна,
доцент кафедри інвестиційної діяльності ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор економічних наук, доцент

СУЧАСНЕ ОБЛИЧЧЯ УСПІШНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ (СТАРТАПІВ)

Вітчизняні інноваційні підприємства - стартапи – мають попит з боку різних інвесторів. Такий тип підприємств носить ризиковий характер. Разом з тим і обіцяє надприбутки вкладникам-авантюристам. За оцінками різних експертів лише один із десяти стартапів є прибутковим. Часто високий ризик пов'язаний із відсутністю або слабкістю менеджменту даних проєктів. В Україні відсутня база даних, або ж платформа, яка б фіксувала угоди в інвестування стартапів, тому адекватно оцінити їх успішність є проблематичним. До того ж невдалі стартапи залишаються поза увагою, що лише поглиблює дану проблему.

Таблиця 1

Характеристика успішних стартапів в Україні 2006-2016 рр.*

Назва стартапу	Рік створення	Початкова вартість	Інвестори	Країна походження інвесторів
1	2	3	4	5
Viewdl	2006	2 млн. дол. США	Anthem Venture Partners	США
		10 млн. дол. США	Qualcomm Ventures, Black Berry Partners Fundi Best Buy Capital	США
Grammarly	2009	110 млн. дол. США	General Catalyst, IVP и Spark Capital	США
Augmentedpixels	2010	0,5 млн. дол. США	A Ventures Capital	Україна
		1 млн. дол. США	The Hive	Велика Британія, США
Zakaz.ua	2010	2,5 млн. дол. США	Chernovetskyi Investment Group	Україна
Gitlab	2011	1,5 млн. дол. США	Ештон Кутчер	США
		20 млн. дол. США	August Capital, Khosla Ventures	США

Продовж.табл.1

1	2	3	4	5
AjaxSystems	2011	1 млн. дол. США	SMRK	Україна
PetCube	2012	0,251 млн. дол. США	Kickstarter	США
		0,319 млн. дол. США		
		1,1 млн. дол. США	Almaz Capital, AVentures Capital	Росія, Україна
Ecoisme	2013	0,06 млн. дол. США	Indiegogo	США
		0,08 млн. Євро	Deutsche Telekom, Techstars, EDF	Німеччина, США, Франція
Preply	2013	1,3 млн. дол. США	Hedgehog Fund, Артур Костен, Маріуш Гралевські, Пшемислав Гацек	Польща
Lookserly	2013	0,046 млн. дол. США	Kickstarter	США
eTachki	2014	1 млн. дол. США	TA Ventures	Україна
uGears	2014	0,4 млн. дол. США	Kickstarter	США
		0,233 млн. дол. США	Kickstarter	США
ForceEmotion	2014	0,003 млн. дол. США	Kickstarter	США
Luciding	2014	0,0015 млн. дол. США	Wanna Biz	Україна
		0,002 млн. дол. США	Джек Левін	США
		0,002 млн. дол. США	iQSpace	Україна
		0,0087 млн. дол. США	Kickstarter	США
SolarGaps	2015	0,2 млн. дол. США	Ефективні інвестиції	Україна
		0,005 млн. дол. США	Kickstarter	США
Sixa	2015	0,14млн. дол. США	Startup boot camp Istanbul	Туреччина, США
		0,12млн. дол. США	Y Combinator	США
		0,3 млн. дол. США	TMT Investments	США
		3,5 млн. дол. США	Tandem Capital	США
Hideez	2015	0,003 млн. дол. США	Indiegogo	США
inCust	2015	-	-	-
Hushme	2015	0,07	Kickstarter	США

1	2	3	4	5
Rentberry	2015	1.17	Carlyle Group, Synergo Private Equity, IFC, Pegasus Capital, Abris Capital, Ericsson	США, Італія, Польща, Швеція
People. ai	2016	7 млн. дол. США	Lightspeed Venture Partners, Index Ventures, Shasta Ventures, Y Combinator, SV Angel	США, Швейцарія, ВеликаБританія,
PassivDom	2016	-	-	
AgriEye	2016	0,15 млн. дол. США	А.Свирид	Україна
		0,2 млн. дол. США	Katapult	Норвегія
Senstone	2016	0,3 млн. дол. США	Kickstarter	США
Teleport	2016	1 млн. дол. США	Приватні інвестори	Росія

Примітка. Складено автором на основі [1].

Однак, маючи приклади успішних стартапів, можна зробити висновок, що вітчизняні інноваційні підприємства в однаковій мірі зацікавлюють як українських, так і вітчизняних інвесторів. 25 аналізованих проектів майже всі отримували фінансування зі США. Це означає, що проект був профінансований або повністю, або частково за рахунок коштів з США. Однак, якщо подивитися на джерела залучених коштів (де? хто?), то можна побачити, що 8 проектів отримували фінансові ресурси через платформу Kickstarter. На цьому майданчику можуть бути зареєстровані лише ті стартапи, які походять із США. Зрозуміло, що українські стартапери вимушені знаходити посередника для просування цього проекту на платформу. Такі проекти орієнтовані на ринок США і на його споживачів. По суті вітчизняний споживач мало що отримує від розвитку таких технологій. То що ж виходить?! Що в Україні мають бути створені умови для стартапів, але їх продукти задовольняють не громадян України, а іншої держави, яка створила сприятливі умови для залучення інвестицій через подібні платформи. Втім, не все так сумно, оскільки серед аналізованих проектів, є ті, які зацікавлюють вітчизняних споживачів. Третина з цих проектів підтримана фінансово саме українськими інвесторами.

Слід також відмітити, що за аналізований період підвищився інтерес після 2014 року, коли України оголосила про свою європейську орієнтацію, саме з боку Європейський інвесторів. Вони готові фінансувати проекти як повністю, так і частково. Наразі в Україні має бути створений державний інноваційний фонд, який фінансуватиме подібні проекти. Такі перспективи не можуть не радувати інноваторів та пересічних споживачів, адже тоді буде відчутний ефект саме для останніх. Таким чином виконуватиметься принцип «інновації для суспільства від бізнесу та науки».

Список використаних джерел:

1.Шацкій Е. Почему украинцы могут стать новой стартап нацией. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.liga.net/projects/startups/>

Прилішко Сергій Михайлович,
*завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Уманського національного університету садівництва,
кандидат економічних наук, доцент*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

За даними Мінагрополітики, на початок 2017 р. в Україні створено 1097 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, з яких 53,7% суб'єктів господарювання є діючими. За напрямками діяльності вони поділяються на молочарські, з обробітку землі та збирання врожаю, м'ясні, плодоовочеві, зернові та з надання інших послуг. Найбільша їх кількість – це багатофункціональні кооперативи (50,6%) та заготівельно-збутові (25,3%). Найменш розвиненими є постачальницькі та переробні кооперативи, питома вага яких у загальній їх кількості займає відповідно 2,7% і 4,2% [1]. Всі ці дані свідчать про те, що обслуговуюча кооперація в Україні перебуває на етапах свого становлення. Тому, для повноцінного її розвитку постає необхідність у державній підтримці учасників кооперативних відносин у сільській місцевості й удосконаленні державних механізмів для забезпечення їх ефективного функціонування.

Ряд вчених визнають проблеми у сферах формування державної політики щодо підтримки обслуговуючої кооперації сільських територій. Так, на думку академіка НААН М.Й. Маліка [2, с. 103] найбільшим вагомими проблемами є недосконалість правового забезпечення, неузгодженість у підходах до оподаткування та відсутність постійної фінансової підтримки. Л.В. Молдаван [3, с. 121] вказує на те, що у жодному із чинних нормативно-правових актів про кооперацію не витримана економічна природа кооперативу, а тому вони потребують доопрацювання й узгодження, особливо в напрямках надання державної підтримки. О.М. Бородіна [4, с. 109] порівнює державну політику з набором неузгоджених між собою заходів, спрямованих на вирішення короткочасних проблем виробників за рахунок державної підтримки з бюджету. Л.В. Тарасович [5, с. 239] вважає, що механізми та інструменти державної підтримки для розвитку обслуговуючої кооперації ще недостатньо обґрунтовані.

Для ефективного функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів. Нами були проаналізовані основні принципи надання державної підтримки та механізми їх формування, які розглядаються у законах, стратегіях та концепціях.

Положення законів України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про кооперацію», «Про споживчу кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визначають концептуальні засади розвитку обслуговуючої кооперації, гарантують право сільгоспвиробників одержувати бюджетні дотації та інші види державної підтримки, стимулюють їх до об'єднання у різні кооперативні структури, створюють правове поле для органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування сприяти учасникам кооперативних відносин у межах свої повноважень.

Мінагрополітикою України, як центральним органом виконавчої влади у сфері реалізації державної аграрної політики, розроблено стратегії і концепції розвитку АПК, в яких значне місце відводиться державній підтримці сільськогосподарській обслуговуючій кооперації. До стратегій можна віднести Стратегію розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [6], Єдину комплексну стратегію та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки [7], Стратегію розвитку аграрного сектору «3+5» [8]. Серед концепцій слід відмітити Концепцію розвитку сільських територій [9] та Концепцію Державної цільової програми

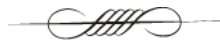
розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [10]. Нині на громадському обговоренні знаходиться Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки [11]. Основний зміст її положень полягає у наданні державної підтримки малим фермерським господарствам з метою їх стимулювання до об'єднання в обслуговуючі кооперативи.

Досліджуючи зміст стратегій і концепцій щодо розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації можна прийти до висновку, що у перспективі формування ефективних механізмів державної підтримки для малих сільськогосподарських товаровиробників відбуватиметься за такими напрямками: розвиток інфраструктури (постачальницької, заготівельно-збутової, переробної, транспортної), створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, надання пільгових умов у сферах страхування та отримання кредитних коштів на значний термін, заохочення молодих працівників до проживання і роботи у сільській місцевості. При розподілі бюджетних коштів, спрямованих на державну підтримку суб'єктів кооперативних відносин, пропонуємо конкурсним комісіям при визначенні переможця конкурсу враховувати диференційований підхід до можливостей співфінансування проектів за рахунок місцевих бюджетів, програм міжнародної технічної допомоги та самих учасників обслуговуючих кооперативів.

Список використаних джерел:

1. Ковальова О. Правове поле розвитку сільськогосподарської кооперації потребує змін [Електронний ресурс] / О. Ковальова. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/en/node/23256>
2. Малік М.Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки / М.Й. Малік // Економіка АПК, 2010. - №12. – С. 103-107.
3. Молдаван Л.В. Роль кооперативів у подоланні сільської бідності / Л.В. Молдаван, Д.Ф. Крисанов, Л.О. Удова // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 121-129.
4. Бородіна О. М. "Державна підтримка сільського господарства: концепція, механізми, ефективність / О.М. Бородіна // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 109–125.
5. Тарасович Л.В. Кооперація як інструмент економічного зростання сільських територій та економіки в умовах децентралізації / Л.В. Тарасович // Глобальні та національні проблеми економіки. – МНУ ім. Сухомлинського. – 2017. – Вип. 6. – С. 239-244.
6. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. №806-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>
7. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>
8. Міністр Тарас Кутовий обговорив стратегію реформування аграрного сектору з громадськими організаціями [Електронний ресурс] / Т.Кутовий – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/news/ministr-taras-kutovyy-obgovoryv-strategiyu-reformuvannya-agrarnogo-sektoru-z-gromadskymy>
9. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. №995-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-p>
10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. №1437-р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-p>

11. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки [Електронний ресурс] : Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/system/files/Концепція.doc>

Продан Ірина Олегівна,
старший викладач кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат економічних наук,
Круцько Віталій Ігорович,
магістрант Тернопільського національного
економічного університету

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У світі одним із найбільш перспективних та прибуткових видів туризму є діловий туризм. Ще в 2013 році витрати на ділові поїздки в світі склали понад 1,1 трлн. доларів і продовжують впевнено зростати в 2017 році. Цей вид туризму дозволяє збільшити додатковий прибуток суб'єктам туристичної індустрії, так як «ділові туристи» відрізняються набагато більшими фінансовими (матеріальними) можливостями в порівнянні із простими туристами. Відповідно до щорічного звіту GBTA (Глобальної асоціації ділового туризму) в 2014 році бізнес-тревел демонстрував темпи зростання на рівні 6,9% незважаючи на збереження нестійких явищ в економіках як розвинених, так і країн, що розвиваються. Експерти прогнозують помірне зростання витрат на діловий туризм і в поточному році - на рівні 8,6%. За попередніми оцінками, далі індустрію чекає більш скромне, але все ж стабільне зростання на рівні 7,1% в 2017 році, 6,9% в 2018 і 6,4% в 2019 році.

Адже варто зазначити, що на МІСЕ вже сьогодні витрачається \$399 млрд. з \$6,5 трлн. загальносвітового обороту туристичної галузі. А згідно прогнозів ВТО, протягом найближчого десятиліття оборот ділового туризму збільшиться ще у п'ять разів – з \$399 млрд. до \$2 трлн, а кількість ділових поїздок втричі більше – з 564 млн. заходів до 1,6 млрд. [3].

В Україні діловий туризм перебуває на ранньому етапі свого розвитку. Однією із основних проблем низького рівня розвитку ділового туризму в Україні є слабка інфраструктура. На сьогодні фактично жоден із готелів України не відповідає сучасним вимогам. Будь-яка ділова людина, а особливо іноземний бізнесмен, бажає поселитись в Україні не лише у першокласному готелі, а у спеціалізованому бізнес-готелі.

В Україні недостатня, у порівнянні з провідними країнами у розвитку туризму, кількість готельних підприємств, які би спеціалізувались саме у business hotel. Сучасний готель повинний об'єднувати в єдиному комплексі бізнес-центр, центр дозвілля, підприємства сфери послуг і торгівлі. Все це має закладатися ще на стадії проектування будівництва чи перебудови готельної мережі. Для ділових людей велике значення мають телекомунікаційні послуги.

Ще однією проблемою для розвитку МІСЕ в Україні є мала кількість компетентних працівників для організації ділового туризму. Представникам туристичної індустрії потрібно значно покращити професійні навички працівників відділів конференц-сервіс у готелів, котрі б у свою чергу були б здатні обслуговувати на високому рівні не лише форуми, конференції, семінари, конгреси, презентації тощо, а й могли та знали як

організувати корпоративні заходи культурно-розважального напрямку, тобто «дні компанії», свята, вечірки, поїздки містом та за його межами тощо.

Український діловий туризм повинен розвиватись та рекомендувати себе на ґрунті особливої української національної специфіки та колориті й атмосфері українського народу. За таких умов поїздка перетвориться не лише на ділові угоди, участь у конференціях, виставках, форумах, а трансформується у свято, котре надасть поштовх для підвищення працездатності, творчої активності та бажання відвідати дану країну ще не один раз. На жаль, теперішні умови ділового туризму в Україні такого бажання в багатьох випадках не викликають.

За часів Незалежності на території України проводилось не так багато подібних заходів. Одним із перших серйозних змагань на території нашої держави було Євро-2012, де Україна та Польща спільно приймали найбільш давню подію «старого світу». За даними Державної прикордонної служби у рік Євро Україну відвідали 24,6 млн. іноземних туристів, що на 2,8% більше ніж у 2011 році. У 2013 році багато аналітиків стверджували, що Україну у 2013-2014 роках відвідають близько 25-28 млн. іноземних туристів [4].

Проте через нестабільну ситуацію у країні число приїжджих туристів лише зменшувалось. За останніми даними Держкомстату в 2014-2015 роках іноземні туристи обирали Київ, Львів, Одесу та Харків - міста, у яких найбільше розвинута інфраструктура.

Для прикладу, у Львові протягом 2015 року відбулося 237 конференцій, у яких взяли участь близько 38 000 делегатів (за результатами дослідження ЛКП «Агенція із підготовки подій»). Найбільш популярними галузями конференцій є медицина (40% від загальної кількості заходів), наука (38%), ІТ (10%), бізнес (8%) та економіка (4%) [5].

Економічна вигода для міста від проведення 10 конференцій (організатори яких надали інформацію про виручені та витрачені кошти) у 2015 році становила 10 489 778, 00 гривень [5].

МІСЕ відноситься до найбільш видатних феноменів ХХІ-го століття і є основним сегментом ринку гостинності. Згідно із прогнозами ВТО, у найближчі 10 років у світі очікується справжній бум бізнес-туризму. Кількість ділових поїздок зросте у 2,5-3 рази, при цьому доходи збільшаться у 5-6 разів. Сучасний бізнес-туризм все більше стає метою кожної держави, через силу своєї позасезонності, прогнозованості, орієнтації на клієнтів із високим матеріальним рівнем доходу.

Україна має всі можливості стати діловою туристичною державою світового рівня, але із раціональним використанням ресурсів, як із казни держави, так і від інвесторів. Ефективний розподіл коштів від надання організаційно-методичної та фінансово-економічної підтримки з боку держави, зокрема на розбудову туристичної галузі країни.

Список використаних джерел:

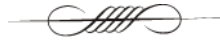
1. *Деловой туризм – оптимизм вопреки кризису* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prohotelia.com.ua/2015/03/business-tourism-2015/http://prohotelia.com.ua/2015/03/business-tourism-2015/>

2. Прохорчук І. В. *Теоретичні аспекти розвитку міжнародного ділового туризму в Україні* / І. В. Прохорчук // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. - 2012. - Вип. 110(2). - С. 116-123. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apmv_2012_110\(2\)_25](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apmv_2012_110(2)_25)

3. *World Tourism Organization UNWTO* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org/https://www.wto.org/>

4. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/www.ukrstat.gov.ua>

5. У Львові провели дослідження конференц-індустрії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://novosti-turbiznesa.info/article/u_lvovi_proveli_doslidzhennya_konferentsindustrii_.html

Прокопенко Наталія Семенівна,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи,
ПВНЗ “Європейський університет”,
доктор економічних наук, професор,
Тимошенко Андрій Олександрович,
доцент кафедри фінансів та банківської справи,
ПВНЗ “Європейський університет”,
кандидат економічних наук

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Неналежне формування та впровадження фіскальної політики може призвести до глибокої кризи. Тому практика активізації економічних процесів провідних країн засвідчує, що вона ґрунтується на якісних та структурних зрушеннях, що безпосередньо визначаються інституційним середовищем.

Інституційне середовище фіскальної політики її формування та функціонування – це простір де відбувається інституційне забезпечення регулювання доходів і видатків бюджету, в якому визначаються формальні та неформальні правила поведінки та взаємодії суб’єктів економічних, фіскальних, соціальних процесів з приводу формування та функціонування даної політики, спрямованої на створення умов для виконання запланованих показників дохідної видаткової частин бюджету.

Таким чином, інституційне середовище механізму формування і функціонування фіскальної політики з одного боку представлене комплексом інститутів, а з іншого – організаціями, що регулюють процесами ефективного збору та перерозподілу фінансових ресурсів через фіскальну систему в Україні. Значна частина елементів інституційного середовища відрізняються чинниками впливу на забезпечення ефективності управління акумуляцією й витратанням бюджетних коштів в Україні.

Звідси, кожен елемент представляє собою відокремлений інститут, що входить в складову інституційного середовища.

Стосовно побудови моделі ефективного регулювання доходів і витрат бюджету можна виділити вплив зовнішнього і внутрішнього оточуючого середовища на її результативність. Деякі вчені, при розгляді інституційного середовища фінансового механізму окремих галузей економіки, крім вище вказаних складових інституційного середовища, виділяють ще і середовище найближчого оточення [1, с. 29-30}. Дослідниця мала на увазі сприяння розробці соціально-економічних програм розвитку галузей з боку держави та місцевих органів влади. Вважаємо, що елементи середовища найближчого оточення можуть бути як зовнішнього так і внутрішнього характеру. Тому виокремлення ще однієї складової: середовища найближчого оточення, не вважаємо обґрунтованим.

Необхідність з’ясування впливу зовнішнього середовища на формування національної фіскальної політики в процесі євроінтеграції полягає у визначенні якомога кращої результативності адаптації бюджетно-податкової політики до зовнішніх детермінантів. Останні представляють собою: глобалізація системи світогосподарських зв’язків; соціально-економічні зміни; інтеграція вітчизняного ринку у світові ринки;

діяльність “глобальних платників податків”; політика міжнародних організацій в податковій сфері; міжнародна податкова координація ((міжнародні податкові угоди, податкова гармонізація та формальна і неформальна конвергенція національних податкових систем (податкових режимів)) [2, с. 189].

Внутрішнє інституційне середовище формування та функціонування фіскальної політики України в євроінтеграційних процесах – це сукупність інститутів, котрі окреслюють дане середовище, і працюють за своїми правилами. Воно пов’язане з місією держави стосовно фіскальної політики, із завданнями, які випливають із мети, що визначена місією, що опираються на правила формування фіскальної політики країни в євроінтеграційних процесах та на застосуванні найбільш ефективних механізмів її функціонування; визначають місце та роль фінансової політики у загальній економічній системі країни. Формальні та неформальні правила, що використовуються при формуванні та функціонуванні фіскальної політики є основою ефективного економічного розвитку економіки країни, її галузей, регіонів та підприємницьких структур. Дане середовище включає вплив фінансових інтересів держави, суб’єктів господарювання, інвесторів, фінансової глобалізації на ступінь активності суб’єктів підприємницької діяльності; порядок зміни функціонування інститутів у фінансовому секторі економіки, що сприяє впровадженню фіскальної політики; ступінь відповідності інституційних змін інтересам держави, суб’єктів господарювання, інвесторів тощо.

Інституційному забезпеченню формування і впровадження фіскальної політики присутнє вузьке та широке розуміння його сутності. Сутність вузького розуміння полягає у сукупності законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють взаємовідносини, що обумовлені процесами формування та впровадження фіскальної політики, а саме: регулювання дохідної і видаткової частини бюджету: запровадження ефективних податкових інструментів і механізмів, заходів фінансування соціально-економічних програм з видаткової частини бюджету задля соціального добробуту населення (субсидії, трансферти, дотації тощо). Задля ефективного результату дії фіскальної політики на соціально-економічні процеси в країні застосовується нормативно-правове регулювання бюджетно- податкових заходів, що визначені місією зазначеної політики. Тобто, фіскальна політика формується за допомогою системи законів, нормативно-правових актів, структур, що спеціалізуються на її формуванні і впровадженні у практичне буття.

Українські вчені Прокопенко Н, Виклюк М. та ін. [3, с.44] зазначають, що у широкому розумінні інституційне забезпечення включає такі складові як: формальні і неформальні правила поведінки суб’єктів (законодавчі та нормативно-правові акти); форми регулювання, середовище функціонування організаційних та підприємницьких структур; інституціональні конфігурації, які передбачають як формальні та неформальні правила, так і сукупність організаційних структур, що їх реалізують (інститути ринку, власності, підприємництва, державного регулювання).

Процеси регулювання фіскальної політики безпосередньо залежать від інституційних засад, які розробляються у певній сфері нормативно-правового забезпечення, що виступає правовим механізмом бюджетно-податкового регулювання, визначає технологію наповнення дохідної частини бюджету і розподіл коштів з видаткової частини бюджету, окреслює зміст та соціально-економічну спрямованість фіскальної політики.

Для розробки і впровадження ефективної фіскальної політики важливо участь у підготовці пропозицій до формування цієї політики представників суспільних організацій, завдяки яким підвищиться відповідальність за зміни і впровадження новачій у фіскальній сфері, більш чітко можуть бути окреслені регулюючі відносини, пов’язані з формування і функціонуванням фіскальної політики та більш ефективніше можна буде

вибудувати контроль за правомірністю фіскальних заходів, особливо при розподілі видатків на потреби суспільства.

Список використаних джерел:

1. Шлебат А. Фінансовий механізм формування і функціонування капіталу у сільському господарстві України : [монографія] / А. Шлебат. – К. : Вид-во «Атопол», 2014 – 160 с.
2. Погорелецкий А. Внешние факторы формирования национальной налоговой политики. / А. Погорелецкий – СПб.: Изд-во С-Петербур. ун-та, 2004 – 204 с.
3. Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств : [монографія] / Н. С. Прокопенко, М. І. Вихлюк, Н. П. Бакеренко. – Львів : «Ліга-прес», 2013. – 194 с.

Пунда Анастасія В'ячеславівна,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат наук з державного управління

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Розвиток інноваційної системи регіонів України забезпечується використанням різних інноваційних чинників. Необґрунтованість стратегії і програми регіональної соціально-економічної політики спроможні перетворити деякі з чинників на домінуючі і відповідно забезпечити реалізацію найбільш негативних елементів вирішення протиріч, які накопичились, у зв'язку з чим ключового значення набуває формування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону та відображення їх у цільових регіональних програмах.

Метою статті є розгляд основних чинників інноваційного розвитку регіональної економічної системи для вдосконалення державної інноваційної політики. Дане дослідження побудовано на системному підході, а також сукупності методів, які забезпечують реалізацію даного підходу.

У «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» зазначено, що інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, а кількість підприємств, що б впроваджували інновації, з кожним роком зменшується і становить 12-14 %, що у 3-4 рази менше, ніж в інноваційно-розвинутих країнах. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3 %, що на багато менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення наукових досліджень в інтересах свого виробництва.

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дієвої системи стимулювання інноваційної діяльності.

Найбільш інформативну оцінку стану інноваційного розвитку України в розрізі ключових факторів, щодо його визначення, отримано на основі використання Європейського інноваційного табло, які включають п'ять груп індикаторів: рушійні сили інновацій; інновації та підприємництво; створення нових знань; індикатор застосування інновацій; інтелектуальна власність. Для об'єктивної оцінки стану інноваційного розвитку України важливе значення має визначення її відносної позиції в рамках країн

ЄС за допомогою Європейського інноваційного індексу, Європейського інноваційного табло [1].

Стан інноваційного розвитку економіки України свідчить про існування широкого кола різних проблем, подолання яких неможливо без ретельного визначення тих потенційних можливостей, які присутні в національній економіці і які мають стати опорною точкою для переходу України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку.

Значною мірою ефективність регіональної політики інноваційного розвитку зменшується внаслідок відсутності регіональних програм, які б упорядкували, обґрунтували та чіткорозмежували завдання між місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами інноваційної діяльності, а також суб'єктами інноваційної інфраструктури. Відсутність регіональних програм розвитку інновацій не дозволяє координувати діяльність вже існуючих інноваційних структур. Наслідком цього є відсутність загальних правил формування та функціонування елементів інноваційної інфраструктури в регіоні, їх чіткого переліку та системи взаємозв'язку.

Загалом інвестиційна привабливість формується залежно від показників, які характеризують ситуацію на регіональному рівні. До таких факторів відносяться: рівень менеджменту на регіональному рівні, структура господарського комплексу регіону, фінансовий стан суб'єктів господарської діяльності, конкурентоспроможність економіки регіону. Крім цього, важливу роль в залученні інвестиційних ресурсів відіграють регіональні особливості, які охоплюють: розвиток інфраструктури, рівень розвитку підприємницької діяльності, внутрішньо-економічні фактори, кваліфікацію робочої сили, рівень співпраці влади та бізнесу.

На сучасному етапі внаслідок переходу на програмно-цільовий метод формування бюджету обов'язковим елементом є формування проекту розвитку інфраструктури з повним переліком об'єктів та джерел їх фінансування, тобто планування інвестиційної діяльності повинно стати постійною практикою місцевих органів влади [2, с.150].

Ще однією проблемою, яка сприяє процесу інвестиційної діяльності на місцевому рівні є низький рівень участі керівників найвищого районного рівня у процесі переговорів з потенційними інвесторами, непрозоре прийняття рішень, відсутність обговорення із зацікавленими сторонами та широкого оприлюднення інформації, що без сумніву негативно впливає на бажання інвесторів вкладати кошти в конкретний регіон.

Отже, виходячи з розглянутих чинників управління інноваційним розвитком регіональної економічної системи необхідно сформулювати такі завдання для регіональних органів влади:

- визначення та підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального і місцевого рівнів;
- підсилення та розвиток інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубатори, інжинірингові центри, венчурні фонди тощо)
- забезпечення ефективного міжсекторального партнерства у галузі інновацій – співробітництва між представниками бізнесових кіл, суб'єктами громадянського суспільства, університетами та науково-дослідними інституціями, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади для створення більш ефективного регуляторного середовища;
- розвиток інноваційних кластерів;
- розробка механізмів сприяння просуванню інноваційних продуктів на внутрішньому й зовнішньому ринках;
- розвиток академічного підприємництва шляхом запровадження навчальних програм з інновацій на підприємництва та створення міжфакультетських лабораторій;

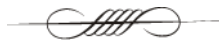
- фінансова підтримка виконання інноваційних проектів суб'єктами малого підприємництва;
- застосування економічних важелів із стимулювання впровадження екологічно безпечних виробництв та технологій та інновацій у сфері природокористування.

Список використаних джерел:

1. *Постанова ВРУ № 2632-VI від 21.10.2010 «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»»* - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>

2. *Захарченко В.И. Инновационное развитие в Украине: теория, технология, практика / В.И. Захарченко – Одесса: Фаворит, 2011. – 640 с.*

3. *Правик Ю.Н. Конкурентоспособность технологических инноваций на мировом рынке высоких технологий: теоретический аспект / Ю.Н. Правик, И.В. Жудова // Проблемы науки. – 2013 - № 3. – с. 8-17.*

Пунда Олександр Олегович,

*докторант Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)
кандидат юридичних наук, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ ДФС УКРАЇНИ)

Сучасний поліграф – це комплекс точних медичних приладів, які безперервно та синхронно фіксують таку динаміку опитуваної особи, як тиск крові, частоту пульсу, глибину і частоту дихання, гальванічні реакції шкіри, ступінь м'язового напруження, біотоки мозку – всього близько 20 показників. Кількість різних показників, що реєструються і записуються поліграфом, називається кількістю його каналів. Наприклад, п'ятиканальний поліграф – це пристрій, який одночасно фіксує зміни п'яти таких показників. Вони записують реакцію у такий спосіб, щоб оператор чітко бачив, яке саме питання викликало певну реакцію опитуваного.

Сьогодні поліграф застосовується не тільки у сфері розслідування злочинів, а дедалі більше використовується у сфері приватних інтересів (опитування при прийомі на роботу). Тестування за допомогою поліграфа у правовій сфері часто відбувається при укладанні трудового договору за ініціативою власника або уповноваженого ним органу і здійснюється, як правило, з метою “перевірки лояльності”.

Крім того, роботодавця часто цікавить питання алкогольної або наркотичної залежності працівника, ставлення до азартних ігор, причина звільнення з попереднього місця роботи. Досить часто пропозиція пройти тестування на поліграфі пов'язана з бажанням захистити велику фірму від проникнення до складу її працівників представників конкуруючого підприємства або осіб, пов'язаних з кримінальними структурами.

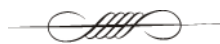
У 2013 р. в Україні було запроваджено комп'ютерні поліграфи в практику роботи Міндоходів України (правонаступником якого стала Державна фіскальна служба України). Вони використовувалися з метою удосконалення роботи з виявлення та попередження корупційних правопорушень за ініціативи Головного управління внутрішньої безпеки Міндоходів України.

Поліграф мав застосовуватися в діяльності ДФС України та його територіальних органів, підпорядкованих установ та організацій виключно з метою проведення заходів сприяння оперативно-розшуковій діяльності, перевірки кандидатів в процесі вирішення питань щодо прийому особи на роботу (службу) та під час проведення службових розслідувань та перевірок, профілактичних заходів.

Пристрій може бути використаний для опитування тільки після добровільної письмової згоди того, кого перевірятимуть. В ДФС України дане опитування здійснюється за розробленим завданням на його проведення та готується ініціатором. Спеціаліст поліграфа (поліграфолог) попередньо визначає характеристики опитування, відповідальним за їх дотримання є ініціатор. Інтерв'ю можна поділити на 3 фази: передтестова співбесіда (знайомство, документування, роз'яснювальна робота та обговорення питань), обстеження (встановлення датчиків та безпосереднє інтерв'ювання - не більше ніж 1 годину без перерви, а в цілому – не більше 7 годин протягом одного дня та заборона його проведення у нічний час) й аналіз поліграм (ознайомлення з результатами, підготовка довідки про результати проведеного опитування).

Проходження досліджень на поліграфі повинно завжди здійснюватися з письмового погодження опитуваної особи та лише за її вільної згоди. Процедура тестування у кримінально-процесуальній або адміністративній сфері має детально регламентуватись і мати імперативно-правовий характер.

У випадку застосування поліграфа у сфері цивільно-правових, сімейних або трудових відносин від особи треба мати не лише згоду, але й попередити її про тему та коло питань, які їй ставитимуться під час тестування. Конфіденційність опитування й таємниця одержання результатів також є обов'язковими елементами правомірності такої діяльності. Не визначеною у адміністративно-правовій сфері залишається можливість проведення тестування неповнолітніх або осіб, що страждають на певні психологічні розлади.

Радченко Олександр Віталійович,
*професор кафедри політології Переяслав-Хмельницького державного університету
імені Григорія Сковороди (м. Переяслав-Хмельницький),
доктор наук з державного управління, професор,
Задорожний Сергій Анатолійович,
*приватний підприємець (м. Київ),
кандидат наук з державного управління**

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЗГОРТАННЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

За визначенням впливових міжнародних організацій демократизаційні процеси в сучасній Україні поставлені під загрозу згорання через тотальну корупцію, що здатна знівельовати як результати революційної боротьби українського народу за власну гідність, так і наш цивілізаційний євроінтеграційний демократичний вибір. Так, за даними такої авторитетної міжнародної організації як Transparency International наша держава в світовому рейтингу корупції за 2016 рік посідала 131 місце зі 171, маючи за ганебним антикорупційним індексом лише 27 балів, що обумовило наше сусідство з такими далеко не демократичними країнами як Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа та Парагвай [1].

Так само стривожені й наші західноєвропейські партнери, яких бентежить ситуація з корупцією у владі, зокрема, саме на цьому наголошує співробітник Петерсонівського Інституту Міжнародної Економіки у Вашингтоні Андерс Аслунд,

називаючи корупцію в органах влади в Україні «ендемічною» яка, «поряд з агресією Росії проти територіальної цілісності і суверенітету України, є головною загрозою для нації» [2, с. 64]. А колишній посол США в Україні Джон Гербст прямо звинувачує в корупції безпосередньо очільників держави, коли говорить, що «в Україні дуже серйозні проблеми з корупцією, тому що, відверто кажучи, верхівка вашої еліти дуже корумпована. Саме найвища верхівка. У списку корупціонерів є навіть ті особи, які дуже гарно вміють говорити «мовою реформ» із країнами Заходу. Вони навчилися процвітати, граючи за старими, але дуже зручними для себе правилами. І якщо вам зручно працювати на посаді міністра, уявіть собі, які будуть «зручності» на ще вищому рівні» [3].

До основних корупціогенних факторів в Україні ми відносимо дисбаланс правових норм, непрозорість підготовки та ухвалення публічно-управлінських рішень, відсутність ефективного суспільного контролю дій органів влади та їх фактичну закритість і непрозорість. Корупціогенні фактори посилюються адміністративними, правовими, політичними, економічними, соціальними та морально-психологічними детермінантами, широким застосуванням різноманітного інструментарію корупційних діянь.

Серед основних суб'єктів корупції необхідно виділити поруч з тими, хто безпосередньо надає та отримує хабаря ще принаймні чотири категорії учасників – організаторів та покривачів корупційних мереж (в тому числі як серед високопосадовців, так і серед представників силових структур, покликаних боротися з корупційними проявами), а також посередників, постраждалих від корупції та особливу категорію, притаманну українському суспільству – мовчазних спостерігачів – службовців органів публічної влади та пересічних громадян, які є фактичними свідками корупційних проявів, але сприймають це як належне, не протестують, не борються й тим самим ще більше заохочують поширення корупції в державі.

Комплексний аналіз феномену корупції є неможливим без визначення наслідків поширення в суспільстві корупційних відносин та корупційних дій. В найбільшому узагальненні такі наслідки можна згрупувати у три кластери: політичний, економічний та соціальний.

Відповідно, до політичних наслідків поширення в суспільстві корупційних відносин та корупційних дій віднесемо наступні:

- делегітимізація владних інституцій;
- дисфункція процесів публічного управління;
- деформація правової та політичної систем;
- відчуження влади від народу;
- розкладання, деградації влади та системи публічного управління;
- невідповідність продекларованої мети соціально-політичного розвитку держави в інтересах суспільства та реальної державної політики, що проводиться в інтересах привладних олігархічних угруповань;
- встановлення компраторсько-клептократичного політичного режиму (коли правлячі еліти безжально грабують власну країну та вивозять награбовані кошти й ресурси за кордон);
- гальмування процесів демократизації державного управління;
- «захоплення держави» (коли публічна влада приватизується правлячими політико-економічними угрупованнями і всі владно-примусові повноваження та види адміністративного ресурсу органів публічної влади направляються виключно на збагачення привладної еліти);
- «приватизація» політичної системи ФПГ й ОЗГ (коли всі більш-менш впливові політичні партії знаходяться на фінансуванні олігархічними групами та в політичній і парламентській діяльності відстоюють виключно їх інтереси);

- зрощення організованої злочинності та влади, криміналізації владно-управлінської сфери;
- посилення авторитарних тенденцій влади;
- знищення реальної опозиції влади;
- падіння міжнародного престижу країни;
- зниження професійності апарату публічної служби внаслідок кадрової політики, заснованої та принципах неопатрімоніалізму, непотизму, кумівства, клановості, особистої відданості, та квотування й продажу посад в органах публічної влади);

- посилення репресивних акцій щодо незгодних з політикою привладних еліт та жорстокості судових покарань з боку держави;
- загроза часткової або повної дезінтеграції держави.

У свою чергу до економічних наслідків поширення в суспільстві корупційних відносин та корупційних дій віднесемо наступні:

- формування політичного режиму клептократії, за якого всі зусилля влади спрямовуються на розкрадання державного бюджету та ресурсів країни, що супроводжується загальним падінням економіки;

- тяжіння до домінування тіньової економіки;
- надмірне державне регулювання економіки, що супроводжується значним фіскальним тиском;

- руйнація ринкових механізмів та системи чесної конкуренції;

- падіння інвестиційної привабливості країни;

- падіння ефективності функціонування всіх типів ринків – інвестиційного, товарного, нерухомості, ринку робочої сили тощо

- олігархізація як зрощення системи політичного управління та бізнесу – наростаюча концентрація ресурсів країни в руках невеличкої купки привладних олігархів;

- різке зниження ефективності державно-управлінської діяльності;

- падіння темпів економічного розвитку, від'ємний приріст національного валового продукту;

- різке зменшення державних витрат на цілі суспільного розвитку внаслідок незаконного перерозподілу коштів в інтересах привладних еліт;

- зниження міжнародної конкурентоздатності як окремих господарюючих суб'єктів так і держави в цілому;

- зниження вимог до якості виробленої продукції та надаваних послуг;

- підвищення ціни на товари та послуги внаслідок корупційних «накладних» видатків на їх виробництво;

- збільшення майнового розриву між багатотою меншістю та бідною більшістю;

- зубожіння значної частини суспільства.

Нарешті до соціальних наслідків поширення в суспільстві корупційних відносин та корупційних дій віднесемо наступні:

- дискредитація системи права, деградація судової влади, неможливість відстояти законність в судах;

- відсторонення людини від влади, наростання абсентеїзму;

- руйнація системи соціальних ліфтів, побудованих на професіоналізмові, заміна їх напівкримінальними соціальними ліфтами патронажно-клієнтелістського типу;

- гальмування розвитку громадянського суспільства;

- падіння суспільної моралі формування «корупційної ментальності» населення;

- зростання соціальної напруги та протесних настроїв у суспільстві ;

- укорінення неповаги до законів і права;

- поширенню нігілізму, деструктивних антиправових моделей поведінки;

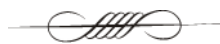
- девальвацію цивілізованих регуляторів соціальної поведінки – моральних цінностей, руйнація духовних та моральних устоїв суспільства;
- порушення основних прав і свобод людини;
- укорінення «подвійної моралі» як серед посадовців органів публічної влади, так і серед пересічних громадян;
- знищення середнього класу як впливової соціальної групи;
- відсутність незалежних ЗМІ та свободи слова в інформаційній сфері.

Значне поширення в Україні саме корупційних способів вирішення політичних, економічних, соціальних і гуманітарних питань, правових та судових спорів дозволяє зробити висновок про системність та функціональність корупції в усіх сферах державного і суспільного життя та фактичну незацікавленість чиновників у позитивних результатах боротьби з корупцією. До національних особливостей корупції відносять парадоксальні форми боротьби з нею (публічне визнання масової корупції у виступах державних чиновників, політиків і відверте гальмування процесів прийняття основоположних антикорупційних нормативно-правових актів).

Найбільш загрозливою вважаємо тенденцію, за якою в корупційні відносини сьогодні виявляється втягнутим чи не все українське суспільство, коли корупція стає інструментом соціальної реадaptaції громадян до перманентних криз і соціальних негараздів, все більше значення в суспільній свідомості набувають цінності виживання за будь-яку ціну, прагматичні опінії пошуку виходу зі злиденного життя руйнують традиційну етику й мораль, а корупція починає сприйматися як буденність.

Список використаних джерел:

1. *Індекс Корупції CPI-2016 [Електронний ресурс] // офіційний інтернет-сайт організації TransparencyInternationalUkraine. – 25.03.2017. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>*
2. *Джон Гербст: «Відверто кажучи, верхівка вашої еліти дуже корумпована» [Електронний ресурс] // Інтернет-портал «Voxukraine.org» – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/05/16/john-herbst-top-level-corruption-in-ukraine-ukr/>*
3. *Åslund A. The Maidan and Beyond: Oligarchs, Corruption, and European Integration / Anders Åslund // Journal of Democracy – Volume 25. – Issue 3. – July 2014 – p. 64 – 73.*

Рижа Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук,
Юричина Ірина Анатоліївна,
студентка 4 курсу факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права

МИТО ЯК ФІСКАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Європейську інтеграцію України зумовлюють світові глобалізаційні процеси лібералізації міжнародної торгівлі і руху капіталів, дерегулювання, зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства. Поглиблення процесів обміну товарами і послугами, розширення руху капіталів з країнами ЄС є перспективою для розвитку вітчизняної економіки.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підтвердило європейський вибір України як європейської країни, що поділяє з ЄС спільну історію і спільні цінності,

та зумовило поглиблення економічних та торговельних відносин, зокрема шляхом створення зони вільної торгівлі (ЗВТ). Відмінною рисою ЗВТ Україна – ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку.

Вероніка Мовчан – директор з наукової роботи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій зазначає про позитивні результати створення зони вільної торгівлі. Так, за даними Держстату за наслідками перших десяти місяців 2016 року імпорту товарів з ЄС збільшився на 7,9 %. Таке зростання відбулось внаслідок ряду факторів, серед яких: зменшення ставок ввізного мита (у 2016 році середнє мито на товари походженням з ЄС зменшилось з 4,5% до 1,7%), скасування додаткової тимчасової імпортової надбавки, яка діяла протягом 2015 року й становила 5-10% залежно від категорії товару, валютного курсу та валютного регулювання, рівня внутрішнього попиту тощо [1].

Створення ЗВТ з ЄС зумовлює розширення ринку для країн-імпортерів з ЄС, а, отже, збільшення обсягів імпорту і митних платежів до бюджету. Мито є одним із найдавніших обов'язкових платежів, що присутній у кожній без виключення національній системі фіскальних платежів. Мито – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним кодексом, який нараховується та сплачується відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2]. В Україні застосовуються такі види мита: 1) ввізне мито; 2) вивізне мито; 3) сезонне мито; 4) особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпортерний збір.

Мито є різновидом непрямих податків, що справляються з різноманітних товарів при їх переміщенні через митний кордон держави, тобто при ввезенні, вивезенні або транспортуванні транзитом. Проте, на відміну від інших непрямих податків стягнення мита має на меті не стільки виконання фіскальної потреби держави, скільки реалізацію регульовальної функції, яка відображає здатність держави через митно-тарифне регулювання та податкові механізми впливати на активізацію міжнародної торгівлі, залучення інвестиційних ресурсів, захист національного ринку, конкурентоздатність вітчизняного виробництва. Упродовж останніх років частка мита в загальному обсязі податкових надходжень зведеного бюджету України коливається від 3,1 % до 7,9 % (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи зведеного бюджету України, млн. грн.

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (станом на 30.06)
Всього	387853	432944	429986	443983	652031	782748	927501
у т.ч. податкові надходження	323991	347986	341165	355428	507636	650782	778986
з них ввізне мито	10463	12986	13265	12389	39881	20001	22355
у % до податкових надходжень	3,2	3,7	3,9	3,5	7,9	3,1	2,9

Примітка. Складено авторами на основі [3].

Основними цілями застосування мита передусім є: реалізація зовнішньоторговельної політики держави; створення сприятливих умов для розвитку національного виробника (зокрема, окремих галузей економіки); встановлення справедливого конкурентного середовища на внутрішньому ринку країни; забезпечення оптимального платіжного балансу; формування раціональної структури експорту та імпорту; сприяння структурній перебудові економіки країни; сприяння інтеграції економіки країни до світового економічного простору [4].

Відкриття кордонів через зниження ставок ввізних мит і скасування кількісних обмежень у взаємній торгівлі між Україною та Євросоюзом внаслідок підписання Угоди щодо створення ЗВТ підтвердило послідовність дотримання курсу на розвиток вітчизняної торгівлі з огляду на глобалізаційні процеси у світовій економіці.

Список використаних джерел:

1. Мовчан В. Малий вперед. Що дав Україні перший рік вільної торгівлі з ЄС [Електронний ресурс] / В. Мовчан // Європейська правда. – 28 грудня 2016. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/12/28/7059528/>

2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.

3. Ціна держави. Доходи бюджету України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cost.ua/budget/revenue/>

4. Йордан Х. І. Мито як непрямий податок та ефективний фінансовий інструмент регулювання економіки [Електронний ресурс] / Х. І. Йордан. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=41830>

Романюк Уляна Василівна,

молодший науковий співробітник відділу дослідження адміністративних платежів Науково-дослідного центру митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України (м. Хмельницький), аспірант Хмельницького університету управління та права

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЕКСПЕРЕМЕНТ ЯК ОСОБЛИВИЙ СПОСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНО-СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Дитяча безпритульність на сьогодні залишається актуальною проблемою для багатьох країн, в тому числі й для України. Враховуючи соціальне становище окремих сімей, значну кількість дітей, які мають статус внутрішньопереміщених та залишились без батьківського піклування або переміщені без супроводу батьків чи законних представників послуга сімейного патронату може стати досить ефективним методом у боротьбі із дитячою безпритульністю. Історія становлення та розвитку патронатного виховання в нашій державі має давню історію, але даний інститут не був сталим та достатньо врегульованим. Саме це й пояснює причини його неефективності. Новою віхою запровадження сімейного патронату стає прийняття Закону України від 26.01.2016 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». Даним нормативно-правовим актом запроваджується експеримент із здійснення патронату над дитиною.

Як правило, правовий експеримент здійснюється як апробація законодавчих нововведень в обмеженому масштабі (мається на увазі обмеження щодо кількісних, якісних або територіальних показників) для перевірки ефективності, економічності,

корисності експериментальних правових норм та відпрацювання оптимальних варіантів майбутньої правотворчої діяльності вже в межах всієї країни. Під час запровадження сімейного патронату як правового експерименту в умовах контрольованого середовища відбуватиметься своєрідне тестування експериментальних правових норм та соціально-правових інститутів, з метою перевірки або підтвердження гіпотези про його ефективність, корисність та економічність, а також виявлення «побічних» ефектів при запровадженні.

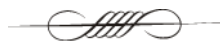
Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [1] не є першим кроком у запровадженні сімейного патронату. Запровадження даного інституту в Україні було розпочато Партнерством «Кожній дитині» у 2009 році в рамках соціального експерименту. Саме тоді було створено першу в Україні патронатну сім'ю. До даного процесу долучились органи місцевого самоврядування в м. Бровари Київської. Метою запровадження такої сім'ї було негайне забезпечення права дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах, на сімейне виховання на час подолання кризи або її підготовки до постійного влаштування в інші сімейні форми.

У 2013 році проект «Сімейний патронат: запровадження кращих практик альтернативного догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківського піклування» реалізовувався МБО Партнерством «Кожній дитині» на таких пілотних територіях, як м. Київ, м. Бровари, м. Біла Церква Київської області та в м. Умань у співпраці зі службою у справах дітей Київської міської адміністрації, службою у справах дітей та сім'ї Київської облдержадміністрації, а також за підтримки Всесвітнього дитячого фонду «Childhood» (Швеція) та Міністерства соціальної політики України. Результатом діяльності вище перерахованих інституцій стала реабілітація більше як 90 дітей, участь у даному проекті взяли 7 сімей патронатних вихователів. Жодна дитина не потрапила до інтернату, а кожна третя повернулася до біологічних батьків [2]. Даний досвід став підґрунтям для підготовки змін до Сімейного кодексу України. Тож, спираючись на міжнародний досвід, на практику запровадження в нашій державі на рівні соціального експерименту, який здійснювався благодійними організаціями, розпочато роботу з запровадження послуги сімейного патронату. Ця робота на сьогодні перебуває у статусі правового експерименту та спрямована на відпрацювання оптимальної моделі забезпечення альтернативного сімейного догляду дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації та потребують термінового захисту; механізмів взаємодії та умов, за яких запропонована модель та послуги будуть діяти ефективно, сприятимуть збереженню для дитини її природного сімейного середовища, попередять її влаштування до інтернатного закладу.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від від 26.01.2016 р. № 936-VIII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/936-19>

2. Кияниця З. Ми впевнені в правильності та ефективності моделі патронату [Електронний ресурс]. — URL : <http://vrogachik-vlada.gov.ua/index.php/UA/news/news1/patronat-nad-dytynoiu>

Рудик Володимир Касянович,
*завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Подільського державного аграрно-технічного університету,
доктор економічних наук, доцент,*
Семенець Іван Володимирович,
*доцент кафедри економіки підприємства Кам'янець – Подільського
Національного університету імені Івана Огієнка,
кандидат економічних наук, доцент*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ПРОВЕДЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Сучасні реалії у національній пенсійній системі України показують, що реалізація пенсійної реформи, на протязі останніх років, відбувається не досить ефективно. Сфера пенсійного забезпечення вже тривалий період піддається ризикам невиконання своїх зобов'язань перед громадянами пенсійного віку. Існуюча фінансова криза в суспільстві тільки поглибила існуючі проблеми пенсійного забезпечення громадян і показала, що діюча солідарна пенсійна система самостійно не в змозі їх вирішити. Має місце дефіцит бюджету Пенсійного фонду України, розміри пенсій більшості пенсіонерів значно відстають від рівня середньоєвропейських, не запроваджена загальнообов'язкова накопичувальна пенсійна система, не висока довіра населення до недержавного пенсійного забезпечення. Основний акцент ставився на соціальну складову даної системи, нехтуючи при цьому основними макроекономічними пропорціями в суспільстві і не завжди враховуючи об'єктивних законів економічного розвитку.

Проведення пенсійної реформи характеризується довгостроковістю, що вимагає проведення її коригування на кожному етапі розвитку українського суспільства. Завдання, цілі реформування вітчизняної пенсійної системи, які були сформовані на початкових етапах, потребують постійного удосконалення і формування нових пріоритетів.. Прояв демографічних, економічних, соціальних чинників, а також економічна ситуація в країні вимагає формування нової стратегії розвитку системи пенсійного страхування, яка б будувалася на взаємозв'язку даної системи із іншими сферами суспільних відносин, враховувала системний підхід при формуванні національної пенсійної моделі.

У 2017 році уряд країни, разом з іншими спеціалізованими фінансовими інститутами, анонсує проведення нового етапу пенсійної реформи. Основним завданням для нього, як і для багатьох попередніх етапів пенсійного реформування, є практичне використання всіх трьох рівнів вітчизняної пенсійної системи. Саме вони покладені в основу побудови сучасної української пенсійної моделі і передбачаються національним пенсійним законодавством. Проте практично функціонує тільки перший і третій її рівні. Враховуючи те, що недержавне пенсійне забезпечення не користується довірою у населення, основне фінансове навантаження припадає на солідарну пенсійну систему, яка потребує кардинальних змін.

Реорганізація солідарної пенсійної системи повинна передбачати нарахування пенсії всім громадянам, які досягають пенсійного віку, за однаковими правилами. Повинен бути розроблений єдиний механізм визначення розміру пенсійних виплат, який би залежав від трудового стажу і реальних доходів громадян, які вони заробили за період своєї трудової діяльності. Тобто принципи пенсійного страхування залишаються основними і пріоритетними у сфері пенсійного забезпечення.

Перший рівень вітчизняної пенсійної системи потребує кваліфікованого і професійного управління. Необхідність оперативного вирішення багатьох питань, потреба координованості дій суб'єктів пенсійних відносин при виконанні ними їхніх функціональних обов'язків, вимагає організації системи пенсійного менеджменту.

Необхідність вирішення цього питання також стоїть одним із основних завдань на сучасному етапі проведення пенсійної реформи і сприятиме удосконаленню управління як кожної окремої ланки національної пенсійної системи так і системи пенсійного страхування в цілому.

Важливою особливістю нинішнього етапу пенсійної реформи вважається запровадження накопичувальної пенсійної системи, яка формує другий рівень національної пенсійної системи. Її практичне застосування анонсували і попередні уряди, але поки – що ні один із них так і не зміг цей рівень запровадити. В одних законодавчих проектах планувалося його введення з 1 липня 2017 року [5]. Проте вони не були прийняті Верховною Радою України. На сьогодні представники уряду країни пропонують запровадити загальнообов'язкову накопичувальну пенсійну систему з 1 січня 2019 року. На думку більшості фахівців важливим чинником її успішного введення і ефективного використання вважається вирішення питання захисту пенсійних активів учасників другого рівня. Для реалізації цього питання ключову роль повинна зіграти держава, яка на початковому етапі функціонування обов'язкової накопичувальної пенсійної системи повинна виступити гарантом такого захисту. Вона, через свої спеціалізовані фінансові інститути, має регулювати фінансові відносини в даній сфері, створити оптимальне правове поле для всіх суб'єктів системи пенсійного страхування, затвердити відповідні «правила гри» що інвестиційної діяльності в даній сфері. Пріоритетною при функціонуванні накопичувальної пенсійної системи має стати економічна складова, яка повинна ефективно використати її фінансовий потенціал і направити його на розвиток національної економіки.

Сучасні тенденції еволюції соціально – економічних систем європейських країн, в тому числі і України, показують, що, ігноруючи об'єктивні економічні закони, усі вони в питаннях механізмів, цілей, меж державного втручання у пенсійній сфері останнім часом спиралися на пріоритети соціального ефекту над економічною доцільністю, що призвело до економічних перекосів, порушення макроекономічної рівноваги. Особливо це стало відчутно під час прояву загальносвітової фінансової кризи, яка призвела до зменшення фінансових ресурсів у більшості секторів економіки держави.

Ключовою тезою в сучасних наукових колах вважається те, що в нинішніх умовах, домінантою модернізації української соціально – економічної політики має стати перехід від «держави - мецената» до «держави – інвестора» [1, 57]. Вони вважають, що у пенсійній сфері функції державної участі мають розглядатися і проявлятися на основі економічного зростання, а не з позицій досягнення соціального ефекту й тимчасового поліпшення добробуту населення будь – якою ціною. Саме це спостерігалось на протязі останніх років у сфері пенсійного забезпечення і призвело до того, що держава вже не спроможна забезпечувати економічне зростання виключно через стимулювання попиту на засадах соціального популізму.

Тому нинішній етап проведення пенсійної реформи повинен передбачати врахування і поєднання двох її основних складових – соціальної і економічної. При цьому розвиток соціальної компоненти повинен в повній мірі залежати від стану розвитку і можливостей економічної. Довгостроковий характер пенсійної сфери і використання пенсійних активів її учасників повинен дати поштовх розвиткові різноманітних інвестиційних інститутів, появі нових продуктів на фондовому ринку, створенню механізмів, які перетворювали державні витрати на інвестиції. Роль держави повинна бути ключовою у формуванні такої стратегії, яка могла б поєднувати і задовольняти інтереси особи, суспільства в цілому, роботодавців, а також її самої як носія влади та інституту управління.

Список використаних джерел:

1. Диха М.В. Стратегічне регулювання соціально – економічної сфери: проблеми, цілі, пріоритети // *Фінанси України*, 2012, №7. – с. 57
2. Онишко С.В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів// *Актуальні проблеми економіки*. – 2012. - №3. – с. 246 -257.
3. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/control/uk/index>
4. Пенсійна система України: проблеми і перспективи.) Наталія Горюк - експерт по пенсійним питанням. Програма розвитку фінансового сектору USAID/FINREP-II. Квітень 2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: / presentation_coferece_25april2013_ru.pdf.
5. Проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій” від 06 05. 2016 р. № 4608-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=01&find=1&typ=1>

Самарічева Тетяна Анатоліївна,

*старший викладач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права*

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ НАРАХУВАННЯ ПДВ В УМОВАХ ПОДАТКОВИХ НОВАЦІЙ

Податок на додану вартість має винятковий механізм нарахування порівняно з іншими податками, адже він здійснює свій рух не лише до бюджету, але є одним із джерел відшкодування платникам податкового кредиту. Дія такого механізму проявляється у формуванні податкового зобов’язання суб’єкта господарювання та водночас податкового кредиту в його контрагента. Саме від правильності віднесення коштів до податкового зобов’язання та податкового кредиту буде залежати обсяг сплаченого податку до бюджету. Право на таке віднесення виникає у платника податку за наявності податкових накладних, крім яких по даному податку готуються реєстри виданих та отриманих податкових накладних, декларації з податку на додану вартість, розшифровки податкових зобов’язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів.

В момент відвантаження продукції чи зарахування коштів від покупця, залежно від того, яка з цих подій відбувається раніше, в суб’єкта господарювання – платника податку на додану вартість утворюється податкове зобов’язання. Відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1], затвердженої форми податкової накладної і Порядку її заповнення, що відображені в наказі Міністерства фінансів України від 31.12.2015 р. № 1307 [2] у редакції наказу від 23.02.2017 р. № 276 [3], в день виникнення податкового зобов’язання платнику податку необхідно заповнити податкову накладну та зареєструвати її у єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН). Така зміна в обліку податкових накладних пов’язана із введенням в дію системи електронного адміністрування (СЕА) ПДВ [4], що передбачено пунктом 35 підрозділу 2 розділу XX ПКУ, яка з 1 липня 2015 року запроваджена на постійній основі.

Метою вказаної системи є ведення автоматичного обліку сум ПДВ, що внесені до податкових накладних підприємств, а також тих сум, які наведено у розрахунках коригування до таких податкових накладних. Такою системою та обліком передбачено

фіксація сум, які використовуються при поповненні рахунків коштами та залишку на них у системі електронного адміністрування ПДВ.

Слід відзначити, що зміна адміністрування ПДВ сприяє нормалізації відносин між контрагентами підприємств, адже в умовах дії СЕА ПДВ передбачено попередню сплату податку на електронний рахунок перед реєстрацією податкової накладної в ЄРПН. Крім цього, до переваг такого порядку адміністрування податку для суб'єкта господарювання можна віднести: 1) економія робочого часу, оскільки немає необхідності відвідувати податкову інспекцію для купівлі бланків чи подачі звітності; 2) економія коштів на купівлю бланків звітності та її друку і зберігання на паперових носіях; 3) автоматичне оновлення форматів подання документів; 4) автоматична перевірка підготовлених документів на наявність арифметичних помилок; 5) конфіденційність інформації; 6) доступ до інформації щодо стану розрахунків та заборгованості перед бюджетом.

Водночас, введення СЕА ПДВ викликає одноразові незручності, а саме: отримання платником податку електронного цифрового підпису (ЕЦП) та придбання програмного забезпечення по веденню бухгалтерського обліку чи по формуванню податкової звітності. Проте, порівнюючи такі вади із перевагами, очевидно, що даний порядок адміністрування є інтенсивною зміною, що позитивно впливає як на платників, так і на контролюючі органи, зокрема податкову інспекцію.

Примітною є нова структура податкової накладної, яка складається з заголовної та табличної частини, остання має два розділи. В розділі А зазначається узагальнюючі дані за операціями, на які складено податкову накладну (загальна сума коштів, що підлягає сплаті, з врахуванням ПДВ; загальні суми ПДВ та обсяги постачання в розрізі ставок податку та типів операцій; дані щодо зворотної (заставної) тари). Розділ Б включає дані в розрізі номенклатури постачання товарів чи послуг, а саме: код товару, одиниця виміру, обсяг постачання, ціна, ставка податку, код ставки, код пільги, база оподаткування. Ціна зазначена у податковій накладній є первинною відомістю для розрахунку бази оподаткування, а отже і податкового зобов'язання. Проте головною поправкою, що стосується всіх платників ПДВ, стала обов'язкова кодифікація товарів і послуг, що ускладнило процедуру заповнення податкових накладних.

Таким чином, податкові новації з податку на додану вартість 2017 р. хоч і ускладнюють нарахування податку, проте спрямовані на підвищення рівня контролю за його надходженням до бюджету, оскільки всі дані щодо сплати ПДВ відтепер містяться в єдиній системі.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 [Електронний ресурс] Державна фіскальна служба України. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk>.

2. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної: наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2015 р. № 1307 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0137-16>.

3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України: наказ Міністерства фінансів України від 23.02.2017 р. № 276. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0269-17>.

4. Про внесення змін до Порядку електронного адміністрування податку на додану вартість та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 25 січня 2012 р. № 73: Постанова КМУ від 19 липня 2017 р. № 536. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/536-2017-%D0%BF>.

Семенюк Наталія Вікторівна,
*завідувач кафедри безпеки життєдіяльності та фізичного виховання
Хмельницького університету управління та права,
доктор філософських, доцент*

СОЦІАЛЬНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОТРЕБ РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту». Національною доктриною розвитку освіти, указами президента України, постановами Кабінету Міністрів України. Міністерство освіти і науки України здійснило ряд масштабних заходів зі створення нової нормативно-правової бази національної вищої освіти України.

Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства. Важливими умовами демократичного суспільства є ціннісні орієнтації, такі як громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувались закону, мислили критично і незалежно.

Все це повинно ретранслюватися як системою освіти та виховання особистості у суспільстві так і запровадженням доступної безперервної освіти. Процеси безперервної освіти розуміються не тільки як «навчання протягом життя» (lifelong learning), а й як «навчання шириною в життя» (lifewide learning). Останнє акцентує увагу на розмаїтості видів освіти – формальній, неформальній, інформальній, – які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини [1, С. 6 – 19].

Для України європейська інтеграція – це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття України світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства.

Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відноситься глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як становлення державності, відродження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. У працях цих педагогів розглядаються не тільки сучасні проблемні області розвитку української освіти, але й прогнозуються перспективи їхнього найкращого розв'язання.

Крім того, вітчизняна освіта славиться своєю широтою та глибиною. Її завданням є не тільки надавати знання і вміння, а й насамперед, формувати особистість, її загальну культуру, світосприйняття і кругозір. Подібні властивості вітчизняної вищої освіти дають підстави стверджувати, що вуз є джерелом формування національної інтелігенції, в якій поєднуються як високий рівень професійної підготовки, так і гідні моральні риси особистості. Саме така ситуація відображала суспільні потреби та була притаманною нашому суспільству. Відомо, що кардинальні перетворення у світі впродовж останніх десятиліть змінили саме людство, освіту та суб'єктів освітнього процесу; відповідних перетворень зазнав і процес виховання у вузі, перепідготовка та післядипломна освіта студента. Проте, міркуючи про глобальні процеси, важливо не втратити зв'язок між об'єктивними, загальнозначущими речами і особистістю з її соціальними якостями, що передусім є продуктами виховання і самовиховання [4, С. 145 – 151].

Бурхливі зміни, які останнім часом відбуваються в освітньому просторі України, між тим, виходять за межі раніш сформульованих прогнозів. Вони потребують постійного корегування стратегічних і тактичних аспектів розвитку вітчизняної освіти, особливо в плані її інтеграції з освітою, що розгортається в провідних країнах Європи і світу.

Одним із пріоритетних напрямів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство. Найпершим кроком української освіти на шляху до інтеграції в Європу є впровадження Болонського процесу у вищих навчальних закладах. У програмному документі Болонського процесу MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM сказано: «Університети повинні давати майбутнім поколінням освіти і виховання, що навчають їх, а через них інших, поважати велику гармонію навколишнього середовища і самого життя». Основною метою інтеграції є підготовка навчальними закладами таких фахівців, знання й уміння яких могли б бути використані як на користь нашої країни, так і на користь усієї Європи [2, С. 145 – 151].

Характерними рисами будь-якої національної освіти, з одного боку – є збереження доброго, міцного коріння національної культури, з іншого – оновлення, спрямоване на підготовку кожної особистості до життя в динамічному взаємозалежному світі. Сучасна українська освіта, яка переживає ґрунтовне реформування, може знайти своє відображення в оновленні стандартів змісту освіти національного та загальноєвропейського рівнів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку [3, С. – 359 – 366].

Реформування системи освіти України – це нагальна необхідність. Удосконалення і підвищення рівня якості освіти є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі. Для цього необхідно затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації, підтримати процес безперервної освіти у різних галузях: забезпечити впровадження системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, центри перепідготовки та післядипломної освіти, удосконалити діяльність державних служб зайнятості тощо.

Сучасна економіка знання показала на прикладі найуспішніших світових фірм і корпорацій, що інвестиції в безперервну освіту власного персоналу всіх рівнів, а також допомога в освіті майбутнім працівникам, довели свою окупність та комерційну привабливість, стали одним з пріоритетних напрямів розвитку бізнесу в умовах інформаційної цивілізації [3, С. – 359 – 366]. Таким чином, Україна сьогодні потребує активного залучення всіх суб'єктів національної економіки для розбудови ефективної інноваційної системи безперервної освіти.

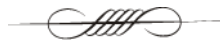
Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.П. Вища освіта у пост-болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / Віктор Андрущенко // *Філософія освіти*. – 2005. – № 2. – С. 6 – 19.

2. Давидов П.Г. Безперервна освіта – вимоги часу чи нова філософія освітньої діяльності / П.Г. Давидов // *Вісник ДонНУЕТ. Науковий журнал*. – 2010. – № 2 (46). – С. 170 – 176.

3. Тягушева О.Г. Необхідність та перспективи безперервної освіти як принципу освітньої політики України / О.Г. Тягушева // *Теорія та практика державного управління: збірник наукових праць*. – Х.: Видавництво ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – Випуск 3 (22). – 359 – 366.

4.Харківська А.А. Lifelong learning – сучасні проблеми та шляхи їх вирішення / А.А. Харківська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Науковий журнал. – 2008. – № 9. – С. 145 – 151.

Семків Ростислав Романович,
Голова ради Територіального відділення
ВГО «Асоціація платників податків України»
у Хмельницькій області

ОБҐРУНТОВАНІ СТАВКИ ПОДАТКІВ І ПРОСТОТА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Не секрет, що підвищення податкового тиску пригнічує економіку, гальмує процес розвитку бізнес-можливостей підприємств, які забезпечують людям робочі місця. Через зволікання та нерішучість, відмову від діалогу з бізнесом влада втрачає дорогоцінний час, довіру та підтримку громадськості, загострює економічну і соціальну кризу.

Підприємці постійно звертають увагу керівництва держави, що «світ бізнесу врятує» простота та зрозумілість, що платники податків врешті решт мають отримати зрозумілі правила та чіткий стабільний механізм їх застосування.

Наразі існують кілька проектів документів, які після доопрацювання будуть передані до Верховної ради України з тим, щоб мати змогу бути прийнятим завчасно до початку 2018-го фінансового року та набути чинності із 1 січня.

Найбільш гарячі обговорення викликає концепція об'єднаного податку на доходи фізичних осіб. За цією концепцією фізичними особами із зарплатних та прирівняних до них доходів сплачуватиметься виключно ПДФО за єдиною ставкою 20% без обмеження максимального розміру оподаткованого доходу, а ЄСВ та військовий збір будуть скасовані. При цьому частина надходжень від ПДФО вже на бюджетному рівні розподілятиметься на видатки пенсійного забезпечення та соціального страхування, а також на видатки, що здійснюються за рахунок власне ПДФО (у запропонованому співвідношенні 50/50).

З метою зниження втрат бюджету та системи загальнообов'язкового державного соціального страхування та коригування навантаження на доходи фізичних осіб передбачено перехідний період, що триватиме протягом 2018-2019 рр., коли відбуватиметься поступове зниження податкового навантаження на фонд оплати праці, часткове перекладення зобов'язань із сплати ПДФО з фізичних осіб на їх роботодавців/податкових агентів та створення підґрунтя для остаточного переходу до сплати ПДФО за єдиною ставкою у 20% виключно за рахунок доходу, що виплачується роботодавцем/податковим агентом фізичній особі.

Пропонується встановити ставку ПДФО на рівні 32 %, причому 18 % сплачуватимуться за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, а 14 % – податковим агентом (роботодавцем) і за його рахунок. У 2019 році ставка ПДФО передбачається на рівні 28% (18 % сплачуватимуться за рахунок фізичної особи, 10% – за рахунок роботодавця/податкового агента). При чому передбачається, що у 2018 році на пенсійне та соціальне забезпечення відраховуватиметься 56% надходжень від ПДФО, а у 2019 році – 64%, що відображає пріоритет такого роду видатків.

Компенсаторами втрат бюджету при запровадженні запропонованої концепції мають стати додаткові надходження за рахунок збільшення бази оподаткування через вихід зарплат з тіні, збільшення розміру реальної заробітної плати, збільшення кількості офіційно зайнятих осіб, скасування максимального рівня оподаткованого доходу,

збільшення кількості суб'єктів особливого режиму оподаткування – представників мікро- та малого бізнесу, з надходжень податку від яких також здійснюватимуться відрахування на пенсійне та соціальне забезпечення, і для котрих передбачене збільшення граничного обсягу доходу до 25 млн. грн. А також навантаження на бюджет послабитися завдяки економії на адмініструванні податку та на виплатах по безробіттю.

Пропонується запровадити особливий режим оподаткування для окремих суб'єктів господарювання: а) фізичних осіб – підприємців зі статусом мікробізнесу; б) фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб зі статусом малого бізнесу.

Статус мікробізнесу може надаватись фізичним особам-підприємцям, які поділяються на дві категорії. Перша – фізичні особи-підприємці, які – здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках; – займаються традиційними народними промислами; – провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню; – не використовують працю найманих осіб; – річний обсяг доходу не може перевищувати 2 млн. грн. Суб'єкти мікробізнесу першої категорії сплачують податок за фіксованою ставкою – 500 грн. в місяць, з щорічним коригуванням на індекс інфляції.

Друга – фізичні особи-підприємці, які: – здійснюють роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках; – займаються традиційними народними промислами; – провадять господарську діяльність з надання послуг населенню, в тому числі побутових, та платникам особливого режиму оподаткування; – здійснюють виробництво та/або продаж товарів; – кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; – річний обсяг доходу не перевищує 5 млн. гривень.

Ставка податку для суб'єктів мікробізнесу другої категорії – 2 % обсягу доходу, при цьому 1 % відраховується до Фонду на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Суб'єкти мікробізнесу не використовують РРО.

Статус малого бізнесу може надаватись фізичним особам – підприємцям та юридичним особам – суб'єктам господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких річний обсяг доходу не перевищує 25 млн. гривень. Ставка податку: – 3 % обсягу доходу у разі реєстрації такого суб'єкта платником ПДВ, при цьому 2 % відраховуються до Фонду на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. – 5 % обсягу доходу у разі, коли такий суб'єкт не є платником ПДВ, при цьому 2 % відраховуються до Фонду на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Не можуть застосовувати особливий режим оподаткування фізичні та юридичні особи – нерезиденти.

Необхідно замінити податок на прибуток підприємства. Це дозволить показувати реальний прибуток, реальну звітність, тому що кошти, що реінвестуються в бізнес, і прибуток, який залишається в обороті підприємств, не оподатковуються. Оподаткуванню підлягають лише кошти, які виводяться із бізнесу. Якщо кошти виводяться власником шляхом виплати дивідендів, то застосовується ставка 15% до суми виплати. Якщо кошти виводяться в іншій 15 спосіб (прирівняні платежі – відсотки роялті, фінансові допомоги, донарахування за правилами трансфертного ціноутворення, тощо), то застосовується ставка 20%.

Доцільно не підвищувати ставки акцизного податку протягом наступних п'яти років, оскільки продовжується зростання податкового навантаження саме на фізичних осіб – кінцевих споживачів при відсутності відповідного зростання рівня оплати праці.

Отже, прийняття запропонованої концепції у складі законопроекту, забезпечить: – зменшення фіскального навантаження на бізнес, створить безумовні передумови для зростання реальних доходів фізичних осіб, а значить однозначно сприятиме оновленню основних фондів підприємств, ліквідації поширених схем ухилення від оподаткування, що призведе до збільшення доходів як державного, так і місцевих бюджетів.

Сидор Ірина Петрівна,
доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету, доцент

ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА МОБІЛІЗАЦІЇ ПДФО ДО БЮДЖЕТУ: ПРИХОВАНІ РЕЗЕРВИ

Одним із бюджетоформуючих податків при наповненні бюджетів різних рівнів в Україні є податок на доходи фізичних осіб. Серед усієї сукупності податкових платежів саме податок на доходи фізичних осіб характеризується перерозподільчими процесами, які найефективніше проявляються через його функціональне призначення.

За період існування незалежності України оподаткування доходів громадян зазнало численних трансформацій та перетворень методом апробації як прогресивної, так і пропорційної системи оподаткування особистих доходів. При цьому в різні періоди податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок з громадян) з точки зору його фіскальної достатності і економічної ефективності сприймався неоднозначно. Його другорядність у порівнянні із непрямими податками в Україні була обумовлена недосконалістю адміністрування та механізму справляння, низьким рівнем доходів громадян, низьким рівнем довіри громадян до держави та невідповідністю критерію «податки – блага». Саме тому виникла необхідність реформування системи прибуткового оподаткування фізичних осіб, що було зроблено спочатку шляхом затвердження Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» у 2004 р., а пізніше – у Податковому кодексі України 2011 р. Проте, і сьогодні існує чимало недоліків щодо адміністрування податку на доходи фізичних осіб як у контексті його відповідності умовам фіску, так і соціальної справедливості.

Розглянемо особливості справляння ПДФО до бюджету окремої адміністративно-територіальної одиниці – бюджету міста Тернополя у 2013-2016 рр. Зазначимо, що у аналізованій період доходи бюджету міста Тернополя (без трансфертних платежів) майже вдвічі зросли – з 433,36 млн. грн. до 843,01 млн. грн. або на 409,65 млн. грн. Аналогічною тенденцією відмічено зростання податкових надходжень бюджету міста (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка ПДФО, мобілізованого до бюджету міста Тернополя
у період 2013-2016 рр.

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	зростання/зменшення показників 2016р. до 2013р.
Доходи бюджету (без трансфертів), в т.ч:	433,36	446,36	616,22	843,01	409,65
Податкові надходження, з них:	389,58	395,72	510,47	729,71	340,13
ПДФО млн. грн.	271,18	282,71	351,30	423,42	152,24
– частка ПДФО у доходах бюджету, %	62,57	63,33	57,01	50,23	-12,34
– частка ПДФО у податкових надходженнях, %	69,61	71,44	68,82	58,02	-11,59

Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Динаміка мобілізації ПДФО до бюджету міста Тернополя у 2013-2016 рр. демонструє його зростання на 152,24 млн. грн. (з 271,18 млн. грн. до 423,42 млн. грн.).

Питома вага ПДФО у доходах бюджету міста має тенденцію до скорочення з 62,57 % до 50,23 %, а у податкових надходженнях зменшення склало з 69,61 % до 58,02 %. Тобто при зростанні абсолютних значень надходження ПДФО їх частка зазнає скорочення, що було характерним і для місцевих бюджетів загалом. Зазначене обумовлено зміною пропорцій розподілу ПДФО між бюджетами різних рівнів, зокрема зростання пропорцій розподілу цього податку на користь державного бюджету починаючи з 2015 р.

ПДФО є найбільшим податковим джерелом формування податкових надходжень бюджету міста Тернополя, його частка у 2016 р. становила 25,7 % у загальному фонді бюджету в цілому та 55,4 % у його власних надходженнях, при уточненому плані 421,44 млн. грн. мобілізовано 423,43 млн. грн. або 100,5 %, перевиконання склало 1,98 млн. грн. Порівняно з минулим роком за співставними даними (за діючою ставкою 18%) досягнуто приріст його поступлень – 20,5 %, що в абсолютному значенні склало 72,12 млн. грн.

За звітними даними фінансового управління Тернопільської міської ради на сьогодні резервами збільшення ПДФО залишається погашення заборгованості по виплаті заробітної плати працюючих та податкового боргу, детінізація заробітної плати та легалізація праці, контроль за своєчасністю сплати та повнотою обчислення, діяльність по підвищенню рівня виплати зарплати, недопущення її виплати в розмірі, нижчому за мінімальний.

Діяльність в цьому напрямку здійснювалась Тернопільською ОДПІ спільно з міською радою та іншими державними органами. Так, з метою зменшення заборгованості по зарплаті, у 2016 р. проведено 6 засідань комісії Тернопільської міської ради щодо забезпечення погашення заборгованості із виплати заробітної плати, своєчасної сплати податків, внесення обов'язкових платежів та вивчення причин збиткової діяльності суб'єктів господарювання, на яких заслухано інформації керівників 43 суб'єктів господарювання та суб'єктів підприємницької діяльності з питань, що належать до компетенції комісії, та прийняті відповідні рішення.

Станом на 01.01.2017р загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати по м. Тернополю становила 2,94 млн. грн. (проти 2,19 млн. грн. на початок року), у тому числі: 2,22 млн. грн. – на економічно - активних підприємствах, 0,72 млн. грн. – на підприємствах-банкрутах; на економічно – неактивних підприємствах заборгованість відсутня. Упродовж року заборгованість зросла на 34,6 %.

В розрізі підприємств станом на 01.01.2017 р. зареєстровано заборгованість на наступних економічно - активних підприємствах:

- ТДНТП «Промінь» - 2024,6 тис.грн;
- Тернопільське УВП ЛУВО УТОС – 119,9 тис.грн;
- КП ГОР Фірма «Тернопільавіотранс»- 3,8 тис.грн.

а також на підприємствах – банкрутах:

- ПП "Тернопільська фірма "Будівельник" – 149,9 тис.грн;
- ВАТ «ТО «Текстерно» - 548,4 тис.грн.

Комісією в складі, затвердженому розпорядженням міського голови від 26.04.2016 р. №129, до якої, крім працівників управлінь міської ради, включено представників фіскальної служби, Пенсійного фонду, інших державних органів, з початку 2016 р. проведено обстеження 98-ми об'єктів, на яких здійснюють діяльність 147 суб'єктів господарювання та суб'єкти підприємницької діяльності м. Тернополя.

За результатами вищевказаних обстежень:

– легалізовано 41 робоче місце: укладено 26 трудових договорів, по яких надано повідомлення в Тернопільську ОДПІ, 8 договорів цивільно-правового характеру, та 7 договорів з Тернопільським МРЦЗ на організацію професійного навчання шляхом стажування (з обов'язковим подальшим працевлаштуванням). Матеріали обстежень СПД та СГД, під час яких виявлено порушення ст. 24 «Укладення трудового договору»

КЗпП України, направлені в Управління Держпраці у Тернопільській області для вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності згідно чинного законодавства;

– складено 23 протоколи порядку узгодження та сплати податкового зобов'язання з платниками акцизного податку.

За даними Тернопільської ОДПІ, податковий борг до бюджету м. Тернополя по ПДФО зріс з 2,92 млн. грн. на початок року до 5,83 млн. грн. на 01.01. 2017 р., що пояснюється проведеними нарахуваннями на протязі року (за результатами річного декларування, документальних перевірок, тощо), не сплаченими на сьогодні.

І на завершення проведеного аналізу необхідно зауважити, що в Україні є значні приховані резерви сплати податку на доходи фізичних осіб, пов'язані із достатньо вагомим тіншовим сектором економіки, який дозволяє приховувати доходи громадян від оподаткування. Щоб прокоментувати зазначене звернемося до таких фактів вітчизняної практики.

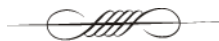
У листопаді 2012 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» № 4025–VI. Відтак, сутність таких «змін» полягає у тому, що відбувається суттєве пом'якшення відповідальності за податкові правопорушення. Внесені зміни до ст. 212 та 212–1 Кримінального кодексу України, відповідно до яких максимальна санкція за ухилення від сплати податків у вигляді 10 років позбавлення волі замінена грошовим штрафом, нехай і досить великим. При цьому загальновідомо, що кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків існує у тих країнах, де рівень добровільності сплати податків, взагалі рівень податкової культури значно вищий ніж в Україні. США найбільш показова в цьому плані країна [2, с. 51].

Таким чином, із внесеними змінами щодо кримінальної відповідальності, сьогодні існує реальна можливість уникнути кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків і, в першу чергу, в особливо великих розмірах. Для цього тепер достатньо компенсувати збитки державі «в повному обсязі».

Легальна мінімізація податкових зобов'язань по сплаті податку на доходи фізичних осіб обумовлена недоліками самого механізму справляння податку та прогалинами вітчизняного податкового законодавства. Шляхом штучної маніпуляції податковим статусом джерела доходу найбагатші громадяни країни здійснюють мінімізацію своїх податкових зобов'язань. Саме тому, сьогодні на порядку денному стоїть боротьба із тіншовим сектором економіки, задля забезпечення поступального соціально-економічного розвитку країни та виходу із економічної та політичної кризи.

Список використаних джерел:

- 1. Звіти про виконання бюджету міста Тернополя у 2013-2016 рр.*
- 2. Крайник О. Сучасний стан та перспективи удосконалення системи оподаткування в Україні / О. Крайник, Н. Процак // Ефективність державного управління. – 2013. – № 36. – С. 123-136.*

Синчак Віктор Петрович,
*завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук, професор*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ОСОБЛИВІСТЬ І ВИСНОВОК НА ПЕРСПЕКТИВУ

В умовах посилення міжнародної податкової конкуренції як атрибуту багатополусної глобалізації, зумовлює потребу посилення ролі податкової політики розвитку малого підприємництва як самостійного елемента ринкової економіки, здатного задіяти внутрішні стимули для здійснення ефективної підприємницької діяльності. Тож з боку держави повинні здійснюватися ефективні заходи підтримки вітчизняних суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва, оскільки в умовах економічної глобалізації, що за своєю природою містить мінливі процеси порушені інтересами національних економік, можливі негативні наслідки для їхньої ефективної роботи в середині країни або навіть переміщення бізнесу в юрисдикції з ліберальними податковими системами.

Зазначена реакція з боку малого бізнесу, зважаючи на його мобільність як одну з важливих особливостей, посилену глобалізаційними процесами, цілком логічна. Адже глобалізація як процес, на думку В. Онищенко [1, с. 37], має лідера, який, так би мовити, формує основні параметри її моделі, серед яких європейська ліберальна – у різних цивілізаційних варіаціях – найліпша, іншої поки що не має, а визнаним лідером є США. Тому глобалізація завжди приймає обличчя найбільш конкурентної культури або культур, що природньо, але якщо буде реалізовуватись насильне впровадження того, чого більшість світової спільноти не сприймає, то це буде насильство над процесом глобалізації.

З огляду на зазначене, зауважимо, що щось подібне трапилось і в Україні напередодні прийняття ПК України від 2 грудня 2010 р. №2755, коли його нормами впроваджувались обмеження в застосуванні спрощеної системи оподаткування юридичними особами та погіршувались умови для фізичних осіб – підприємців через зменшення для них критерію нормативного доходу. Ці та інші причини (більш детально див. [3]) викликали збурення в суспільстві, що призвело до утворення навіть «податкових майданів» у різних містах нашої країни. І це при тому, що у цей саме період часу, ознаменований кризовими явищами 2008-2009 рр., малий бізнес користувався особливою підтримкою в ряді країн, зокрема [2, с. 25]: у США – правом повного одночасного списання на витрати певних капітальних витрат; у Німеччині – спеціальним порядком нарахування податкової амортизації; у Франції – правом зменшувати податкову базу податку на прибуток на суму податкових збитків іноземних філій тощо.

Звісно, такі заходи стимулюючої антикризової податкової політики в країнах Заходу, як власне і рівень податкової антикультури світової практики, відомі вітчизняним підприємцям, а тому і відповідною стала їхня реакція на податкові новації, що їх намагались впровадити ініціатори змін до спрощеної системи оподаткування. Подібну реакцію платників податків доцільно передбачати і у перспективі, оскільки ліберальні моделі податкових систем зарубіжних країн з низьким податковим навантаженням і надалі залишатимуться у пріоритеті підприємців.

При цьому слід враховувати і те, що підприємці як суб'єкти глобалізації, з притаманними їй комунікаціями, є активними учасниками їх налагодження з бізнесом інших держав і вивчення їх практичного досвіду, зокрема і щодо сплати ними податків, так би мовити з «перших уст». Підтвердженням цьому є звернення до керівників окремих установ голови Об'єднання організацій роботодавців Хмельницької області І. Дунця, який, з'ясувавши особливості сплати податків у менеджерів фірми «Варі»

з м. Ерфурт (Німеччина), з якими співпрацює український виробник ТДВ «Завод Адвіс» (м. Хмельницький), резюмує, що вітчизняні бізнесмени повинні знати, які податки сплачуються у Європі, а Україна – організувати свою економіку згідно стандартів, алгоритмів європейських країн і готувати бізнес під їхні «правила гри» [4]. На останньому доцільно додатково зупинитись.

Одним із означених правил, на нашу думку, є те, що податки повинні сплачувати всі, але для цього з боку держави мають бути створені відповідні умови, щоб в ідеалі ні у кого навіть не виникало бажання їх приховувати, занижувати або сплачувати в інших юрисдикціях. Натомість, спрощена система оподаткування, обліку та звітності, нехай навіть із властивими їй недоліками, якраз і є однією із складових державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні на шляху створення вказаних умов. Тому будь-які радикальні зміни в її особливому механізмі справляння податків і зборів, посилені глобалізаційною мінливістю, не сприятимуть самоорганізації при їх сплаті, як власне і самому розвитку малого бізнесу у середині країни. При цьому слід удосконалювати систему податкового моніторингу та податкового контролю.

Окрім зазначеного у сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів податкова політика розвитку малого підприємництва повинна орієнтуватись не лише на внутрішні чинники при її формуванні, але й на природу самої глобалізації у середовище якої втягнута і вітчизняна економіка, а отже і її суб'єкти, у тому числі і малий бізнес. Причому, оскільки глобалізаційним процесам властиве розбалансування, зокрема і через зміну економічних інтересів більш розвинутих держав або окремих регіонів, то відповідно до вказаної мінливості, у податковій політиці вимушено порушуватиметься стабільність як один із її важливих принципів. Відтак вимоги щодо його беззаперечного дотримання в умовах глобалізації не можуть сприйматись однозначно.

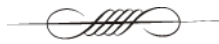
Безумовно, за умов нестабільного балансу інтересів національних економік як складових економічної глобалізації, вітчизняна податкова політика розвитку малого підприємництва, як власне і вся економічна політика держави, повинна бути готовою до адекватних змін. Тому для забезпечення повноцінної адекватності заходів із державної підтримки в умовах глобалізації перевагу потрібно надавати принципу гнучкості у податковій політиці розвитку малого підприємництва.

Таким чином в умовах глобалізації мобільність малого бізнесу є однією із вагомих особливостей, що може використовуватись не лише для ведення ефективної підприємницької діяльності, але й як протидія несприятливому податковому середовищі. Тому у перспективі ініціаторам реформування податкової політики розвитку малого підприємництва необхідно радикально не порушувати звичне для підприємців податкове середовище, враховувати наявність впливу глобалізаційних процесів на поведінку платників податків і зборів, ефективно використовувати інструменти податкового регулювання застосовувані в розвинутих країнах і адекватні принципу гнучкості. Урахування такого висновку сприятиме дотриманню зазначеного принципу та на практиці стримуватиме власників від переміщення бізнесу в інші країни.

Список використаних джерел:

1. *Онищенко В. Феноменологія глобалізації / В. Онищенко // Науковий журнал економічна теорія. – 2014. - №2. – С. 32-43.*
2. *Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у 2009-2010 роках: особливості та уроки на перспективу / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2011. - №4. – С. 24-37.*
3. *Синчак В. П. Податкове регулювання розвитку малого підприємництва в Україні / В. П. Синчак // Університетські наукові записки. – 2014. – №4 (52). – С. 257-268.*

4. Дунець І. Які податки сплачують працюючі у Німеччині? Актуальний досвід / І. Дунець // Лист голови Об'єднання організацій роботодавців Хмельницької області від 28.10.2016 р. №437/10-16. – Хмельницький, 2016. – 3 с.

Сінченко Віктор Миколайович,
заступник директора з наукової роботи
Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків (м. Київ),
доктор сільськогосподарських наук, член-кореспондент НААН,
Пиркін Володимир Іванович
завідувач лабораторії економічного аналізу
завершених наукових розробок
Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків (м. Київ),
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Пастух Юрій Анатолійович
доцент кафедри інформаційних технологій
Подільського державного аграрно-технічного
університету (м. Кам'янець-Подільський),
кандидат економічних наук

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ БУРЯКІВ ЦУКРОВИХ

Основними важелями економічного прогресу бурякоцукрового підкомплексу АПК є впровадження високоефективних технологій, що забезпечують підвищення продуктивності буряків цукрових і зменшення їх собівартості. Кожна технологія як вітчизняна, так і європейська, має бути екологозберігаючою і представляти собою комплекс біологічних, агротехнічних, технологічних, організаційно-економічних заходів, які в цілому забезпечують отримання високих показників урожайності і якості коренеплодів.

Нині у багатьох сільськогосподарських підприємствах вирощування буряків цукрових та й інших сільськогосподарських культур здійснюється без урахування ланок сівозмін, науково-обґрунтованої системи удобрення, збереження та підвищення родючості ґрунту, екології навколишнього середовища та покращення балансу поживних речовин у сівозміні.

Розроблена біоадаптивна технологія виробництва буряків цукрових основана на застосуванні високопродуктивних гібридів, ефективному використанні природних, а також оптимально насичених агротехнічних факторів продуктивності (науково-обґрунтовані сівозміни, системи удобрення, обробітку ґрунту), застосуванні високоефективних засобів захисту рослин буряків від шкідників, хвороб і бур'янів з мінімальними нормами внесення та своєчасним забезпеченням, а також нормативними матеріально-технічними засобами на час проведення технологічних операцій.

Дослідження з удосконалення технології виробництва буряків цукрових були спрямовані на максимальне збільшення продуктивності їх посівів за рахунок мінімізації технологічних операцій, підвищення рівня родючості ґрунту та загальної екологічної безпеки.

Досліди проводилися у ФГ «Широкоступ» Кагарлицького р-ну Київської області та Білоцерківській дослідно-селекційній станції.

В зоні бурякосіяння Лісостепу України максимальна урожайність коренеплодів і збір цукру з гектара з мінімальними затратами праці забезпечується при густоті

насадження на рівні 110-115 тис рівномірно розміщених рослин буряків цукрових на 1 га на період збирання. Це досягається висівом 10-12 насінин буряків цукрових на метр рядка залежно від рівня забур'яненості поля.

При існуючому рівні забур'яненості полів під буряками цукровими вирощування високих урожаїв коренеплодів при різкому скороченні затрат ручної праці чи повному їх виключенні на догляді можливе при поєднанні агротехнічних і мінімального застосування хімічних засобів боротьби з бур'янами.

За малих норм висіву насіння буряків цукрових одне-, два досходових боронування істотно впливають на зменшення забур'яненості посівів буряків, не знижуючи при цьому густоту насаджень за межі оптимального рівня і, зберігаючи можливість отримання високої продуктивності коренеплодів.

При прогнозі проростання бур'янів після сівби до сходів культури до 200 бур'янів на 1 м² за рахунок своєчасного застосування інтенсивних прийомів і з метою зниження собівартості продукції, а також уникнення зайвого забруднення докільця гербіцидами, останні можна не застосовувати.

Планувати норми висіву насіння буряків цукрових необхідно в тісному зв'язку з прийнятими способами формування густоти рослин і заходами боротьби з бур'янами. При висіві до 10 шт. насінин на метр рядка доцільно проводити одне досходове боронування, 11-12 шт. – два досходові боронування ґрунту, що дає можливість знищити до 90-94 % бур'янів.

Для боротьби з бур'янами ефективно застосовувати дворазове присипання бур'янів, що зменшує забур'яненість посівів до 90 %. При цьому покращується вирівняність головок коренеплодів по лінії рядків та відносно рівня поверхні ґрунту, що сприятливо впливає на якість зрізування листя, при цьому зменшується ушкодження коренеплодів у 1,5-2,0 рази порівняно з технологією, яка застосовується у виробництві.

Прогноз забур'яненості посівів буряків цукрових за наявності схожого насіння у верхньому 5 см. шарі ґрунту конкретного поля є об'єктивною передумовою розрахунку ефективності механічних прийомів боротьби з бур'янами і необхідності застосування гербіцидів відповідно до виробничих умов.

Комплексний метод боротьби з бур'янами за рахунок інтенсивних агротехнічних та хімічних засобів призводить до зменшення забур'яненості посівів буряків цукрових до рівня 2-3 шт. бур'янів на м² на період збирання, що є необхідною умовою при виробництві буряків цукрових.

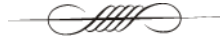
В результаті застосування комплексу агротехнічних прийомів догляду за посівами буряків цукрових у поєднанні з використанням гербіцидів при низьких нормах висіву насіння урожайність коренеплодів порівняно до прийнятих на виробництві технологій підвищується на 2,5-3,5 т/га, затрати ручної праці на догляді зменшуються на 20-25 люд.-год./га.

Список використаних джерел:

1. *Інтенсивна технологія виробництва цукрових буряків (рекомендації) / К.: ІЦБ УААН.- 2006.-100 с.*
2. *Методики проведення досліджень у буряківництві / [М.В. Роїк, Н.В. Гізбуллін, В.М. Сінченко, О.І. Присяжнюк та ін.]; під заг. ред. М.В. Роїка та Н.Г. Гізбулліна. К.: ФОП Корзун Д.Ю. - 2014. -374 с.*
3. *Пиркін В.І. Ефективність організації управління цукробуряковим виробництвом/ В.І. Пиркін, В.Н. Синченко, Ю.А. Пастух // Цукрові буряки. 2004. - № 3. – с.4-5.*
4. *Роїк М.В., Іващенко О.О., Пиркін В.І. і ін. Високоєфективна технологія виробництва цукрових буряків /-К.: ІЦБ.-2010.-165 с.*

5. Сінченко В.М. *Управління формуванням продуктивності цукрових буряків* /-К.: ІБКіЦБ НААН України. ТОВ «Нілан-МД».-2012.-582 с.

6. *Цукрові буряки (вирощування, збирання, зберігання)*. Під заг. ред. Д. Шпаара. – К.: ННЦІАЕ, 2005. – с. 43.

Сіцінський Назарій Анатолійович,
докторант Таврійського національного університету
імені В.І.Вернадського (м.Київ),
кандидат наук з державного управління

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ЗОВНІШНЬОЇ РОЗВІДКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІМ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Сьогоднішня невизначеність щодо структури, цілей і завдань системи забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, чіткого порядку взаємодії її суб'єктів у мирний час і у кризовий період російсько-терористичної агресії є суттєвими перешкодами для формування та реалізації ефективної політики національної безпеки України.

З цієї нагоди Президент України Петро Порошенко ініціював реформування системи забезпечення національної безпеки та розвитку сектору безпеки і оборони України, що відображено в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”. Закладені в Концепції положення спрямовані на формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що дадуть змогу відновити територіальну цілісність України у межах міжнародно визнаного державного кордону України, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також забезпечать створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, гарантування особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення кібербезпеки, оперативне спільне реагування на кризові та надзвичайні ситуації, шляхом: виконання завдань Службою зовнішньої розвідки України, зокрема, добування розвідувальної інформації, здійснення спеціальних заходів впливу та протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах; участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконною торгівлею зброєю і технологіями її виготовлення [1].

Про Службу зовнішньої розвідки України широкий загал суспільства взагалі нічого не знає, тому що інформація про їх діяльність є таємною та цілком таємною. Сьогодні більшість суспільства вважає, що сучасний розвідник – це агент, укорінений у закордонні владні структури, який викрадає секрети умовного ворога. Насправді це аналітик, здатний зібрати й систематизувати інформацію, важливу для безпеки держави та розвитку своєї країни, не перетинаючи її кордонів і не порушуючи законів інших країн.

Так, розвідка з власної території завжди вважалася найефективнішим напрямом розвідувальної діяльності, оскільки, на відміну від закордонних резидентур, де доводиться працювати у ворожому середовищі, надає багато переваг, таких як допомога від вітчизняних експертів. Зазначимо, що Служба зовнішньої розвідки України має своїх співробітників і за кордоном. Ці фахівці з дипломатичним статусом у країні перебування

збирають та аналізують інформацію з відкритих джерел, спілкуються з місцевими спеціалістами з тих чи інших галузей, у яких Українська держава має свій національний інтерес, передають зібрані дані в Україну воєнно-політичному керівництву держави [2].

Отже, наведемо коротку хронологію створення Служби зовнішньої розвідки України, та впровадження зазначеної служби в систему забезпечення національної безпеки України.

Прийняття Верховною Радою України 1 грудня 2005 року Закону України “Про Службу зовнішньої розвідки України” [3] стало важливим етапом становлення СЗР України як самостійного державного органу.

До типових завдань СЗР України відносяться:

- збирання, аналітичне опрацювання та надання керівникам вищих органів державної влади розвідувальної інформації;
- сприяння спеціальними заходами провадженню державної політики України в економічній, політичній, військово-технічній та інших сферах;
- забезпечення безпеки установ України за кордоном, безпеки працівників цих установ та членів їхніх родин;
- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю і тероризмом;
- протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров’ю її громадян та об’єктам державної власності за межами України.

Діяльність Служби зовнішньої розвідки України регламентується Конституцією України, законами України “Про основи національної безпеки України”, “Про розвідувальні органи України”, “Про Службу зовнішньої розвідки України”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про контррозвідувальну діяльність”, “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, “Про боротьбу з тероризмом”, іншими законами України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

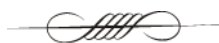
Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що ключова роль у системі підготовки та прийняття державно-управлінських рішень в сфері національної безпеки та оборони на міжнародній арені з метою забезпечення певних зовнішньополітичних умов для просування національних інтересів у сучасному світі, належать Президенту України, Міністерству закордонних справ України та Службі зовнішньої розвідки України що є на сьогодні провідним розвідувальним інструментом в арсеналі воєнно-політичного керівництва держави.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”, затвердженого Указом Президента України від 14 березня 2016 року №92/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>.

2. Навіщо Україні Служба зовнішньої розвідки Український ТИЖДЕНЬ #48 (161) 29 Ноябрь 2010 Опубликовал Lavrik, Автор/источник: ТИЖДЕНЬ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lavrik.ho.ua/index.php?module=articles&c=articles&b=5&a=152>.

3. Закон України “Про Службу зовнішньої розвідки України” Верховна Рада України; Закон від 01.12.2005 № 3160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>.

Скрипник Галина Олексіївна,
доцент кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РЕГІОНУ

Хмельниччина, як і вся держава, перебуваючи в складних умовах сьогодення, намагається зменшити негативні наслідки зовнішніх і внутрішніх викликів, створювати умови для стабілізації соціально-економічного розвитку регіону.

Підприємці області гостро відчували втрату традиційних ринків збуту, девальвацію національної валюти, значні витрати на підвищення оборонноздатності країни. Проте, незважаючи на складну ситуацію в країні, маючи потужний промисловий сектор, в регіоні збільшився обсяг виробництва промислової продукції. Так, за 2015 рік область посіла 11 місце серед регіонів країни (95,6%, по Україні – 86,6%).

За 2015 рік підприємствами області реалізовано продукції на більш як 26 млрд. грн. (на 8,4 млрд. грн. більше ніж у 2014 році). Протягом 2015 року Хмельниччина експортувала товари вітчизняного виробництва до майже 70 країн світу. Є попит на подільські товари у Польщі, Латвії, Німеччині, Іраку, Казахстані та інших країнах. Здебільшого за кордон вивозилися електричні трансформатори великої потужності, збіжжя та продукти харчування, текстильні та санітарно-технічні вироби з фарфору [2].

Важливим для економіки області залишається аграрний сектор. Незважаючи на складні погодно-кліматичні умови у 2015 році аграріями області намолочено близько 3 млн. тонн зерна при середній урожайності 52,7 ц/гектара. Показник урожайності зернових культур є третім у державі. Ранніх зернових культур намолочено 1,7 млн. тонн при середній урожайності 54 ц/га і цей показник є найвищим в Україні.

З метою збільшення виробництва тваринницької продукції у 2015 році завершено реконструкцію 2 тваринницьких комплексів під утримання 1200 свиноматок кожен у Волочиському та Хмельницькому районах (ПП “Аграрна компанія 2004”), здано в експлуатацію 2 репродуктивні свиноферми на 800 свиноматок (ТОВ “Подільський бекон” Староконстантинівського району) та на 500 свиноматок (ТОВ “Україна 2001” Теофіпольського району). В СТОВ ім. Шевченка Деражнянського району запрацював новий доїльний зал на 600 корів. В ТОВ “Оболонь-Агро” Чемеровецького району збудовано доїльну залу та проводиться розширення потужностей [2]. Показники розвитку регіону відображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні прогностичні показники економічного розвитку
Хмельницької області
на 2017 рік

Показники	Одиниця виміру	2015 рік	2016 рік, очікуванні дані	2017 рік прогноз	Приріст 2017 рік у % до 2016 року
1	2	3	4	5	6
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах, усього:	млн. грн.	26406,7	29660,0	32626,0	110,0
Індекс промислового виробництва	%	95,6	100,1	107,0	x

Продовж.табл.1

1	2	3	4	5	6
Індекс обсягу сільськогосподарської продукції у % до попереднього року	%	87,3	105,0	105,0	x
Темп зростання (зменшення) обсягу капітальних інвестицій до попереднього року	%	136,5	109,0	106,0	x
Обсяг прямих іноземних інвестицій нарастаючим підсумком з початку інвестування	млн. дол. США	166,8	168,9	174,6	103,4
Обсяг експорту товарів, усього:	млн. дол. США	401,6	297,4	307,8	103,5
Обсяг експорту у % до попереднього року	%	79,3	74,0	103,5	-
Обсяг імпорту товарів, усього:	млн. дол. США	259,3	264,2	272,9	103,3
Обсяг імпорту у % до попереднього року	%	74,7	101,9	103,3	-
Індекс споживчих цін	%	142,5	112,0	108,0	x
Надходження до бюджетів усіх рівнів	млн. грн.	4166,9	5672,0	7000,0	123,4
у тому числі до місцевого бюджету	млн. грн.	2933,7	4186,2	4809,9	114,9
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника	грн.	3371,2	4000,0	5000,0	125,0
Заборгованість з виплати заробітної плати, усього (на кінець року)	млн. грн.	5,7	2,5	1,3	52,0

Джерело: [1].

З таблиці 1 бачимо тенденцію до зростання усіх показників економічного розвитку регіону, що є позитивним для інвестора.

Особливої уваги заслуговує розвиток сільських кооперативів. Хмельниччина бере участь у пілотному проекті, започаткованому Першим національним аграрним кооперативом, в реалізації якого результативно співпрацюють як великі аграрні компанії, так і фермерські та особисті селянські господарства, розвиває внутрішній ринок, збільшує трудову зайнятість селян і загалом запроваджує ефективне і прибуткове ведення сільськогосподарського виробництва. До участі у кооперативному русі уже приєдналося понад 200 сіл півночі, центру та півдня області.

З метою створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій та зростання інвестиційної привабливості регіону в області реалізується Програма залучення інвестицій в економіку Хмельницької області на 2011-2020 роки.

Проводяться зустрічі з потенційними інвесторами, поширюється інформація про інвестиційний потенціал регіону. Підтвердженням сприятливого інвестиційного клімату в регіоні є тривала успішна робота на теренах області таких іноземних компаній, як

нідерландські CRH Poland Products & Distribution B.V. та Affinia Netherlands Holdings, чеська PEKM Kabeltechnic s.r.o., польські Wix-Filtron Sp. Z o.o. та Inter Cars SA.

Отже, залучення інвестицій в економіку області у 2017 році можливе шляхом реалізації заходів, що передбачають:

- стимулювання процесу залучення інвестицій у “точки економічного зростання” регіону шляхом розробки та поширення інвестиційних пропозицій проектів стратегічного значення для розвитку області;
- визначення площадок, на базі яких можуть бути створені індустриальні парки;
- удосконалення системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, у тому числі через підготовку та розповсюдження презентаційних матеріалів про Хмельницьку область, рекламно-іміджевої продукції, інвестиційних паспортів області та її адміністративно-територіальних одиниць;
- забезпечення інформаційного супроводу іноземних інвесторів, розробка дорожньої карти інвестора;
- інформаційна та практична допомога у залученні суб’єктами господарювання фінансування для реалізації інвестиційних проектів через їх участь у програмах міжнародної технічної допомоги, міжнародного співробітництва, співпраці з донорськими організаціями;
- розвиток державно-приватного партнерства з метою реалізації важливих для регіонів інвестиційних проектів у сфері модернізації виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій;
- підвищення рівня кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування та державної служби, задіяного в інвестиційних процесах;
- розвиток інфраструктури підтримки інвестиційної діяльності для сприяння у реалізації інвестиційних проектів.

Список використаних джерел:

1. Програма соціально-економічного та культурного розвитку області – Хмельницька обласна рада. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://km-oblrada.gov.ua/program-of-socio-economic/>.

2. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm.km.ua/wp-content/uploads/2015/12/prog-se2016.pdf>.

Слободян Володимир Дмитрович,
завідувач кафедри економіки, фінансів, обліку і оподаткування
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу (м. Кам’янець-Подільський),
кандидат економічних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВАХ

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дається визначення основних термінів стосовно бухгалтерського обліку. Зокрема, в статті 1 означеного Закону дається таке трактування :бухгалтерський облік це –процес виявлення,вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі

інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1, с.1].

Бухгалтерський облік є, по своїй суті, інформаційною моделлю реальних господарських та інших процесів, що відбуваються в підприємстві. Використовуючи специфічні елементи методу (баланс, рахунки, подвійний запис, оцінка тощо) бухгалтерський облік в основному дозволяє отримувати необхідну інформацію. При цьому цінність облікової інформації буде тим вищою, чим інформаційна система (модель) буде адекватнішою до реально існуючих процесах діяльності підприємства.

Безумовно, це відноситься і до питань власності в кооперативах. Адже питання пайової участі, отримання відповідних преференцій зачіпає інтереси кожного члена кооперативу. А відтак задоволення чи не задоволення інтересів кожного з огляду на це є доцільним проаналізувати відповідність сучасної системи бухгалтерського обліку одному з самих суттєвих моментів - відносин власності в функціонуванні кооперативу.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про кооперацію» для забезпечення статутної діяльності кооператив в порядку, передбаченому його статутом, формує пайовий, резервний, неподільний та спеціальний фонди [2, с. 8]. Власне в формуванні та використанні цих фондів і проявляється сутність відносин власності в діяльності кооперативу.

Як відмічається в Законі, пайовий фонд є майном кооперативу, що формується за рахунок паїв членів кооперативу (в тому числі додаткових). Неподільний фонд формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу і не може бути розподілений між членами кооперативу. Резервний фонд створюється за рахунок відрахувань від доходу кооперативу, перерозподілу неподільного фонду пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та інших джерел для покриття можливих втрат (збитків). В.В.Зіновчук підтримує точку зору інших науковців про те, що використання резервного фонду допоможе уникнути частоті зміни розміру основного фонду кооперативу [3, с. 270]. Спеціальний фонд створюється за рахунок цільових внесків членів кооперативу та інших надходжень для забезпечення його статутної діяльності.

В статті 21 відміченого Закону підкреслюється, що паї (пайового фонду), а також резервного та спеціального фондів є персоні кованими і в сумі визначають загальну частку кожного члена кооперативу у майні кооперативу [2, с. 9].

В Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» не дається перелік всіх фондів, які повинні бути створені в кооперативі. В статті 7 відмічається, що членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу сплачуються вступні внески, які зараховуються до неподільного фонду. Крім того, відмічається, що пайові внески формуються з паю члена кооперативу та додаткових паїв [3, с. 3].

Таким чином, законодавством України чітко визначено, що в кооперативах створюється 4 фонди (пайовий, неподільний, резервний та спеціальний) і що 3 з них (за виключенням неподільного) є персоніфікованими. Тобто, нормативна база для побудови обліку означена.

Основними нормативними документами, що регулюють практичну організацію бухгалтерського обліку є План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція по його використанню [5,6]. Саме ці документи забезпечують практичну реалізацію двох найважливіших елементів бухгалтерського обліку (рахунки, подвійний запис), що дозволяє отримати важливу фактичну інформацію про діяльність кооперативу, в тому числі про власний капітал.

Перш за все слід відмітити, що в нормативних документах з обліку поняття «фонд» трактується в силу специфіки обліку у відповідності до міжнародних стандарті фінансової звітності як «капітал». Тому в Плані рахунків та в Інструкції про його застосування назви фондів кооперативу повинні трактуватись: пайовий капітал, неподільний капітал, резервний капітал, спеціальний капітал.

Проте з 4-х перелічених рубрик в Плані рахунків є тільки дві: Пайовий капітал (субрахунок 402 в складі синтетичного рахунка 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал») та Резервний капітал (синтетичний рахунок 43 «Резервний капітал») [6, с.9,10]. Інших рахунків, які б відображали рух неподільного фонду (капіталу) та спеціального фонду (капіталу) не має. Проте, в Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку вказується, що субрахунки використовуються підприємствами, виходячи з потреб та можуть ними доповнюватись введенням нових субрахунків [6, с.1]. Але будь – якої інформації щодо «легітимності» рахунків чи субрахунків «Неподільний капітал» та «Спеціальний капітал» ні Плані рахунків бухгалтерського обліку ні в Інструкції про його застосування не має.

Поряд з типовим Планом рахунків кооперативи, які згідно з законодавством визнані суб'єктами малого підприємництва, можуть використовувати спрощений План рахунків бухгалтерського обліку [7]. Для обліку власного капіталу в ньому передбачено рахунок 40 «Власний капітал». Його призначення – узагальнювати інформацію про статутний, пайовий, додатковий в дооцінках, резервний, неоплачений і вилучений капіталі [7, с. 3]. Як видно, і тут не має згадки про неподільний та спеціальний капіталі і не має відмітки про інші види капіталів. Очевидна неузгодженість між господарським законодавством на нормативними документами з бухгалтерського обліку, якої не повинно бути.

Аналізуючи нормативне забезпечення та існуючу практику бухгалтерського обліку в кооперативах автори публікацій пропонують свої шляхи покращення обліку відносин власності. Так, Бурак А. вважає, що для запобігання розбіжностям і помилкам у формуванні фінансової звітності доцільніше використовувати повний План рахунків [8, с.107]. Очевидно, що в цьому випадку пайовий капітал буде відображатись на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий капітал)», субрахунок 402 «Пайовий капітал», а резервний – на рахунку 43 «Резервний капітал». І тоді потрібно визначитись, на якому з рахунків: 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» чи 42 «Додатковий капітал» будуть відображатись на окремих субрахунках неподільний та спеціальний капіталі. Автор схиляється до думки, що це повинно бути в складі додаткового капіталу.

Як що ж кооператив використовує спрощений План рахунків бухгалтерського обліку, то це буде відображатись на рахунку 40 «Власний капітал» на окремих субрахунках.

Проведене вивчення нормативних документів з бухгалтерського обліку свідчить, що діючий План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, капіталу і господарських операцій підприємств і організацій та спрощений План рахунків бухгалтерського обліку не в повній мірі відповідають Закону України «Про кооперацію» в частині обліку власного капіталу. Зокрема, в планах рахунків відсутні посилення про існування неподільного і спеціального фондів (капіталу) кооперативу, що не сприяє покращенню інформаційного забезпечення розвитку кооперативного руху в цілому.

З метою зняття неузгодженості між господарським законодавством про кооперацію та обліком пропонується внести зміни та доповнення в плани рахунків та інструкції з їх використання. Зокрема, в повному плані рахунків передбачити відкриття субрахунків з обліку неподільного та спеціального капіталів в складі рахунка 42 «Додатковий капітал». В спрощеному плані рахунків це ж саме потрібно передбачити в складі рахунка 40 «Власний капітал».

Запропоновані доповнення дозволять уникнути помилок в інформаційному забезпеченні управління відносини власності в кооперативах, що може суттєво вплинути на його діяльність і в цілому кооперативного руху.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.
3. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97 - ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97>.
4. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. - К.: Логос, 2001.-380 с.
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Мінфіну України від 30.11.1999 № 291 [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30 листопада 1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
7. Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку: наказ Мінфіну України від 19.04.2001 № 186 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.
8. Бурак А. Організація обліку власного капіталу в сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах// Вісник Львівського національного аграрного університету. - 2014. - № 21(1).- с.104-108.

Снігурська Олена Петрівна,

головний спеціаліст відділу атмосферного повітря,

регулювання використання водних ресурсів та надр

Управління регулювання використання та охорони природних ресурсів

Департаменту екології та природних ресурсів

Хмельницької обласної державної адміністрації,

слухач магістратури заочної форми навчання за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» факультету управління та економіки Хмельницького університету

управління та права

НАКОПИЧЕННЯ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ЗАХОДИ

Відходи є одним з найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього природного середовища і негативного впливу на благополуччя та стан здоров'я людей. Актуальною проблемою залишається поводження з твердими побутовими відходами, обсяги накопичення яких щорічно зростають. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання прогнозування обсягів твердих побутових відходів для прийняття збалансованих управлінських рішень з метою мінімізації їхнього шкідливого впливу.

З наукових джерел відомо, що відходи поділяються на 4 класи небезпеки: I клас – надзвичайно небезпечні; II клас – високонебезпечні; III клас – помірно небезпечні; IV клас – мало небезпечні [1].

Проведеним аналізом встановлено, що на території Хмельницької області нараховується 768 полігонів та сміттєзвалищ, у тому числі 21 міський (районний) полігон твердих побутових відходів, 14 селищних полігонів (сміттєзвалищ) та 733 сільських сміттєзвалищ. Унаслідок їх функціонування на території області накопичено відходів:

I класу небезпеки – 324,1185 т (з яких 253,5185 т складають непридатні та заборонені до подальшого застосування хімічні засоби захисту рослин);

II класу небезпеки – 69,5 т;

III класу небезпеки – 1395,3 т;

IV класу небезпеки – 8499991,959 т (з яких 8382454,093 т складають тверді побутові відходи).

За інформацією наданою станом за 2016 рік управлінням житлово-комунального господарства Хмельницької облдержадміністрації на полігони та сміттєзвалища твердих побутових відходів комунальними підприємствами області вивезено 278,334 тис. т відходів.

У 2016 році від економічної діяльності підприємств та організацій (у тому числі від домогосподарств) утворилося 1299634,3 т відходів. Від економічної діяльності підприємств та організацій утворилося 13,4 т відходів I класу небезпеки, 1810,0 т – II, 344,9 т – III, 1132515,1 т – IV класів небезпеки. У загальній кількості відходів, що утворилась у 2016 році найбільше місце займають відходи рослинного походження – 767412,3 тони. За цей же на лісопереробних та лісозаготівельних підприємствах області утворено 10465,0 т відходів деревини, з яких використано 1759,3 т, в якості палива – 3037,2 тонни.

Тому з метою формування екологічної свідомості та культури, запобігання забрудненню довкілля в області проводиться безкоштовний збір від населення небезпечних відходів – відпрацьованих елементів живлення (батареєнок). За інформацією наданою райдержадміністраціями та містами обласного значення в області у 2016 році зібрано близько 315 кг відпрацьованих елементів живлення (батареєнок). Основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на полігонах та сміттєзвалищах області.

Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації ведеться відповідний реєстр, згідно якого на сьогоднішній день погоджені та затверджені паспорти місць видалення відходів мають 388 сільських, 11 селищних сміттєзвалищ та 21 полігон твердих побутових відходів. Проблемою селищних та сільських сміттєзвалищ твердих побутових відходів є незавершена паспортизація місць видалення відходів. Повністю паспортизацію сільських сміттєзвалищ проведено у Деражнянському, Красилівському та Теофіпольському районах. У Летичівському районі паспортизовано 32 із 37 сміттєзвалищ [2].

Паспортизація сільських сміттєзвалищ твердих побутових відходів за період з червня 2015 року по липень 2017 року проводилися у Білогірському, Вінковецькому, Волочиському, Городоцькому, Кам'янець-Подільському, Новоушицькому, Славутському, Старокостянтинівському, Хмельницькому, Шепетівському, Ярмолинецькому районах. Однак за цей самий період роботи по паспортизації місць видалення відходів не проводилися у Полонському (із 32 сільських сміттєзвалищ твердих побутових відходів не паспортизовано жодного), у Старосинявському (із 16 сільських сміттєзвалищ не паспортизовано жодного), у Чемеровецькому (із 34 сільських сміттєзвалищ у 2016 році затверджено 1 паспорт на сільське сміттєзвалище).

Найгостріше проблема захоронення твердих побутових відходів постає в містах Хмельницький, Кам'янець-Подільський та Нетішин. За тривалий час експлуатації полігони по захороненню побутових відходів цих міст вичерпали свої проектні потужності, чим створюється загроза виникнення надзвичайних ситуацій.

Важливим питанням у сфері поводження з твердими побутовими відходами є впровадження роздільного збору сміття. Проблеми подальшого поширення роздільного збирання корисних компонентів відходів пов'язані, насамперед, з відсутністю реального стимулюючого ринку збуту цих компонентів, відсутністю зацікавленості до цієї проблеми. Роздільне збирання ресурсоцінних компонентів твердих побутових відходів запроваджується у містах Кам'янець-Подільський (макулатура, полімери), Нетішин (ПЕТ-пляшка), Славута (ПЕТ-пляшка, скло, папір), Старокостянтинів (скло, пластик), Хмельницький (сировина полімерна вторинна, склобій), частково Волочиськ (ПЕТ-пляшка). Частково проблема зменшення негативного впливу небезпечних відходів на навколишнє природне середовище вирішується шляхом їх передачі на переробку спеціалізованим підприємствам або повторного використання у виробництві (на території області діє лише 1 приймальний пункт відпрацьованих люмінесцентних ламп, які мають наповнення у місті Хмельницькому) [3].

Основною проблемою при видаленні побутових відходів та зберіганні твердих побутових відходів є виділення земельних ділянок для їх розміщення, хоча земельні ділянки під полігони для твердих побутових відходів перебувають у компетенції сільських та міських громад, але на вказані потреби не є зарезервовані [4].

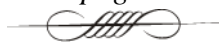
Крім того, не врегульовано на державному рівні відповідальність за відсутність дозволів на організацію у сфері поводження з твердими побутовими відходами, кількість їх утворення та часу їх зберігання на полігонах, що унеможливує дієвий контроль за дотриманням природоохоронного законодавства у сфері поводження з твердими побутовими відходами та їх безпечного зберігання (оскільки відсутня методика нарахування шкоди (збитків), за відсутності дозвільних документів) [5].

Отже, вказані фактори негативно впливають на навколишнє природне середовище не тільки в межах нашої області, а й в цілому на зміни клімату на більш глобальному рівні, що спричиняють парниковий ефект.

Таким чином, сфера поводження з твердими побутовими відходами, потребує законодавчого врегулювання щодо відповідальності за порушення вимог природоохоронного законодавства та імплементації норм Європейського законодавства.

Список використаних джерел:

1. Державні санітарні правила та норми ДСанПіН 2.2.7. 029-99-[Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://dei.gov.ua/menu-4/2012-01-22-11-28-44/1298-sanpin-gigiyena.html>
2. Сайт Хмельницької обласної державної адміністрації-[Електронний ресурс]. - Режим доступу :km.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/ZvitStrat2015.pdf
3. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. - К. : Департамент екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, Хмельницький. - 2016. - 113 с.
4. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 року № 2768-ІV. - [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page5>
5. Про відходи: Закон України від 25.03.1998 року № 187/98-ВР.-[Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/187/98/page>.

Стадник Валентина Василівна,
професор кафедри менеджменту
Хмельницького національного університету
доктор економічних наук, професор

ПРОБЛЕМИ І ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Управління інноваційно-інвестиційними процесами в країнах з низьким експортним потенціалом національної економіки має бути спрямоване на забезпечення позитивних структурних змін в господарському комплексі через інвестування розвитку тих галузей, які є пріоритетними для розвитку цього потенціалу. Такі пріоритети визначаються урядовими рішеннями і підтримуються інструментами державної інвестиційної політики. З урахуванням кризового стану вітчизняної економіки і значущості промислового сектора у відновленні її розвитку, актуальними є дослідження динаміки і структури інвестиційних процесів в Україні з тим, щоб оцінити їх здатність підвищити експортний потенціал промислового сектора.

Промисловий сектор економіки України зазнав значних руйнувань впродовж періоду ринкових трансформацій. Неспроможність керівництва багатьох промислових підприємств адаптуватись до роботи в умовах конкурентної боротьби вивела з ладу значне число колись потужних промислових виробників – через непередбачену реструктуризацію була порушена цілісність технологічних комплексів, вимивання обігових коштів внаслідок стрімкої інфляції і паразитування посередницьких структур не дало змоги наповнити виробничі системи сучасним технологічним обладнанням, а перманентні глобальні та локальні кризи склали загрозу подальшому існуванню тих підприємств, які ще не зовсім втратили ліквідність і платоспроможність, однак не можуть довго опиратися конкурентному тиску потужних ТНК, які увійшли на внутрішній ринок після підписання Україною договору про асоціацію з ЄС.

Особливо погіршилась ситуація у машинобудуванні, до якого стратегічні інвестори взагалі втратили інтерес. Це підтверджує структура капітальних інвестицій за останні 7 років [1]. Як видно із даних таблиці 1, частка інвестицій у переробну промисловість (тобто ту, де створюється продукція кінцевого споживання, продукція з найбільшою доданою вартістю) протягом усього періоду виходу із світової економічної кризи була нижчою 20%.

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій в промисловий сектор України*

Показник	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014*	2015	2016
Загальний обсяг капітальних інвестицій, млрд. грн.	180,6	241,3	273,3	249,9	219,4	273,1	359,2
З них у промисловий сектор, млрд. грн.	55,4	78,7	91,6	97,6	86,2	87,7	117,8
В т.ч. у переробну промисловість, млрд. грн.	30,2	42,2	42,3	44,7	42,5	46,2	62,2
з них у машинобудування, млрд. грн.	4,15	5,61	6,77	6,45	5,47	6,29	7,1
у харчову промисловість	8,5	12,1	13,3	14,9	13,5	13,6	16,9
Частка інвестицій в переробну промисловість із загального обсягу інвестицій, %	16,7	17,5	15,5	17,9	19,4	16,9	17,3
Частка інвестицій в машинобудування із обсягу інвестицій у промисловість, %	7,5	7,1	7,4	6,6	6,3	7,2	6,0
Частка інвестицій в харчову промисловість із загального обсягу інвестицій у промисловий сектор, %	15,3	15,4	14,5	15,3	15,7	15,5	14,3

Примітка: *Без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, Севастополя і Донецької і Луганської областей

У машинобудування спрямовувалось менше 8% інвестицій, при цьому спостерігається стійкий тренд до зниження цієї частки – із 7,5% у 2010 р. до 6,0% у 2016 р. І хоча в абсолютному вимірі вона зростала, все ж у машинобудування спрямовується вдвічі менше інвестицій, ніж у харчову промисловість – як у абсолютному, так і у відносному вимірі. Не применшуючи ролі харчової промисловості у задоволенні суспільних потреб, а також зважаючи на те, що харчова промисловість є завершальною ланкою АПК, якому пророкують в Україні найбільш потужний розвиток з огляду на природний потенціал (і це стимулює інвестиційні потоки в галузь), все ж необхідно усвідомлювати, що без розвитку машинобудування вітчизняна економіка втратить свій потенціал технологічного відродження назавжди.

Сприятливі для машинобудування зрушення у структурі інвестицій намітились у 2015 р. – частка інвестицій у цю сферу промислового виробництва зросла до 7,2%. У абсолютному вимірі капітальні інвестиції у 2015-2016 рр. зростали більше, ніж на 800 млн. грн. щорічно, що є позитивним для відновлення темпів технологічного оновлення галузі. Однак інвестиційна політика має містити чіткі преференції у напрямі розвитку високотехнологічного сектора машинобудування – де виготовляється продукція із високою доданою вартістю. В Україні ж, як свідчать статистичні дані, у сферу виробництва високотехнологічної продукції (виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції) йде лише 3-7% капітальних інвестицій, причому в останні два роки має місце зменшення цієї частки майже удвічі порівняно з попередніми роками [1]. І це може означати, що стратегічні інвестори не вважають перспективним вкладення коштів у розвиток таких підприємств – через, очевидно, їх низьку конкурентоспроможність на світових ринках. Проте для підтримання і розвитку науково-технічного потенціалу України галузь машинобудування має розбудовуватися у напрямі збільшення кількості підприємств, що належать до вищого технологічного укладу.

І такі пріоритети мають бути закладені в інструментах державної інвестиційної політики, яка має забезпечувати умови для:

- цілеспрямованої модернізації виробничих систем суб'єктів господарювання – для зростання їх здатності до випуску конкурентоспроможних на світовому ринку продуктів і, завдяки цьому, збільшення ВВП;

- підтримання рівноважного стану національної економіки, її самодостатності і міжнародної конкурентоспроможності.

Очевидно, що характер та інструменти державної інвестиційної політики визначаються ступенем державного втручання в економічні процеси. Інструментальне наповнення її залежить від того, якими важелями держава може користуватися найбільш ефективно для регулювання обсягів і напрямів інвестиційних потоків. Це можуть бути податкові, фінансово-кредитні важелі, інструменти амортизаційної політики, ліцензійної і цінової політики, політики доходів і зайнятості тощо. Інвестиційна політика повинна охоплювати гнучку систему інвестиційних цілей, завдань та механізмів їх реалізації, які визначаються з позицій перспектив соціально-економічного розвитку країни. І це дає змогу державі координувати роботу державних і недержавних структур у сфері інвестиційного забезпечення розвитку економіки, тобто – реалізувати свої функції у сфері сприяння економічному зростанню.

На жаль, в Україні більшість потужних експортерів переводять свої капітали у офшорні зони, що не дає змоги реінвестувати їх у подальший розвиток та технологічне оновлення галузей. Для ослаблення таких негативних тенденцій доцільно законодавчо закріпити преференції в оподаткуванні тих доходів, які спрямовуються на технологічний розвиток промислового сектора, причому з диференціацією податкових пільг для інвестування у сектори різних технологічних укладів – аж до нульової ставки податку для інвестицій у розвиток 5-6-го технологічних укладів.

При цьому державна технологічна політика теж повинна здійснюватися як для розвитку внутрішнього ринку товарів, так і для передачі технологій за ліцензійними угодами. Підприємства мають розвивати взаємозв'язки з транснаціональними компаніями. Це означає інвестування для зростання міжнародної конкурентоспроможності, орієнтуючись на продуктивність промисловості в цілому (чи окремих галузей), а не лише на підтримку тих чи інших (переважно близьких до влади) внутрішніх економічних гравців.

Кожна країна, орієнтуючись на свої стратегічні цілі й ресурсні обмеження, знаходила для себе певний інструментарій інституційного забезпечення розвитку національної економіки. Водночас важливо бачити спільність цілей у формуванні такого регулятивного механізму – їх спрямованість на те, щоб використання інструментів і важелів економічної політики підвищувало здатність національних економік конкурувати на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. *Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності у 2010-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_p_u_e_bez.htm (Дата звернення 11.08.2017)*

Тыwониук Мариуш,

Magister, doktorant Wydziału Prawa Uniwersytetu SWPS w Warszawie

INSTYTUCJONALNE FORMY WSPARCIA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Podstawowym powodem ogólnego zainteresowania kapitałem wydaje się jego wszechobecność. Inwestorzy zagraniczni działają we wszystkich branżach i wszystkich regionach kraju. Coraz więcej Polaków pracuje w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym. Rośnie doświadczenie wynikające ze współpracy z obcokrajowcami.

Co roku inwestuje się na świecie- w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych- kwoty rzędu 400-500 mld USD. Każde państwo pragnie przyciągnąć jak największą część tego kapitału, a kraje, regiony, miasta prześcigają się w zachęcaniu inwestorów. Stosowane w tym celu są najróżniejsze formy, poczynając od zwykłej promocji, na dopłatach do szkoleń pracowników i ulgach podatkowych kończąc. Można zatem powiedzieć, że skoro wszyscy stosują zachęty dla inwestycji zagranicznych, to spodziewają się ich pozytywnych efektów.

Tezę tę potwierdzają badania przeprowadzone wśród przedstawicieli gmin. Na pytanie o ocenę korzyści i zagrożeń środowiska lokalnego związanych z działalnością firm z kapitałem zagranicznym uzyskano jednoznaczną odpowiedź. Prawie 88 % badanych stwierdziło, że przeważają korzyści, zaś niecałe 2 % , że przeważają zagrożenia [1].

W cytowanych badaniach przedstawiciele władz lokalnych wypowiedzieli się również o rodzajach korzyści z działalności inwestorów zagranicznych. Najwięcej wskazań uzyskały- rozwój kontaktów z zagranicą, ożywienie gospodarcze środowiska lokalnego, zwiększenie liczby miejsc pracy, wprowadzenie nowoczesnych technologii oraz podniesienie standardu życiowego ludności.

Inwestorzy zagraniczni angażują się czynnie również w działalność lokalnych instytucji społeczno-gospodarczych. Niemal 70 % inwestorów twierdzi, że promują region, w który zainwestowali. Działalność promocyjna to głównie organizowanie wycieczek do miast patronackich, współpraca z mediami prasowymi , udział w imprezach promocyjnych,

wystawach itp., dofinansowanie publikacji promocyjnych, umieszczenie nazwy miasta w nazwie spółki.

Istotnym czynnikiem określającym konkurencyjność danej gminy są kwalifikacje ludności ją zamieszkującej. Z badań wynika, że prawie 97 % inwestorów podnosi kwalifikacje pracowników. Zdobywanie kwalifikacji obejmuje też przejmowanie od inwestorów wzorców zachowań. Należy identyfikować się z interesami firm, w których się pracuje. Inwestorzy zagraniczni podkreślają, że największymi atutami Polaków jest chęć oraz szybkość uczenia się, a także rozsądek i perspektywiczność w myśleniu.

Wiele oczekuje się od działalności kapitału zagranicznego jako formy instytucjonalnego wspierania przedsiębiorczości w Polsce. Transformowana gospodarka wymaga napływu inwestycji zagranicznych. Ujemny bilans handlu zagranicznego wymagałby, aby spółki z kapitałem zagranicznym więcej eksportowały niż importowały.

Skarb Państwa z kolei oczekuje jak największych wpływów podatkowych. Jednocześnie walka z wysoką stopą bezrobocia opiera się na tworzeniu jak największej liczby nowych miejsc pracy. Zatrudnienie staje się podstawowym wyznacznikiem korzyści z danej inwestycji. Inwestor jest często gwarantem utrzymania miejsc pracy w lokalnym zakładzie lub powstawania nowych miejsc, gdy podejmowana jest inwestycja od podstaw. Ponadto, inwestycja może generować miejsca u lokalnych kooperantów. Jednak należy pamiętać, że najbardziej wartościowe dla gminy są nie miejsce pracy w ogóle, lecz miejsce pracy w dziedzinach zaawansowanych technologicznie.

Nie można też traktować napływu kapitału jako środka zapobiegawczego na wszelkie bolączki gminy. Należy pamiętać, że inwestycje zagraniczne są częściej stymulatorem lub akceleratorem procesów, w który, aby osiągnąć rozwój muszą być zaangażowane władze lokalne, społeczności lokalne i lokalni przedsiębiorcy.

Nie należy wymagać także od inwestorów zagranicznych sentymentu w stosunku do miejsc lokalizacji. Taki sentyment, o ile będzie, nie pojawi się od razu. Należy pamiętać, że inwestorzy kierują się swoimi interesami, które często różnią się od celów rządów krajów przyjmujących BIZ, jak i celów środowisk lokalnych. Dlatego konieczne jest szukanie wspólnych interesów tak, aby inwestor angażując się w sprawy środowiska lokalnego wiedział, że przynosi to korzyść również jego firmie.

Lista używanych źródeł:

1. *Błuszkowski J., Garlicki J., Spółki z udziałem kapitału zagranicznego w środowisku lokalnym, badania wykonał Indicator na zlecenie Fundacji im. Friedricha Eberta Przedstawicielstwa w Polsce, Warszawa 2016.*

Тишковська Аліна Сергіївна,

слухач магістратури за спеціальністю «Менеджмент» факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права.

Науковий керівник: Щепанський Е.В., професор кафедри публічного управління та адміністрування, кандидат економічних наук, доцент

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ ПОДІЛЛЯ

Сучасний період реформ та економічних перетворень у країні відзначається посиленням соціально-економічних проблем. Особливо гостро вони торкнулися українського села. За роки незалежності в сільській місцевості спостерігається зменшення чисельності населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція. У таких умовах важливо розвивати галузі, які не вимагають великих фінансових вкладень, серед яких сільський зелений туризм.

Значний внесок у розширення теоретичних засад розвитку сільського зеленого туризму та аналіз його сучасного стану на території України зробили такі вчені, як М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько, Т. О. Коберніченко, В. П. Васильєв та інші.

Метою дослідження є вивчення особливостей розвитку сільського зеленого туризму як перспективного напрямку в подоланні соціально-економічних проблем в сільських територіях України загалом і Поділля зокрема.

З літературних джерел відомо, що сільський туризм є формою рекреації, якою займаються у сільській місцевості та яка охоплює різноманітні форми відпочинкової активності, пов'язаної з природою, мандрівками, оздоровленням, краєзнавчим чи етнографічним туризмом. Об'єкти продажу сільського туризму – це світ природи, сільська культура, аграрні господарства [1, с. 148–155].

Раціональне використання ресурсів сільської місцевості України є важливим чинником подолання бідності на селі. Позитивний вплив сільського туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає у тому, що він здатний забезпечити додатковий дохід для аграріїв та органів місцевого самоврядування; розвинути місцеву інфраструктуру (водопостачання, каналізація, дороги, громадський транспорт), що веде до покращення умов життя на селі; забезпечити збут сільськогосподарської продукції, а також розвиток місцевих промислів – рукоділля, ковальства, лозоплетіння тощо; зменшити рівень безробіття, особливо серед жінок; протидіяти масовому відтоку жителів з сільських районів; оживити сільські традиції та культуру в цілому; сформувати у населення дбайливе ставлення до навколишнього середовища та підвищити культурно-освітній рівень сільського населення [2].

Варто відзначити важливу роль Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні у його функціонуванні в нашій країні. Завдяки їй затверджено програму Добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба», що унормовує форми поселень у сільських садибах та розвиток нового бізнесу в сільських територіях України.

Для України сільський зелений туризм хоча і новий, але досить перспективний напрям. Темпи зростання даного виду діяльності у країні оцінюються від 10% до 30% на рік, а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10–15%. Кількість господарств, що працюють на цьому ринку поки що незначна. На сьогоднішній день це в основному райони, що мають для цього соціально-економічні передумови – Українські Карпати, Слобожанщина, Полісся, Поділля [3, с. 23–30].

До складу Подільського туристичного району входять Тернопільська, Хмельницька та Вінницька області. Площа району – 60,9 тис. км², чисельність наявного населення – 3962,3 тис. осіб. Майже половина населення проживає у сільській місцевості (табл. 1). Район має значний рекреаційний потенціал, зручне геополітичне і транспортне положення, відносно сприятливу екологічну ситуацію. Усе це створює сприятливу ситуацію для розвитку сільського зеленого туризму у районі.

Таблиця 1

Кількість сільських адміністративно-територіальних одиниць та частка сільського населення у Подільському туристичному районі

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість сільських адміністративно-територіальних одиниць	Частка сільського населення
Вінницька область	1457	49,23
Тернопільська область	1023	55,41
Хмельницька область	1414	43,62
Усього в регіоні	3894	49,06

Примітка. Розраховано за даними [4].

На Хмельниччині сільський зелений туризм найбільшого розвитку набув у Кам'янець-Подільському, Новушицькому, Шепетівському, Білогірському та Городоцькому районах.

Яскравим прикладом успішного розвитку зеленого туризму є с. Гриців Шепетівського району, де зеленим туризмом почали займатися ще з 1998 року. Щороку селище відвідують близько тисячі гостей. У містечку створена громадська організація «Кластер сільського зеленого туризму «Оберіг», яка об'єднує десять агроосель. Одночасно вони можуть прийняти 50 осіб [5].

У Вінницькій області найбільш поширеним зелений туризм є у Вінницькому, Барському, Жмеринському, Муровано-Куриловецькому, Могилів-Подільському, Ямпільському, Піщанському, Хмельницькому, Немирівському Бершадському, Гайсинському, Літинському та Калинівському районах.

Пріоритетними зонами розвитку сільського зеленого туризму в Тернопільській області можна вважати всі райони області, але насамперед регіон Дністровського каньйону (Борщівський, Бучацький, Заліщицький, Монастирський райони), Кременецькі гори (Кременеччина і Шумщина), товтровий кряж Медобори (Гусятинщина), Опілля (Бережанський та Підгаєцький райони). В області успішно діє Бережанська громадська організація – кластер сільського туризму «Мальовнича Бережанщина» [6].

Проаналізувавши поширення агросадиб на Поділлі, можна зробити висновок, що найбільш розвинутим сільський зелений туризм є у подільському Придністров'ї. Наступними варто відмітити Вінницьке Побужжя та Подільські Товтри, західні райони Тернопільської області.

Отже, на Поділлі сільський зелений туризм сьогодні набув значного розвитку і відзначається постійною позитивною динамікою у всіх трьох областях. Цьому сприяють, насамперед, мальовничі ландшафти подільських сіл. Красою Поділля цікавляться не лише українські туристи, а й закордонні гості (поляки, нідерландці та інші). Подальший розвиток даного виду діяльності у регіоні дозволить розширити сферу зайнятості сільського населення, збільшити заробіток селян, буде сприяти збереженню і розвитку місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини, дозволить підвищити культурно-освітній рівень сільського населення, розвинути торгівлю, транспорт, зв'язок та інші галузі.

Список використаних джерел:

1. Гловацька В. В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основні організації. Про розвиток зеленого туризму (СЗТ) в Україні / В. В. Гловацька // Економіка АПК. – 2006. – №10. – С. 148–155.

2. Агротуризм як елемент зрівноваженого розвитку сільської території [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.3/144.pdf>.

3. Основи маркетингу сільського туризму // Туризм сільський зелений (спецвипуск). – 2002. – № 2. – С. 23–30.

4. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2016 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2016/zb_nas_15.pdf.

5. Про розвиток зеленого туризму на Хмельниччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ye.ua/news/news_5595.html.

6. Сільський зелений туризм на Тернопільщині ховають від податківців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ternopilinfo.com/silskiy-zeleniy-turizm-na-ternopilshhini-hovayut-vid-podatkivtsiv>

*Ткачук Наталія Миколаївна,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент*

КОНСОЛІДАЦІЯ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Розвиток економіки на сучасному етапі виражається в її глобалізації, диверсифікації й технологічному прогресі. Вже з другої половини 90-их рр. ХХ ст. такі основні принципи розвитку компаній і банків, як економія, гнучкість, маневреність та комплексність, почали замінюватися їхньою орієнтацією на експансію і зростання. Зміна характеру конкуренції економічних суб'єктів зумовлює пошвидження інтеграційних процесів в усіх сферах економіки в цілому, так і в банківському секторі зокрема.

Очевидно, що глобалізаційні процеси сучасної світової економіки вимагають нового рівня розвитку бізнесу та економічної системи нашої держави. Перспективи інтеграційних процесів тісно пов'язані із суттєвими змінами в економіці країни, фінансовим підґрунтям яких виступає економічна безпека банківського сектору.

Відомо, що банківська система є активною складовою економіки країни, яка за умов ефективного функціонування має внести доволі вагомий внесок в економічне зростання країни загалом. При цьому зазначимо, що більшість сучасних, активно діючих банків у країнах Заходу утворено саме в результаті тривалих процесів об'єднань. Глобальні тенденції до консолідації банків у закордонній практиці зумовлені дією таких факторів: зростанням технічних інновацій у банківському бізнесі, розширенням спектра пропонованих банківських послуг і продуктів, дерегулюванням фінансового сектору економіки, розвитком прямого фінансування та поступовим витісненням посередницької діяльності банків [1].

Отже, глобалізаційні явища стають поштовхом для консолідаційних процесів і активізації діяльності банківських установ нашої держави. Відмовитися від інтернаціоналізації вітчизняної банківської системи неможливо, а збільшення концентрації капіталу шляхом злиття та поглинання стає необхідною умовою подальшого розвитку банківської системи.

Стратегічний напрямок розвитку національної банківської системи у контексті глобалізації фінансовий ринків – це послідовна інтеграція в світовий фінансовий простір, основною запорукою якої має бути підвищення рівня капіталізації вітчизняних банківських установ. Сьогодні фінансово-кредитні установи ведуть пошуки додаткових джерел розширення своєї діяльності й способів нарощення капіталу з метою ефективного його використання. Серед таких способів одним з найпопулярніших є консолідаційні операції банків у формі злиття і поглинання.

Нами вбачається за доречне використовувати термін “консолідація” в тому випадку, коли банки є приблизно однаковими за обсягами активів чи капіталу, а термін “злиття” краще застосовувати у випадках консолідації банківських установ, що суттєво відрізняються за розмірами активів чи капіталу. Термін “поглинання” більш доцільно використовувати для характеристики ворожого злиття (конфліктного здобуття контролю одного банку над іншим). Тому вважаємо, що злиття та поглинання – це є форми процесу консолідації у банківському секторі.

Ефективне здійснення консолідаційних процесів у банківській сфері є макроекономічним індикатором ефективного функціонування економіки в цілому та її банківського сектору зокрема. Саме консолідація стає сьогодні тим інструментом, який забезпечує швидке вирішення багатьох наляганих проблем, які стоять перед українськими

банками: збільшення розмірів і нарощення рівня капіталізації, вихід на нові ринки, диверсифікованість, підвищення стійкості бізнесу тощо.

Потрібно наголосити, що для набуття процесом консолідації капіталу банків реальних, відчутних розмірів необхідно, щоб склалися відповідні передумови і виникли певні причини в економіці країни. Передумови початково мають бути спрямовані на наслідок – консолідацію банківського капіталу, що зумовлюється дією певних причин. Причини викликають не будь-які, а лише відповідні їм наслідки. За умов відповідності передумов та причин наслідок (консолідація капіталу) може бути реальним тільки для тих банків, які є найбільш чутливими до цих причин.

Головна причина утворення інтегрованих корпоративних структур незалежно від галузі та сфери діяльності її суб'єктів полягає у прагненні учасників таких операцій отримати або посилити синергетичний ефект. Ефект синергії розуміють як ефект спільних дій, коли утворена в результаті злиття чи поглинання нова корпоративна структура може використовувати низку переваг (синергій), поява яких стає можливою лише в результаті об'єднання ресурсів і капіталу учасників консолідації [2].

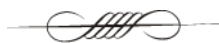
Варто зауважити, що дослідження ефекту синергії в економіці спрямоване на з'ясування питання існування або ні синергії в операціях об'єднання компаній, чи можливо оцінити ефект синергії і який вплив він має на вартість новоутвореної структури. Ось чому дуже важливо визначити форму вияву синергетичного ефекту на етапі укладання угоди про злиття чи поглинання, оцінити рівень ефективності такої операції для того, щоб не допустити переоцінки позитивного ефекту синергії або передбачити ймовірність виникнення негативного ефекту синергії, що дасть змогу компаніям вчасно відмовитися від неперспективних і нерациональних угод.

На нашу думку, важливою умовою успішного проведення консолідації банківських установ в Україні має бути вдосконалення корпоративного законодавства і нормативної бази щодо регламентації таких процесів. Власники банків будуть частіше погоджуватися на консолідацію капіталів за наявності відповідної законодавчої підтримки, яка би забезпечувала захист прав акціонерів і мінімізувала негативні наслідки від невдалих об'єднань.

Враховуючи сучасний етап розвитку світової економіки та стан економіки України ключовими питаннями реформування вітчизняної банківської системи сьогодні мають бути спрощення процедур злиття і поглинання банків і створення сприятливих умов для консолідації банківських установ. Подальші наукові пошуки будуть спрямовані на дослідження основних концепцій інтеграційних процесів у банківському секторі.

Список використаних джерел:

1. Туркало Р. І. *Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання: Монографія* / Туркало Р. І., Ткачук Н. М. – Тернопіль: економічна думка ТНЕУ. – 2010. – 328 с.
2. Вовчак О. Д. *Консолідація у банківському секторі: теорія і досвід* : монографія / О. Д. Вовчак, В. І. Рудевська. – Київ : ДВНЗ “Університет банківської справи”, 2017. – 222 с.

Требик Людмила Петрівна,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат наук з державного управління

КОМПОНЕНТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні система публічного адміністрування має функціонувати й діяти як єдина, цілісна, налагоджена система, яка гнучко, адекватно та максимально оперативно відповідає на непередбачувані виклики та загрози, забезпечуючи при цьому необхідне власне реформування і стимулювання модернізації в публічному та суспільному секторах. У цьому контексті необхідно, трансформувати чинну систему управління на систему управління, основу на принципах горизонтальної ієрархії (рис. 1) [1, с. 65, 69]:

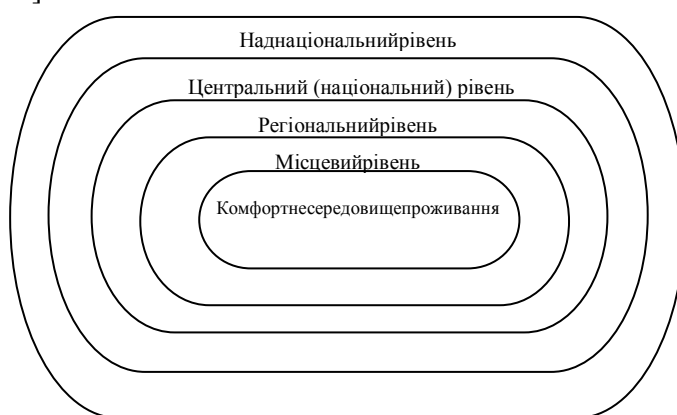

Рис. 1. Горизонтальна ієрархія директивних органів

Доцільним у цьому контексті є порівняння компонентів горизонтальної та вертикальної ієрархії (табл. 1.). Горизонтальна ієрархія управління органів місцевого самоврядування та органів державної влади має стати основою їх соціально-технологічної взаємодії [2, с. 98]. Це пояснюється, перш за все, тим, що нова ієрархія забезпечує гнучке формування процесів незалежно від функцій чи рівня управління. Мова по суті йде про та звану "безшовність" процесів. При цьому формування кожного процесу зумовлюється об'єктивно дієвими потребами середовища ("знизу").

Таблиця 1

Порівняння горизонтальної та вертикальної ієрархії

Фактори порівняння	Горизонтальна ієрархія	Вертикальна ієрархія
1	2	3
Середовища діяльності	Інформаційне суспільство управління знаннями та інформацією	Традиційна управлінська діяльність
Інформатизація	- доступ до ІКТ-активів; - використання принципу "спільно використовуваного середовища" для інформування та посилення прозорості влади; - віртуальні моделі надання державних послуг	- володіння ІКТ-активами; - закриті мережі; - інформатизація чинної структури традиційної ієрархічної організації
Управління змінами	Постійні покращення	Покращення за вимогою

Продовж.табл.1

1	2	3
Стандарти	Підтримувані міжнародні стандарти	Локалізовані стандарти
Особа, яка приймає рішення	Кожний службовець у межах наділеної компетенції	Керівник
Взаємодія	Взаємодія між організаціями та всередині організації	Взаємодія між організаціями
Сегментація	Масово налаштовані під користувача середовища (персоналізація)	Налаштовані під групи користувачів середовища

Важливо, на нашу думку, наголосити, що за такої горизонтальної ієрархії інформація за допомогою спільної для усіх суб'єктів управління автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи спрямовується особі, яка приймає рішення відповідно до своєї посадової компетенції та інформаційної бази. При чому інформаційний потік уже не рухається по ієрархічних ланцюжках "згори-вниз" і "знизу-вгору" для підготування впливу на зовнішнє середовище. Саме тому зрозуміло, що горизонтальна ієрархія означає збалансованість місцевої автономії в поточних діях з централізованим регулюванням стратегічного напрямку.

За такого підходу управлінським кадрам регіону надається свобода маневру, делегуються повноваження для посилення їхньої відповідальності за все, що відбувається в їхній територіальній громаді та в очолюваному ними органах місцевого самоврядування чи органах державної влади. Це дає їм можливість реалізувати практично свої професійні уміння й навички, об'єктивно й неупереджено оцінити ефективність їхньої діяльності, залучити енергію та завзяття підлеглих та жителів громади, забезпечити злагоджену роботу публічного управління, спрямованих на досягнення спільної мети – максимізацію комфортності середовища проживання. У цьому зв'язку завданням оптимізації постає також узгодження потреби органу влади як організації, орієнтованої назовні, та потреб окремого службовця щодо досягнення його власних, як особистих, так і професійно-кар'єрних, цілей.

У зв'язку з цим надзвичайної актуальності набуває проблема вибору показників для автоматизованого контролю ефективності ОДВ та ОМС. З одного боку, мова має йти про внутрішню результативність та технічну ефективність, що виявляються у формальному контролі за виконавською дисципліною, мінімізацією бюджетних витрат. Нині саме на ці показники робиться основний акцент в державному управлінні та місцевому самоврядуванні. Однак, незважаючи на їх важливість з позиції виконання зовнішніх обмежень (вимоги законодавства, вищестоящого органу влади тощо), СУ може не досягати стратегічних цілей забезпечення комфортності проживання громадян. Саме тому, з іншого боку, необхідно обов'язково брати до уваги показники експліцитної (очевидної) та імпліцитної (прихованої, опосередкованої) результативності (табл. 2) [1, с. 70]:

Таблиця 2

Компоненти оцінки ефективності ОДВ та ОМС

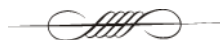
Параметри	Показники технічної ефективності	Результати, включаючи імпліцитні впливи
1	2	3
Спрямованість оптимізація	Спрямованість всередину	Спрямованість назовні
Інформатизація	Ефективність ІТ-інфраструктури	Ефективність з позиції управління даними, процесами відносинами

1	2	3
Ефективність	Мінімізація витрат, економічність, підвищення продуктивності, скорочення часу сервісів та обслуговування	Підвищення комфортності проживання
Основний суб'єкт оцінювання ефективності	Оптимізація процесів позиції оцінок фактору	Загальна ефективність з позиції користувача сервісів

Як видно з табл. 2., оцінки ефективності та результативності інформатизації управлінської діяльності містять специфічні риси для виділених двох її складових. Так, за технічної результативності дієвими стають показники, пов'язані з внутрішньою ефективністю впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в діяльність управлінських кадрів регіону. При цьому має оцінюватися якість роботи самої інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій, затребуваність інформаційних структур і систем оцінюється лише в контексті визначення числа звернень до них державних і муніципальних службовців. Ключовими цілями при цьому постають оптимізація процесів за критеріями часу і вартості для органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. *Иванов В.В. Государственное и муниципальное управление с использованием информационных технологий [Текст] / В.В. Иванов, А.Н. Коробова. – М. : ИНФРА-М, 2014. – 383 с.*
2. *Требик Л. П. Активізація соціально-технологічної взаємодії управлінських кадрів регіону з громадою / Л. П. Требик // Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 7 груд. 2016 р.). – Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2016. – С. 97–99.*

Трусова Наталя Вікторівна,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету (м. Мелітополь)
доктор економічних наук, доцент,
Загорєва Ольга Юріївна
асистент кафедри обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету (м. Мелітополь)

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Потреба перетворення пенсійного забезпечення наведена низкою об'єктивних чинників: соціально-політичних, економічних та демографічних. Пенсійне страхування в Україні - це головна складова захисту всіх верств населення. Ефективність цієї системи впливає на добробут населення та рівень стабільності у державі. Пенсійна система не відповідає вимогам сьогодення.

Сучасні проблеми пенсійного страхування завжди були в центрі уваги відомих вчених. Теоретичні засади соціального захисту населення та його залежності від

розвитку економіки ставали предметом досліджень української наукової думки, значний внесок у формування якої внесли С. Юрій, І. Кичко, Б. Надточій, М. Бойко, І. Загорулько, В. Базилевич, Н. Волгіна, М. Ріппа.

Необхідно більш докладно вивчити сутність поняття «пенсійне забезпечення», а також місце та роль пенсійного страхування в системі соціального захисту населення. Зважаючи на зарубіжний досвід розвитку пенсійного страхування, необхідно приділити більше уваги вивченню теоретико-методологічних аспектів пенсійної системи як складової соціального захисту населення. Саме з цих позицій доцільно розглянути актуальність дослідження, яке наведено в статті.

Зважаючи на нинішній стан системи пенсійного забезпечення, на актуальність та малодослідженість аспектів розгляду даної проблеми, необхідно її істотно вдосконалити. Нами поставлена мета статті - науково обґрунтувати сутність, зміст та структуру пенсійної системи, а також запропонувати свої бачення основних термінів «пенсійне забезпечення» та «пенсійна система».

Проаналізувавши трактування поняття «соціальний захист» відомими вченими В. Базилевич [1], І. Кичко [2, с. 148], можна зробити висновок, що наведені визначення відображають підходи різних авторів до тлумачення сутності даного поняття, та більшість з них об'єднує те, що під соціальним захистом вони розуміють лише систему заходів держави, яка тісно спрямована на забезпечення нормального існування, запобігання настанню соціальних ризиків, дотримання прав людини, задоволення його соціальних потреб.

Складовими системи соціального захисту населення є поняття «соціальне страхування» та «соціальне забезпечення». Підсумовуючи викладені позиції вчених С. Юрія [3, с. 18], І. Кичко [2, с. 148], Б. Надточій [4, с. 5] можна, на нашу думку, констатувати, що соціальний захист населення – це складна багаторівнева система мер здійснюваних суспільством і державою щодо забезпечення гарантованих мінімально достатніх умов життя, підтримки життєзабезпечення і діяльного існування людини. Пенсійна система виступає як одна з головних складових системи соціального захисту населення.

Проаналізувавши трактування поняття відомими вченими, такими як М. Бойко [5, с. 26], І. Загорулька [6, с. 249], В. Базилевич [1, с. 80], «пенсія» засвідчує, що ця економічна категорія є невід'ємною складовою пенсійної системи, це одноразова або регулярна грошова виплата, яка призначається у встановленому державою порядку як захід матеріального забезпечення певних категорій осіб за принципами пенсійного страхування, загальнолюдської солідарності та субсидування.

На підставі вивчення наукових підходів Н. А. Волгіна [7, с. 56], М. Ріппа [8, с. 16] під пенсійною системою розумітимемо: «Пенсійна система – сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії».

Проаналізувавши літературу з питань соціального страхування, можна зробити висновки, що на даному етапі розвитку України пенсійне страхування є одним із найактуальніших питань в державі. На основі дослідження сформовано трактування поняття пенсійного страхування наступним чином: «Пенсійне страхування – це гарантована державою сукупність прав, обов'язків та гарантій, яка передбачає надання соціального захисту шляхом створення грошових фондів та реалізовується через матеріальне забезпечення громадян, у разі старості чи безробіття з незалежних на те обставин, а також в інших».

Дослідження суті, поняття і соціальної природи пенсійного страхування треба визначити, що ця економічна категорія актуальна, має великий вплив на суспільство та розвивається залежно від соціальних, економічних, демографічних чинників.

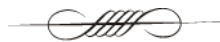
Пенсійне страхування є невід'ємною складовою частиною системи соціального

страхування, тому що, воно є основною формою захисту населення, в основі якої лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян.

З метою реалізації ефективної політики пенсійного захисту та основних завдань сталого людського розвитку, потрібно й надалі досліджувати сутність поняття «пенсійне страхування», а також важливим та актуальним є пошук шляхів комплексного підходу до вирішення вищеперерахованих проблем, що призведе до поліпшення показників діяльності пенсійної системи.

Список використаних джерел:

1. *Базилевич В. Д. Страхова справа [Текст] / В. Д. Базилевич, Д. В. Базилевич – К.: Знання, 2002. – 203 с.*
2. *Кичко І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту [Текст] / І. Кичко // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 148–153.*
3. *Юрій С. І. Соціальне страхування: підручник [Текст] / С. І. Юрій, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська – К.: Кондор, 2004. – 464 с.*
4. *Надточій Б. Соціальне страхування чи соціальне забезпечення? [Текст] / Б. Надточій // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 34. – С. 5–8.*
5. *Бойко М. Д. Право пенсійного забезпечення в Україні: навч. посіб. [Текст] / М. Д. Бойко. – [2-ге вид., виправл. та допов.]. – К.: Атіка, 2006. – 356 с.*
6. *Загорулько І. Б. Поняття пенсійного забезпечення: поняття, принципи та функції [Текст] / І. Б. Загорулько // Наук. вісник Укр. ДЛТУ. – 2006. – Вип. 15(3). – С. 248–256.*
7. *Волгин Н. А. Социальная политика: учеб. [Текст] / Н. А. Волгин. – [2-е изд., стер.] – М.: Экзамен, 2004. – 736 с.*
8. *Ріппа М. Б. Державне пенсійне забезпечення в Україні та шляхи його розвитку [Текст]: дис. кандидата екон. наук: 08.00.08 / Ріппа Марія Богданівна. К., 2007. – 183 с.*

Трусова Наталя Вікторівна,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету (м. Мелітополь)
доктор економічних наук, доцент,
Костякова Анна Анатоліївна
доцент кафедри обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету (м. Мелітополь)
кандидат економічних наук, доцент

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Глибокі регіональні диспропорції формування фінансових ресурсів у контексті інноваційно-інвестиційного розвитку держави в цілому доцільності розгляду через призму фінансового механізму. Саме через засоби фінансового механізму держава реалізує свою фінансову політику. Фінансовий механізм як комплекс фінансових важелів і методів впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток економіки України

забезпечує розподільчі, перерозподільчі та регулюючі відносини, формуючи доходи суб'єктів господарської діяльності й відповідні фонди, що базується на нормативно-правових положеннях і фінансовій інформації, забезпечуючи оптимальне використання фінансів.

Формування відносин за допомогою методів фінансового механізму здатні забезпечити оптимальні умови для інноваційно-інвестиційного розвитку держави. Водночас ринкова економіка ґрунтується на поєднанні власної сильної позиції та державного регулювання відносин суб'єктів господарювання в процесі діяльності. Засобами ціноутворення ринок збалансовує попит і пропозицію на інновації, самостійно визначає рівень розвитку окремих галузей, підприємств, здійснює координацію обсягів інвестування.

У ринковій економіці вплив фінансового механізму на конкретні напрямки інноваційно-інвестиційного розвитку визначається кількісними і якісними аспектами. Кількісний виражається сумою грошових засобів, що виділяються на досягнення визначених цілей і є основою створення конкретного механізму. Проте, без кредитів або інших коштів неможливо вирішити будь-яке питання розвитку держави. З іншого боку, виділення коштів само по собі не призведе до розв'язання наміченого завдання. Для цього необхідно визначити: а) яким чином формуються ресурси; б) якими каналами рухаються, яка їх траєкторія; в) які види і форми їх руху; г) умови виділення фінансових ресурсів та їх використання. Такі характеристики визначають якісну сторону фінансового механізму.

Якщо ступінь інноваційно-інвестиційного розвитку в цілому високий, то значення фінансового регулювання буде досить вагомим. Водночас, ріст інновацій та інвестицій неможливий без розвиненої банківської та фінансової системи, фондових ринків в країні. Саме банки найбільше мають можливість використовувати фінансовий механізм акумулювання та перерозподілу коштів відповідно до ринкової орієнтації на прибуток та можливих ризиків. Тому пропонується здійснювати державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки за схемою: кредитна емісія НБУ - рефінансування - банківське кредитування.

У сучасних умовах господарювання економічне зростання повинно характеризуватися рівнем інноваційно-інвестиційної політики, в якій переважатиме соціальний розвиток. Важливого значення потрібно надавати ранжуванню інвестиційно-кредитних проектів за параметрами і характеристиками їх мультиплікативного впливу на економічні процеси з подальшим цільовим фінансуванням обраних проектів банками на основі пріоритетного рефінансування останніх НБУ. За результатами фундаментальних досліджень необхідно передбачити можливість оцінити та спрогнозувати вплив фінансування, включаючи кредитно-емісійне, на збалансованість економіки країни.

Фінансування таких проектів при допомозі кредитної емісії сприятиме формуванню внутрішнього повноцінного ринку, забезпечить більшу зайнятість і значне зростання доходів суб'єктів підприємництва, дозволить надалі використовувати їх заощадження як найважливіше джерело для інвестування. Такий підхід призведе до національної капіталізації, що і буде формою збереження монетарного трансмісійного механізму. Іншими словами, держава в особі Національного банку України забезпечуватиме пільгове рефінансування банківських установ, а відповідальність за фінансування цільових проектів, визначених державою пріоритетних програм - нестимуть банки.

Трансформації грошових потоків при інвестиційній мультиплікації підсилює обсяг попиту на грошові ресурси за рахунок впливу інвестицій на ріст доходу. Цей приріст спричинить до збільшення обігу грошової маси і, як наслідок, до зміни на фінансовому ринку відсоткових ставок. В такому випадку регулювання обігу грошових

коштів відбувається не безпосередньо: дисконтна ставка-грошова маса-відсоткові банківські ставки, а опосередковано: дисконтна ставка з рефінансування визначених пріоритетних національних програм - зростання грошової маси за цими проектами - зміна відсоткових банківських ставок - коригування дисконтної ставки НБУ для проведення рефінансування всієї банківської системи. За рахунок такого підходу можна ефективніше виявляти потенційні джерела фінансування всіх стадій забезпечення та вчасного регулювання інноваційно-інвестиційного зростання економіки.

За результатами дослідження можна стверджувати, що ефективні стимули зростання інноваційно-інвестиційних індикаторів потребують абсолютно нових нестандартних рішень у процесі застосування традиційних фінансових важелів регулювання, що відображають важливість сформованої ситуації.

З цією метою пропонується розробка і впровадження нового трансмісійного механізму, що дозволить паралельно використовувати математичну модель, яка б відображала динаміку основних макроекономічних показників в комплексі з іншими інструментами фінансового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Ковалюк О.М. *Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51-59.*
2. Кузьмін О.Є. *Проблеми фінансово-кредитного регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур: Монографія / О.Є. Кузьмін, І.В. Алексєєв, М.К. Колісник/ За заг. ред. О.Є. Кузьміна, І.В. Алексєєва. - Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2007. - 152 с.*
3. Опарін В.М. *Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) / В.М. Опарін. - К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.*

Фасолько Тетяна Миколаївна,
доцент кафедри математики,
статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук,
Сем'янчук Петро Михайлович
доцент кафедри підприємництва та економічної теорії
Хмельницького економічного університету,
кандидат економічних наук

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА ДЕРЖАВНИЙ БОРГ

Функціонування будь-якої економіки передбачає оперування значними грошовими ресурсами. Нерідко реалізація окремих проектів чи реформ стає неможливою через брак коштів. Тому одним зі шляхів наповнення державної казни є залучення грошей у внутрішніх та зовнішніх кредиторів. Відтак, проблема державного боргу була в центрі економічної науки з часів її зародження. Ефективне управління позиковими фінансовими ресурсами, з метою нівелювання їхніх негативних наслідків, займало чільне місце в економічній політиці держави.

Притаманний механізм ринку державних цінних паперів ефект фінансової піраміди породжує цілу низку проблем. Головні з них - перманентні ускладнення з обслуговуванням боргу, а відтак і гальмування темпів економічного зростання й економічного розвитку.

У стратегічному плані загроза боргового поглинання валового внутрішнього продукту й валового національного доходу, загалом, і державного бюджету, зокрема, витратами на обслуговування та погашення державного боргу стає відчутнішою на фоні негативної макроекономічної динаміки. Тобто на фазі спаду, затухаючого зростання або депресії слід утримувати рівень заборгованості у гранично допустимих межах. Критичність ситуації для економіки України підсилюється військовими діями.

Під час економічного підйому і зростання проблема боргового тягаря є менш відчутною, оскільки зростає питома вага податкового наповнення дохідної частини державного бюджету. Це, з одного боку, дозволяє збільшити можливість обслуговування державного боргу, а з іншого - скоротити обсяги зовнішніх і внутрішніх запозичень, у тому числі шляхом емісії державних боргових цінних паперів.

За умов непродуктивного використання додаткової чистої виручки, що акумулюється в бюджеті завдяки розміщенню державних цінних паперів, зростає боргове навантаження країни-позичальника. Чим більшою буде частка державного боргу у співвідношенні до ВВП, тим більш хиткою буде фінансова піраміда. Доволі знайомою і відчутною ця ситуація є в Україні, економіка якої перебуває на порозі дефолту.

Якщо припустити, що g - темп економічного зростання, тоді позитивна динаміка ВВП - Y виглядатиме наступним чином:

$$Y_1 = Y_0(1 + g) \quad (1)$$

Відтак, питома вага державного боргу у ВВП в поточному році db_t визначатиметься так:

$$db_t = \frac{GDb_t}{Y_t} = \frac{db_0}{\alpha} \quad \text{де} \quad \alpha = \frac{(1 + g)}{(1 + \rho)(1 + i)} \quad (2)$$

де $\frac{GDb_t}{Y_t}$ - співвідношення між державним боргом та обсягом ВВП у поточному році; ρ - світова відсоткова ставка, i - номінальна відсоткова ставка в країні.

Звідси випливає, що за умов скорочення національного виробництва $g < 0$, зростатиме боргове навантаження на ВВП країни, а відтак і на державний бюджет. Цілковитому поглинанню ВВП витратами на обслуговування та погашення державного боргу відповідає така кількість державних боргових цінних паперів s^* [2]:

$$s^* = \frac{\ln(db_0)}{\ln \alpha} \quad \text{де} \quad db_0 = \frac{GDb_0}{Y_0} \quad (3)$$

Імовірний термін поглинання ВВП витратами на обслуговування та погашення державного боргу залежить від величини внутрішньої номінальної i відсоткової ставки, інфляції Ti й темпу економічного зростання g .

Інфляційна економіка (до яких відноситься й Україна) описується такою моделлю [1]:

$$Y_{iti} = Y_0(1 + g)^t(1 + Ti)^t \quad (4)$$

Саме тому питому вагу державного боргу у ВВП можна вважати незалежною від темпу інфляції величиною.

Стійке економічне зростання, що супроводжується реальним підвищенням курсу національної валюти, може істотно скоротити частку зовнішнього державного боргу порівняно з часткою внутрішнього. В Україні різкі девальваційні стрибки призвели до зворотного процесу. Визначення напрямів зміни структури державного боргу повинно

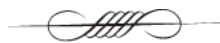
враховувати всі ці параметри, а також стратегічні завдання державної та регіональної економічної політики.

У фазі поживлення й піднесення ($g > 0$) темп економічного зростання $(1 + g)$ протидіє темпу зростання фінансової піраміди $(1 + Ti)(1 + i)$. Чим більший розрив у нерівності $(1 + g) > (1 + Ti)(1 + i)$, тим сильнішою є протидія і тим меншим є негативний вплив державного боргу на економіку країни та добробут населення. Для такої економіки розширюються можливості податкового наповнення доходної частини бюджету і створюють міцне фінансове підґрунтя для обслуговування і погашення державного боргу за рахунок збільшення національного доходу, а не шляхом чергових запозичень.

Отже, за умови економічного поживлення і реалізації низки стимулюючих економічних та інституційних реформ відбуватиметься зменшення боргового тягаря на всіх економічних агентів. Також, не слід виключати інструментарій реструктуризації державного боргу для вирішення існуючих проблем боргового тягаря у вітчизняній економіці.

Список використаних джерел:

1. Вахненко Т. *Моделювання впливу внутрішніх державних позик на макроекономічну ситуацію в Україні* / Т. П. Вахненко // *Економіст*. — 1998. — № 11. — С. 26-41.
2. Фасолько Т. М. *Моделювання взаємозв'язку між державним боргом та економічним зростанням* / Т. М. Фасолько // *Актуальні проблеми економіки*. — 2014. — № 5 (155). — С. 548-555.

Флентін Сергій Володимирович,

*начальник відділу наукової роботи та міжнародної співпраці Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій,
магістр державного управління*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Адміністративні послуги є однією з найчутливіших сфер у взаємовідносинах «громадянин-держава», «юридична особа-держава». Платники податків очікують від суб'єкта надання адміністративних послуг не лише здійснення владних повноважень для набуття, зміни чи припинення своїх прав та/обов'язків, а й відповідну якість. Простіше кажучи, важливо не просто отримання довідки, свідоцтва, а й мінімум часу на їх отримання, простота подачі відповідних документів, мінімум візитів й гаяння часу в чергах, максимальне наближення до місця проживання отримувачів послуг, а також, що не менш важливо, повага та ввічливість чиновника, який здійснює прийом.

З набранням у 2012 році чинності Закону України «Про адміністративні послуги» [1] маємо новий етап цієї складної роботи, якою є реформування системи надання адміністративних послуг.

Законом визначено, що адміністративна послуга це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону. Суб'єктом звернення є фізична особа, юридична особа,

яка звертається за отриманням адміністративних послуг. Суб'єкт надання адміністративної послуги виступає орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

З 1 січня 2014 року громадяни та суб'єкти підприємницької діяльності Хмельницької області можуть отримати адміністративні послуги у центрах надання адміністративних послуг, які працюють в усіх районах та містах обласного значення. Надання адміністративних послуг в діючих центрах здійснюється за принципами "організаційної єдності" та "єдиного вікна".

Середня кількість адміністративних послуг, що надаються через центри надання адміністративних послуг при райдержадміністраціях, становить 102 послуги, при виконавчих комітетах міських (міст обласного значення) рад – 138 послуг.

До переліків адміністративних послуг входять адміністративні послуги територіальних представництв центральних органів виконавчої влади, зокрема, Державної міграційної служби України, Державного агентства земельних ресурсів України, Державної реєстраційної служби, Державної архітектурно-будівельної інспекції України.

У центрах створено зручні умови для перебування та обслуговування суб'єктів звернення, у тому числі для осіб з обмеженими фізичними здібностями[2].

У країнах Європейського Союзу питання надання публічних послуг населенню є настільки важливим, що їх регулювання включено до законодавства Європейського Союзу, зокрема до Договору про функціонування Європейського Союзу (гл.3 «Послуги» розд. 4) та до Протоколу № 26 «Про послуги загального інтересу» [3]. На цій основі у країнах Європейського Союзу створено відповідну правову базу, розроблено концепції та програми, які не тільки визначають загальні засади діяльності державних органів щодо надання публічних послуг населенню, але й визначають та закріплюють стандарти якості їх надання.

Узагальнення досвіду іноземних країн з надання адміністративних послуг:

населення з надання адміністративних послуг органами публічної влади здійснюється спеціальними установами – «універсами послуг» (Німеччина, Нідерланди, Польща, Канада), центрами обслуговування населення (Бразилія);

діяльність спеціалізованих установ («універсамів послуг», центрів обслуговування населення) ґрунтується на принципі «єдиного вікна», коли в одному приміщенні зосереджуються представництва різних органів публічної влади, а адміністративну процедуру надання послуги здійснює одна особа - адміністратор;

в усіх розглянутих країнах створено систему електронного урядування, що забезпечує вільний доступ громадян до так званих Єдиних порталів державних адміністративних) послуг, які містять інформацію щодо переліку, умов, порядку отримання адміністративних послуг;

надання населенню адміністративних послуг здійснюється згідно зі стандартами, за якими визначаються складові якості послуги: доступність, своєчасність, пріоритет потреб громадян.

На сьогодні в області діє 26 ЦНАПів (6-утворені радами міст обласного значення, 20 – райдержадміністраціями). Законом України «Про адміністративні послуги» передбачено, що центри надання адміністративних послуг можуть утворюватися при виконавчому органі міської міста районного значення, селищної, сільської ради у разі прийняття відповідною радою такого рішення ([1], стаття 12). Враховуючи, що в області нараховується 14 селищних рад, 368 сільських рад, 22 об'єднані територіальні громади [4], кількість ЦНАПів гіпотетично, при прийнятті рішень відповідними радами про їх

утворення, може збільшитись в декілька разів. Це може призвести до нераціональних зайвих матеріальних та людських витрат.

У цьому випадку пропоную скористатись досвідом Німеччини, де, наприклад, у Берліні діє критерій, що на один «універсам послуг» припадає п'ятдесят – шістдесят тисяч жителів[5]. Тому пропоную внести пропозиції до Кабінету Міністрів України щодо встановлення оптимальної чисельності жителів, яких може обслуговувати один ЦНАП.

Крім того, використовуючи зарубіжний досвід, пропоную у ЦНАПах, які обслуговують сільські райони, створити пересувні мобільні групи для надання адміністративних послуг жителям віддалених сіл.

Список використаних джерел:

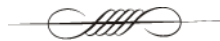
1. Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.409.

2. Офіційне інтернет-представництво Хмельницької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm.km.ua/>.

3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу 2010/C83/01 // Офіційний вісник Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.search.ligazakon.ua/1_doc2/nsd/link1/MU10267.html.

4. Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistxm.html>.

5. Жарая С. Б. Досвід надання адміністративних послуг у зарубіжних системах державного управління / С. Б. Жарая // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. - 2010. - Вип. 1. - С. 64-70. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvami_upravl_2010_1_11.

Khytrun T.P.,

magister, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu

OSOBLIWOŚCI ZARZĄDZANIA KONKURENCYJĄ STRATEGIĄ FIRMY NA RYNKU UBEZPIECZEŃNA UKRAINIE

Na nowoczesnym etapie kształtowania stosunków rynkowych na Ukrainie jest charakterystycznym umocnienie intensywności rozwoju konkurencji. Na rynku ubezpieczeń są także te trendy i niezbędny dla przetrwania firm ubezpieczeniowych w tym środowisku jest dostępność przewagi konkurencyjnej. W takich warunkach praktyczny interes firm do konkurencyjnych strategii zwiększa się, wtedy pytania związane z zarządzaniem strategii konkurencyjnej jest niezwykle istotne. Dlatego powstaje potrzeba analizy rynku ubezpieczeniowego w konkurencyjnym środowisku i identyfikacji funkcjonowania firm ubezpieczeniowych w nim.

Rynek ubezpieczeń jest specyficzną częścią rynku finansowego Ukrainy, który różni się od innych segmentów specyfiki towary - usługi ubezpieczeniowe. Rynek ten różni się w celu funkcjonowania - zapewnienie ochrony ubezpieczeniowej dla konsumentów. Jednak pewna część usług ubezpieczeniowych nie należą do klasycznego ubezpieczenia i jest zasłoniętą w ramach programu ubezpieczeniowego dla wycofania kapitału, optymalizacji podatkowej, itp [1, s.25].

Stan rynku ubezpieczeniowego Ukrainy w okresie jej istnienia można określić jako słabo rozwinięty, który jest z częścią priorytetu podaży nad popytem, gdzie ubezpieczycieli tworzą popyt, a konsumenci w wielu usług nie widzą niezawodne środki ochrony przed stratami ekonomicznymi.

Rynek ubezpieczeń na życie charakteryzuje się najwyższymi wskaźnikami wzrostu i jest w fazie wzrostu i wymaga znacznych inwestycji w badania marketingowe, rozwój nowych rodzajów produktów, tworzenie polityk marketingowych i komunikacyjnych.

Łączna liczba firm ubezpieczeniowych na dzień 30.09.2016 r. wyniosła 323. Liczba firm ubezpieczeniowych ma tendencję do spadku, podobnie jak w 9 miesiącach 2016 r. w porównaniu do tego samego okresu w 2015 r. liczba firm zmniejszyła się o 45 firm [3, s.858]. Niezależnie od liczby firm, faktycznie na rynku ubezpieczeniowym największy udział składek ubezpieczeniowych brutto - 99,4% gromadzi 20 firm «Life» (46,5% wszystkich firm «Life»).

Na rynku ubezpieczeń na życie indeks Gerfindahl-Girshman wynosił 1 048,93 (9 miesięcy 2015 r. - 1.017.68) [3, s.858]. Niżej jego wartość, tym większy jest poziom konkurencji i mniej zmonopolizowany rynek ubezpieczeniowy. Wartość indeksu od 1000 do 1800 wskazuje na umiarkowaną monopolizację konkurencji na rynku ubezpieczeniowym.

Specyficzna jest konkurencja ze znaczną liczbą zadeklarowanych uczestników, z których większość stanowi niewielką część usług ubezpieczeniowych. Większość uczestników rynku ubezpieczeniowego nie jest zainteresowana pokazać realny stan rzeczy i sposoby przyciągania i utrzymania klientów. Oznacza to, że ukraiński rynek ubezpieczeń jest zniekształcony i wymaga rozliczeń i przejrzystości [2, s.141].

Konkurencyjna analiza rynku ubezpieczeniowego poprzez ocenę działań pięciu sił konkurencyjnych przez M. Portera pozwala nam rozszerzyć zrozumienie natury i cech konkurencji w tej dziedzinie, aby zidentyfikować i przyporządkować główne czynniki jakie wpływają na firmy ubezpieczeniowe:

- 1) intensywność konkurencji. W naszym przypadku jest to konkurencyjny rynek z necenowymi konkurencyjnymi metodami;
- 2) potencjalne konkurenty (zagraniczne ubezpieczycieli);
- 3) nabywcy (pasywny charakter popytu, dający pierwszeństwo niezawodności i jakości usług);
- 4) dostawcy (znaczną liczbą brokerów z wysokim poziomie prowizji);
- 5) produkty zastępcze (szybki rozwój niepaństwowych funduszy emerytalnych, rozwój produktów oszczędnościowych).

Aby zidentyfikować nowe obszary poprawy strategii ubezpieczeniowej firmy ubezpieczeniowej, należy przede wszystkim zbadać środowisko konkurencji, w którym działa firma czyli rynek ubezpieczeniowy. To pozwoli nam lepiej zrozumieć istotę problemu i sformułować główne strategiczne kierunki rozwoju firmy w przyszłości. W rzeczywistości na rysunku 1 przedstawiono wszystkich uczestników rynku ubezpieczeniowego.

W celu określenia konkurencyjności ukraińskiego rynku ubezpieczenia, sformułujemy matrycę analizy SWOT ukraińskiego rynku ubezpieczeniowego (tabela 1).

Za wynikami analizy SWOT można argumentować, że istniejące zagrożenia i słabości ukraińskiego rynku ubezpieczeniowego nie pozwalają dostatecznie wykorzystać potencjał krajowych ubezpieczycieli. Brak konsekwentnej długoterminowej polityki państwa w zakresie rozwoju rynku finansowego Ukrainy niekorzystnie wpływa na strategiczne zarządzanie towarzystwami ubezpieczeniowymi.

Ponadto, analizując rankingi firm ubezpieczeniowych na rok 2016, należy zauważyć, że wszystkie kryteria są ważne, ponieważ są użyteczne informacje w wyborze ubezpieczalni do zakupu konkretnego produktu ubezpieczeniowego. Ale wypłaty są najlepszą reklamą dla każdej firmy ubezpieczeniowej. W celu zapewnienia niezbędnego poziomu ubezpieczeniowych wypłat, firma musi wdrożyć skuteczną politykę inwestycyjną, optymalizując skład portfela inwestycyjnego.

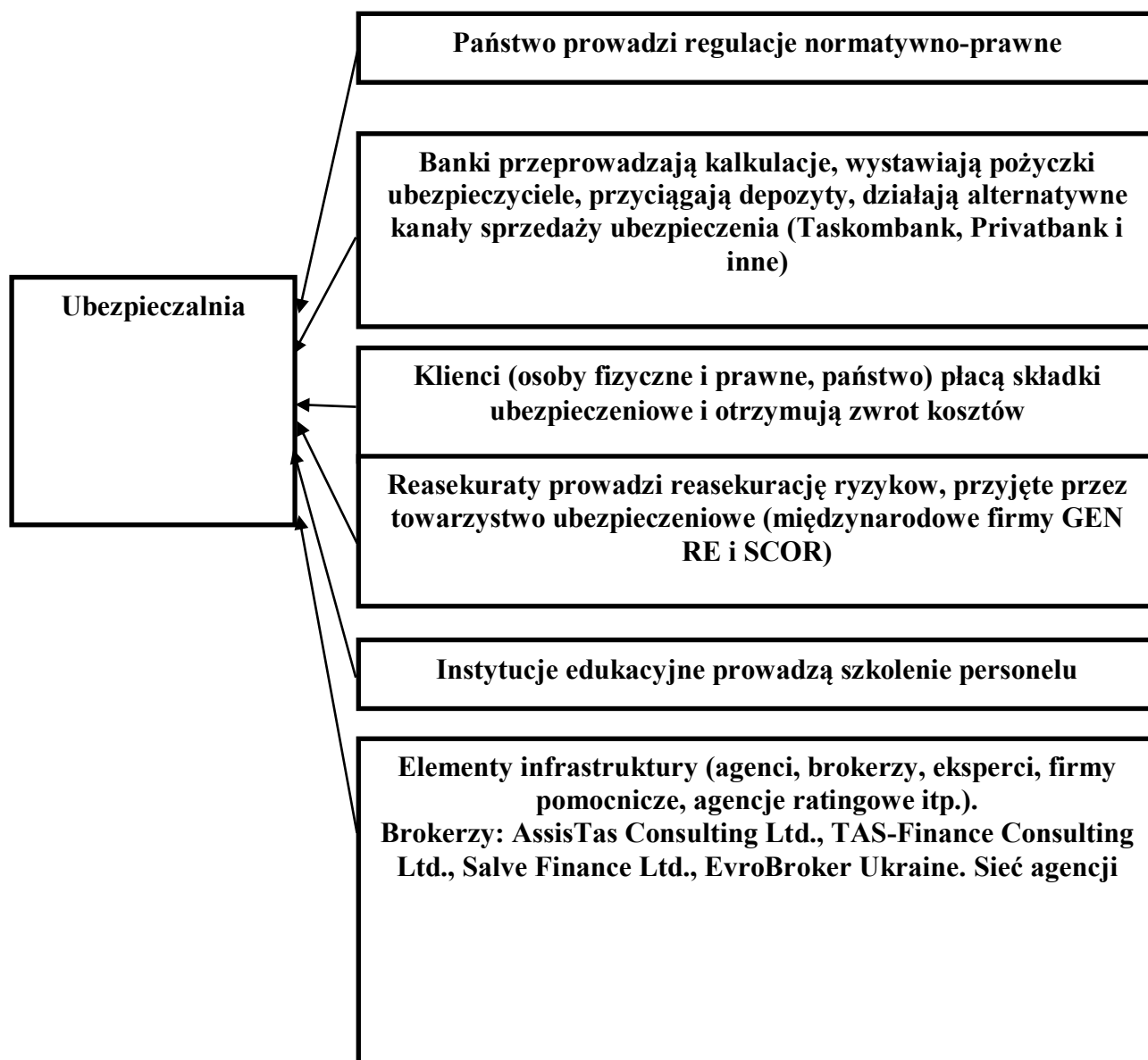

Fig. 1. Instytucjonalne środowisko TAS

Źródło: opracowane przez autora.

Zatem specyfiki strategii konkurencji na rynku ubezpieczeń jest to, że sama strategia opiera się na przewagi konkurencyjnej firmy ubezpieczeniowej. Przewagi konkurencyjne są tworzone przez różne czynniki, jak konkurencyjność może być postrzegane jako część ubezpieczyciela i ubezpieczonego i państwa. Dlatego kierunki doskonalenia strategii konkurencyjnej należy rozważyć z punktu widzenia wszystkich uczestników, ponieważ znacząca korzyść od firmy ubezpieczeniowej nie może być tak ważna z punktu widzenia innych uczestników rynku ubezpieczeniowego.

Matryca analizy SWOT rynku ubezpieczeń na Ukrainie

Środowisko zewnętrzne			
	<p>Szanse</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój ubezpieczeń na życie i ubezpieczeń emerytalnych; 2. Wprowadzenie obowiązkowego ubezpieczenia medycznego; 3. Zwiększenie roli pośrednictwa ubezpieczeniowego; 4. Utworzenie systemu inwestowania rezerw ubezpieczeniowych 	<p>Zagrożenia</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Polityczna i gospodarcza niestabilność; 2. Wysoka inflacja; 3. Wzrost cen na usługi; 4. Konkurencja z zagranicznymi firmami ubezpieczeniowymi 	
	<p>Mocne strony</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dynamicznie rozwijający się rynek; 2. Wzrost kapitalizacji rynkowej; 3. Zwiększenie wielkości operacji ubezpieczeniowych; 4. Interes inwestorów zagranicznych; 5. Możliwości rozwoju 	<p>Pole "MS"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój społecznie istotnych rodzajów ubezpieczeń; 2. Wprowadzenie nowych narzędzi finansowych do składowania rezerw ubezpieczycieli; 3. Rozwój pośrednictwa ubezpieczeniowego; 4. Przyszła integracja globalnego rynku ubezpieczeniowego 	<p>Pole "MZ"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bariery inflacyjne dla rozwoju ubezpieczenia długoterminowego; 2. Zmniejszenie atrakcyjności inwestycyjnej; 3. Stopniowe wyparcie z rynku krajowych ubezpieczycieli.
Środowisko wewnętrzne	<p>Słabe strony</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Niewydolność instrumentów finansowych na inwestycje; 2. Niski poziom konkurencyjności krajowych ubezpieczycieli; 3. Niewydolny poziom rozwoju instytucjonalnego; 4. Tajemnica informacyjna; 5. Brak strategii rozwoju 	<p>Pole "SS"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Udoskonalenie ta rozwój istniejącej bazy aktów prawnych; 2. Stworzenie rynku wysoce konkurencyjnego; 3. Zwiększenie poziomu kapitalizacji krajowych firm ubezpieczeniowych; 4. Rozwój ubezpieczeń na życie 	<p>Pole "SZ"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Utrata zainteresowania inwestorów; 2. Zmniejszenie poziomu bezpieczeństwa finansowego; 3. Utrata popytu na rozpuszczalniki od firm ubezpieczeniowych; 4. Zwiększenie udziału "pseudo-ubezpieczenia"; 5. Wejście w stan recesji.

Źródło: opracowane przez autora.

Lista używanych źródeł:

1. Gamankova O. O. Rynek usług ubezpieczeniowych Ukrainy: teoria, metodologia, praktyka: [monografia] / O. O. Gamankova. - K: KNEU, 2009. - 283 str.
2. Ionin M. Y. Parametry oceny konkurencyjnej pozycji firmy ubezpieczeniowej [Zasób elektroniczny] / M. Ye. Ionin // Finanse, rachunkowość, banki. - 2014 r. - wydanie 1. - str. 136-143.
3. Rud I. Yu Analizy rynku ubezpieczeniowego Ukrainy / I. Yu Rud / problemy globalne i narodowego gospodarki, 2016. - №10. - S. 857 - 859.

*Цвігун Інна Анатоліївна,
завідувач кафедри інформаційних технологій
Подільського державного аграрно-технічного
університету (м. Кам'янець-Подільський),
доктор економічних наук, доцент*

РОЛЬ ІНСТИТУТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сфера демографічної безпеки – це сфера міжінституціональних взаємодій з приводу здійснення соціально-демографічної політики держави, збереження чисельності населення, шляхом оптимального співвідношення природної і міграційної складових та високих якісних параметрів населення. Тому, для ефективного регулювання відносин безпеки, які виникають з приводу забезпечення її видів і напрямів у демовідтворенні, є необхідне самостійне за своїми функціями інституціональне середовище демографічної безпеки, яке повинне об'єднувати специфічні норми і стандарти поведінки з приводу забезпечення демографічної безпеки як на формальному рівні (національне законодавство), так і у вигляді неформальних інститутів - певних цінностей, цілей, інтересів, типів демографічної поведінки, способів соціального контролю і так далі, тобто мати не тільки інституціонально-правову, але й соціально-інституціональну складову.

Внутрішня узгодженість у діяльності всіх соціальних інститутів - необхідна умова нормального функціонування всього суспільства. Інститути забезпечення демографічної безпеки пов'язані з всіма демографічними процесами та середовищем, що їх формує. Але важливу увагу варто звернути на формальні та неформальні інститути та їх взаємодію щодо забезпечення демографічної безпеки.

Забезпечення демографічної безпеки в значній мірі залежить від формальних інститутів тобто інститутів, в яких обсяг функцій, засоби та методи дії регулюються приписами законів або іншими правовими актами, формально затвердженими розпорядженнями, правилами т.д. Формальні інститути та механізми їх захисту встановлюються та підтримуються свідомо, в основному силою держави [1].

Водночас, інститутами, що забезпечують демографічну безпеку є такі базові системи: освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Вплив на демографічну безпеку в Україні правових норм та структури, які забезпечують їх дотримання є визначальним. Досвід демографічних політик країн світу показав, що якраз у межах цих інститутів держава має найбільше можливостей та варіантів впровадження певних заходів, спрямованих на врегулювання демографічної ситуації та забезпечення демографічної безпеки.

Формування неформальних інститутів пов'язано з культурними чинниками, що походять від традицій, звичаїв, які безпосередньо є підвалинами забезпечення демографічної безпеки та проявляються як формування демографічної поведінки, що пов'язана з процесами відтворення населення (шлюбність, бажана кількість дітей, спосіб життя). Досліджуючи неформальні інститути, варто зауважити, що основою їх становлення та розвитку є культура, культурні традиції та цінності даної країни чи регіону, які визначають демографічну поведінку населення.

Неформальні інститути формуються довгий час як результат історично сформованих традицій та цінностей, зокрема культури та релігії і, безперечно, є важливими спонукальними чинниками її демографічної поведінки. Потреби, мотиви й установки суб'єкта демографічної поведінки формуються з урахуванням соціокультурних норм і цінностей суспільства. Індивідуальні та соціально-економічні умови, ступінь соціального здоров'я суспільства відображаються в індивідуальній демографічній поведінці суб'єкта.

Тому саме створення сприятливого середовища для забезпечення демографічної безпеки потребує врахування таких неформальних чинників, як традиції, звичаї, культура, релігія, ментальність, що у кінцевому підсумку визначають і характер формальних інститутів.

При цьому дія формальних інститутів обмежується їх неформальними контрагентами. Розвиток і закріплення негативних з точки зору демографічної безпеки соціальних, психологічних, моральних та аксіологічних інститутів формує більш стійке і потужне інституційне середовище відтворення населення [2, с.90].

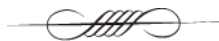
Вивчаючи вплив інститутів на демографічну безпеку, варто відмітити, що особливостями інститутів є швидкість їх зміни. Так, формальні інститути утворюють свого роду зовнішній, поверхневий шар, здатний змінюватися досить швидко. Неформальні інститути є загальноприйнятими у суспільстві нормами поведінки, що складають міцне ядро системи інститутів і важко піддаються змінам.

Неформальні правила відграють незалежну від формальних обмежень роль. Історичний досвід свідчить про те, що одні й ті ж формальні правила, прийняті в різних країнах, призводять до різних результатів, оскільки люди підкоряються дії не лише формальних обмежень, але і неформальних правил. При прийнятті формального правила необхідно враховувати взаємодію між новими формальними правилами та існуючими неформальними правилами. Якщо формальні правила не вписуються в діючу систему правил неформальних, то вони просто не будуть виконуватися [3; с.44]. Тобто стержнем інституційного забезпечення демографічної безпеки є неформальні інститути, які визначають рівень існування формальних інститутів.

Необхідно знайти неповторне поєднання формальних інститутів, які ми можемо вводити більш-менш свідомо, з інститутами неформальними, які властиві цій країні, пов'язані з цінностями цієї країни. Якщо з'єднати перше і друге, то країна починає рухатися по більш високій траєкторії.

Список використаних джерел

1. Капелюшников Р.И. Новая институциональная теория [Электронный ресурс] / Р.И. Капелюшников. – Режим доступа: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2003/fem/volkovskay/library/7.htm>
2. Михель Е.А. Институциональный подход к анализу трудовой эмиграции / Е.И. Михель, Т.В. Морозова // Учен. зап. ПетрГУ. Сер. Общественные и гуманитарные науки. - 2010. - № 7 (112). - С. 88-92.
3. Одинцова М.И. Институциональная экономика / М.И. Одинцова. – М. : ГУ-ВШЭ, 2007. – 386 с.

Цевельов Олег Євгенович,

*начальник управління контролю та документального забезпечення
Адміністрації Державної прикордонної служби України (м.Київ)*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Події на сході України на початку 2014 року вочевидь довели на практиці, що під час виникнення озброєного конфлікту на державному кордоні прикордонники сам на сам залишилися з незаконними збройними формуваннями без підтримки частин і підрозділів Збройних Сил та інших військових формувань України. Не маючи на озброєнні

броньованої техніки, важкої зброї, інженерних, фортифікаційних споруд, підготовлених у тактичному плані до ведення оборонного бою, все це призвело до негативних наслідків і розв'язання воєнного конфлікту на території України.

Аналіз загроз у сфері безпеки державного кордону, що визначені в основних нормативно-правових документах із забезпечення національної безпеки України, та їх узагальнення вказують на те, що більшість з них мають саме воєнний характер, тобто державне реагування на які потребує застосування заходів військової сили.

Аналіз нормативно-правової бази України з питань визначення функцій та завдань Державної прикордонної служби із захисту державного кордону вказує на відсутність чіткого такого визначення та відсутність механізмів державного реагування для реалізації цих завдань.

Визначальними для діяльності Державної прикордонної служби є поняття: «охорона державного кордону» та «захист державного кордону». Даній проблематики торкались дослідники С.М.Бабурін, В.Л.Зьолка, В.П.Золотов, Б.М.Клименко, В.В.Половников, Т.О.Цимбалістий, які дійшли висновку про близькість даних понять, а також про їх взаємообумовленість.

Ними робиться висновок, що поняття «охорона державного кордону» і «захист державного кордону» мають подібні складові та тісно взаємопов'язані між собою: перше поняття має систему заходів щодо недоторканності державного кордону, друге поняття має комплекс схожих заходів щодо забезпечення національної безпеки на державному кордоні [1].

Вважається, що охорона державного кордону – це здійснення комплексу різноманітних заходів щодо запобігання порушенням законодавства про державний кордон, забезпечення необхідних умов для функціонування державного кордону, дотримання встановлених на державному кордоні та у прикордонні режимів, припинення протиправних дій та притягнення винних до відповідальності. Захист державного кордону – це здійснення певних заходів у відповідь на протиправні дії з метою недопущення або припинення спроб посягання на територіальну цілісність та недоторканність території України (у т. ч. щодо проходження лінії державного кордону), захисту країни від зовнішніх загроз шляхом застосування, за необхідності, спеціальних сил і засобів, озброєння та військової техніки [2, с. 41].

Наукові дослідження понять «охорона» та «захист» співпадають у тій частині, що зазначені поняття є тісно пов'язаними, але в той же час за змістом вони різні.

Військовий енциклопедичний словник визначає охорону державного кордону як систему політичних, військових, економічних, санітарних, режимних та інших заходів щодо забезпечення недоторканності сухопутних, морських та повітряних кордонів держави, а також захисту її політичних і економічних інтересів на кордонах, які здійснюються відповідно до Закону України «Про державний кордон України» [3, с. 530].

У термінології, що використовується у сфері захисту національних інтересів України в прикордонному просторі, застосовуються такі поняття: «охорона державного кордону», «охорона суверенних прав», «охорона закордонних дипломатичних установ» тощо.

Разом з тим в Конституції України не застосовується термін «охорона державного кордону», а лише «захист суверенітету і територіальної цілісності України» [4].

Більш поглиблено зміст цього терміну тлумачиться у ст. 2 Закону України «Про державний кордон України», де визначено, що охорона державного кордону України є невід'ємною складовою загальнодержавної системи захисту державного кордону і полягає у здійсненні Державною прикордонною службою України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах... заходів з метою забезпечення недоторканності державного кордону України.

У свою чергу захист державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [5].

Аналізуючи зміст понять «охорона» та «захист», які містяться у Законі України «Про державний кордон України», слід відзначити, що спільним для них є те, що це «комплекс... заходів», серед яких в умовах розбудови правової держави все вагомніше місце займають юридичні заходи, або, як це визначено у законодавстві, «організаційно-правові». Це пояснюється, по-перше, тим що забезпечення охорони та захисту державного кордону покладено на органи державної влади та організації і громадян повноваження яким делеговано державою, які згідно з концепцією правової держави повинні діяти лише у спосіб, прямо передбачений законом, а по-друге, тим, що усі інші заходи можуть бути реалізовані лише у правовій формі [6, с.76].

Водночас Законом України «Про Державну прикордонну службу України» не визначені завдання органам охорони державного кордону із захисту кордону, не містяться положення щодо оборони держави та участі у відсічі збройній агресії або припиненні збройного конфлікту на державному кордоні проти України.

Так, цим Законом у ст. 2 визначається, що оперативно-службовою діяльністю Державної прикордонної служби України є виконання її основних функцій, а саме:

- охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

- здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

- охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

- ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

- участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

- охорона закордонних дипломатичних установ України;

- координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України [7, ст.2].

Відповідно до вимог ст. 1 цього ж Закону на Державну прикордонну службу покладаються завдання забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [7, ст.1].

Законом України чітко визначено, що Державна прикордонна служба є правоохоронним органом спеціального призначення і воєнні функції та завдання з їх виконання на її не покладаються. Водночас вона комплектується військовослужбовцями,

які відповідно до цього Закону не мають права виконувати завдання із захисту державного кордону, оскільки про захист у завданнях взагалі не йдеться [7, ст.2].

Лише в ст. 19 Закону, де визначено обов'язки Державної прикордонної служби, вказано на те, що вона спільно із Збройними Силами та іншими збройними формуваннями і правоохоронними органами, утвореними відповідно до чинного законодавства України, бере участь у захисті територіальної цілісності держави, відсічі збройній агресії та локалізації озброєного конфлікту на державному кордоні, але в межах своїх повноважень, тобто як правоохоронний орган зі спеціальним статусом, невійськовими заходами, що суперечить загальним принципам захисту та забезпечення недоторканності державного кордону [7, ст.19].

Документами Стратегічного плану застосування Збройних Сил України та його складової – Плану участі Державної прикордонної служби у відсічі збройній агресії – передбачалася передача в оперативне підпорядкування органам військового управління до складу угруповань Збройних Сил органів охорони кордону, які разом повинні здійснювати локалізацію збройного конфлікту на державному кордоні [8].

Законом України «Про оборону України» визначено, що в особливий період відповідним органам військового управління Збройних Сил підпорядковуються визначені в установленому порядку Генеральним штабом органи управління, з'єднання, частини та установи інших військових формувань [9]. Про передачу в оперативне підпорядкування органам військового управління до складу угруповань Національної гвардії України органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби не зазначено.

Також законодавством України чітко не визначено покладання відповідальності за охорону державного кордону на органи військового управління Збройних Сил і Національної гвардії після прийняття ними в особливий період в оперативне підпорядкування органів охорони державного кордону, загонів морської охорони разом з ділянками державного кордону, що ними охороняються, й завданнями, що виконуються частинами і підрозділами Збройних Сил і Національної гвардії України.

Крім цього, нормативно-правовими актами не встановлений порядок всебічного забезпечення (відновлення втрат особового складу, матеріально-технічного, морально-психологічного, медичного, фінансового забезпечення) органів Державної прикордонної служби після передачі в оперативне підпорядкування органам військового управління до складу угруповань Збройних Сил і Національної гвардії України.

На сьогодні в умовах ведення «гібридної війни» нагальним є опрацювання спільного з Міністерством оборони України наказу із взаємодії, яким врегулюватимуться питання спільного виконання завдань з охорони і захисту державного кордону Державною прикордонною службою та Збройними Силами у мирний час, потребує подальшої роботи опрацювання проекту такого наказу з питань взаємодії з охороною та захисту державного кордону в умовах правового режиму надзвичайного стану та в особливий період [10].

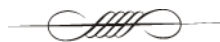
Зазначеними наказами передбачається частково врегулювати порядок підпорядкування (оперативного підпорядкування) органам військового управління Збройних Сил прикордонних загонів і загонів морської охорони із охороняємими ними ділянками відповідальності (на державному кордоні, адміністративній межі Херсонської області з тимчасово окупованою територією України та вздовж лінії зіткнення сторін у районі проведення антитерористичної операції в межах Донецької та Луганської областей).

В умовах неприхованої агресії проти України потребує внесення змін до законів України «Про оборону України», «Про Національну гвардію України» [11] щодо передачі в особливий період в оперативне підпорядкування органам військового

управління (до складу угруповань) Національної гвардії України органів охорони державного кордону з ділянками державного кордону, що ними охороняються [12].

Список використаних джерел:

1. *Золотов В. П. Розвиток понятійного апарату теорії охорони державного кордону України / В. П. Золотов // Науковий вісник Державної прикордонної служби України. – Видавництво НАДПСУ, 2008. – № 3 – С. 28–31.*
2. *Половніков В. В. Заходи адміністративного примусу в діяльності Державної прикордонної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. В. Половніков ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2007. – 320 с.*
3. *Военный энциклопедический словарь. – М. : Воениздат, 1986. – 654 с.*
4. *Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.*
5. *Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.*
6. *Зьолка В.Л. Концепція охорони національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. Л. Зьолка ; Національна академія Державної прикордонної служби України. – Хмельницький, 2015. – 497 с.*
7. *Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3.04.2003 р. № 661-IV // Закони України з прикордонних питань. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2003. – С. 19–43.*
8. *Матеріали круглого столу. «Державне реагування на загрози національним інтересам України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання» [Електронний ресурс]. – К. : НАДУ, 2014. – Режим доступу : <http://www.unb.in.ua/wp-content/download/id-06-05.pdf>*
9. *Про оборону України [Електронний ресурс] : Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>*
10. *Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/743-03>*
11. *Про Національну гвардію України [Електронний ресурс]: Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/876-18>*
12. *Про Збройні Сили України. Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2592-10>.*

Цімар Надія Миколаївна,
*студентка 6-го курсу факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права*
*Науковий керівник: Синчак В.П., завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської
справи та страхування Хмельницького університету управління та права,
доктор економічних наук., професор*

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Бюджетний дефіцит є одним з основних інструментів державної фінансової політики, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни. Його зростання спричиняє посилення інфляційних процесів в країні, кризи у сфері державних фінансів, грошової системи, а внаслідок цього – погіршення соціально-економічного стану в суспільстві. Тому дослідження причин виникнення та шляхів подолання негативних наслідків бюджетного дефіциту є актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням бюджетного дефіциту займаються багато відомих вітчизняних та російських економістів, серед яких: Н. Білоусова, Л. Гордєєва, К. Самсонова, Р. Колеснікова, С. Федосова, С. Опаріна, Л. Омелянович, Л. Сафонова та інші. Значний внесок у дослідження проблематики бюджетного дефіциту зробили також такі вчені як О. Василик, В. Геєць, Ю. Іванов, Т. Коляда, І. Луніна, І. Лютий, Н. Мацедонська, В. Суторміна, В. Федосов, О. Футерко, С. Юрій та ін. Однак не всі питання є вирішеними, ураховуючи складність та неоднозначність такого економічного явища, як дефіцит бюджету, що потребує його подальшого розгляду.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в опрацюванні теоретичних основ бюджетного дефіциту та розробці заходів щодо його подолання і покриття.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 21 ст. 2 Бюджетного кодексу України дефіцит бюджету – це перевищення видатків бюджету над його доходами. Бюджетний дефіцит – це важливий інструмент державної фінансової політики, що впливає на економічне та соціальне становище країни та потребує заходів щодо його ліквідації [1].

До причин виникнення бюджетного дефіциту слід віднести такі:

- кризові явища в економіці країни та фінансові потрясіння;
- надзвичайні непередбачувані події, як то стихійні лиха, війна тощо;
- структурна розбалансованість економіки та неефективне проведення структурних перетворень;
- розвиток тіньової економіки;
- невідповідність напрямів та структури бюджетних витрат наявним фінансовим можливостям держави;
- нецільове, неекономне та неефективне витрачання коштів бюджету;
- неефективна система оподаткування суб'єктів господарювання;
- неоптимізована мережа бюджетних установ, а також велика кількість нерентабельних державних підприємств, які потребують значних обсягів фінансування;
- недосконалість фінансового законодавства.

За даними Міністерства фінансів України профіцит в Україні спостерігався лише у 2000 (1 млрд. грн.) й у 2002 (1,6 млрд. грн.) роках. Сьогодні ж спостерігається зовсім інша ситуація.

В Україні із 2008 року по 2015 рік розмір бюджетного дефіциту щорічно зростав стрімкими темпами, як в абсолютному, так і у відносному вираженні (табл. 1). Так, у 2014 році дефіцит Державного бюджету України більше ніж у сім разів перевищив його обсяг в 2007 році і становив 78,1 млрд. грн. (або 5% ВВП) [2].

Таблиця 1

Динаміка дефіциту (профіциту) державного бюджету, показників його фінансування та державного й гарантованого державою боргу України

Показники	2007р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Дефіцит(-)/ профіцит (+) Державного бюджету України:									
<i>у млрд. грн.</i>	-9,8	-12,5	-35,5	-64,4	-23,6	-53,5	-64,7	-78,1	-32,9
<i>у % до ВВП</i>	1,4	1,3	3,9	5,9	1,8	3,8	4,4	5	1,7
Запозичення, млрд. грн.	10,4	33,3	121,0	124,3	80,7	109,8	160,9	332,7	210,3
Погашення боргових зобов'язань, млрд. грн.	6,5	6,0	31,6	26,7	45,6	68,1	79,8	120,8	97,9
Частка запозичень у структурі джерел фінансування бюджету, %	64,2	98,6	95	94,2	87,6	85,3	99,1	99,8	99,9
<i>у тому числі:</i>									
<i>зовнішніх</i>	42,2	18,4	45,7	41,1	29,6	33,6	32,0	29,3	60,7
<i>внутрішніх</i>	22,0	80,2	49,3	53,1	58,0	51,7	67,1	70,5	39,2
Державний прямий та гарантований борг:									
<i>у млрд. грн.</i>	88,7	189,4	317,9	432,3	473,1	515,5	584,4	1100,8	1571,8
<i>у % до ВВП</i>	12,3	19,9	34,8	39,9	35,9	36,5	39,9	70,3	79,4
Державний прямий борг України, млрд. грн.	71,3	130,7	227,0	323,5	357,3	399,2	480,2	947,0	1333,9
<i>у тому числі:</i>									
<i>зовнішній</i>	53,5	86,0	135,9	181,8	195,8	208,9	223,3	486,0	825,9
<i>внутрішній</i>	17,8	44,7	91,1	141,7	161,5	190,3	256,9	461,0	508,0

Джерело: [2].

На початку 2015 року відбувся злам даної тенденції. За підсумками січня – вересня 2015 року Державний бюджет України було виконано з профіцитом у сумі 8,8 млрд. грн. Проте, в цілому за рік його було зведено з дефіцитом, який становив 32,9 млрд. грн. (або 42,2 % граничного розміру встановленого Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»), що на 57,87% менше порівняно з 2014 роком.

Характерною особливістю структури джерел фінансування Державного бюджету України є домінування у ній зовнішніх та внутрішніх запозичень.

Тому можна констатувати, що за напрямом дефіцитного фінансування в Україні превалює пасивний бюджетний дефіцит, кошти від покриття якого спрямовуються на поточні видатки бюджету, як то соціальні трансферти, виплата заробітних плат у бюджетній сфері тощо. Частка активного дефіциту бюджету, за рахунок якої здійснюється фінансування інвестиційних потреб є незначною і має тенденцію до зменшення [3, с. 217].

Таким чином, у програму конкретних заходів щодо скорочення бюджетного дефіциту варто включити і послідовно проводити в життя такі заходи, що, з одного боку, стимулювали б приплив коштів у бюджетний фонд країни, а з іншого боку – сприяли скороченню державних витрат. До них відносяться:

- зміна напрямків інвестування бюджетних засобів у галузі народного господарства з метою значного підвищення фінансової віддачі від кожної гривні;
- детінізація економіки, зокрема заробітної плати;

- нарощування виробництва;
- відмова від адміністративного тиску на платників податків у процесі виконання бюджету, удосконалення чинного податкового механізму;
- скорочення системи податкових пільг, особливо малоефективних;
- удосконалення системи податкового контролю, підвищення його ефективності;
- зберігання фінансування лише найважливіших соціальних програм; мораторій на прийняття нових соціальних програм, що потребують значного бюджетного фінансування;
- заборона Центральному банку країни надавати кредити урядовим структурам будь-якого рівня без належного оформлення заборгованості державними цінними паперами [4, с. 97].

Висновки. Дефіцит державного бюджету виступає важливим інструментом державної фінансово-кредитної політики, засобом впливу на економіко-соціальне становище держави. В Україні формування бюджету з дефіцитом зумовлюється тим, що в нашій державі є значна потреба у проведенні реформ у різних сферах, фінансуванні державної інфраструктури, підвищенні якості соціальних і адміністративних послуг.

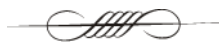
Проте в Україні використання дефіцитного бюджетного фінансування не можна розцінювати як виважене. Наслідком цього стало недостатнє державне фінансування розвитку національної економіки, проведення структурної перебудови, формування ринкової інфраструктури та реформування інших сфер господарського комплексу.

Отже, основні шляхи вдосконалення процесу формування бюджетів та їх дефіцитів повинні бути направлені на:

- 1) запровадження жорстокого контролю за раціональним та ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів;
- 2) відмову від практики залучення кредитів Національного банку для покриття дефіциту бюджету;
- 3) відмову від покриття дефіциту бюджету за рахунок залучення коштів від розміщення державних цінних паперів;
- 4) запровадження виваженої податкової політики за рахунок упровадження системи оподаткування, яка базується на зменшенні кількості податків та інші.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України, 2010. - №50-51. - ст.572.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2009 – вересень 2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/558/>.
3. Коляда Т. Джерела фінансування дефіциту бюджету: тенденції у застосуванні та виклики для стабільності державних фінансів України / Т. А. Коляда // Бізнес Інформ. – 2015. - № 2. – С. 215 – 222.
4. Кравченко М.В. Проблеми управління показниками дефіциту державного бюджету України в умовах нестабільних темпів розвитку економіки / М.В. Кравченко // Інвестиції : практика та досвід. – 2013. – № 15. – С. 95–98.

Чайковська Інна Ігорівна,
доцент кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГРУПИ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ НОВОГО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗНАННЯ

Запорукою успішного функціонування підприємств є, безумовно, створення та ефективне використання організаційного знання, його поширення по цілому підприємству та втілення в продукції та послугах. Для створення нового організаційного знання необхідна ініціатива працівника та обмін ідеями в межах групи, тобто їх взаємодія, тому головна роль в процесі створення знання належить команді. Цей вид активної взаємодії забезпечує трансформацію особистого знання в знання організації.

Задачу формування групи працівників (команди проекту) для генерації нового організаційного знання розглянуто в наступній постановці.

Задано: $E = \{E_1, E_2, \dots, E_n\}$ – множина претендентів для обрання у команду проекту для генерації нового організаційного знання. Необхідно визначити оптимальний склад групи працівників, яка складається з m працівників.

Тому змодельовано задачу, в якій керівнику підрозділу підприємства необхідно з 10 працівників на одному рівні ієрархії ($n=10$) обрати 3 ($m=3$) для формування команди проекту. Відповідно необхідно врахувати всі критерії сумісності та ефективної взаємодії обраних працівників в процесі генерації нового організаційного знання.

Вирішення даної задачі можливе шляхом застосування економіко-математичного моделювання, тому запропоновано наступні етапи:

Етап 1. Визначення кількості комбінацій працівників.

Перш за все необхідно визначити можливу кількість комбінацій працівників. Для цього використано формулу з комбінаторики, а саме кількість комбінацій (C_n^m) з n елементів по m елементів дорівнює:

$$C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!}. \quad (1)$$

Етап 2. Визначення всіх можливих комбінацій працівників.

Для автоматизації процесу знаходження всіх можливих комбінацій використано мову програмування Python та бібліотеку `itertools`, яка містить функцію `combinations`. Змінна `combo` містить всі 120 можливих комбінацій працівників, які необхідно дослідити.

Етап 3. Практична реалізація моделі оцінювання працівника в системі управління знаннями підприємства

У дослідженні [1] при підборі працівника на вакантну посаду експерти обрали наступні показники:

- професійна складова P ($P1$ – професійні знання, $P2$ – освіта, $P3$ – стаж);
- інтелектуальна складова I ($I1$ – інтелект сприйняття, $I2$ – логічний (системний) інтелект, $I3$ – креативний інтелект, $I4$ – самоорганізація);
- соціальна складова S ($S1$ – відповідність соціонічного типу особистості сфері діяльності та професії, $S2$ – рівень взаємодії соціонічного типу особистості з іншими членами колективу).

Також було сформовано оцінку працівника EA в системі управління знаннями підприємства, де P_{inf} , I_{inf} , S_{inf} – рівні взаємозв'язку між відповідною складовою та іншими складовими комплексної оцінки:

$$EA = P + P_{inf} + I + I_{inf} + S + S_{inf}, \quad (2)$$

де
 $P=(0,11215 P_1+0,140187 P_2+0,11215 P_3);$
 $P_{inf}=(1,0218 P_1 (P_2+P_3+I_2)+1,0685 P_2 (P_1+P_3+I_2)+1,0608 P_3 (P_1+P_2+I_1+I_2));$
 $I=0,084112 I_1+0,102804 I_2+0,084112 I_3+0,11215 I_4;$
 $I_{inf}=1,1901 I_1 (P_1+P_2+P_3+I_2+I_4)+1,0505 I_2 (P_1+P_2+P_3)+1,1082 I_3 (P_1+P_2+P_3+I_1)+1,4199 I_4 (P_1+P_2+P_3+I_1+I_2);$
 $S=0,121495 S_1+0,130841 S_2;$
 $S_{inf}=2,3802 S_1 (P_1+P_3+I_1+I_2+I_3+S_2)+1,5440 S_2 (P_1+P_3+I_2+I_3+S_1).$

Показник S_2 розраховується за формулою:

$$S_2 = \sum h_n k_n, \quad (3)$$

де h_n – показник, який відображає рівень тісності співпраці працівника (E_n) з іншими; k_n – ефективність взаємодії співробітників (E_n) з іншими.

Етап 4. Обрання показників для комплексної оцінки групи працівників підприємства, створеної для генерації нового знання.

Для обрання показників було використано думки експертів, які залучалися для формування оцінки працівника в системі управління знаннями підприємства за тією ж методикою [1].

Етап 5. Визначення вагових коефіцієнтів.

Для визначення вагових коефіцієнтів був обраний метод безпосередньої оцінки. Експерти присвоювали показникам бали за певною шкалою (від 1 до 3). Далі за кожним показником бали додавалися і визначався середній (C_i):

$$C_i = \frac{\sum_{i=1}^N C_{ij}}{N}, \quad (4)$$

де N – кількість опитаних експертів; C_{ij} – сума балів за кожним показником.

Вказаний вираз використовується для розрахунку ваг (S_i):

$$S_i = \frac{C_i}{\sum_{i=1}^m C_i}. \quad (5)$$

Етап 6. Формування комплексної оцінки групи працівників підприємства, створеної для генерації нового знання.

Розглянувши групу працівників як адитивну модель, можна запропонувати формулу розрахунку комплексної оцінки із використанням обраних показників та знайдених вагових коефіцієнтів.

Етап 7. Обрання працівників для формування малої групи з метою створення нового організаційного знання.

Для усіх можливих комбінацій співробітників необхідно знайти комплексну оцінку та обрати групу із найвищим показником.

Результати досліджень процесу формування групи працівників для генерації нового організаційного знання наведені у роботі [2].

Список використаних джерел:

1. Chaikovska I. I. *Economic-mathematical modelling of employee evaluation in the system of enterprise knowledge management* / I. I. Chaikovska // *Актуальні проблеми економіки*. – 2016. - № 9 (183). – С. 417-428.

2. *Economic-mathematical tools for building up a project team in the system of company's knowledge management* / I. Chaikovska, T. Fasolko, L. Vaganova, O. Barabash // *Eastern-European journal of enterprise technologies*. – 2017. - № 3/3 (87). – P. 29-37.

*Chaloux Richard,
US Peace Corps Volunteer*

FOSTERING FREE AND FAIR MUNICIPAL ELECTIONS IN DECENTRALIZED UKRAINE

The Ukrainian Coalition for Legal Aid launches a project in September, 2017, to foster free and fair municipal elections. Through its network of 10 legal aid offices, the Coalition will provide legal training and assistance to members of electoral commissions in 100 newly created administrative units. Its lawyers and activists will carry out a nonpartisan information and awareness-raising campaign that will include public lectures and television and radio public service announcements on local channels. The Coalition will also monitor the voting process on day of the election.

The project has two objectives: First, to increase the capacity of the electoral commissions in 100 new amalgamated communities; and second, to raise public awareness about and engagement in the electoral process.

The Coalition, through financial support from the US civil society development organization, the National Endowment for Democracy, will conduct a number of activities to foster free and fair municipal elections in Ukraine. Through its network of 10 legal aid offices, the Coalition will provide legal training and assistance to members of the electoral commissions in 100 newly created administrative units. Its lawyers and activists will run a nonpartisan information and awareness-raising campaign that will include public lectures and television and radio public service announcements on local channels. The Coalition will also monitor the voting process on election day.

One of the key reforms launched by the country's post-Maidan government is political and economic decentralization. The reform anticipates the creation of approximately 700 new administrative units endowed with greater responsibilities and financial means to better deliver public services. To date, local populations have initiated the creation of over 350 amalgamated communities throughout the country, demonstrating significant support for the reform at the local level. In cooperation with the Committee of Voters of Ukraine (CVU), the Coalition will target 100 new communities that will hold their first elections in 2017-18.

To enhance the capacity of local election commissions, the Coalition will hold 10 trainings for at least 200 representatives of electoral commission from the targeted communities. The one-day trainings will cover the legislative framework, rights and responsibilities of electoral commissions to ensure free and fair elections, and practical aspects of conducting elections at the community level. The project's election experts will also produce and distribute 1,000 copies of an instructional manual for members of the municipal electoral commissions, which will include detailed step-by-step instructions, recommendations, and responses to frequently asked questions regarding the electoral process. The manual will also be available electronically on the Coalition's and CVU's websites.

The Coalition will carry out a nonpartisan information campaign to increase voter awareness about the new rules and importance of the elections for the newly created administrative units. The campaign will include holding 200 public lectures for approximately 10,000 community residents. To mobilize citizens to participate in the elections, the Coalition also will produce a public service announcement, which will be broadcast on local television and radio channels. In addition, the Coalition will produce and distribute 40,000 information leaflets.

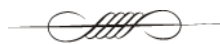
Through the network of 10 regional offices, the Coalition will provide legal advice to voters, journalists, and a diverse group of candidates and political parties. Its lawyers will carry out at least 6,000 pro bono consultations on the legal aspects of the electoral process. The consultations will be available in-person at the Coalition's regional offices and via a special hotline. To encourage active citizens to take part in and improve their knowledge of the

electoral process, the Coalition will also hold a three-day training program for 40 prospective mayoral and local council candidates. The training will focus on new opportunities and challenges resulting from the decentralization reform. Finally, the Coalition will monitor the voting process on the day of the election.

The Coalition will evaluate fully the effectiveness of its efforts. For the project's first objective, increasing the capacity of the electoral commissions in 100 new amalgamated communities, the Coalition will use the information gathered during the course of the project, including local media reports, complaints filed with law enforcement agencies, and responses from its observers to assess the quality and effectiveness of the electoral commissions' work.

To evaluate the success of meeting the project's second objective, raising public awareness about and engagement in the electoral process, several measures will be reviewed. The number of participants attending the public lectures and the size of the audience reached through the local media public service announcements will indicate that the objective has been achieved. Second, the number of consultations provided and voter turnout in the targeted communities will indicate citizen's interest in the elections. Finally, the number of trainees who become candidates and the responses from the election-day observation process will also indicate public engagement and awareness.

Background information about the Coalition: the Ukrainian Coalition for Legal Aid began in 2010 as an informal consortium of organizations working to improve the quality and accessibility of legal aid and to promote the rule of law in Ukraine. With assistance from USAID's Access to Justice and Legal Empowerment Program, the Coalition was registered as a charitable organization in 2013. Today it is comprised of 16 NGO members and 57 legal clinics, with offices in 13 regions throughout Ukraine and 50 law firms providing pro bono support. Each year, the Coalition provides more than 10,000 clients with legal aid. The organization raises awareness of legal aid issues through public information campaigns that advertise the existence and availability of its legal aid to citizens, and makes them more aware of their personal and civic rights. The Coalition is governed by a Board of Directors, which is chaired by Roman Shurduk. The project director is Vitaliy Misiats, a Khmelnytsky-based lawyer. The Coalition's website is www.pravoonline.org.ua.

Чебан Олена Вадимівна

студентка 6-го курсу факультету управління та економіки денної форми навчання за спеціальністю публічне управління та адміністрування

Науковий керівник: Синчак В.П., завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права, доктор економічних наук., професор

**МІНІМІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ЯК НАПРЯМ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ**

Постановка проблеми. Сьогодні Україна перебуває в досить складних економічних умовах. Розпочаті, але незавершені реформи призвели до кардинальних змін в економічній, політичній, соціальній та інших сферах. В такій ситуації актуальним було і залишається питання бюджетного дефіциту, яке включає в себе питання: яким чином його мінімізувати для того щоб вирівняти між собою доходи і витрати держави. Мінімізувати бюджетний дефіцит можна при виконанні одночасно двох умов - оптимізації доходів та оптимізації видатків державного бюджету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагоме підґрунтя для дослідження бюджетного дефіциту внесли наступні вчені: Кириленко О.П. [1], Самчинська І.В.[3], Рудик А.Ю. [3], Піхоцький В.Ф. [4], Шевчук О.А. [5].

Постановка завдання. Метою наукової статті є висвітлення важливих проблемних питань, що стосується державного дефіциту та пошуку варіантів його мінімізації.

Виклад основного матеріалу. Стан бюджетної системи можна назвати найважливішим критерієм економічної ситуації в країні, а однією з найважливіших функцій бюджету є регулювання економіки. Адже закладені в ньому параметри визначають наявність інвестиційних стимулів і потенціалу вкладень, рівень соціального захисту громадян, ступінь державної незалежності й обороноздатності, місце і роль України в міжнародних економічних відносинах.

Бюджет є важливим інструментом регулювання соціально-економічних процесів у державі, його показники визначають фінансовий стан держави і значною мірою рівень суспільного добробуту. Стан бюджету може характеризуватись трьома показниками: рівновагою доходів і видатків, перевищенням доходів над видатками (профіцитом) або, навпаки, видатків над його доходами, тобто бюджетним дефіцитом.

Бюджетний дефіцит виражає такі об'єктивні економічні відношення, що виникають між учасниками суспільного виробництва в процесі використання коштів понад наявних закріплених джерел прибутків у силу росту граничних витрат виробництва. Нині у розвинених країнах чітко спостерігається скорочення частки видатків, які уряд фінансує через дефіцити.

Правовою основою визначення прогностичних показників доходів бюджету є система нормативно-правових актів. Нормативно-правові акти мають здійснювати регулювання потоків фінансових ресурсів, їх планування і формування доходів бюджету як єдина система.

На сьогодні має місце неузгодженість окремих положень, які дуже сильно вражають бюджет і не дає можливість вдосконалити державні фінанси. До державних фінансів належать доходи і витрати відповідно до яких здійснюється планування та мобілізація надходжень до бюджету. В таких умовах вступає в силу право дії того закону, який прийнято пізніше, а також верховенство закону про державний бюджет, у порівнянні з іншими правовими актами. Незважаючи на провідну роль Закону про державний бюджет на відповідний рік, до цього правового акту не можна включати всі і вся правові норми, які його не стосуються, зокрема, це податкові норми, питання державного боргу, соціального страхування тощо.

Економічною основою визначення планових і прогностичних показників доходів бюджету є Державна програма економічного і соціального розвитку України на відповідний період, важливою складовою якої виступають основні макропоказники економічного і соціального розвитку держави на конкретний бюджетний період (рік) [2]. Для того щоб скоротити бюджетний дефіцит необхідно:

по-перше, оптимізувати структуру джерел фінансування дефіциту бюджету так, аби зменшити: а) боргове навантаження на бюджет, яке призводить до відволікання значної частини бюджетних коштів на покриття боргів та б) боргову активність, яка призводить до витіснення приватних інвестицій унаслідок збільшення державних запозичень;

по-друге, ефективно управляти ліквідністю бюджету та фінансовими активами: спрямовувати вільний залишок бюджетних коштів бюджетного періоду на погашення боргових зобов'язань уряду. Основними методами управління ліквідністю є заходи щодо врівноваження в часі обсягів вхідних та вихідних потоків за допомогою використання державних запозичень та розміщення надлишкових коштів, мінімізуючи залишок на ЄКР.

Висновки. Отже, бюджетний дефіцит - це фінансове явище, що необов'язково відноситься до розряду надзвичайних подій. В сучасному світі немає держави, яка в ті чи інші періоди своєї історії не зіткнулася б з бюджетним дефіцитом.

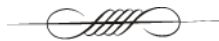
Конкретні заходи держави в цьому напрямі можуть бути різними, але в результаті зводяться до створення можливостей зростання доходів та скорочення видатків бюджету. З цією метою необхідно:

удосконалити інструменти залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень населення;

дотримуватися жорсткого режиму економії бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. *Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.*
2. *Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17*
3. *Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К. – 2014. – 31 с.*
4. *Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08 «гроші, фінанси та кредит» / Піхоцький Володимир Федорович. – Львів, 2015. – 40 с.*
5. *Шевчук О.А. Система державного фінансового контролю: формування та розвиток в Україні: монографія / О.А Шевчук. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – 378 с.*

Чмырь Елена Сергеевна,

заведующая отделом содействия инновационному развитию

Государственного научного учреждения

Украинский институт научно-технической экспертизы и информации,

доктор экономических наук, профессор

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ ПОДДЕРЖКИ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

Цифровые технологии уверенно вошли в современную жизнь и утвердились в ней практически во всех сферах – от культуры, науки, медиа, образования, - до производства, сферы услуг, геолокации и т.п. Они не изменили суть взаимоотношений между людьми в процессе их жизнедеятельности, но при этом внесли глубочайшие изменения в технологии накопления, хранения, обработки, доставки и использования информации. Вследствие этого она стала доступна человеку быстро, в больших объёмах, удобном формате, будучи к тому же дополнена множеством специфических цифровых инструментов, значительно облегчающих её поиск и анализ, получение новых знаний и их распространение.

Исторически прогресс выглядит примерно так: web 1.0 сменился интерактивной версией web 2.0 [1], а затем и web 3.0 [2]. Основой подобной трансформации стало изменение роли пользователей, их привлечение к работе с контентом, - сперва как потребителей, потом – создателей, с дальнейшим ужесточением отбора и предъявлением

все более высоких требований к качеству содержимого, его верификации. Данный тренд проявился также в науке - science 2.0 [3] и библиотечном деле – library 2.0 [4]. Цифровой мир (digital), который в понимании некоторых экспертов представлял собой альтернативу физическому, теперь дополняет его и с ним объединяется (phygital) [5, 6].

В результате традиционная схема сохранилась: субъект собирает, преобразовывает, анализирует информацию, создаёт новые знания, накапливает их и передаёт, коммуницируя на всех этапах научного познания с другими субъектами, - прямо (информирование коллег, обсуждение, дискуссия, сотворчество, рецензирование) или опосредованно (через публикацию, практическое применение, учеников). Но при этом формы и технологии взаимодействия в связке субъект-объект и субъект-субъект кардинально усовершенствовались. Время, затрачиваемое на сбор, передачу и обмен информацией, её анализ сократилось на несколько порядков благодаря компьютерным технологиям, соответствующему программному обеспечению, современному оборудованию, искусственному интеллекту, интернету вещей, Open Data. Аналогично в сотни раз сократились затраты времени и ресурсов на поиск научных данных (теоретических, эмпирических), формирование круга единомышленников для обсуждения актуальных научных проблем, привлечение коллег к выполнению совместных исследовательских проектов, получение ответов на интересующие вопросы, в том числе на стыке наук, в междисциплинарном пространстве. Для такого взаимодействия используются научные и профессиональные социальные сети, инструменты наукометрии, библиометрии, вебометрии, цифровые реферативные базы данных, концепт Science 2.0 и Open Science.

Технологии таргетированной (целевой) рекламы и специальные компьютерные боты теперь востребованы не только в маркетинге, но также и в науке, доставляя учёным индивидуально подобранные новости, публикации, описания методик и экспериментов, ссылки на базы данных.

Открытые профили учёных и авторов научных публикаций сняли существовавшие доселе физические и географические рамки для контакта с аудиторией, распространения полученных в ходе исследований результатов.

Сказанное в полной мере относится также к сфере образования и производству, позволяя многократно сократить разрыв между разработками и их внедрением [7], преодолеть «долину смерти инноваций» [8, с.45-46].

Интегрировать все упомянутые возможности, сосредоточив их в одной точке, на расстоянии «одного клика мыши», позволит Национальный репозиторий академических текстов. Решение о его создании принято в Украине в 2016 г. [9] и подтверждено недавним правительственным постановлением [10]. В настоящее время происходит обсуждение ключевых вопросов формирования репозитария, что делает наши предложения вполне актуальными и практически значимыми.

Миссией Национального репозитария, на наш взгляд, должно стать обеспечение максимальной доступности научной и образовательной информации Украины и мира.

В основу Национального репозитария положена идея накопления, сохранения и предоставления в открытый доступ любым заинтересованным пользователям полнотекстовых электронных версий отечественных академических текстов, а также связанной с ними библиографической информации. Речь идёт об авторских произведениях научного, научно-технического и образовательного характера в форме диссертаций на соискание учёной степени и авторефератов диссертаций; квалификационных выпускных работ соискателей высшего образования; статей в рецензируемых научных изданиях (в том числе тех статей, на основании защиты которых присвоена учёная степень); монографий, (включая те, по результатам защиты которых присвоена учёная степень); научных изданий (сборников научных трудов, материалов научных конференций и т.п.); отчётов в сфере научной и научно-

технической деятельности; депонированных научных работ; учебников, учебных пособий и других научно- и учебно-методических материалов.

По нашему мнению, кроме академических текстов, которые составят ядро будущего репозитария, необходимо предусмотреть создание отдельного тематического сегмента верифицированных научных документов, непосредственно связанных с упомянутыми выше академическими текстами.

Во-первых, это коллекции методик и баз данных, которые были использованы учёными при подготовке собственно академических текстов. До недавнего времени в процессе знакомства с теми или иными публикациями мы, как правило, не получали доступа к первичной информации. Иногда авторы в силу ограниченности ресурса публикации или нежелания открывать внутреннее содержание проекта, также детально не описывали использованную методику. Соответственно читателю оставалось верить в качество собранных данных и обоснованность выводов, представленных в статье или иной публикации. Такой формат постепенно будет отходить в прошлое. Теперь авторы не только описывают и обосновывают полученные ими научные результаты, но и предлагают всем желающим проверить их достоверность, самостоятельно повторив ранее пройденный путь [11].

Во-вторых, тематические коллекции, составленные из материалов, соответствующих актуальным направлениям развития науки и техники (государственные научные, научно-технические, инновационные приоритеты) [12, 13]. Работа с ними способна серьёзно облегчить поиск актуальной информации тем учёным и практикам, которые ориентированы на реализацию экономически и социально значимых для страны проектов. Кроме того, эти подборки могут стать важным и полезным вполне утилитарным инструментом для сферы образования, обеспечивая практически готовые учебные кейсы для будущих инженеров, экономистов, экологов, химиков, программистов, медиков и т.п.

В-третьих, короткие реферативные данные, описывающие отечественную патентную информацию. Они создадут мостик от науки к производству и станут дополнением ранее описанной тематической коллекции, собранной по приоритетам. Кроме того, вкупе с накопленной в репозитории информацией об авторах, научных коллективах, реализованных проектах, внедрённых разработках и международном сотрудничестве, эти данные способны активизировать взаимодействие науки со сферой услуг и реальным сектором экономики.

В-четвертых, присутствие цифровых технологий в производстве, финансах, торговле, на транспорте и т.п. вкупе с интернетом вещей позволяет формировать большие массивы эмпирической информации, которые изначально могут быть не структурированы, не обработаны надлежащим образом и не преобразованы для решения конкретных задач. О такого рода данных специалисты вели профессиональную дискуссию со второй половины 90-х годов прошлого века [14], а после знакового выпуска журнала Nature в сентябре 2008 года их стали привычно именовать «большими» [15]. Накопление Big Data в репозитории позволит стимулировать их вовлечение в научный оборот, тем самым подталкивая учёных к работе с ними. Результатом может стать как формирование новых знаний, так и разработка нетрадиционных методов обработки данных, обоснование новых путей решения имеющихся проблем.

Как уже было сказано выше, в основных ресурсах репозитария (ядре и тематических коллекциях) наряду с опубликованными материалами будут представлены рукописи, базы данных и т.п. Данный информационный ресурс действительно важен для развития науки и образования. Как правило, его называют «серой литературой» (grey literature), т.е. той, которая не контролируется коммерческими издательствами и существует, в том числе, на правах рукописи. Это отчёты об исследованиях, диссертации, материалы конференций, технические и рабочие документы [16, 17].

Отдельным и достаточно востребованным сегментом репозитория способна стать научная сеть, обеспечивающая виртуальную среду для общения учёных. В такой сети можно будет создавать свой профиль, самостоятельно загружать опубликованные, а также находящиеся в процессе подготовки к печати или на стадии разработки документы, напрямую коммуницировать с коллегами, создавать сообщества по интересам, задавать вопросы и получать ответы от любых заинтересованных лиц, также зарегистрированных в сети, запрашивать у авторов доступ к документам, которые на иных ресурсах недоступны для ознакомления и скачивания.

Успех и ценность Национального репозитория будет не в последнюю очередь определяться наличием ориентированного на потребности пользователей функционала, удобного интерфейса, разнообразных дополнительных услуг, доступностью соответствующих инструментов (как стандартных, так и индивидуально настраиваемых), качественным и постоянно пополняющимся содержимым, возможностью интеграции с аналогичными зарубежными ресурсами [18, с. 110-129].

Научные и образовательные ресурсы, которые будут накапливаться в Национальном репозитории, станут основой для комплексной аналитической работы. Соответствующие службы репозитория смогут осуществлять системные наукометрические исследования (оценка цитируемости в разрезе отдельных публикаций, авторов, научных учреждений, высших учебных заведений и т.п.); отслеживать и анализировать информацию о внедрении научных разработок; формировать и принимать участие в составлении рейтингов, характеризующих состояние и динамику развития научной, образовательной, инновационной деятельности и соответствующей инфраструктуры; проводить анализ отечественного научного ландшафта; готовить информационно-аналитические материалы относительно наполнения репозитория академическими текстами и иными данными; всесторонне поддерживать (методически, информационно, организационно, технически) политику академической добропорядочности, в том числе путём организации проверки на наличие совпадений текстовых фрагментов и последующего проведения экспертизы на плагиат.

Использованные источники:

1. O'Reilly, Tim. *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software* [Electronic resource] // O'Reilly Media, Inc. – 09/30/2005. - URL: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>

2. Calacanis, Jason. *Web 3.0, the "official" definition* [Electronic resource] . - URL: <http://calacanis.com/2007/10/03/web-3-0-the-official-definition/>

3. Schneiderman, Ben. *Science 2.0* [Text] // *ComputerScience*. – 2008. - Vol. 319, March 7. – P. 1349-1350

4. *Where Do We Begin? A Library 2.0 Conversation with Michael Casey*. 12/15/2005 [Electronic resource]. - URL: <https://docs.google.com/file/d/0B6Rc1-COLCvrQklaaXhhQzIIWVE/edit/>

5. Vasileios Tziokas, Michalis Moulakis, Anna Koronellou, Lina Patsiou. *What is the phygital?* [Electronic resource] . - URL: <http://thephygital.com/>

6. Кузьменкова, М.А. *Phygital-технологии – инновация в мире коммуникаций* [Электронный ресурс] // *Реклама и PR*. – 2014. - №3. - URL: <http://www.mediascope.ru/1570>

7. *Enterprise Europe Network*. [Electronic resource] . - URL: <http://een.ec.europa.eu/>

8. Чмир, О.С. *Огляд наукових підходів до визначення суті та моделей інноваційної діяльності і трансферу технологій* [Текст] / О.С. Чмир. – К.: УкрІНТЕІ, 2016. – 120 с.

9. *Распоряжение Кабинета Министров Украины «О создании Национального репозитория академических текстов» от 22.07.2016 № 504-р* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504-2016-%D1%80>

10. *Постановление Кабинета Министров Украины «Положение о Национальном репозитории академических текстов» от 19.07.2017 № 541 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF>*

11. *The Research Data Oxford website. [Electronic resource]. - URL: <http://researchdata.ox.ac.uk/>*

12. *Постановление Кабинета Министров Украины «Об утверждении перечня приоритетных тематических направлений научных исследований и научно-технических разработок на период до 2020 года» от 07.09.2011 № 942 [Электронный ресурс]. - URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/942-2011-%D0%BF>*

13. *Закон Украины «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» от 08.09.2011 № 3715-VI [Электронный ресурс]. - URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>*

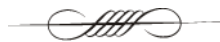
14. *Mashey, John R. Big Data ... and the Next Wave of InfraStress. 4/25/1998. [Electronic resource]. - URL: http://static.usenix.org/event/usenix99/invited_talks/mashey.pdf*

15. *Nature. – 2008. – September, 3. - № 455. - [Electronic resource]. - URL: <http://www.nature.com/news/specials/bigdata/index.html>*

16. *System for Information on Grey Literature in Europe. [Electronic resource]. - URL: <http://www.opengrey.eu/>*

17. *Павлов, Л.П.. Серая литература как источник научной и технической информации / Л. П. Павлов. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва : Горячая линия-Телеком, 2016. — 297 с.*

18. *Чмир, О.С. Перспективи створення національного репозитарію академічних текстів [Текст] / О.С. Чмир // Національний репозитарій академічних текстів: відкритий доступу до наукової інформації: кол. моногр. – К.: УкрІНТЕІ, 2017. – С.93-131.*

Чорнолуцька Олена Миколаївна,
головний державний інспектор відділу координації
бюджетного процесу управління моніторингу доходів та
обліково-звітних систем Головного управління ДФС у Львівській області,
слухач магістратури за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ПОДАТКОВИХ НАКЛАДНИХ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасний стан вітчизняної економіки вимагає рішучих кроків у здійсненні реформ та постійного вдосконалення бюджетно-податкової політики держави. З метою забезпечення виконання функцій держави у сфері бюджетної політики необхідно мати ефективний податковий механізм. Найбільш питому вагу в структурі доходів загального фонду Державного бюджету України на 2017 рік займає податок на додану вартість, що становить 43,2 % [1]. Тому цей податок має певні особливості та є об'єктом постійного контролю, що регулюються Податковим кодексом України (далі – ПК України).

Так, відповідно до статті 201 ПК України [2] передбачено систему електронного декларування податку на додану вартість. Основним завданням даної системи є безперервний контроль за нарахуванням та відшкодуванням ПДВ.

До переваг використання електронного адміністрування ПДВ належать:

- створення єдиної інформаційної бази усіх зареєстрованих податкових накладних;

- збільшення відповідальності контрагентів щодо своєчасності та правильності заповнення податкових накладних;
- скасування паперової форми податкової накладної;
- сплата ПДВ має відбуватися з електронного рахунку, що обліковується в системі електронного адміністрування ПДВ;
- унеможливлення видачі фіктивної податкової накладної.

Запровадження системи електронного адміністрування ПДВ спрямоване на зниження ризиків формування фіктивного кредиту та унеможливлення отримання неправомірного відшкодування ПДВ з бюджету, скорочення обсягів тіньової економіки та втрат Державного бюджету, підвищення ефективності боротьби з так званними «податковими ямами».

З 01 липня 2017 року повноцінно запрацювала електронна система управління ризиками при адмініструванні ПДВ, яка передбачає механізм зупинення органами ДФСУ реєстрації «ризикових» податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних (далі – ЄРПН) та відновлення реєстрації за умови надання платником пояснень та доказів, що підтверджують реальність здійснення операцій. Зупинка «ризикових» податкових накладних відбувається за допомогою відповідного програмного комплексу. Адміністратором системи електронного адміністрування ПДВ є ДФС України.

Наказом Міністерства фінансів України від 13.06.2017 року №567 передбачено Критерії оцінки ступеня ризиків, достатніх для зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, а також вичерпний перелік документів, достатніх для прийняття рішення про реєстрацію податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, а саме:

- договори, у тому числі зовнішньоекономічні контракти, з додатками, листування з контрагентами;
- договори, довіреності, акти керівного органу платника податку, якими оформлені повноваження осіб, які одержують продукцію в інтересах платника податку для провадження господарської операції;
- первинні документи щодо постачання/придбання товарів/послуг, зберігання й транспортування, навантаження, розвантаження продукції, складські документи (інвентаризаційні описи), у тому числі рахунки-фактури/інвойси, акти приймання-передавання товарів (робіт, послуг) з урахуванням наявності певних типових форм та галузевої специфіки, накладні;
- розрахункові документи, банківські виписки з особових рахунків;
- документи щодо підтвердження відповідності продукції (декларації про відповідність, паспорти якості, сертифікати відповідності), наявність яких передбачена договором та/або законодавством;
- письмові пояснення та копії документів, зазначені у Переліку, платник податку подає до ДФС в електронному вигляді засобами електронного зв'язку, визначеними ДФС, з урахуванням вимог Законів України "Про електронний цифровий підпис", "Про електронні документи та електронний документообіг" та нормативно-правового акта щодо порядку обміну електронними документами з контролюючими органами [3].

Так, в разі зупинення податкової накладної платнику протягом операційного дня в автоматичному режимі приходиться відповідна квитанція. В квитанції про зупинення зазначається:

- порядковий номер та дата складання ПН/РК;
- визначення критеріїв ступеня ризиків;

- пропозиції щодо надання платником пояснень та вичерпного переліку документів достатніх для прийняття рішення про реєстрацію ПН/РК відповідно до статті 201.1 Податкового кодексу України та Наказу МФУ №567 від 13.06.2017 року.

З метою підтвердження реальності здійснення операцій платником ПДВ подається Таблиця платника податку та Повідомлення щодо подачі документів про підтвердження реальності здійснення операцій по відмовленим ПН/РК (з прикріпленими документами) за відповідними формами.

Дані документи та пояснення виносяться на розгляд комісії ДФСУ, яка протягом п'яти робочих днів приймає рішення щодо реєстрації або відмови у реєстрації ПН/РК. Дане рішення надсилається на адресу платника ПДВ.

Отже, проаналізувавши особливості реєстрації податкових накладних з податку на додану вартість у 2017 році, бачимо, що реформування податкової системи України вже на сьогоднішній день приносить свої позитивні результати. Адже, завдяки проведеним реформам та впровадженню електронного декларування ПДВ вдалося:

- досягти збільшення надходжень до Державного бюджету;
- мінімізувати ризики формування фіктивного кредиту та неправомірного відшкодування ПДВ з бюджету;
- здійснити вплив на зміну частки тіньового сектору економіки.

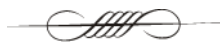
Таким чином уведення системи електронного адміністрування ПДВ стало однією з особливостей в реєстрації податкових накладних. Усе це є перспективним напрямом, який сприяє розвитку податкового моніторингу та впливає на зменшення кількості фактичних податкових перевірок, а отже є однією із передумов побудови осучаснених податкових відносин з платником податків.

Список використаних джерел:

1. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII (із змінами та доповненнями) / Законодавство України [Електронний ресурс]. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755 – VI (із змінами та доповненнями) / Законодавство України [Електронний ресурс]. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Про затвердження Критеріїв оцінки ступеня ризиків, достатніх для зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних та Вичерпного переліку документів, достатніх для прийняття рішення про реєстрацію податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних: Наказ МФУ від 13.06.2017 року № 567 / Законодавство України [Електронний ресурс]. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0753-17>

Шевчук Інна Володимирівна,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права,
кандидат наук з державного управління

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ В КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Рейдерська діяльність в Україні набуває все більших масштабів та в переважній більшості випадків завершується незаконним захопленням підприємств, що свідчить про

неможливість ефективного протистояння суб'єктів господарювання протиправному захопленню та захисту бізнесу.

Термін «рейдерство» походить від англійського «raid» (дослівно «набїг», «раптовий напад»). Компанію, що поглинає іншу компанію шляхом масового скуповування акцій ком-панії-жертви з метою одержати контрольний пакет, називають «рейдером» (англ. raider). Відповідна діяльність у багатьох країнах врегульована законодавчо. Наприклад, у США правила Комісії з коштовних паперів і бірж (Securities and Exchange Commission) вимагають повідомляти комісію, а також компанію-об'єкт поглинання про намір придбати понад 5% її акцій. Підкреслимо, західні рейдери виглядають зовсім безневинно порівняно з їх російськими й українськими «колегами». Адже з вітчизняних і російських ЗМІ, які повідомляють про факти рейдерства, ми дізнаємося не стільки про купівлю акцій, скільки про захоплення тери-торій і офісів підприємств збройними загонами. У зв'язку з чим на пострадянському просторі під рейдерством часто розуміють незаконне поглинання (захоплення) одного суб'єкта господарювання (підприємства) або його власності іншим, із застосуванням корупції і насильства.

Досить часто за висловом «рейдерська атака» ховаються банальні злочини, такі, як самоправність; викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства та зловживання службовим становищем або їх пошкодження; підробка документів, печаток, штампів і бланків, їхній збут; використання підроблених документів; зловживання владою або службовим становищем; службова підробка; службова недбалість тощо.

До причин розвитку рейдерства слід також віднести: низький рівень професіоналізму керівництва підприємств, вседозволеність та безкарність керівництва, наслідком чого, як правило, є ігнорування прав акціонерів, незнання законів та небажання їх виконувати [1, с. 30]. Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич та Л.Я. Малюта зазначають, що недостатня обізнаність підприємців і бізнесменів чинного законодавства, його суперечностей та колізій у визначеній сфері досить часто призводить, точніше провокує, не лише зловживання самими підприємцями, а й у багатьох випадках до цілеспрямованого використання недосконалостей вітчизняного законодавства з метою необґрунтованого майнового та фінансового збагачення [2, с. 28]. М.В. Литовченко вказує, що ідеальною для захоплення є компанія є непрозорою структурою менеджменту, неефективним корпоративним управлінням, яка працює на перспективному ринку [3, с. 10]. В.О. Нечай звертає увагу на те, що суб'єкти господарювання стають жертвами рейдерів через психологічний ефект недооцінки загрози. Найчастіше про захист від рейдерського нападу серйозно починають думати, коли підготовлений бізнес-піратом проект вже починає здійснюватись, і оскільки його головним чинником виступає невідповідність підприємства-цілі, радикальні міри захисту бізнесу виявляються марними [3, с. 17].

Наведемо перелік ознак підприємства, наявність яких може зробити його привабливим об'єктом для рейдерської атаки: загрозна ситуація на ринку(галузі), привабливість активів; порушення законодавства при створенні та приватизації компанії, при придбанні акцій, емісії цінних паперів, невиплата дивідендів за привілейованими акціями, негнучка структура управління.

Вітчизняна практика знає чотири основні способи небажаної рейдерської атаки: через 1) акціонерний капітал, 2) кредиторську заборгованість, 3) органи управління, 4) заперечування результатів приватизації.

За кордоном рейдерів називають своєрідними «санітарами бізнес-лісу», які поглинають підприємства зі слабким менеджментом; отже, побічно вони навіть сприяють поліпшенню макроекономічних показників країни. Так, наприклад, кошти для фінансування великих операцій з недружнього поглинання залучаються на відкритому

фінансовому ринку, зокрема через пайові фонди, які спеціалізуються на скуповуванні акцій і подальшій реструктуризації підприємств, що неефективно працюють.

Зазвичай план із захоплення підприємства готують довго й ретельно, використовуючи відповідні методи роботи й фахівців (найчастіше — відставних і діючих спеціалістів із правоохоронних органів). Рейдери знаходять вразливі місця фірми, вивчають психологічні портрети її керівників і власників, щоб спрогнозувати їхню реакцію на ті або інші подразники. Впроваджують на підприємство або вербують на ньому своїх агентів, які надають необхідну інформацію, встановлюють довірчі стосунки з керівниками ключових підрозділів, впливовими особами на підприємстві, серед них виокремлюють ворожо налаштованих проти керівництва, жадібних, продажних і так далі.

До попереджуючих заходів захисту підприємств від рейдерського захоплення слід віднести наступні: 1) легітимізацію діяльності корпорацій; 2) створення захищеної корпоративної структури; 3) надійний захист інсайдерської інформації; 4) контроль за кредиторською заборгованістю; 5) мінімізацію числа мінотарних акціонерів; 6) дотримання передбачених законодавством прав акціонерів; 7) передача реєстру акціонерів незалежному реєстроутримувачу; 8) моніторинг стану особистих особових рахунків в реєстрі; 9) постійна перевірка лояльності менеджерів.

Окремо слід виділити конкурентну розвідку. У більшості високорозвинутих держав конкурентна розвідка вирішує питання доцільності й можливості поглинання слабших гравців на ринку сильнішими. Завдання конкурентної розвідки у згаданих процесах зводяться до того, що вона повинна допомогти ключовим менеджерам зрозуміти, що насправді відбувається на рівні макротенденцій у галузі. При цьому алгоритмом пошуку відповідей є «що, якщо...».

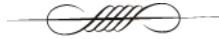
Спектр завдань конкурентної розвідки не обмежується захистом важливих об'єктів, ресурсів, комунікацій та конфіденційних даних, як часто вважають. Сюди входить:

- 1) виявлення загроз політичного, фінансово-економічного, соціально-психологічного характеру у сфері інтересів компанії;
- 2) інформаційна оцінка партнерів, клієнтів, конкурентів, контрактів;
- 3) інформаційно-аналітична підтримка процесів підготовки, прийняття і супроводження рішень компанії, систематизація результатів реалізації раніше прийнятих рішень;
- 4) інформаційний контроль розвитку інфраструктури ринку, конкурентів, їх рекламних дій;
- 5) інформаційний супровід власних активних дій на ринку (публікації, реклама, виставки, дезінформація тощо);
- 6) забезпечення координації і взаємодії функціональних підрозділів організації на основі взаємного обміну інформацією про його оточення;
- 7) створення системи технічного захисту конфіденційної інформації;
- 8) інформаційно-аналітичне супроводження злиття чи поглинання;
- 9) розробка правової бази захисту інформації з обмеженим доступом;
- 10) проведення моніторингу партнера/конкурента як в Україні, так і в будь-якій країні світу;
- 11) вивчення ринкового середовища країни, у якій Ви плануєте мати бізнес;
- 12) кадровий консалтинг.

Підсумовуючи вищенаведене, слід підкреслити, що всі заходи щодо обмеження можливості неправомірного захоплення підприємства найбільш ефективні до моменту, коли суб'єкт господарювання піддається нападу.

Список використаних джерел:

- 1.Здоронок Г. *Хозяйственный спор или «рейдерство»? / Г. Здоронок //Юридическая практика. – 2008. – М 18– 19 (540–541). – С. 28–30.*
- 2.Андрушків Б. М. *Про проблеми рейдерства в Україні з позицій науки / Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, Л. Я. Малюта // Фондовый рынок. – 2008. – М 32. – С. 24–29.*
- 3.Литовченко М. В. *Оцінка тенденцій злиття та поглинання в корпоративному секторі економіки / М. В. Литовченко // Фондовый рынок. – 2008. – М 48. – С. 8–11.*

Шмигельський Віктор Валерійович
Управління СБ України у Львівській області

**ОПЕРАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ЗАСІБ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

Процес реформування соціальної системи нашого суспільства є суперечливим й багатовекторним. Чимало питань щодо розробки стратегії формування правової держави та громадянського суспільства в Україні залишаються досі відкритими. Зокрема, це стосується дискусій щодо відмінностей у розумінні природи управлінських взаємозв'язків між соціумом та державою, між ними й окремим індивідом, проблеми формування взаємодії у площині їхніх правових інтересів.

В Україні загострилася проблема забезпечення управлінської єдності на всіх рівнях соціального механізму, вирішення якої ускладнюють: низька ефективність механізмів прийняття та виконання управлінських рішень, що має місце внаслідок неузгодженості дій між різними гілками та органами державної та місцевої влади, зниження професіоналізму державних службовців, поширення корупції.

Стратегічною метою політики національної безпеки України є не тільки забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства і держави, але й забезпечення реального розмежування суспільних, державних та комерційних (приватних) інтересів, посилення протидії корупції, у тому числі політичній, зокрема шляхом удосконалення відповідного законодавчого забезпечення діяльності та юридичної відповідальності державних службовців.

Поступ демократичних перетворень, реалізація європейського вибору України вимагають удосконалення системи організації здійснення влади. Вона має бути побудована на демократичних стандартах, забезпечувати відкритість та прозорість своєї діяльності. Нагальною необхідністю стають радикальні системні управлінські реформи, спрямовані на демократизацію всієї системи державної влади, у тому числі і реформування інститутів та методології діяльності сектору безпеки – правоохоронних органів з метою забезпечення їхньої готовності до виконання завдань оборони держави, підвищення ефективності діяльності із захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення національної безпеки, боротьби з корупцією та злочинністю, особливо в її організованих формах.

Протидія корупції як специфічний вид діяльності у сфері соціального управління, що включає систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру, спрямованих на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних

правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь, має здійснюватися відповідними суб'єктами і базуватися на певних правових засадах.

Одним важливим елементом оперативно-розшукової діяльності у сфері боротьби з хабарництвом є можливість проведення оперативних експериментів. Можливість їхнього запозичення не викликає сумніву, а доцільність та ефективність вже доведена науковими дослідженнями практикою офіційної правоохоронної діяльності. У всій своїй гостроті це питання має втілення у контексті проблеми провокації хабара та схилення особи до відмови від доведення злочину до кінця. Так, співробітники правоохоронних органів докладають багато зусиль для того, щоб виявити та довести факти вчинення хабарництва й інших корупційних злочинів. Водночас для досягнення відповідних цілей вони нерідко використовують ефективні засоби, пов'язані з провокацією злочинів з метою подальшого викриття спровокованих осіб, законність використання яких досить часто викликає нарікання у правозахисних та наукових колах. Проте, чинне законодавство України практично обмежує можливості оперативних підрозділів міліції в успішній протидії хабарництву. Виходом з цієї складної ситуації може бути активне використання співробітниками оперативно-розшукових підрозділів можливостей оперативного експерименту.

Як це стає очевидним у питанні розслідування хабарництва поняття «оперативна комбінація» та поняття «метод контрольованої пропозиції хабара» у своєму змістовому сенсі збігаються. Процесуальною метою таких заходів виступає отримання доказової інформації, яка б сама по собі, без інших джерел доказів з абсолютною об'єктивністю доводила б факт вчинення злочину та причетність конкретної посадової особи до цього. Практичною частиною оперативної комбінації виступає створення керованих умов при передачі-отриманні хабара, тобто методології оперативного експерименту. У такому разі оперативний експеримент виступає як інструментарій реалізації мети оперативної комбінації спрямованої на контрольовану пропозицію «давання-отримання» хабара. Проте, варто пам'ятати, що оперативний експеримент може бути використаний не лише субсидіарно до такої оперативної комбінації, а може також бути самостійним заходом оперативно-розшукового характеру.

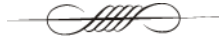
Під контрольованими умовами розуміються природно використані умови, про настання яких оперативний співробітник на відміну від об'єкта справи, попередньо знав або ініціативно їх відтворив в оточенні об'єкта справи. Об'єкт справи стає свідком або очевидцем певних подій, явищ, обставин, що можуть бути пов'язані із підготовкою або здійсненням тяжкого або особливо тяжкого злочину, іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці. Такі умови залишаються незмінними у полі зору об'єкта справи протягом всього етапу практичного провадження експерименту.

Керовані умови розглядаються як такі, що відтворюються шляхом демонстраційного введення інформаційних чинників впливу при вербальному контакті із об'єктом справи та передбачають певну рольову поведінку оперативних джерел, співробітника під прикриттям із об'єктом справи. Відтворення керованих умов впливу передбачає певну послідовність доведення інформаційних чинників впливу до об'єкта справи.

Таким чином метод оперативного експерименту відкриває можливість подолати існуючу сьогодні перепону при розслідуванні кримінальних проваджень щодо вчинення хабарництва у вигляді кримінально-правової заборони провокації хабара. За своєю сутністю метод оперативного експерименту спрямований на отримання не доказової інформації у її «чистому вигляді», а інформації орієнтуючого характеру, яка однаково може бути використана в якості доказової (разом з іншими джерелами доказів) так і при активному схиленні службової особи яка є об'єктом оперативного інтересу до відмови від доведення злочину до кінця або схилення до явки з повинною, чи навіть стати

правовою основою проведення службового розслідування та застосування до такої особи засобів адміністративно-дисциплінарного впливу. Тобто „негативне” реагування, не проходження певним суб’єктом перевірки може і не тягнути за собою жодних суспільно шкідливих і тим більше небезпечних наслідків. А от „втрата довіри” до працівника результат оперативного експерименту може потягти, рівноцінно як і відповідні дисциплінарні наслідки в межах службової відповідальності за трудовим законодавством.

Щепанський Едуард Валерійович
*професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницького університету управління та права,
кандидат економічних наук, доцент*

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

У соціально-економічному житті України сільські території займають особливе місце. На них проживає третина населення нашої держави і припадає 90% її площі. Значимість цих територій посилюється їх винятковим внеском у формування основ продовольчої безпеки та нарощування експортного потенціалу країни. Ці та інші чинники роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування АПК, покращення стану довкілля та поліпшення якості людського капіталу. В Україні аграрне ринкове виробництво дає тільки третину робочих місць в сільській місцевості. Зайве працездатне населення витісняється в сектор особистого підсобного господарства, яке виробляє конкуруючу сільськогосподарську продукцію, але з меншою продуктивністю. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом стимулювання розвитку несільськогосподарських видів підприємницької діяльності з метою підвищення зайнятості жителів сільської місцевості, а саме сільського туризму.

На науковій і практичній ниві ще досі тривають дискусії про сутність такої категорії як «сільський туризм». Багато вчених та дослідників туристичної сфери ототожнюють дане поняття із такими категоріями як «агротуризм» та «екотуризм». Ми вважаємо за необхідне розрізняти ці поняття, тому що вони мають різний зміст та направленість. А саме, сільський туризм – це один із видів туризму, який сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами. Поняття «сільський туризм» значно ширше ніж поняття «агротуризм». Агротуризм – це вид туризму, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Він може проявлятися у різних формах, але завжди передбачає використання помешкання по найму. Таким чином, агротуризм виступає однією з форм сільського туризму. У агротуризмі фермерське господарство становить одночасно нічліжну базу та головний предмет інтересу для туриста.

На нашу думку, доцільно подати визначення екотуризму – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною

свідомістю. Синонімом поняття «екотуризм» є зелений туризм, природничий туризм. Сільський туризм і його різновидність агротуризм мають багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам, зокрема: збереження природничого та культурного середовища, підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам харчів з місцевих продуктів. Деякі власники агротуристичних господарств, розташованих поблизу природоохоронних територій, підтримують серед туристів екологічні вимоги. У сільських місцевостях організують відвідувачам багато додаткових послуг, що включають екотуристичні програми: кінні та велосипедні прогулянки, маршрути у національних і ландшафтних парках, природничі подорожі, збирання ягід та грибів. Але сільський туризм (агротуризм) і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу. Їхня головна різниця полягає у базових мотивах подорожування. Сільський туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як основною метою екотуризму є активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання й сприйняття.

Наведені вище поняття, пов'язані з сільським туризмом і екотуризмом, знайшли своє використання для визначення форм туристичного руху в Україні. Зокрема, відпочинок в українських селах було визначено як «сільський зелений туризм». Він охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку у туристичних центрах і курортах, що розташовані у селищах і малих містах, до відпочинку у сільських фермерських господарствах (агротуризм).

На сучасному етапі розвитку суспільства туризм є однією з найрозвинутіших форм у міжнародній торгівлі послугами. Високі темпи його росту, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різноманітні сектори економіки, що сприяє формуванню власної туристичної індустрії. З економічної точки зору, привабливість розвитку туризму як складової частини послуг полягає в швидкій окупності вкладених в неї коштів і в отриманні прибутку в конвертованій валюті. Далеко не останнє місце в структурі надання туристичних послуг в світі займає сільський туризм.

З метою стимулювання розвитку підприємницької діяльності в галузі сільського туризму, пропонуємо здійснити наступні послідовні кроки:

1. Апробація світового досвіду організації туристичного бізнесу у сільській місцевості на основі використання монографічного, а також типологічного методу, широко вживаного для досліджень в сфері географії туризму [3, с. 55].

2. Аналіз кон'юнктури туристичного ринку, який передбачає дослідження потенційних споживачів туристичного продукту, вибір найбільш популярних видів послуг, які можуть пропонуватися в сільській місцевості, оцінка місткості ринку, вибір сегментації споживачів з точки зору їх переваг, фінансового стану тощо.

3. Визначення туристичного потенціалу сільської місцевості за такими складовими, як: наявність об'єктів, привабливих для туристів, наявність кадрового потенціалу для надання туристичних послуг, сприятлива екологічна ситуація, зосередження готельного фонду поблизу автомагістралей для залучення транзитних туристів, концентрація коштів розміщення в місцях транспортної доступності до великих міст, вибір унікальних природних екосистем для створення баз відпочинку тощо.

4. Вибір напряму розвитку підприємництва в галузі сільського туризму (моделі). Здійснюється детальний аналіз попередніх кроків, і на основі аналітичних даних, з переліку можливих альтернатив розвитку, обирається найбільш перспективний варіант.

5. Визначення потенційних учасників, які як безпосередньо, так і опосередковано прийматимуть участь в розвитку підприємницької діяльності в галузі сільського туризму. До них можна віднести суб'єктів підприємницької діяльності, органи влади та

місцевого самоврядування, навчальні та науково-дослідні організації, спеціалізовані громадські організації, мешканці сільських територій тощо.

6. Державна підтримка агротуристичного бізнесу, що є однією з головних причин швидкого та успішного становлення сільського туризму як ефективного і прибуткового сектора туристичної індустрії.

Таким чином, розвиток сільського туризму як форми міжгалузевої бізнес-інтеграції сприятиме використанню існуючих системних закономірностей для повнішого розкриття підприємницького потенціалу сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Литвин Ю.О. Аналіз основних напрямів підтримки агровиробництва в регіонах України / Ю.О. Литвин // Інновації у XXI столітті: Всеукр. наук.-практ. конф., 25 січн. 2012 р.: тези доп. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – С. 107-111.
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995 р., № 31, стаття 241.
3. Рутинський М.Й. Міжнародний досвід організації сільського туризму / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько // Географія та туризм: наук. збірник [ред. колегія: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін.]. - К. : Альтерпрес, 2010. - Вип. 5. - С 55-58.

Юрчишина Сніжана Ігорівна,

*аспірант кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права*

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Створення ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення позикового капіталу, еволюція банківського кредитування є підґрунтям для формування системних механізмів забезпечення модернізації національної економіки. Необхідність активізації участі банків у процесі фінансової підтримки вітчизняного бізнесу впливає із взаємозалежності успішного розвитку банківської системи й реального сектору економіки загалом. З одного боку, комерційні банки зацікавлені в стабілізації економічної ситуації, що виступає необхідною умовою їхньої діяльності, з іншого – активний розвиток реального сектору економіки великою мірою залежить від якісного функціонування банківської системи, рівня її еволюції.

В умовах сьогодення банківська система України перебуває в кризовому стані, що супроводжується знеціненням національної грошової одиниці, практично відсутнім кредитуванням вітчизняних суб'єктів господарювання, пригальмовуванням реформ, що спричинено рядом як суб'єктивних, так і об'єктивних факторів. Проблеми української банківської системи спричиняють зниження рівня ВВП та стримують розвиток економіки, що зумовлює необхідність вирішення низки питань, пов'язаних із відновленням стимулюючого впливу банків на економічний розвиток України [4, с. 152]. Вочевидь, економічне зростання та зміцнення реального сектору економіки неможливе без реформування банківського сектору та системного розгляду і розв'язання низки питань, пов'язаних із вдосконаленням політики Національного банку України, податкового законодавства, покращенням формування бюджетів державного і місцевого рівнів та відновлення ефективності взаємодії між банками й вітчизняними підприємствами..

В умовах сьогодення роль банківського кредиту у розвитку вітчизняних підприємств важко переоцінити. Саме банківські інвестиції виступають ефективним засобом забезпечення умов подолання економічної кризи, є чинником структурних зрушень у національній економіці, зростання інноваційних процесів, стимулюють поліпшення якісних та кількісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях. За умови нестачі ресурсів, вітчизняні підприємства все частіше звертаються до банківських інвестицій – банківського кредиту.

В умовах економічної та політичної нестабільності актуальним для вітчизняної економіки є активізація банківського кредитування шляхом акумулювання внутрішніх інвестиційних ресурсів з ефективним їх спрямуванням у пріоритетні напрямки економічного розвитку держави.

Як свідчать аналітичні дані Державної статистичної служби, у найближчій перспективі немає підстав розраховувати на вагоме фінансування господарських суб'єктів за рахунок власних ресурсів [5]. Це джерело інвестування може стати значним при умові істотного поліпшення фінансового стану підприємств і зростання реальної заробітної плати їх працівників, що можна досягти тільки після тривалого періоду економічного зростання. Саме тому банківські установи повинні стати головними учасниками розвитку реального сектору економіки, розпорядниками інвестиційних ресурсів, інститутами підвищення інвестиційної привабливості країни, регіонів та окремих галузей економіки саме через їхню здатність до нагромадження і перерозподілу значних обсягів фінансових ресурсів, зокрема за допомогою послуг банківського кредитування.

Кредитна діяльність комерційних банків безпосередньо впливає на розвиток підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів, підвищення фінансових та виробничих показників яких зумовлює зростання ефективності функціонування банківських установ, оскільки, через покращення кредитоспроможності позичальників зменшується частка проблемних позик в структурі кредитного портфелю та рівень кредитного ризику. Разом з тим, якщо проходить цілеспрямований розвиток як виробничого так і банківського секторів, то активізується й економічне зростання держави [6, с. 25].

Як свідчить проведене дослідження, ключовими перешкодами на шляху до ефективної підтримки комерційними банками вітчизняних суб'єктів господарювання є:

- висока вартість кредитних ресурсів;
- приховування реальних результатів діяльності потенційних позичальників, які переважним чином працюють у «тіні»;
- відсутність ліквідної застави;
- негативна кредитна історія у позичальників, що в умовах фінансово-економічної нестабільності явище нерідке.

Враховуючи вищевикладене, комерційні банки з метою мінімізації ризиків переважним чином надають короткострокові кредити. Така ситуація сприяє «проїданню» кредитних коштів на поточні потреби і мінімізує позитивний вплив на довгостроковий розвиток підприємства.

Таким чином, оцінюючи ситуацію з ринком кредитування, яка склалася в Україні на сьогоднішній день, можна стверджувати про її невідповідність стратегічним цілям економічного розвитку держави, оскільки вона спрямована на кінцеве споживання та підтримку поточної діяльності господарюючих суб'єктів, а не на ефективний розвиток реального сектору економіки. Як свідчать статистичні дані, більшість наданих кредитів спрямовуються на споживчі потреби, що обмежує можливість кредитування реально працюючих підприємств, у тому числі інноваційний їх розвиток. Ключовою проблемою активізації кредитування банківськими установами є відсутність дієвого механізму

державного стимулювання до вкладення ресурсів у пріоритетні напрямки розвитку економіки та низька кредитоспроможність позичальників.

Список використаних джерел:

1. Вовчак О. Д. Кредитні ресурси суб'єктів кредитного ринку: теоретико-методологічні підходи / О.Д. Вовчак, Г.В. Миськів // Вісник Національного банку України. - 2015. - № 3. - С. 35-39.
2. Герасименко А.В. Теоретичні засади механізму банківського інвестиційного кредитування в Україні / А.В. Герасименко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. – 2 (46). – С. 305-309.
3. Економічні та фінансові показники України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36728&cat_id=45692
4. Луців, Б. Л. Банки в інвестуванні економічного розвитку [Текст] / Б. Л. Луців // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 1 – С. 151-161.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/iokjf/iokjf_u10-13_bez.htm.
6. Пишк Б. І. Актуальні проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні / Б. І. Пишк, О. О. Печенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип. 2. - С. 24-32.

*Young Alan M.,
US Peace Corps Volunteer*

**THE FUTURE OF MUNICIPAL SOLID WASTE MANAGEMENT
IN KHMELNYTSKYI**

Khmelnyskyi is a growing city of 265,000 people and the capital city of Khmelnytskyi Oblast. We are well-known for our apparel market, but we would like to think of our city as a *Marketplace of Innovation and Opportunity*.

Like so many other cities in Ukraine, city managers in Khmelnytskyi are seriously concerned municipal solid waste. The current landfill is 60 years old, has been declared an environmental hazard, and, at current rates, can accept trash from just another 5-6 years. Citizens and elected leadership are concerned and there is a growing sense of urgency.

To address the issue, the city administration is now in the conceptual phase of a significant project to reform its municipal solid waste management program. We hope this project will serve as a model to other cities across Ukraine.

Khmelnyskyi city leaders want to adopt high standards for treatment of municipal solid waste. Standards that are environmentally sustainable, economically feasible and consistent with Ukrainian law.

These standards are described in draft regulatory documents now under development in Ukraine. At the heart of the reform is the concept of the Waste Hierarchy.

The hierarchy of waste management options describes the most desirable option as *not producing waste in the first place* and the least desirable option is to *dispose of waste in a landfill* with no recovery of materials or energy.

Waste should be reused, recycled and energy recovered before being disposed.

To address the issue, we started by gathering data on the amount currently being disposed, as well as content. We installed a scale at the entrance to the landfill and we've started an ongoing program to determine waste content.

We found that we produce about 90,000 tons of municipal solid waste annually and about half of that is organic materials. In addition, we produce another 12,000 tons of leaves, branches and yard waste.

We're a leader when it comes to waste reduction. The frugal people in Khmelnytskyi produce less than 1 kg per person per day of trash. Far less than their friends in Europe or the US.

Our content analysis found a high percentage of organic waste: potato peels and beet root scraps from grandma's kitchen. Over 45 percent of our waste is organic.

At our current rate, the landfill will no longer be able to accept waste in 5-6 years. Sorting of plastic and other materials would have only a minor impact – perhaps an additional six months.

It is unlikely that city residents and businesses will further reduce the amount of waste they produce. It is already low and greater economic development usually brings about greater waste per capita.

In order to make the landfill last longer, we will have to divert a much higher percentage of waste. Our options are clear: get a new landfill or make the old one last.

However, there is simply no practical way to open a new landfill. There is no available site of adequate size that fits the criteria established by Ukrainian law. Further, if a site was available, the costs of a sanitary landfill are high – perhaps \$70 per ton.

With no new sites available, not to mention costs and new standards, we chose to extend the life of the current landfill by diverting at least 85 percent of the waste. By reaching this target, the landfill will have adequate capacity for another 20-25 years.

Our next issue was HOW to do this?

We evaluated a number of options on how this might be accomplished keeping in mind the amount and type of waste we generate, as well as the ability of residents to accept higher collection and treatment fees.

We needed a relatively simple, proven and environmentally friendly technology with low capital costs, low operating costs, high rate of separation and the ability to create electricity or fuel for the district heating system.

After an extensive review of best practices around the world and after touring a number of plants in neighboring countries, we believe that sterilization, followed by mechanical separation, is the best option for us.

We've developed a plan we call *Smart Environment Khmelnytskyi*. This plan has two components.

The first step is to address the environmental hazards of the landfill.

Through a public/private partnership, we will extract biogas through wells sunk into the landfill. The gas will be collected and used to fuel generators that create electricity.

Earnings from the partnership will be used to stabilize, cap and restore the unused portions of the landfill. This will control emissions, reduce leachate, reduce fire risk and control birds, vermin and other vectors.

We are currently searching for a qualified engineer to prepare a plan for stabilization.

The second component of the plan is to construct a sterilization and mechanical treatment or SMT plant. A five-hectare site near the landfill has been identified and negotiations for purchase are underway.

This plant is fully enclosed, with negative air pressure. Because the waste is treated within hours of being received, there is virtually no odor or need for expensive filters and odor emission equipment.

Soon after being placed on the tipping floor, waste is placed in a shredder that reduces the size of each piece to no more than 50 centimeters. Once shredded, the waste moved on a conveyor belt to another room for sterilization.

The shredded waste is placed in an autoclave and the hatch is closed. Using steam, the temperature is brought up to about 150 degrees Celsius and the pressure up to 3 to bars. It remains there for three hours.

The sterilized waste is then dumped out to a conveyor, releasing sterile steam and reducing the mass of the waste by about 15 – 17 percent and the volume by 60 percent. Pathogens and odors are removed. Plastics, glass and metals are cleaned, labels and printing removed.

Sterilization makes it easier to sort the waste, with rates exceeding 90 percent efficiency. Mechanical, optical, air and magnetic systems are used, with no need for hand sorting. All fractions remain sterile. The system also sorts out biomass, an organic, biodegradable waste, suitable as a fuel source for heating plants.

Some of the biomass and RDF can be used to fuel the plant's internal steam boilers. With modern electrostatic precipitator technology, there is virtually no emissions, surpassing European standards. Surplus biomass could be used as a fuel in its district heating plants, replacing expensive natural gas. This reduces greenhouse carbon emissions and makes Ukraine more energy independent.

A site for the plant has been identified. The selling is willing and plans are underway for a change in zoning and purchase. There are no residential areas within the 500 meter sanitary zone. It is located just 1 kilometer away from the existing landfill.

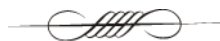
Important, but less central elements of the project include:

- Diverting Construction Waste (CW);
- Composting green waste;
- Upgrading to a “full cost accounting” system;
- Promoting source separation of Household Hazardous Waste (HHW).

The project – *Smart Environment Khmelnytsky* – has many benefits to our community. No new landfills, maximizes the recycling of materials and the recovery of energy, circular economy and the reuse of materials.

It will serve as a model for MSW management in Ukraine and will demonstrate that municipal governments can execute large infrastructure projects.

Even more importantly, it will provide a safe, efficient, modern and reliable method of MSW management for Khmelnytskyi for many years to come.

Яновська Наталія Василівна,
*аспірант кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права*

НОВЕ В КРЕДИТУВАННІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Переживши дві останніх зими та сплативши за комунальні послуги більшу частину середньомісячного доходу, фізичні особи серйозно зацікавились та вивчають можливості заощадження та ефективного використання природних ресурсів в побутовій сфері (зменшення комунальних витрат). Проте, ефективне використання природних ресурсів в сучасному розумінні потребує застосування новітніх технологій та розробок. При цьому, останні, по своїй природі не можуть мало коштувати та бути доступними для широких верств населення. Залучення кредитних ресурсів фінансових установ, зокрема,

кредитні програми банків – один зі шляхів реалізації різних програм щодо ефективного використання та економії природних ресурсів країни, та фінансових ресурсів домогосподарств, зокрема. Чим якісніший та прозоріший механізм кредитування, тим успішніша реалізація поставлених державою перед собою завдань.

Ініціатором, розробником, координатором програм по енергозбереженню на рівні держави є Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Згідно Постанови КМУ №69 від 08.02.2017р. В 2017 році - чотири державні банки – учасники програми. Програма – «Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлювальних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2017 рік» (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-п/paran14#n14>). Для населення дана Програма передбачає відшкодування частини суми кредиту (35%, але не більше 12 тис. грн. для придбання твердопаливних котлів, та не більше 14 тис. грн. для придбання енергоефективного обладнання та матеріалів). Щоб оформити «теплий» кредит, фізичній особі потрібно визначитись з необхідними матеріалами, обладнанням; звернутись в магазин для отримання рахунку-фактури (такі кредити надаються безготівково - сума кредиту перераховується банківською установою згідно наданого рахунку-фактури), звичайно, потрібно попросити відповідні сертифікати, порадитись з продавцем щодо якості і оптимальної необхідної кількості, далі фізичній особі потрібно звернутись в бухгалтерію за місцем роботи з метою отримання довідки про доходи за останніх повних шість місяців і взявши з собою паспорт та ідентифікаційний код, звернутись до банківської установи – учасника Програми. Потрібно зауважити, що вартість робіт по встановленню енергоефективного обладнання не може бути включена в рахунок-фактури і кредитуватись з подальшим відшкодуванням згідно умов Програми, оскільки є чітко виписаний перелік обладнання, матеріалів в додатку до Постанови КМУ. Виходить, що кошти на оплату робіт по заміні, встановленню - фізична особа має закумулювати самостійно.

Ще хотілося б приділити увагу одному виду кредитів на енергоефективні заходи – кредиту на фінансування будівництва сонячних електростанцій для фізичних осіб. Маленька сонячна електростанція на даху чи на приватній земельній ділянці для країн Євросоюзу стала звичною справою. І ми дедалі більше бачимо появу нового джерела енергії і чуємо про переваги таких систем. Банки, рухаючись разом з поширенням таких новинок серед населення не хочуть залишатися осторонь. Наприклад, один з державних банків, пропонує профінансувати такий проект, надавши кредит фізичній особі на пільгових умовах від 0.01 % річних в гривні. Погодьтеся, цікава пропозиція. Такий кредит надасть населенню – власникам приватним будинків, земельних ділянок, окрім економії коштів на комунальні витрати, адже домашня сонячна станція буде забезпечувати власні потреби домогосподарства в електроенергії, ще й отримання додаткового щомісячного стабільного заробітку. Збільшивши виділену для домогосподарства потужність електромережі до необхідної (відповідно до потужності сонячної електростанції, що планується придбаватись), уклавши договір з енергогенеруючою компанією в рамках Закону України «Про електроенергетику», фізична особа – власник сонячної електростанції зможе реалізовувати надлишок електроенергії – різницю між виробленою та спожитою електроенергією, по «зеленому» тарифу (в 2017 році це 0.18 євроцентів за 1 кВт). До прикладу, сонячна станція на 10 кВт в середньому «заробляє» в місяць 3000 - 3500 гривень. Практично, кредит може сплачуватися з заробітку, що буде приносити сонячна станція. Фізичні особи можуть встановлювати сонячні електростанції потужністю до 30 кВт. Для цього потрібно десь близько 180 кв.м. площі. Вартість проекту на 30 кВт коштує приблизно від 30 тис. дол. США до 42 тис. дол.. США в залежності від країни виробника панелей і т.д. Термін окупності до 7 років максимум. Відповідні розрахунки можна проглянути на сайтах

юридичних осіб – постачальників послуг – фірм, що готові «під ключ» реалізувати такі проекти. Зараз їх з'явилося досить багато в Україні. Точніше сказати, достатньо, щоб споживачеві отримати якісну послугу. Ще одним позитивним моментом є здешевлення самих сонячних панелей – популяризація будівництва сонячних станцій в світі призвела до збільшення виробників сонячних панелей і як наслідок, швидшому збільшенню пропозиції, порівняно з ростом попиту на таку продукцію.

Серед населення України будівництво домашніх сонячних, вітрових електростанцій не набуло ще великої популярності. Але саме такі кредитні продукти банків надають можливість запроваджуючи енергоефективні заходи, досягнути результату – економії природних ресурсів.

Підсумовуючи вищевикладене, потрібно відмітити, що позитивним є сама наявність енергоефективних програм на різних рівнях, направленість банків на кредитування проектів в рамках цих програм. Соціальна направленість і клієнторієнтованість усіх учасників процесу. Також прослідковується і допомога малому і середньому бізнесу - розширення ринку продажів енергоефективного обладнання і матеріалів.

Популяризація банками та місцевими органами, партнерами виробниками - постачальниками енергоефективного обладнання, серед населення програм енергозаощадження, реальних вигод для кожного домогосподарства та піднесення свідомості і відповідальності кожного з нас надасть можливість успішно реалізувати поставлені серйозні завдання по скороченню споживання ресурсів та енергії, зменшенню парникового ефекту і як наслідок навіть – вирішенню глобальних екологічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про електроенергетику» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575/97-вр>.
2. Постанова КМУ №69 від 08.02.2017р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/69-2017-п>.
3. Урядова програма з енергоефективності для населення, ОСББ та ЖБК, динаміка попиту. - www.sae.gov.ua

Ярошенко Юрій Юрійович,
*аспірант кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права*

СТАН БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ ВИРОБНИКАМ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВІДМІНИ СПЕЦРЕЖИМУ

З 1 січня 2017 року у відповідності до положень Розділу XIX «Прикінцеві положення» Податкового Кодексу України (підпункт 4 пункт 2) втратила чинність стаття 209 для сільськогосподарських підприємств, що застосовували спеціальний режим оподаткування податку на додану вартість (ПДВ) та, відповідно, особливий порядок бюджетного відшкодування оплаченого податкового кредиту при експортних операціях. Отже, виробники сільгосппродукції були автоматично переведені фіскальною службою на загальний порядок нарахування та сплати ПДВ, при тому більшість з них залишилися на спрощеній системі оподаткування (платники єдиного податку IV групи).

Трансформаційні зміни у непрямому оподаткуванні виробників сільськогосподарської продукції є предметом наукових досліджень Л. Тулуша [1], І.Волохової [2], В.Метелиці [3], Х.Григор'євої [4], І.Шепель [5] та інших авторів. Розв'язання проблем у непрямому оподаткуванні виробників, про які зазначали як

науковці, так і практики стало поштовхом до появи у Законі України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні" від 21.12.2016 року № 1797-VIII окремої правової норми (пункт 54 підрозділу 2 Розділу XX «Перехідні положення» Податкового Кодексу України). Зокрема, починаючи із 2017 року запроваджено мораторій на застосування штрафних санкцій та пені до сільськогосподарських підприємств за завищення бюджетного відшкодування ПДВ (заниження податкового зобов'язання) внаслідок порушення порядку розподілу податкового кредиту у 2016 році.

Підкреслимо, що крім недосконалого алгоритму розподілу вхідного ПДВ при частковій сплаті ПДВ сільгоспвиробниками, додатковим чинником, що перешкоджав товаровиробникам заявляти бюджетне відшкодування, був не врегульований законодавством розрахунок частки невідшкодованого податкового кредиту при експортних операціях для виробників. Втрата чинності статті 209 Податкового кодексу України автоматично нівелювала ці чинники, а тому, виходячи із зазначених міркувань, повинно була покращити стан отримання аграріями вкрай необхідних фінансових ресурсів. Однак, оскільки сума заявлена до відшкодування ПДВ формується в межах реєстраційного ліміту на електронному рахунку, то за браку коштів сільгоспвиробники не можуть й далі заявити кошти до відшкодування, навіть за достатності суми від'ємного значення з ПДВ, сформовану та оплачену постачальникам.

Для прикладу, як показує проведений аналіз за даними звіту «ПДВ–В–(3) «Про відшкодування» АІС «Податки», бюджетна заборгованість з ПДВ всім платникам Хмельницької області на поточні рахунки становила у 2014 році у розмірі 137 434,5 тис. грн., у 2015 році станом на 1 січня 2016 року - 71 297,8 тис. грн. та зменшилась у 2016 році до показника 42 483,14 тис. грн. станом на 1 січня 2017 року або на 67,8 %. Безумовно, якщо взяти до уваги суми невідшкодованого податкового кредиту, які обліковуються лише в деклараціях з ПДВ та не відшкодовуються, зокрема сільськогосподарським товаровиробникам, то заборгованість по районах, областях та й в цілому по державі значно зросте.

Доведемо це на прикладі аналізу податкової звітності сільгоспвиробників за грудень 2016 та січень 2017 року (тобто після анулювання спеціального режиму) в одному із потужних сільськогосподарських регіонів Хмельницької області – Хмельницькому районі та аграріїв обласного центру (табл. 1). Отже, невідшкодований податковий кредит за даними податкової звітності сільгоспвиробників лише тільки одного Хмельницького району та міста Хмельницького дорівнював 25194, 1 тис. грн., що становить майже 60,0 % від всієї бюджетної заборгованості заявникам Хмельницької області за 2016 рік. Показник у розмірі 22 466,0 тис. грн. або 89 % від суми невідшкодованого кредиту сформовано 36 сільгоспвиробниками, які займаються найприбутковішими видами діяльності на селі – це вирощування та реалізація зернових культур і 796,6 тис. грн. або 3,0 % боргу припадає на 1 виробника по розведенню свійської птиці (птахівництво). І лише 8 % заборгованості з невідшкодованого кредиту обліковується за товаровиробниками по інших видах економічної діяльності (КВЕД). Зазначимо, що жоден із зазначених 43 сільгоспвиробників Хмельницького району та міста Хмельницького так й не заявив у лютому 2017 року по строку подання декларації за січень від'ємне значення до відшкодування на власний поточний рахунок, а переніс суми невідшкодованого кредиту в рахунок наступних періодів.

Отже, розробка практичних рекомендацій по усуненню перешкод сільськогосподарським товаровиробникам заявляти суми оплаченого від'ємного значення з ПДВ стане дієвим регулятором по створенню ефективного механізму управління бюджетним відшкодуванням ПДВ в сільському господарстві [6] та забезпечить залучення додаткового резерву по спрямуванню фінансових ресурсів у таку стратегічну галузь економіки як аграрний комплекс України.

Список використаних джерел:

1. Тулуш Л.Д. Перспективи застосування зниженої ставки податку на додану вартість на продукти харчування в Україні [Текст] / Л.Д. Тулуш // Економіка АПК. – 2017. – № 4. – с. 50 – 59.
2. Волохова І.С. Механізм оподаткування сільськогосподарських виробників: напрями покращення [Текст] / І. С. Волохова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Випуск 11. – С. 20 – 23.
3. Метелиця В. Спеціальний режим оподаткування ПДВ: розподіл податкового кредиту та податкова звітність [Електронний ресурс] / В. Метелиця // Агробізнес Сьогодні. – травень 2016. – № 10(239). – URL: <http://www.agro-business.com.ua/pytannia-bukhgalteriii/5869-spetsialnyi-rezhym-opodatkuvannia-pdv-rozpodil-podatkovogo-kredytu-ta-podatkova-zvitnist.html>
4. Григор'єва Х.Р. Реформування законодавчих засад оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: агропротекційний вимір [Текст] / Х.Р. Григор'єва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Випуск 42. Право. – С. 146 – 150.
5. Шепель І.В. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в умовах податкових змін [Текст] / І.В. Шепель // Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ужгород, 21 квітня 2017 р.). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. – С. 366 – 369.
6. Синчак В.П. Альтернативний порядок бюджетного відшкодування сільгоспвиробникам в умовах системи електронного адміністрування [Текст] / В.П. Синчак, Ю.Ю. Ярмоленко // Університетські наукові записки. – 2017. – №1(61). – С.168 – 182.

Таблиця 1

Узагальнені дані податкових декларацій з ПДВ сільгоспвиробників Хмельницького району та міста Хмельницького за грудень 2016 та січень 2017 року

Назва виду діяльності (КВЕД)	кількість сільгосп виробників (СГ), які подали декларацію з ПДВ	кількість СГ, які задекларували суму від'ємного значення, (ряд.21)	Сума від'ємного значення, (ряд.21) декларації січня 2017 (грн.)	сума від'ємного значення попередніх періодів (ряд.16.1) за даними декларації січня 2017 (грн.)	Сума від'ємного значення попередніх періодів, (ряд.16.1 січня 2017 року) за даними бюджетної декларації грудня 2016 (грн.)	Сума від'ємного значення (ряд.16.1 січня 2017) за даними спеціальної декларації грудня 2016 (грн.)
Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	42	36	22 875 970	22 466 040	2 087 307	20 378 733
Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів	1	0	0	0	0	0
Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів	1	1	771 308	711 607	771 607	0
Змішане сільське господарство	4	3	1 334 488	1 215 714	873 456	342 258
Розведення великої рогатої худоби молочних порід	3	1	0	2465	2465	0
Розведення свійської птиці	2	1	581 320	796 675	0	796 675
Розведення свиней	2	1	1667	1667	0	1667
Разом	55	43	25 564 753	25 194 168	3 734 835	21 459 333

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

збірник тез

*III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю
Хмельницького університету управління та права
(м. Хмельницький, 22–23 вересня 2017)*

Відповідальний редактор – *Синчак В. П.*

Верстка – *Юзькова А. В., Арзянцева Д. А.*

Дизайн обкладинки – *Стрихар А. М.*

Підписано до друку 29.08.2017 р. Формат 60×84^{1/16}
Ум. друк. арк. 17,05. Наклад 90 прим. Зам. № 114.

Віддруковано у Хмельницькому університеті управління та права.
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38
Тел.: (382) 71-75-91
www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2105 від 21.02.2005 р.